ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΒΙΟΙΑΤΡΙΚΗ

Σχεδιασμός και δημιουργία διαδικτυακού ιστοτόπου με θέμα την τοπική ιστορία του Δήμου Λαμιέων

Κορμάζου Παρασκευή
Α.Μ.: Μ012016112

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Επιβλέπων
Λουκόπουλος Αθανάσιος

Λαμία, 2021

UNIVERSITY OF THESSALY

SCHOOL OF SCIENCE

INFORMATICS AND COMPUTATIONAL BIOMEDICINE

Website design and creation on the local history of the Municipality of Lamia

Kormazou Paraskevi

A.M.: M012016112

Master thesis

Supervisor

Loukopoulos Athanasios

Lamia, 2021

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΒΙΟΙΑΤΡΙΚΗ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ
«ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ (Τ.Π.Ε.)ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»

Σχεδιασμός και δημιουργία διαδικτυακού ιστοτόπου με θέμα την τοπική ιστορία του Δήμου Λαμιέων

Κορμάζου Παρασκευή

Α.Μ.: Μ012016112

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Επιβλέπων

Λουκόπουλος Αθανάσιος

Λαμία, 2021

«Υπεύθυνη Δήλωση μη λογοκλοπής και ανάληψης προσωπικής ευθύνης»

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, και γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα και ενυπογράφως ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Σχεδιασμός και δημιουργία διαδικτυακού ιστοτόπου με θέμα την τοπική ιστορία του Δήμου Λαμιέων» αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές από τις οποίες χρησιμοποίησα δεδομένα, ιδέες, φράσεις, προτάσεις ή λέξεις, είτε επακριβώς (όπως υπάρχουν στο πρωτότυπο ή μεταφρασμένες) είτε με παράφραση, έχουν δηλωθεί κατάλληλα και ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή. Αναλαμβάνω πλήρως, ατομικά και προσωπικά, όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναται να προκύψουν στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει διότι είναι προϊόν λογοκλοπής.

Η ΔΗΛΟΥΣΑ

ΚΟΡΜΑΖΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Ημερομηνία

Υπογραφή

Σχεδιασμός και δημιουργία διαδικτυακού ιστοτόπου
με θέμα την τοπική ιστορία του Δήμου Λαμιέων

Κορμάζου Παρασκευή

Τριμελής Επιτροπή:

Λουκόπουλος Αθανάσιος(επιβλέπων)

Δαδαλιάρης Αντώνιος

Τζιρίτας Νικόλαος

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της Μεταπτυχιακής Διπλωματικής μου Εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες μου σε όλους όσους συνέδραμαν στην εκπόνησή της.

Ευχαριστώ ολοκαρδίως τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Λουκόπουλο Αθανάσιο, για την εποικοδομητική του καθοδήγηση, το αμείωτο ενδιαφέρον του και την αμέριστη υποστήριξή του.

Επιπροσθέτως, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές, κύριο Δαδαλιάρη Αντώνιο και Τζιρίτα Νικόλαο, για την πολύτιμη συμβολή τους στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας, ως μέλη της τριμελούς επιτροπής.

Παράλληλα, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στην οικογένειά μου για όλη τη στήριξη, τη συμπαράσταση και την κατανόηση σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η δημιουργία μίας δυναμικής ιστοσελίδας προϋποθέτει την υιοθέτηση εύχρηστων και καινοτόμων εφαρμογών που προσφέρονται στο Διαδίκτυο. Ειδικότερα, για την υλοποίηση του συγκεκριμένου ιστοτόπου, μετά από διερεύνηση των δυνατοτήτων της, χρησιμοποιήθηκε η τελευταία έκδοση του συστήματος διαχείρισης περιεχομένου (CMS) ανοιχτού κώδικα WordPress. Παράλληλα, προκρίθηκε η επιλογή του λογισμικού WAMP, που περιέχει και το σύστημα διαχείρισης της βάσης δεδομένων MySQL. Επίσης, αφού έγινε η κατοχύρωση του «ονόματος Χώρου ή Τόμεα» στο Ίντερνετ (domain name) και ο προσδιορισμός της υπηρεσίας φιλοξενίας (hosting provider), δημιουργήθηκαν, με την κατάλληλη διαχείριση, οι σελίδες του περιεχομένου του ιστοτόπου, με την απαραίτητη λειτουργικότητα που προσδίδουν και τα διάφορα πρόσθετα (plugins), όπως μια συλλογή φωτογραφιών (slider). Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε και στην ασφάλεια του ιστοτόπου.

Στόχος του συγκεκριμένου ιστοτόπου είναι η ανάδειξη της Τοπικής Ιστορίας του Δήμου Λαμιέων. Πραγματικά, η ευρύτερη περιοχή της Λαμίας αναδεικνύεται σε πρωταγωνίστρια δύναμη της «ιστορικής κονίστρας» από την αρχαιότητα έως και σήμερα. Ξεχωριστή μνεία γίνεται στο «Ιστορικό Τρίγωνο» των Θερμοπυλών, της Αλαμάνας και της Γέφυρας του Γοργοποτάμου, που καθιστούν την πόλη της Λαμίας αξιομνημόνευτη σε παγκόσμιο επίπεδο διαχρονικά.

Λέξεις – κλειδιά: Ιστότοπος, λογισμικό, CMS, WordPress, Τοπική Ιστορία, Λαμία

ABSTRACT

Creating a dynamic website presupposes the adoption of easy-to-use and innovative applications offered on the Internet. In particular, for the implementation of this site, after exploring its features, the latest version of the open source content management system (CMS) WordPress was used. At the same time, the choice of WAMP software, which also contains the MySQL database management system, was chosen. Also, after the registration of the "domain name" on the Internet and the definition of the hosting provider, were created, with proper management, the content pages of the site with the necessary functionality that provide various plugins, such as a slider. Particular attention was paid to the security of the site.

The aim of this site is to highlight the Local History of the Municipality of Lamia. Indeed, the wider area of Lamia is emerging as a protagonist force of the historical events from antiquity until today. Special mention is made of the "Historical Triangle" of Thermopylae, Alamana and the Gorgopotamos Bridge, which make the city of Lamia memorable worldwide.

Keywords: Website, software, CMS, WordPress, Local History, Lamia

Περιεχόμενα

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Γενικά

Το αντικείμενο της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας είναι η υλοποίηση μιας δυναμικής ιστοσελίδας η οποία θα προβάλλει την Τοπική Ιστορία της Λαμίας. Για την κατασκευή του ιστοτόπου χρησιμοποιήθηκε η πλατφόρμα του WordPress που αποτελεί ένα Σύστημα Διαχείρισης Περιεχομένου (Content Management System). Ο ιστότοπος φιλοξενείται στη διεύθυνση lamia-history.eu .

1.2 Σκοπός και στόχοι της εργασίας

Ένας από τους βασικότερους στόχος της διπλωματικής μου εργασίας είναι η δημιουργία ενός φιλικού και εύχρηστου ιστοτόπου προς τους χρήστες του.

Επιδίωξή μου είναι να πραγματοποιηθεί από τους επισκέπτες της ιστοσελίδας μία «ψηφιακή περιδιάβαση» σε μυθολογικά και ιστορικά μονοπάτια, σε τόπους και σε πρόσωπα που στιγμάτισαν την πόλη της Λαμίας και την ευρύτερη περιοχή του Καλλικρατικού Δήμου Λαμιέων, αλλά και το σύνολο της Ελληνικής επικράτειας. Από τον Αχιλλέα της Ομηρικής Φθίας και τον Λεωνίδα των Θερμοπυλών, το «διαδικτυακό αυτό ταξίδι» επιθυμία μου είναι να φτάσει και σε γεγονότα που συγκλόνισαν το σύγχρονο ιστορικό και κοινωνικό γίγνεσθαι.

Παράλληλα, σκοπός της εργασίας είναι η κατανόηση των Συστημάτων Διαχείρισης Περιεχομένου με τις δυνατότητες που μας προσφέρουν και με την ευελιξία σε χρήστες που δεν είναι σε μεγάλο βαθμό εξοικειωμένοι με τον προγραμματισμό στο διαδίκτυο. Στόχος είναι ο αναγνώστης της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας να καταλάβει τον τρόπο που λειτουργούν τα Συστήματα Διαχείρισης Περιεχομένου και πιο συγκεκριμένα τη διαδικασία λειτουργίας και χρήσης του WordPress.

1.3 Δομή της εργασίας

Η εργασία αποτελείται από δύο μέρη, το Μέρος Α΄ και το Μέρος Β΄.

Το Μέρος Α΄ περιλαμβάνει τα κεφάλαια από το 2^{ο} έως το 6^{ο} και αφορά τα τεχνικά χαρακτηριστικά της δημιουργίας της ιστοσελίδας. Συγκεκριμένα:

Στο 2^{ο} κεφάλαιο παρουσιάζεται η σύγκριση μεταξύ στατικών και δυναμικών ιστοσελίδων καθώς οι τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται για την υλοποίησή τους, όπως HTML, CSS, PHP, javascript.

Στο 3ο κεφάλαιο περιγράφονται αδρομερώς τα Συστήματα Διαχείρισης Περιεχομένου (Content Management Systems - CMS) και ποιος είναι ο τρόπος λειτουργίας τους. Επίσης προβάλλεται ο τρόπος της λειτουργίας και της δομής των τριών δημοφιλέστερων CMS, όπως είναι το WordPress, το Drupal και το Joomla, καθώς και μια σύγκριση μεταξύ τους.

Στο 4ο κεφάλαιο περιγράφεται με αναλυτικό τρόπο το CMS, με το οποίο υλοποιήθηκε η κατασκευή του ιστοτόπου μου, δηλαδή το WordPress. Παρουσιάζονται κυρίως τα βασικά του χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Γίνεται περιγραφή με διεξοδικό τρόπο της δομής των αρχείων του, καθώς και της βάσης δεδομένων του.

Στο 5ο κεφάλαιο αναλύεται ο τρόπος υλοποίησης της ιστοσελίδας. Γίνεται παρουσίαση του συνόλου της πορείας που υιοθετήθηκε για την κατασκευή του ιστοτόπου. Προβάλλεται η διαδικασία για την επιλογή του domain name καθώς και του hosting provider, καθώς και για τον τρόπο εγκατάστασης του WordPress στον webserver. Στη συνέχεια περιγράφεται το διαχειριστικό περιβάλλον του WordPress, καθώς και τα βήματα που ακολουθήθηκαν για την υλοποίηση της ιστοσελίδας.

Στο 6ο κεφάλαιο γίνεται παράθεση διαχειριστικών εργαλείων και τρόπων με τους οποίους μπορούμε να κάνουμε την ιστοσελίδα μας ασφαλέστερη.

Το Μέρος Β΄ αποτελείται από το 7ο έως το 12ο κεφάλαιο και περιλαμβάνει τα ιστορικά στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν για τη δημιουργία της ιστοσελίδας. Συγκεκριμένα:

Στο 7ο κεφάλαιο παρουσιάζονται κάποιες απόψεις για την αξία της Τοπικής Ιστορίας και την προβολή της από το διαδίκτυο.

Στο 8ο κεφάλαιο προβάλλονται μυθολογικές ιστορίες που σχετίζονται με τον Δήμο Λαμιέων.

Στο 9ο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ιστορία του Δήμου από την πρώτη ιστορική παρουσία της Λαμίας μέχρι και τον 20ο αιώνα.

Το 10ο κεφάλαιο επικεντρώνεται στο «Ιστορικό Τρίγωνο» των Θερμοπυλών, της Αλαμάνας και του Γοργοποτάμου, περιοχών του Δήμου που διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη της Ιστορίας ολόκληρης της Ελλάδας και που αποτελούν πηγές παραδειγματισμού και έμπνευσης και για ανθρώπους σε όλη την υφήλιο.

Στο 11ο κεφάλαιο παρουσιάζεται σε αδρές γραμμές η εικόνα της σημερινής Λαμίας, με επίκεντρο κάποια κομβικά σημεία που χαρακτηρίζουν την πόλη τα τελευταία χρόνια.

Στο 12^{ο} κεφάλαιο προβάλλονται ιστορικά στοιχεία από τα Δημοτικά Διαμερίσματα που σύμφωνα με την εφαρμογή του αυτοδιοικητικού προγράμματος «Καλλικράτης» ανήκουν στον διευρυμένου Δήμου Λαμίας.

ΜΕΡΟΣ Α΄

2. ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ - ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

2.1 Κατηγοριοποίηση ιστοτόπων

Οι δύο βασικές κατηγορίες ιστοσελίδων είναι οι στατικές (static web sites) και οι δυναμικές (dynamic web sites). Δεν παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους όσον αφορά την εμφάνισή τους. Σε σχέση, ωστόσο, με τον τρόπο λειτουργίας τους, καθώς και τις δυνατότητές τους, οι διαφορές είναι πολλές, αλλά και ουσιαστικές.

2.1.1 Στατικές ιστοσελίδες

Οι στατικές ιστοσελίδες είναι ουσιαστικά απλά ηλεκτρονικά «έγγραφα». Μπορούν να περιέχουν κείμενα, φωτογραφίες, συνδέσμους (links), αρχεία για «μεταφόρτωση ή κατέβασμα» (download), κινούμενες εικόνες (GIFs). Συνιστούν την πιο κατάλληλη επιλογή για τη δημιουργία «στατικών παρουσιάσεων», όπου συχνά δεν υπάρχει η ανάγκη για τροποποίηση του περιεχόμενό τους [1].

Στις στατικές ιστοσελίδες όταν ένας διακομιστής λαμβάνει ένα αίτημα για μια ιστοσελίδα, τότε ο διακομιστής στέλνει την απάντηση στον πελάτη χωρίς να κάνει καμία επιπλέον διαδικασία. Κατά συνέπεια, οι συγκεκριμένες ιστοσελίδες εμφανίζονται μέσω ενός προγράμματος περιήγησης ιστού (browser). Σε αυτή την περίπτωση οι σελίδες θα παραμείνουν ίδιες μέχρι κάποιος να τις τροποποιήσει χειροκίνητα.

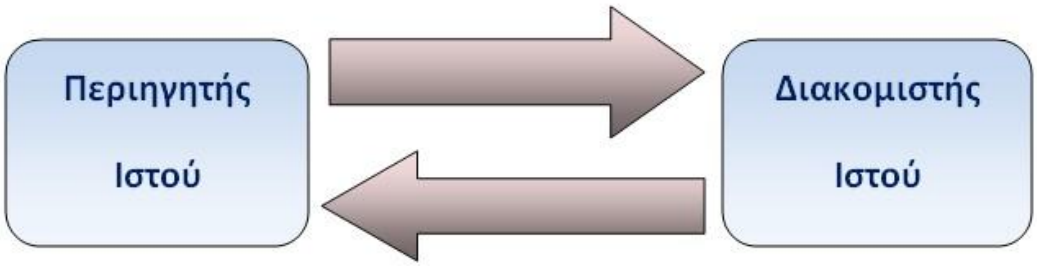

Εικόνα 2-1: Λειτουργία στατικών ιστοσελίδων [2]

2.1.2 Δυναμικές ιστοσελίδες με βάσεις δεδομένων

Γενικά, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι οι δυναμικές ιστοσελίδες, ενώ δε διαφέρουν πολύ στην εμφάνιση σε σύγκριση με τις στατικές, στην πραγματικότητα παρουσιάζουν πολύ

περισσότερες δυνατότητες. Ουσιαστικά στην περίπτωση αυτή πρόκειται για μία εφαρμογή (λογισμικό) και όχι για ένα απλό ηλεκτρονικό «έγγραφο» [1].

Η χρήση μιας βάσης δεδομένων κρίνεται απαραίτητη στη λειτουργία των δυναμικών ιστοσελίδων. Εκεί αποθηκεύονται όλες οι απαραίτητες πληροφορίες με κυριότερη το ίδιο το περιεχόμενο, όπου ο κάθε χρήστης αντλεί ό,τι επιθυμεί. Το βασικότερο πλεονέκτημα της βάσης δεδομένων είναι η εύκολη προσθαφαίρεση καθώς και τροποποίηση του περιεχομένου.

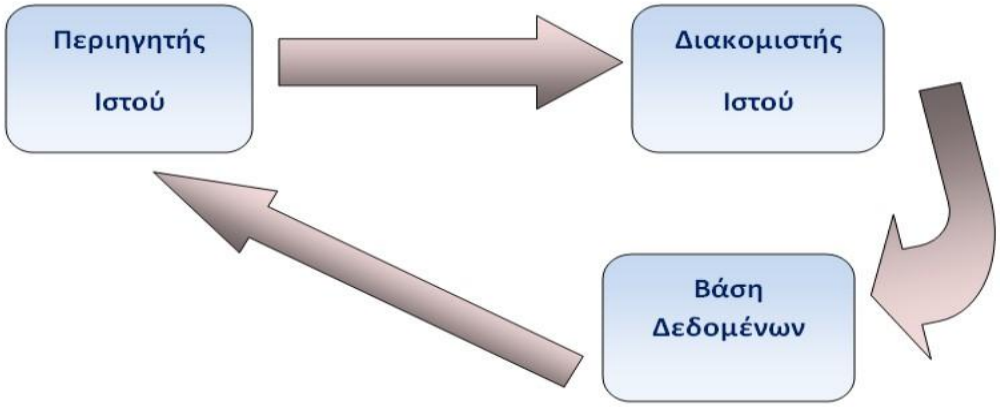

Εικόνα 2-2: Λειτουργία δυναμικών ιστοσελίδων [2]

Για να μπορεί η **διαχείριση του περιεχομένου** σε μία δυναμική ιστοσελίδα να γίνει με εύκολο τρόπο, υπάρχει επιπλέον στον ιστότοπο ένας μηχανισμός «**CMS**» (Content Managment System), μέσω του οποίου η προσθήκη, αφαίρεση ή τροποποίηση του περιεχομένου μπορεί να γίνει ακόμη και από κάποιον χρήστη που δεν έχει τις απαραίτητες γνώσεις προγραμματισμού ιστοσελίδων. Ωστόσο, η «περιοχή διαχείρισης» της ιστοσελίδας, προστατεύεται με κωδικό πρόσβασης (password) και δεν μπορούν να εισέλθουν σε αυτή οι επισκέπτες της ιστοσελίδας [1]. Για τα CMS's θα αναφερθούμε εκτενέστερα σε επόμενη ενότητα.

2.1.3 Διαφορές μεταξύ στατικών και δυναμικών ιστοσελίδων

1. Ευκολότερες ενημερώσεις σχεδιασμού

Οι δυναμικοί ιστότοποι παρέχουν πιο εύκολες ενημερώσεις σχεδιασμού, αφού δεν είναι αναγκαίο να προβούμε σε μεταβολές σε κάθε σελίδα, για να αλλάξουμε απλώς ένα κομμάτι πληροφοριών σε αυτές. Σε δυναμικούς ιστοτόπους, κάθε πληροφορία της σελίδας διαφέρει και, κατά συνέπεια, είναι εφικτό να διαφοροποιήσουμε ένα συγκεκριμένο στοιχείο σε διαφορετικές σελίδες σε παράλληλο χρόνο [1].

2. Ταχύτητα φόρτωσης

Η φόρτωση και η περιήγηση στατικών ιστοτόπων είναι ταχύτερη από τις δυναμικές ιστοσελίδες [1].

3. Χρησιμοποιούμενες τεχνολογίες Ιστού

Οι στατικοί ιστότοποι υλοποιούνται με τη χρήση HTML και CSS, ενώ οι δυναμικοί ιστότοποι δημιουργούνται με πληθώρα διαφορετικών γλωσσών προγραμματισμού όπως οι JSP, ASP, Perl, Python και PHP [1].

4. Ευκολότερες ενημερώσεις περιεχομένου

Οι δυναμικές ιστοσελίδες παρέχουν πιο εύκολες ενημερώσεις περιεχομένου, αφού όλα τα στοιχεία μιας σελίδας είναι ξεχωριστά και δεν αλληλοεξαρτώνται. Ο webmaster δεν είναι αναγκαίο να κατέχει γνώσεις HTML για την υλοποίηση μιας καινούργιας σελίδας. Στις δυναμικές ιστοσελίδες επικεντρώμαστε στη διαμόρφωση του περιεχομένου αντί να δημιουργούμε ιστοσελίδες για τον ιστότοπό μας.

Σε αντιδιαστολή, για να γίνει ενημέρωση σε έναν στατικό ιστότοπο, πρέπει ο διαχειριστής να είναι εξοικειωμένος με την HTML [1].

5. Πιο ευέλικτα δεδομένα

Ένας δυναμικός ιστότοπος επιτρέπει πιο ευέλικτη χρήση. Μας δίνει τη δυνατότητα να αποθηκεύσουμε όλο το περιεχόμενο στη βάση δεδομένων και έτσι να γίνει αντικείμενο τροποποίησης, όποτε χρειάζεται [1].

Συγκεφαλαιώνοντας προκύπτει ο ακόλουθος πίνακας με τις διαφοροποιήσεις μεταξύ στατικών και δυναμικών ιστοσελίδων:

Στατικές ιστοσελίδες **Static webpages**	**Δυναμικές ιστοσελίδες** **Dynamic webpages**
Στις στατικές ιστοσελίδες, οι σελίδες παραμένουν αμετάβλητες μέχρι κάποιος να τις αλλάξει χειροκίνητα.	Στις δυναμικές ιστοσελίδες, το περιεχόμενο των σελίδων δεν είναι το ίδιο για διαφορετικούς επισκέπτες.
Οι στατικές ιστοσελίδες είναι απλές.	Οι δυναμικές ιστοσελίδες είναι πιο περίπλοκες.

Στις στατικές ιστοσελίδες, οι πληροφορίες μεταβάλλονται σπάνια.	Στη δυναμική ιστοσελίδα, οι πληροφορίες αλλάζουν συχνά.
Μια στατική ιστοσελίδα χρειάζεται λιγότερο χρόνο να φορτωθεί (loading) σε σχέση με μια δυναμική ιστοσελίδα.	Η δυναμική ιστοσελίδα χρειάζεται περισσότερο χρόνο για φόρτωση.
Στις στατικές ιστοσελίδες, δεν χρησιμοποιείται βάση δεδομένων.	Σε δυναμικές ιστοσελίδες, χρησιμοποιείται βάση δεδομένων.
Οι στατικές ιστοσελίδες γράφονται σε γλώσσες όπως: HTML, JavaScript, CSS κ.τ.λ.	Οι δυναμικές ιστοσελίδες γράφονται σε γλώσσες όπως: CGI, AJAX, ASP, ASP.NET κ.τ.λ.
Οι στατικές ιστοσελίδες απαιτούν λιγότερη εργασία και κόστος για το σχεδιασμό τους.	Οι δυναμικές ιστοσελίδες απαιτούν συγκριτικά περισσότερη εργασία και κόστος για το σχεδιασμό τους.

2.1.4 Επιλογή μεταξύ δυναμικής - στατικής ιστοσελίδας

Επομένως, είναι δυνατόν να επισημάνουμε ότι οι δυναμικές ιστοσελίδες προσφέρουν μεγαλύτερη αλληλεπίδραση του χρήστη με τον ιστότοπο (μπορεί να σχολιάσει ένα άρθρο, να συμμετάσχει σε μια ψηφοφορία) παρέχοντας παράλληλα και πολλές ευκολίες στον διαχειριστή του περιεχομένου της ιστοσελίδας. Βέβαια το ότι μια δυναμική ιστοσελίδα προσφέρει μεγαλύτερη αλληλεπίδραση και περισσότερες δυνατότητες, δεν σημαίνει ότι αυτές είναι αναγκαίες σε όλους. Σε πολλές περιπτώσεις ένας στατικός ιστότοπος μπορεί να ικανοποιεί πλήρως τις απαιτήσεις μιας συνοπτικής παρουσίασης που επιδιώκει μια επιχείρηση ή ένα πρόσωπο [1].

Σε οικονομικό επίπεδο, μια στατική ιστοσελίδα συνήθως κοστίζει λιγότερο, καθώς είναι πιο απλή η υλοποίησή της, ενώ οι δυναμικές ιστοσελίδες λόγω της πολυπλοκότητάς τους είναι πιο ακριβές. Αυτή η παραδοχή, ωστόσο, δεν είναι πάντοτε σίγουρη. Έτσι, συνήθως οι στατικές ιστοσελίδες είναι δυνατόν να στοιχίζουν λιγότερο στην κατασκευή και στη φιλοξενία τους, αλλά η ανανέωση της στατικής ιστοσελίδας κοστίζει περισσότερο, αφού το ανέβασμα του υλικού όπως νέα κείμενα, φωτογραφίες και οτιδήποτε θεωρείται ως περιεχόμενο, είναι αναγκαίο να πραγματοποιηθεί από την εταιρεία κατασκευής ιστοσελίδας και όχι από τον ιδιοκτήτη, αφού χρειάζονται γνώσεις προγραμματισμού. Για να μειωθεί

γενικότερα το κόστος κατασκευής, όταν επιδιώκουμε να δημιουργήσουμε μια δυναμική ιστοσελίδα, κάνουμε χρήση κάποιας open source εφαρμογής (CMS), η οποία διατίθεται δωρεάν, και σε αυτήν την περίπτωση η κατασκευή της ιστοσελίδας μπορεί να έχει ακόμη και μηδενικό κόστος, ιδίως αν κατασκευαστεί από τον ίδιο τον ενδιαφερόμενο [1].

2.1.5 Σχεδιασμός – δημιουργία Δυναμικών ιστοσελίδων

Οι δυναμικές ιστοσελίδες μπορούν να αποτελούνται από πληθώρα σελίδων οι οποίες ανανεώνουν το περιεχόμενο τους με τη συχνότητα που είναι επιθυμητή. Τα βασικά χαρακτηριστικά τους και τα πλεονεκτήματά τους, τόσο από πλευρά εμφάνισης όσο και από πλευράς λειτουργικότητας, δύνανται να ικανοποιήσουν και τους πιο απαιτητικούς επισκέπτες [3].

Ένα από τα κυριότερα μειονεκτήματα μιας δυναμικής ιστοσελίδας είναι η ταχύτητα φόρτωσης. Ωστόσο, αυτό το μειονέκτημα μπορεί να ξεπεραστεί από τη δυνατότητα και την ευκολία στην ανανέωση περιεχομένου από τον ίδιο τον ιδιοκτήτη του ιστοτόπου, ο οποίος μπορεί και να μη γνωρίζει προγραμματισμό ιστοσελίδων, όπως επίσης και από τα εντυπωσιακά εφέ [3].

Πραγματικά, η κατασκευή μιας δυναμικής ιστοσελίδας, στη σύγχρονη εποχή αποτελεί την καταλληλότερη επιλογή, γιατί η συχνή αλλαγή του περιεχομένου προσδίδει μεγάλο πλεονέκτημα στην ιστοσελίδα. Παράλληλα, είναι ικανοποιητικά αποδεκτή στις μηχανές αναζήτησης και κατατάσσεται σε πιο υψηλά αποτελέσματα από τις στατικές ιστοσελίδες που δεν ανανεώνουν το περιεχόμενό τους, ειδικά αν η ιστοσελίδα κατασκευάζεται με τεχνικές προώθησης και βελτιστοποίησης ιστοσελίδων (Search Engine Optimisation - SEO) [3].

Επομένως, η επιλογή μιας δυναμικής ιστοσελίδας είναι ιδανική για την υλοποίηση του θέματός μου σε αυτή τη διπλωματική εργασία.

2.2. Τεχνολογίες υλοποίησης ιστοσελίδων

Σε αυτό το σημείο θα παρουσιάσουμε με ευσύνοπτο τρόπο τις τεχνολογίες που είναι αναγκαίες για την κατασκευή μιας δυναμικής ιστοσελίδας χωρίς τη χρήση ενός συστήματος διαχείρισης περιεχομένου.

2.2.1 Κατανόηση γλωσσών ιστοσελίδας

Γνωρίζουμε ότι ο Ιστός αποτελείται από διακομιστές ιστού και προγράμματα περιήγησης ιστού. Οι διακομιστές ιστού είναι οι υπολογιστές που φιλοξενούν ιστοσελίδες, βίντεο, εικόνες

και άλλο περιεχόμενο που προβάλλεται στον ιστό. Τα προγράμματα περιήγησης (browsers) είναι αυτά που χρησιμοποιούνται από τους τελικούς χρήστες για να προβάλλεται ό,τι επιθυμούμε [3].

Τα κινητά τηλέφωνα χρησιμοποιούν, επίσης, προγράμματα περιήγησης. Το iPhone χρησιμοποιεί μια έκδοση του Safari, ενώ τα τηλέφωνα που βασίζονται σε Android χρησιμοποιούν ένα ιδιόκτητο πρόγραμμα περιήγησης ή μερικές φορές ένα άλλο πρόγραμμα περιήγησης, όπως μια έκδοση για κινητά του Google Chrome ή του Firefox.

Τα προγράμματα περιήγησης στο Web και οι διακομιστές επικοινωνούν μεταξύ τους χρησιμοποιώντας μια γλώσσα ή ένα πρωτόκολλο, γνωστό ως HTTP. Ακριβώς όπως τα προγράμματα περιήγησης και οι διακομιστές μιλούν μεταξύ τους χρησιμοποιώντας τη δική τους ειδική γλώσσα, οι ίδιες οι ιστοσελίδες έχουν τις δικές τους ειδικές γλώσσες. Παρακάτω αναφέρουμε τις τρεις κύριες γλώσσες ιστοσελίδων: HyperText Markup Language (HTML), Cascading Style Sheets (CSS) και JavaScript [3].

2.2.2 Σήμανση με HTML

Οι ιστοσελίδες είναι έγγραφα, όπως το έγγραφο που θα δημιουργήσουμε σε έναν επεξεργαστή κειμένου. Για να διαβάσουμε ένα έγγραφο, χρησιμοποιούμε λογισμικό επεξεργαστή κειμένου, το οποίο ξέρει πώς να ανοίγει, να διαβάζει και να αναλύει έγγραφα που έχουν μορφοποιηθεί ή διαμορφωθεί με συγκεκριμένο τρόπο, ώστε οι διάφορες επικεφαλίδες, τα διαστήματα και άλλα στοιχεία αυτού του εγγράφου να εμφανίζονται όπως προορίζονται.

Για παράδειγμα, γράφουμε κάποιες σημειώσεις στο Microsoft Word. Κάθε μία από τις επικεφαλίδες έχει μια συγκεκριμένη μορφή, ενώ το κύριο κείμενο έχει διαφορετική μορφή. Δημιουργείται μια νέα παράγραφος κάθε φορά που πατάμε Enter. Το Microsoft Word γνωρίζει πώς να ανοίξει αυτό το έγγραφο και να ερμηνεύσει αυτές τις επικεφαλίδες, τις παραγράφους και άλλα στοιχεία, οπότε αν το στείλουμε σε κάποιον ο οποίος έχει επίσης το Microsoft Word, μπορεί να το ανοίξει και να δει το έγγραφο με τον ίδιο τρόπο που το δημιουργήσαμε. Πίσω από τα παρασκήνια, τα κρυφά στοιχεία μορφοποίησης λένε στο Microsoft Word πώς να μορφοποιηθεί ή να σχεδιαστεί και να εμφανιστεί το κείμενο που βλέπουμε στη σελίδα [3].

Η HyperText Markup Language (HTML) παρέχει πληροφορίες μορφοποίησης και διάταξης στο παρασκήνιο για ιστοσελίδες. Με τον ίδιο τρόπο, όπως και η διαμόρφωση παρασκηνίου ενός εγγράφου του Word λέει στο Microsoft Word πώς να εμφανίσει αυτό το

έγγραφο, η HTML λέει στο πρόγραμμα περιήγησης στο Web πώς να εμφανίζει μια ιστοσελίδα.

Η HTML επισημαίνει ή προσθέτει κρυφές πληροφορίες στο κείμενο και σε άλλα πράγματα που τοποθετούνται σε μια ιστοσελίδα. Αυτές οι κρυφές πληροφορίες είναι υπεύθυνες για τη διάταξη της σελίδας. Για παράδειγμα, μπορεί να χρησιμοποιηθεί HTML για να υποδειχτεί ότι το συγκεκριμένο κείμενο είναι μια παράγραφος ή μια επικεφαλίδα και, ακόμη περισσότερο, μια εικόνα.

Ακριβώς όπως υπάρχουν κανόνες για τη μορφοποίηση ενός βιβλίου (για παράδειγμα, οι επικεφαλίδες επιπέδου 2 εμφανίζονται κάτω από τις κύριες επικεφαλίδες επιπέδου 1), έτσι και οι ιστοσελίδες μορφοποιούνται με έναν ειδικό τρόπο ακολουθώντας ορισμένους κανόνες.

Όταν η HTML σε μια ιστοσελίδα έχει σωστή μορφοποίηση, με επικεφαλίδες και άλλα στοιχεία να εμφανίζονται με τη σωστή σειρά, η ιστοσελίδα λέγεται ότι είναι έγκυρη και έχει αυτό που ονομάζεται σημασιολογική σήμανση (semantic markup). Η σημασιολογική σήμανση είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται για την περιγραφή μιας ιστοσελίδας που χρησιμοποιεί σωστά τα στοιχεία μορφοποίησης HTML στα σωστά μέρη [3].

2.2.3 Styling σελίδων με CSS

Η HTML ενημερώνει το πρόγραμμα περιήγησης για τον τρόπο διάταξης του κειμένου και άλλων περιεχομένων μιας σελίδας. Τα Cascading Style Sheets (CSS), από την άλλη πλευρά, χρησιμοποιούνται για να αλλάξουν αυτή τη διάταξη, για να προσθέσουν στιλιστικές ή σχετικές με την εμφάνιση πληροφορίες στη σελίδα. Το CSS χρησιμοποιείται συχνά για την αλλαγή χρωμάτων, γραμματοσειρών, μεγέθους κειμένου και άλλων στοιχείων που σχετίζονται με την εμφάνιση [3].

Για παράδειγμα, όταν δημιουργούμε μια παράγραφο κειμένου με HTML, εναπόκειται στο πρόγραμμα περιήγησης να επιλέξει τη γραμματοσειρά. Προσθέτοντας πληροφορίες γραμματοσειράς CSS, μπορούμε να «υποδείξουμε» στο πρόγραμμα περιήγησης ποια γραμματοσειρά, ή πιο σωστά, ποια οικογένεια γραμματοσειρών να επιλέξει για να εμφανιστεί το κείμενο. Όμως, τελικά, εναπόκειται στο πρόγραμμα περιήγησης να επιλέξει ποια γραμματοσειρά θα χρησιμοποιήσει ή ακόμα και να αγνοήσει εντελώς το CSS που έχει γραφτεί και να εμφανίσει τη δική του επιλογή [3].

Το CSS χρησιμοποιείται επίσης για να αλλάξει τη συνολική εμφάνιση της ίδιας της σελίδας. Για παράδειγμα, το CSS μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη δημιουργία διατάξεων

πολλαπλών στηλών, επικεφαλίδων σε σελίδες, υποσέλιδων και άλλων στοιχείων με προσανατολισμό στην οθόνη, ώστε η σελίδα να είναι οπτικά ελκυστική και πιο χρήσιμη [3].

2.2.4 Αλλαγή συμπεριφορών με JavaScript

Η HTML χρησιμοποιείται για την παροχή πληροφοριών διάταξης και το CSS χρησιμοποιείται για να αλλάξει την εμφάνιση αυτής της διάταξης. Η JavaScript παρέχει τη συμπεριφορά ή τις ενέργειες πίσω από τη διαδραστικότητα που βλέπουμε στις ιστοσελίδες. Για παράδειγμα, όταν κάνουμε κλικ σε ένα κουμπί σε μια ιστοσελίδα, υπάρχει πιθανότητα να εκτελείται ένα πρόγραμμα JavaScript πίσω από τα παρασκήνια έτσι ώστε να συμβεί κάτι, όπως να αλλάξει ένα χρώμα ή να μετακινηθεί το κείμενο σε μια σελίδα.

Τέλος δεν πρέπει να γίνεται σύγχυση της JavaScript με την Java. Είναι δύο εντελώς ξεχωριστές γλώσσες που κάνουν εντελώς διαφορετικά πράγματα [3].

2.2.5 Κατανόηση της γλώσσας των Διακομιστών Ιστού

Μέχρι στιγμής είδαμε κάποια βασικά χαρακτηριστικά για τις γλώσσες ιστοσελίδων HTML, CSS και JavaScript. Αυτές οι γλώσσες ασχολούνται με την εμφάνιση και την αισθητική (HTML και CSS) καθώς και με τη συμπεριφορά (JavaScript) της ιστοσελίδας. Πολλές ιστοσελίδες είναι απλώς αποθηκευμένα έγγραφα που υπάρχουν σε έναν διακομιστή ιστού, αλλά μερικές δημιουργούνται δυναμικά, με ανάκτηση πληροφοριών σε πραγματικό χρόνο καθώς το ζητάμε [4].

Όταν οι σελίδες δημιουργούνται δυναμικά, με γρήγορο ρυθμό, εκτελείται ένα πρόγραμμα στον διακομιστή ιστού για τη δημιουργία αυτής της σελίδας. Αυτά τα προγράμματα ονομάζονται προγράμματα διακομιστή. Όπως τα προγράμματα της JavaScript λένε στο πρόγραμμα περιήγησης πώς να συμπεριφέρεται, τα προγράμματα από την πλευρά του διακομιστή λένε στην ιστοσελίδα ποια στοιχεία και ποια διάταξη θα έχει. Με άλλα λόγια, η HTML, το CSS και η JavaScript προστίθενται όλα από το πρόγραμμα του διακομιστή [4].

Το πρόγραμμα που εκτελείται στο διακομιστή είναι γραμμένο σε άλλη γλώσσα, εκτός από την HTML, το CSS και τη JavaScript που έχουμε ήδη δει. Προγράμματα διακομιστή για τον Ιστό μπορούν να γραφτούν σε μία (ή περισσότερες) από διάφορες γλώσσες. Αυτές περιλαμβάνουν την οικογένεια γλωσσών .Net της Microsoft, Perl, Python, Java καθώς και την PHP [4].

Φυσικά, για να μπορεί να δει τη σελίδα ο χρήστης, πρέπει να σταλεί σε αυτόν. Η αποστολή της σελίδας στον χρήστη είναι ο διακομιστής ιστού (web server), ο οποίος σε αρκετές

περιπτώσεις είναι ο Apache. Επίσης πολλοί ιστότοποι χρησιμοποιούν βάσεις δεδομένων για την αποθήκευση πληροφοριών. Εκεί μπαίνει η MySQL η οποία παρέχει έναν εξαιρετικό και δωρεάν τρόπο αποθήκευσης δεδομένων για κάθε ιστότοπο [4].

2.2.6 Δημιουργία δυναμικών ιστοσελίδων με PHP και MySQL

Η PHP, συντομογραφία της PHP HyperText Preprocessor, είναι μια δημοφιλής και ισχυρή γλώσσα που χρησιμοποιείται για τον προγραμματισμό στην πλευρά του διακομιστή (server-side). Όταν η PHP δημιουργεί ιστοσελίδες χρειάζεται συχνά να ανακτά δεδομένα για εμφάνιση στην συγκεκριμένη σελίδα. Εδώ μπαίνει η MySQL. Η MySQL είναι ένα δημοφιλές και δωρεάν σύστημα βάσης δεδομένων που μπορεί να αποθηκεύσει πληροφορίες και στη συνέχεια να ενσωματώνεται στην PHP για να δημιουργήσει μια πλήρως λειτουργική εφαρμογή Ιστού ή μια δυναμική ιστοσελίδα [4].

Η PHP και η MySQL είναι ένα δημοφιλές ζεύγος για τη δημιουργία δυναμικών εφαρμογών Ιστού. Η PHP είναι μια γλώσσα δέσμης ενεργειών (scripting language) που έχει σχεδιαστεί ειδικά για χρήση στον Ιστό, με δυνατότητες που διευκολύνουν τον σχεδιασμό και τον προγραμματισμό ιστοσελίδων. Η MySQL είναι ένα γρήγορο, εύχρηστο Σχεσιακό Σύστημα Διαχείρισης Βάσεων Δεδομένων (ΣΣΔΒΔ - RDBMS - Relational Database Management System) που χρησιμοποιείται σε πολλούς ιστοτόπους. Η MySQL και η PHP ως ζευγάρι έχουν πολλά πλεονεκτήματα:

- **Είναι δωρεάν.** Είναι από τις καλύτερες οικονομικές σχέσεις κόστους / οφέλους.
- **Είναι προσανατολισμένες στον ιστό.** Και οι δύο σχεδιάστηκαν ειδικά για χρήση σε ιστοτόπους. Και οι δύο έχουν ένα σύνολο χαρακτηριστικών που εστιάζονται στη δημιουργία δυναμικών ιστοτόπων.
- **Είναι εύχρηστες.** Και οι δύο σχεδιάστηκαν για να δημιουργήσουν έναν ιστότοπο γρήγορα.
- **Είναι γρήγορες.** Και οι δύο σχεδιάστηκαν έχοντας ως βασικό στόχο την ταχύτητα. Μαζί παρέχουν έναν από τους ταχύτερους τρόπους παράδοσης δυναμικών ιστοσελίδων στους χρήστες.
- **Επικοινωνούν καλά μεταξύ τους.** Η PHP διαθέτει ενσωματωμένες δυνατότητες για επικοινωνία με τη MySQL. Δεν χρειάζεται να γνωρίζει κάποιος τις τεχνικές λεπτομέρειες αφού η ίδια η PHP αναλαμβάνει αυτό το ρόλο.
- **Διατίθεται ευρεία βάση υποστήριξης και για τις δύο.** Και οι δύο έχουν μεγάλες βάσεις χρηστών. Επειδή χρησιμοποιούνται συχνά ως ζεύγος, έχουν συχνά την ίδια

βάση χρηστών. Πολλά άτομα είναι στη διάθεσή όποιου ζητήσει βοήθεια, συμπεριλαμβανομένων ατόμων σε λίστες συζητήσεων μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου που έχουν εμπειρία να χρησιμοποιούν MySQL και PHP μαζί.

- **Είναι προσαρμόσιμες.** Και οι δύο είναι ανοιχτού κώδικα, επιτρέποντας έτσι στους προγραμματιστές να τροποποιήσουν το λογισμικό PHP και MySQL ώστε να ταιριάζουν στα δικά τους συγκεκριμένα περιβάλλοντα [4].

3. Σύστημα Διαχείρισης Περιεχομένου (Content Management System)

Στη σύγχρονη εποχή, ο όρος CMS (Content Management Systems - Συστήματα Διαχείρισης Περιεχομένου) είναι συνυφασμένος με ένα σύνολο πακέτων λογισμικού διακομιστή, που δίνουν την δυνατότητα να γίνεται δημοσίευση περιεχομένου στον Παγκόσμιο Ιστό δίχως να είναι αναγκαίες ιδιαίτερες τεχνικές γνώσεις. Διαθέτουν έναν αυτοματοποιημένο τρόπο δημιουργίας, αποθήκευσης, διαχείρισης και δημοσίευσης περιεχομένου [5].

Για να γίνει κατανοητή η λειτουργία ενός Συστήματος Διαχείρισης Περιεχομένου, αδήριτη ανάγκη είναι να δούμε τι είναι η διαχείριση περιεχομένου.

3.1 Τι είναι Διαχείριση Περιεχομένου

Η έννοια της Διαχείρισης Περιεχομένου είναι ένας πρόσφατος όρος στον χώρο της Πληροφορικής. Με την ανάπτυξη της επιστήμης της Πληροφορικής και των υπολογιστών στη διαχείριση του περιεχομένου δημιουργήθηκε με εκθετικό ρυθμό η παραγωγή πληροφοριών, καθώς και διασυνδεδεμένων εγγράφων [6].

Ως μία προσέγγιση του όρου της διαχείρισης μπορεί να θεωρηθεί η δημιουργία, η αποθήκευση, η επεξεργασία, η τροποποίηση, η ευρετηριοποίηση - indexing, η αρχειοθέτηση, η δημοσίευση καθώς και αρκετές ακόμα ενέργειες, οι οποίες άλλες είναι πιο εξειδικευμένες και άλλες γενικότερες, οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν στο περιεχόμενο από τη στιγμή που αυτό δημιουργείται, έως και τη στιγμή που αυτό παρουσιάζεται στον τελικό χρήστη [7].

Ιδιαιτέρως, στη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία η έννοια της Διαχείρισης του Περιεχομένου είναι άμεσα συνυφασμένη με τον όρο Σύστημα Διαχείρισης Περιεχομένου (Content Management System - CMS). Ενστερνιζόμαστε τον ορισμό των McKeever [8] και Boiko [6]: «Διαχείριση Περιεχομένου είναι το σύστημα των μεθόδων και τεχνικών που αυτοματοποιούν τις διαδικασίες της συλλογής, διαχείρισης και δημοσίευσης περιεχομένου με χρήση τεχνολογιών πληροφορικής».

3.2 Τι είναι CMS

Ένα CMS θα μπορούσε να περιγραφεί ως ένα εργαλείο λογισμικού το οποίο προσφέρει μια διεπαφή για τη διαχείριση του περιεχομένου ενός ιστοτόπου με βασικές λειτουργίες της προσθήκης, δημοσίευσης, επεξεργασίας και κατάργησης του περιεχομένου. Ένα τυπικό CMS

είναι ένα διαδικτυακό λογισμικό γραμμένο σε κάποια γλώσσα σεναρίων (scripting language) όπως PHP ή Python και εκτελείται σε ένα διακομιστή ιστού (webserver) στον οποίο έχει εγκατασταθεί και μια βάση δεδομένων. Η γλώσσα σεναρίων που χρησιμοποιείται καθώς και το σύνολο των συμβατών βάσεων δεδομένων μπορούν να διαφέρουν μεταξύ διαφορετικών CMS [9].

3.3 Τρόπος λειτουργίας ενός CMS

Η κοινή αρχιτεκτονική ενός CMS αποτελείται από το λογισμικό ιστού (web software) και μια βάση δεδομένων, συμπεριλαμβανομένης και μιας διεπαφής η οποία είναι προσβάσιμη από έναν διαδικτυακό ιστότοπο. Το κύριο λογισμικό του CMS εξυπηρετεί την ιστοσελίδα και εμφανίζεται όπως και οποιοσδήποτε άλλος ιστότοπος HTML, αλλά επιπλέον περιλαμβάνει μια πύλη διαχειριστή στην οποία μπορεί κανείς να έχει πρόσβαση είτε από την προβολή που εξυπηρετείται σε γενικό χρήστη είτε από μια διεύθυνση URL διαχειριστή και συνήθως βρίσκεται πίσω από τα διαπιστευτήρια του διαχειριστή. Διαφορετικές πλατφόρμες CMS διαχειρίζονται τη συγκεκριμένη λειτουργία με διαφορετικό τρόπο. Ορισμένοι επιτρέπουν στον χρήστη να επεξεργαστεί τη σελίδα από την ίδια προβολή που περιηγείται [9]. Άλλοι απαιτούν από τον χρήστη να δημιουργήσει νέο περιεχόμενο με προσαρμοσμένα πρότυπα ή λειτουργικές μονάδες. Στην προβολή διαχειριστή ο χρήστης μπορεί να αλλάξει, να προσθέσει και να αφαιρέσει το περιεχόμενο που εμφανίζεται στη σελίδα [10].

Όπως συμβαίνει με οποιαδήποτε φιλοξενούμενη ιστοσελίδα, όταν ένας χρήστης πηγαίνει σε μια διεύθυνση μιας σελίδας που είναι ενσωματωμένη σε ένα CMS, το αίτημα μεταβαίνει στον διακομιστή ιστού, ο οποίος εξυπηρετεί τα σωστά πρότυπα που απαιτούνται για την απόδοση της σελίδας ως HTML και την προσθήκη οποιουδήποτε περιεχομένου σε αυτήν, από τη βάση δεδομένων περιεχομένου. Στη συνέχεια, το πακέτο επιστρέφεται ως απάντηση στο πρόγραμμα περιήγησης που το εμφανίζει στον τελικό χρήστη. Σε αντίθεση με έναν ιστότοπο χωρίς CMS, ένας ιστότοπος βασισμένος σε CMS βοηθά στη διατήρηση ενημερωμένου περιεχομένου, μειώνοντας σημαντικά το χρόνο και την προσπάθεια που πρέπει να δαπανηθεί ανά περίπτωση κατά την προσθήκη ή την αλλαγή του περιεχομένου [10].

Για παράδειγμα, σε έναν τυπικό ιστότοπο, για να αλλάξει κανείς το περιεχόμενο μιας σελίδας με νέες εικόνες, κείμενο και να προσθέσει ένα νέο στοιχείο όπως έναν πίνακα (πλαίσιο) με προσφορές, ένας προγραμματιστής πρέπει να μεταβεί στην HTML της σελίδας και να αλλάξει χειροκίνητα (manually) όλα αυτά τα στοιχεία, συμπεριλαμβανομένων των

συνδέσμων περιεχομένου, όλο το κείμενο που υπάρχει σε πολλές ετικέτες HTML και να δημιουργήσει έναν νέο πίνακα και να τον προσθέσει στη σελίδα. Με ένα CMS, σε αντίθεση με το προηγούμενο σενάριο, οποιοσδήποτε χρήστης χωρίς γνώσεις στον προγραμματισμό, αλλά με λίγη εκπαίδευση που έχει γίνει για το πως δημιουργείται ένας πίνακας (όπως και σε ένα απλό επεξεργαστή κειμένου), μπορεί να συνδεθεί στη διεπαφή διαχειριστή (dashboard), να επιλέξει τη σωστή σελίδα και περιεχόμενο και στη συνέχεια, να γράψει το νέο κείμενο εκεί που θέλει, να επιλέξει τη νέα εικόνα για να αντικαταστήσει την παλιά και να ενεργοποιήσει το στοιχείο του πλαισίου προσφορών που συζητήθηκε νωρίτερα, από τις επιλογές διαχείρισης περιεχομένου ή να πραγματοποιήσει μια λήψη μιας από την αγορά κοινότητας ανοιχτού κώδικα, εάν δεν έχει εγκατασταθεί ακόμη αυτό το πρόσθετο. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί από οπουδήποτε με πρόσβαση στο Διαδίκτυο και με οποιοδήποτε φυλλομετρητή [10].

3.4 Δημιουργία ιστοτόπου με CMS

Όταν ξεκινάμε ένα νέο project με ένα CMS, υπάρχουν πολλοί παράγοντες που πρέπει να λάβουμε υπόψη. Υπάρχουν πολλές ερωτήσεις που αντιμετωπίζει ένας προγραμματιστής και πρέπει να απαντηθούν. Ερωτήσεις όπως: «Ποιο πρότυπο και θέμα να χρησιμοποιήσουμε; Πώς να ολοκληρώσουμε την επιθυμητή σελίδα όσον αφορά το είδος των οπτικών και λειτουργικών στοιχείων που απαιτούνται; Ποια μέρη του σχεδιασμού ιστοτόπου επαναλαμβάνονται αλλού στον ιστότοπο και πρέπει να αναπτυχθούν ως επαναχρησιμοποιήσιμα στοιχεία; Μπορούν αυτά τα επιμέρους τμήματα να βρεθούν από την αγορά (marketplace) πιο οικονομικά;»

Μετά από αυτά, το πρόβλημα είναι πώς να σχεδιάσουμε την πλοήγηση στον ιστότοπο, ώστε να είναι απλή στη χρήση, αλλά να πληροί όλες τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την εμφάνιση περιεχομένου. Αφού διαμορφωθεί ο ιστότοπος και εκτελεστούν οι αλλαγές και οι πρόσθετες λειτουργίες, θα πρέπει να δοκιμαστεί. Αυτή η δοκιμή αποτελείται κυρίως από οπτικές δοκιμές που στοχεύουν να επαληθεύσουν ότι ο ιστότοπος λειτουργεί και φαίνεται όπως θα έπρεπε. Μετά τη ρύθμιση του CMS, η δημοσίευση είναι συνήθως γρήγορη και απλή, για παράδειγμα στο Drupal και στο WordPress η δημοσίευση γίνεται απλώς πατώντας το κουμπί δημοσίευσης [11] [12]. Η ρύθμιση του ίδιου του ιστοτόπου, ώστε να είναι ορατός, λειτουργεί με τον ίδιο τρόπο όπως και για οποιονδήποτε άλλο ιστότοπο.

Τα κοινά βασικά χαρακτηριστικά του ανοιχτού κώδικα CMS παρέχουν εργαλεία διαχείρισης για το περιεχόμενο, τα αρχεία πολυμέσων, τα μενού, τα δικαιώματα πρόσβασης

χρήστη και ομάδας. Επιπλέον, ο έλεγχος της έκδοσης, τα προσαρμόσιμα πρότυπα, η υποστήριξη εντοπισμού θέσης, το εργαλείο αναζήτησης περιεχομένου, οι εύκολες ενημερώσεις και η ευέλικτη ροή εργασίας είναι κοινά χαρακτηριστικά. Κάθε CMS διαθέτει επίσης έναν αρκετά γρήγορο κύκλο δημοσίευσης όπου οι αλλαγές εμφανίζονται σε άλλους χρήστες εντός δευτερολέπτων επιτρέποντας αδιάκοπη εμπειρία χρήστη.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, κάθε CMS έχει, εκτός από την προβολή που εμφανίζεται στους επισκέπτες του ιστοτόπου, μια πύλη μέσω της οποίας ένας διαχειριστής περιεχομένου μπορεί να επεξεργαστεί το περιεχόμενο στον ιστότοπο. Μέσω αυτής της λειτουργίας, το περιεχόμενο της σελίδας και οι ενότητες μπορούν να επεξεργαστούν εν κινήσει (on the fly), δηλαδή ταχύτατα και οποιαδήποτε στιγμή αυτό κριθεί αναγκαίο. Αυτή η προβολή διαχειριστή προορίζεται για τη διαχείριση περιεχομένου σελίδας, δομών μενού πλοήγησης και ρυθμίσεων πρόσβασης για τον ιστότοπο.

Το CMS έχει πολλαπλά επίπεδα που χρησιμοποιούνται στη διαδικασία δημιουργίας και σε όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής, είναι κάπως όμοια. Το ανώτατο επίπεδο αποτελείται από πρότυπα (Θέματα - Themes) που αποτελούνται από φύλλα στυλ CSS, τυχόν αρχεία πολυμέσων, XML, PHP κ.α. Συνήθως υπάρχει ένα επίπεδο χρήστη που καθορίζει την πρόσβαση και τα δικαιώματα των συνδεδεμένων χρηστών. Η πλοήγηση στον ιστότοπο και η βασική κοινή δομή ορίζονται από τα μενού, καθώς οι σύνδεσμοι που παρέχουν τα μενού είναι ο συνηθισμένος τρόπος για να μετακινηθείτε από τη μία προβολή στην άλλη.

Ένα άλλο επίπεδο ονομάζεται Modules (μονάδες) and extensions (επεκτάσεις) [12] - στο WordPress έχουμε τα λεγόμενα plugins (πρόσθετα) [11]. Πρόκειται για μικρά ή μεγάλα ανεξάρτητα πρόσθετα αρθρώματα (π.χ. ένα ημερολόγιο, ο καιρός κ.α.), που μπορούν να προστεθούν, όπως σε ένα καθορισμένο μέρος, σε ένα από τα πρότυπα που αναφέρθηκαν προηγουμένως ή μπορεί να είναι ένα εργαλείο βελτιστοποίησης μηχανών αναζήτησης ή μια λειτουργία συλλογής εικόνων και βίντεο.

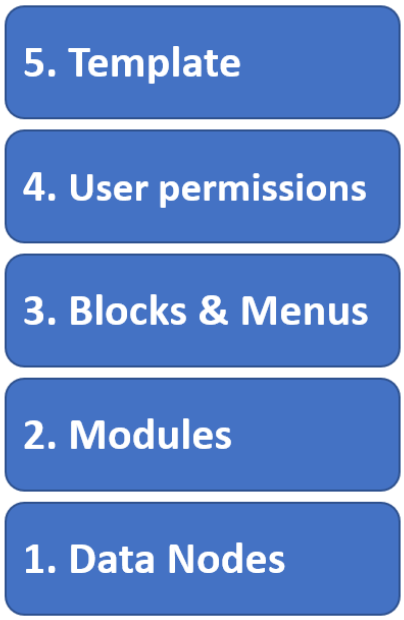

Εικόνα 3-1: Τα επίπεδα σε ένα CMS

3.5 Τύποι CMS

Υπάρχουν διαφορετικοί τύποι CMS για διαφορετικούς τύπους περιεχομένου. Η φύση του περιεχομένου ή «ψηφιακή εγγραφή» π.χ. βίντεο, κείμενο, γραφικά, blog κ.τ.λ. υπαγορεύει τον τύπο CMS που σημαίνει ότι υπάρχουν πολλές επιλογές για να διαλέξει κανείς [13] [14].

Αυτά κατηγοριοποιούνται ως εξής:

- **Σύστημα Διαχείρισης Περιεχομένου Ιστού (Web CMS)**
- **Σύστημα Διαχείρισης Περιεχομένου Επιχειρήσεων (ECMS)**
- **Σύστημα Διαχείρισης Περιεχομένου για Κινητά (MCMS)**
- **Σύστημα διαχείρισης περιεχομένου εξαρτημάτων λογισμικού (CCMS)**

Εξαιτίας της πλούσιας ποικιλομορφίας περιεχομένου που υφίσταται, συνεπάγεται ότι υπάρχει και ο κατάλληλος τύπος CMS για την αντιμετώπισή του. Όποια και αν είναι η φύση του περιεχομένου, μπορεί να διαχειρίζεται μέσω μιας σειράς ροών εργασίας, και σε αυτές μπορεί κάποιος από μια ποικιλία χρηστών να έχει πρόσβαση.

Σύστημα Διαχείρισης Περιεχομένου Ιστού

Ένα σύστημα διαχείρισης περιεχομένου Ιστού (Web Content Management System - WCMS) επιτρέπει στον χρήστη να δημιουργεί ή να τροποποιεί μια ιστοσελίδα χωρίς την ανάγκη των απαιτούμενων τεχνικών δεξιοτήτων [14]. Αυτό το σύστημα βασίζεται σε μια σειρά προτύπων που αποτελούν τη δομή ενός ιστοτόπου και χρησιμοποιούνται για τη

δημιουργία περιεχομένου. Ο συγγραφέας περιεχομένου εισάγει περιεχόμενο σε αυτά τα πρότυπα, τα οποία στη συνέχεια δημοσιεύονται στον ιστότοπο. Αυτό εφαρμόζεται σε ιστοτόπους διαδικτύου, intranets και extranets.

Σύστημα Διαχείρισης Περιεχομένου Επιχειρήσεων (ECMS)

Αυτά τα συστήματα ή «συστήματα διαχείρισης περιεχομένου επιχειρήσεων» (Enterprise Content Management System - ECMS) χειρίζονται το περιεχόμενο, τα περιουσιακά στοιχεία, τα αρχεία και άλλες πληροφορίες που καθορίζουν τη δομή και την ιεραρχία ενός οργανισμού. Αυτό είναι ένα τυπικό σύστημα που χρησιμοποιεί μια σειρά από διαδικασίες, εργαλεία και στρατηγικές για να το πράξει. Περιλαμβάνει σάρωση, παρακολούθηση, ευρετηρίαση και συνεργασία με στόχο τον εξορθολογισμό της διαχείρισης των πληροφοριών της εταιρείας [14].

Σύστημα Διαχείρισης Περιεχομένου για Κινητά (MCMS)

Η ραγδαία ανάπτυξη της βιομηχανίας κινητής τεχνολογίας έχει οδηγήσει σε αυξανόμενη ζήτηση για συστήματα που μπορούν να διαχειρίζονται περιεχόμενο για smartphone, personal digital assistant (PDA), κινητά τηλέφωνα και άλλες φορητές συσκευές. Τα συστήματα διαχείρισης περιεχομένου για κινητά (Mobile Content Management Systems - MCMS) είχαν αρχικά σχεδιαστεί για την αγορά από επιχείρηση σε πελάτη (business to customer - B2C), αλλά επεκτάθηκαν ώστε να συμπεριλάβουν επιχειρήσεις σε επιχείρηση (business to business - B2B) και επιχειρήσεις σε εργαζόμενους (business to employee - B2E) [14].

Σύστημα διαχείρισης περιεχομένου εξαρτημάτων λογισμικού (CCMS)

Τα Σύστημα διαχείρισης περιεχομένου εξαρτημάτων λογισμικού (Component Content Management Systems - CCMS) είναι ένας εξειδικευμένος τύπος συστήματος που διαχειρίζεται περιεχόμενο σε βαθύτερο και πιο αναλυτικό επίπεδο [14]. Αυτό αναφέρεται σε ένα μεμονωμένο κομμάτι περιεχομένου όπως μια παράγραφος κειμένου, μια φωτογραφία ή ένα γραφικό, παρά ένα πλήρες έγγραφο, το οποίο αποθηκεύεται μέσα σε αυτό το σύστημα. Επαναχρησιμοποιείται μέσα σε ένα έγγραφο ή μια σειρά εγγράφων που εξασφαλίζει μια συνεπή προσέγγιση. Κάθε μεμονωμένο κομμάτι περιεχομένου έχει τη δική του ροή εργασίας και παρακολουθείται είτε ως μία οντότητα, είτε ως μέρος ενός μεγαλύτερου συστήματος.

Υπάρχουν πολλές διαθέσιμες επιλογές όσον αφορά το CMS, οι οποίες φαίνεται να κάνουν το ίδιο πράγμα, αλλά με μερικές λεπτές διαφορές. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο είναι σημαντικό να γνωρίζει κανείς τον τύπο του περιεχομένου που αντιμετωπίζει και τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να διαχειρίζεται [14].

3.6 Τα πιο δημοφιλή CMS

3.6.1 WordPress

Το WordPress έχει μια γρήγορη και εύκολη διαδικασία εγκατάστασης, η οποία χρειάζεται λιγότερο από 20 λεπτά για τη λήψη, την εγκατάσταση και τη συμπλήρωση μιας φόρμας για τη δημιουργία μιας βάσης δεδομένων. Υποστηρίζει την απλή εμπειρία για τον τελικό χρήστη χωρίς να γεμίζει το λογισμικό με περιττές επιλογές από τη γωνία του χρήστη. Το βασικό λογισμικό έχει λιγότερες δυνατότητες προσαρμογής για εξειδικευμένες περιπτώσεις χρήσης. Η φιλοσοφία πίσω από αυτό είναι ότι τα βασικά χαρακτηριστικά του απευθύνονται στις ανάγκες του 80% της κοινότητας προγραμματιστών. Το υπόλοιπο 20% των αναγκών προγραμματιστή θα πρέπει να ικανοποιηθεί με προσθήκες τρίτων που υποστηρίζονται με εξελιγμένο σύστημα προσθηκών από το WordPress. Το WordPress είναι επίσης φιλικό για τη βελτιστοποίηση μηχανών αναζήτησης (SEO) και διαθέτει εργαλεία για τη δημιουργία προσαρμοσμένων ιστοτόπων για κινητά [11].

Ροή εργασίας WordPress

Υπάρχουν δύο τρόποι για να δημιουργήσει κανείς ιστοτόπους WordPress, ενώ και οι δύο προτείνουν τη λήψη ενός υπάρχοντος προτύπου στο οποίο θα βασιστεί ο δημιουργός. Αυτά μπορεί να είναι πρότυπα είτε από αγορές προτύπων WordPress είτε από άλλους χρήστες που μοιράζονται δωρεάν πρότυπα στον Ιστό. Ο πρώτος τρόπος είναι να δημιουργηθεί ένας ιστότοπος από το μηδέν. Τα προσαρμοσμένα θέματα WordPress χρειάζονται έναν νέο φάκελο θεμάτων στο φάκελο έργου WordPress και ένα φύλλο στυλ και ένα αρχείο ευρετηρίου, όλα τα οποία πρέπει να ενεργοποιηθούν με το νέο θέμα στο backend του WordPress. Οι επεκτάσεις πυρήνα WordPress, συνεισφοράς και αγορών μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την επέκταση του θεματικού έργου με πρόσθετη λειτουργικότητα.

Ο άλλος τρόπος είναι να χρησιμοποιηθεί μια μονάδα δημιουργίας τοποθεσιών με κατασκευή drag 'n drop page με στοιχεία που ανήκουν στο θέμα και στη συνέχεια, να προσαρμοστεί ο ιστότοπος που προκύπτει, εάν χρειαστεί. Ένας έμπειρος χρήστης μπορεί να βρει και να εγκαταστήσει σχεδόν οποιοδήποτε χαρακτηριστικό ως προσθήκη προηγμένης τεχνολογίας και να το ρυθμίσει σε λίγα λεπτά, αρκεί κάποιος να είναι ικανοποιημένος με τις προεπιλεγμένες επιλογές προσαρμογής που συνοδεύουν το θέμα. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι ένα ηλεκτρονικό κατάστημα που περιλαμβάνει ρύθμιση προϊόντος με τιμή και περιγραφή.

Η σε βάθος προσαρμογή, για παράδειγμα, η προσθήκη μιας νέας στήλης με νέες θέσεις λειτουργικής μονάδας σε ένα θέμα, χρειάζεται προσαρμογή με κώδικα PHP με τη μορφή αγκιστριών δράσης (action hooks) WordPress που επιτρέπουν την προσαρμοσμένη εκτέλεση σεναρίων σε οποιοδήποτε μέρος του βασικού κώδικα. Ο άλλος τρόπος για αυτό είναι να προσθέσει κανείς τη λειτουργικότητα ως κώδικα απευθείας στα αρχεία στοιχείων θεμάτων. Είναι επίσης το σημείο όπου ο χρήστης πρέπει να έχει δεξιότητες προγραμματισμού και όπου εξαφανίζονται τα περισσότερα μειονεκτήματα της εύκολης προσαρμογής και της δημιουργίας ιστοτόπων με το WordPress [11].

Σε επόμενη ενότητα θα γίνει περιγραφή με αναλυτικό τρόπο της δομής και του τρόπου λειτουργίας του WordPress, το οποίο και είναι επιλεγμένο για την υλοποίηση της ιστοσελίδας της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

3.6.2 Drupal

Το Drupal διαμορφώνεται ως συλλογή μερών και εργαλείων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία κάθε είδους ιστοτόπου. Το Drupal είναι καλύτερο για μεσαίους έως μεγάλους ιστοτόπους που μπορούν να δικαιολογήσουν τα γενικά έξοδα που συνοδεύονται από αρχιτεκτονική προσανατολισμένη στα συστατικά με εκτεταμένη δυνατότητα χρήσης επαναχρησιμοποίησης και «αρθρωτότητας» (modularity) στους τύπους περιεχομένου της. Το Drupal είναι εξαιρετικά προσαρμόσιμο, αλλά συνοδεύεται από ανάγκη γνώσεων από την πλευρά του χρήστη που θέλει να προσαρμόζει το περιεχόμενο του. Το Drupal χρησιμοποιεί γλώσσα προτύπων Twig που είναι ενσωματωμένη σε PHP που κάνει την προσαρμογή προτύπων πολύ πιο γρήγορη. Το Drupal είναι επίσης φιλικό προς το SEO, έχοντας όλο το περιεχόμενό του ανιχνεύσιμο από προγράμματα ανίχνευσης ιστού. Το Drupal είναι το CMS επιλογής για μεσαίους έως μεγάλους ιστοτόπους [12].

Τα εργαλεία εγκατάστασης και η διαδικασία για το Drupal είναι καλά τεκμηριωμένα, αλλά πιο δυσκίνητα από ότι για άλλα CMS. Το Drupal απαιτεί να εγκαταστήσει κανείς τη δική του βάση δεδομένων και να εκτελέσει αυτόν τον διακομιστή βάσης δεδομένων πριν ξεκινήσει. Στη συνέχεια, κατευθύνεται στο πρόγραμμα περιήγησης και εκτελεί ένα σενάριο εγκατάστασης από το πρόγραμμα εγκατάστασης ιστού [12].

Drupal ροή εργασίας

Το Drupal ουσιαστικά χωρίζει τη ροή εργασίας του σε διάφορα επίπεδα ως εξής:

1. Δεδομένα: Οτιδήποτε πρέπει να εμφανίζεται στον ιστότοπο πρέπει να έχει γίνει εισαγωγή ως δεδομένα

2. Ενότητες: Λειτουργικές προσθήκες βασισμένες σε λειτουργικότητα πυρήνα που αποτελούν μέρος του πυρήνα Drupal ή συνεισφορές από την κοινότητα Drupal. Υπάρχουν χιλιάδες συνεισφερόμενες μονάδες Drupal στο αποθετήριο μονάδων Drupal.
3. Μπλοκ & μενού: Τα μπλοκ παρέχουν την έξοδο (output) από μια ενότητα ή μπορούν να δημιουργηθούν για να εμφανίζουν ό, τι χρειάζεται. Μπορούν να τοποθετηθούν σε διάφορες περιοχές στη διάταξη προτύπου Θέματος.
4. Δικαιώματα χρήστη: Επίπεδο όπου στους χρήστες έχουν ανατεθεί ρόλοι με διαφορετικά δικαιώματα στο περιεχόμενο.
5. Θέματα: Αποτελείται από πρότυπα XHTML, CSS και Twig για τη δημιουργία της εμφάνισης και της αισθητικής του ιστοτόπου και παρέχει άγκιστρα λειτουργίας (function hooks) για να επιτρέπεται ο έλεγχος του τρόπου με τον οποίο οι ενότητες δημιουργούν σήμανση κατά την εμφάνιση [12].

Υπάρχει πολλή διαμόρφωση και καθορισμός χαρακτηριστικών που πρέπει να γίνουν, όπως η ρύθμιση τύπων περιεχομένου και δομών, πριν αρχίσει κανείς να χρησιμοποιεί το Drupal για τη διαχείριση περιεχομένου για τον ιστότοπό του. Η δημοσίευση περιεχομένου στο Drupal είναι απλή και δεν έχει την πολυπλοκότητα στη ροή εργασιών δημοσίευσης που κάνουν ορισμένα από τα άλλα CMS.

Με το Drupal, όπως στο Joomla, εάν θέλει κανείς να έχει οτιδήποτε άλλο εκτός από μια γενική ιστοσελίδα, η δομή που έχει σχεδιαστεί και κατασκευαστεί πλήρως από κάποιον άλλο πρέπει να προσαρμοστεί στα πρότυπα. Υπάρχουν ισχυρά και αποτελεσματικά εργαλεία για την προσαρμογή του Drupal, αλλά δεν είναι πολύ εύκολο να τα προσεγγίσει κανείς. Συνήθως ο γρηγορότερος τρόπος είναι να παρακαμφθούν, είτε κάνοντας χρήση από προεπιλεγμένα πρότυπα, είτε με ένα πρότυπο τρίτου μέρους (θέματα στο Drupal). Ένα μεγάλο μειονέκτημα αυτού του τρόπου προσαρμογής που προσφέρει το Drupal είναι ότι απαιτεί σοβαρή εμπειρία και κατανόηση σχετικά με το Drupal, τα πρότυπα PHP, την τοποθέτηση προτύπων και τις συνολικές δεξιότητες προγραμματισμού [12].

3.6.3 Joomla

Το Joomla CMS αποτελεί μία από τις τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή ενός ιστοτόπου. Η εγκατάσταση γίνεται σχετικά γρήγορα με τον ιστότοπο να λειτουργεί σε δεκαπέντε λεπτά. Το Joomla προσφέρει περίπου 65 γλώσσες και διαθέτει δυνατότητες εντοπισμού για πολύγλωσσους ιστοτόπους. Το Joomla είναι φιλικό για

αρχάριους με ενσωματωμένο σύστημα βοήθειας σε κάθε σελίδα. Το Joomla υποστηρίζει επίσης LESS, jQuery και τα βασικά του πρότυπα είναι κατασκευασμένα με bootstrap [15].

Επεκτάσεις Joomla

Το Joomla διαθέτει πέντε τύπους επεκτάσεων που χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία ιστοτόπων: Components (συστατικά), Modules (ενότητες), Plugins (πρόσθετα), Templates (πρότυπα) και Languages (γλώσσες).

Τα components είναι μίνι εφαρμογές με δυνατότητα σύνδεσης και αποτελούν ένα περίπλοκο εργαλείο στις επεκτάσεις του Joomla. Τα στοιχεία μπορούν να είναι υπεύθυνα για πράγματα όπως σύνδεση, δημιουργία φόρμας ή κατάστημα ηλεκτρονικού εμπορίου. Λειτουργούν τόσο στο frontend όσο και στο backend και το καθένα ενεργοποιείται από ένα συγκεκριμένο στοιχείο του μενού [15].

Οι ενότητες (modules) είναι συνήθως μικρές και ευέλικτες επεκτάσεις που προσθέτουν κάποια λειτουργικότητα ή περιεχόμενο σε μια σελίδα. Αυτές οι ενότητες εμφανίζονται συνήθως ως κάτοχοι περιεχομένου όπως μια ενότητα υποσέλιδου σε μια τυπική σελίδα. Οι ενότητες μπορούν να συνδεθούν με στοιχεία, όπως η ενότητα «πιο πρόσφατα νέα», εμφανίζοντας συνδέσμους προς τα νεότερα στοιχεία του περιεχομένου. Οι ενότητες μπορούν επίσης να λειτουργούν μόνες τους ως αυτόνομα στατικά στοιχεία HTML ή κείμενο.

Τα πρόσθετα είναι ουσιαστικά χειριστές συμβάντων. Παρέχουν λειτουργίες που ενεργοποιούνται από συμβάντα plugin. Οποιαδήποτε επέκταση μπορεί να ενεργοποιήσει προσαρμοσμένα συμβάντα εκτός από τα βασικά συμβάντα πρόσθετων. Όταν συμβαίνει ένα συγκεκριμένο συμβάν, όλες οι λειτουργίες plugin του τύπου που σχετίζονται με το συμβάν εκτελούνται διαδοχικά.

Τα πρότυπα είναι υπεύθυνα για τη σήμανση και για να περιέχουν την PHP που απαιτείται για τη δομή του περιεχομένου. Υπάρχουν πρότυπα για το front-end και το back-end του Joomla όπου το frontend templated display content για τους χρήστες και το back-end template ελέγχουν τον τρόπο προβολής των λειτουργιών διαχείρισης στην πύλη διαχειριστή.

Οι μεταφράσεις χρησιμοποιούνται για τη διαχείριση της τοπικής προσαρμογής για έναν ιστότοπο. Αυτά τα πρόσθετα κυμαίνονται από την οργάνωση των αρχείων μετάφρασης έως τη μετάφραση όλων των σελίδων με εργαλεία αυτόματης μετάφρασης [15].

Ροή εργασίας Joomla

Όταν δημιουργούμε έναν ιστότοπο με το Joomla, η κοινή ροή εργασίας έχει ως εξής. Αρχικά πρέπει να έχουμε επιλέξει ένα θέμα για τον ιστότοπό μας ώστε να έχει τη δική του εμφάνιση και αισθητική. Ο αποτελεσματικός τρόπος είναι να αναζητηθεί ένα κατάλληλο πρότυπο από την αγορά Joomla ή οποιονδήποτε άλλο ιστότοπο με τα πρότυπα Joomla που προσφέρονται και στη συνέχεια είτε να αγοραστεί είτε να λάβουμε ένα δωρεάν πρότυπο. Εφόσον ολοκληρωθεί η λήψη του προτύπου, στη συνέχεια, γίνεται εγκατάσταση και εφαρμογή μέσω του μενού επεκτάσεων Joomla στη διεπαφή χρήστη διαχειριστή. Συνήθως υπάρχουν λειτουργικές μονάδες και προσθήκες που συνοδεύουν το θέμα. Πρέπει να γίνουν upload και αυτές στο Joomla με το πρότυπο και, στη συνέχεια, να ενεργοποιηθούν ώστε το νέο θέμα να αρχίσει να λειτουργεί. Σε ιστοτόπους του Joomla, σχεδόν όλα τα δυναμικά στοιχεία που υπάρχουν στις σελίδες είναι ενότητες (modules). Οι ενότητες πρέπει να εκχωρηθούν σε μια συγκεκριμένη θέση από το πρότυπο. Συνήθως υπάρχει μια τεκμηρίωση σχετικά με τις δυνατότητες και έναν χάρτη των θέσεων της ενότητας που διατίθενται σε πρότυπα που αποκτήθηκαν από αγορές θέματος και προτύπων [15].

Προσαρμογή προτύπων

Η προσθήκη λειτουργικών μονάδων στον ιστότοπο επιτυγχάνεται μέσω του διαχειριστή μενού όπου πρέπει να δημιουργηθεί μια νέα ενότητα μενού με όνομα, τύπο περιεχομένου, θέση και τις σελίδες στις οποίες εμφανίζεται. Οι σελίδες στο Joomla ονομάζονται άρθρα και έχουν πρόσβαση σε ένα μενού που είναι συνδεδεμένο σε αυτούς στο backend. Για να προστεθούν στοιχεία μενού, πρέπει πρώτα να δημιουργηθούν ενότητες μενού με τον τύπο ενός άρθρου και στη συνέχεια, να δημιουργηθεί ένα άρθρο στη διαχείριση άρθρου και να συνδεθεί με το μενού που προσδιορίζεται με βάση τον τίτλο του [15].

Προσθήκη ενοτήτων στα άρθρα

Για να προστεθεί μια ενότητα σε μια σελίδα, πρέπει να ενεργοποιηθεί, να αντιστοιχιστεί σε μια θέση μονάδας στο πρότυπο ενός επιλεγμένου θέματος και να διαμορφωθεί ώστε να εμφανίζεται στις επιθυμητές σελίδες. Η εμφάνιση μπορεί συνήθως να προσαρμοστεί από το backend με επιλεγμένες παραμέτρους CSS.

Εάν οι προ-περιορισμένες θέσεις λειτουργικής μονάδας δεν είναι επιθυμητές, μπορούν να προσαρμοστούν με το JDoc. Στη συνέχεια, πρέπει να ρυθμιστεί σε ένα αρχείο XML προτύπων-λεπτομερειών που καθορίζει τα φύλλα στυλ, τις θέσεις προτύπου, τη JavaScript

και τα αρχεία πολυμέσων. Αυτό το είδος προσαρμογής απαιτεί αρκετά εκτεταμένη γνώση προγραμματισμού και κατανόηση τεχνολογιών βασισμένων στο Διαδίκτυο [15].

3.6.4 Σύγκριση των 3 CMS: WordPress – Drupal - Joomla

Διαπιστώσαμε ότι και τα τρία CMS που περιγράψαμε συνοπτικά έχουν αρκετές ομοιότητες. Είναι προσβάσιμα όπως οι συνηθισμένοι ιστότοποι. Εγκαθίστανται σε έναν διακομιστή, αλλά εκτός από αυτό αποκρίνονται εξυπηρετώντας επεκτάσιμα πρότυπα στα οποία συλλέγονται δεδομένα από μια βάση δεδομένων περιεχομένου. Αυτά τα CMS έχουν επίσης μια διεπαφή χρήστη, από την οποία μπορεί να γίνει διαχείριση των προβολών, τροποποιώντας, προσθέτοντας ή αφαιρώντας προβολές και τύπους περιεχομένου, αλλά κυρίως χρησιμοποιείται για την επεξεργασία και δημοσίευση περιεχομένου όπως κείμενο και εικόνες. Η ροή εργασίας διαφέρει από προϊόν σε προϊόν, αλλά η αρχή είναι η ίδια. Πρέπει να υπάρχουν δεδομένα στη βάση δεδομένων περιεχομένου, πρότυπα που χρησιμοποιούν αυτά τα δεδομένα σε καθορισμένους τύπους περιεχομένου ή εμφανιζόμενα widget / κατασκευάσματα και τελευταίες προβολές που αποδίδονται σύμφωνα με τα πρότυπα. Στη συνέχεια, υπάρχουν διαφορετικά επίπεδα χρηστών που έχουν διαφορετικά δικαιώματα πρόσβασης σε περιεχόμενο και δημοσίευση περιεχομένου. Όλα αυτά τα ανοιχτού κώδικα CMS έχουν μεγάλη δυνατότητα επέκτασης μέσω πρόσθετων και θεμάτων τρίτων που βρίσκονται στις αντίστοιχες αγορές CMS είτε δωρεάν είτε έναντι αμοιβής [16] .

Σύγκριση του WordPress με το Drupal και το Joomla

Υπάρχουν πολλά συστήματα διαχείρισης περιεχομένου (CMS) στην αγορά, αλλά το WordPress, το Joomla και το Drupal θεωρούνται ως οι αξιοσημείωτοι ανταγωνιστές στον τομέα αυτό. Αυτές οι τρεις κορυφαίες τεχνολογίες έχουν πολλές ομοιότητες. Το πιο σημαντικό, είναι όλα ανοιχτού κώδικα και αναπτύσσονται χρησιμοποιώντας PHP και η διαχείριση των βάσεων δεδομένων τους γίνεται από τη MySQL [16].

Τέλος, όλες διαθέτουν σύστημα θεμάτων και templating για τη διαχείριση της προβολής του ιστοτόπου και προσφέρουν επίσης εκτεταμένες λειτουργίες χρησιμοποιώντας πρόσθετα. Υπάρχουν πολλές ομοιότητες μεταξύ WordPress, Joomla και Drupal, αλλά παράλληλα διαφέρουν σε πολλές περιπτώσεις, όπως στον χειρισμό των θεμάτων και προσθηκών ή σε ζητήματα ασφαλείας [16] [17].

Πίνακας σύγκρισης WordPress, Joomla και Drupal

	WordPress	Joomla	Drupal
Ευχρηστία - Usability	Είναι εξαιρετικά ευέλικτη η δημιουργία ενός ιστοτόπου με WordPress χωρίς να έχει ο χρήστης δεξιότητες ανάπτυξης ιστού. Επιπλέον, η διεπαφή χρήστη είναι επίσης απλή.	Το Joomla είναι λίγο δύσκολο όσον αφορά τη χρηστικότητα. Για έναν αρχάριο απαιτείται λίγος χρόνος για να συνηθίσει την τεχνολογία.	Το Drupal είναι το πιο περίπλοκο μεταξύ των τριών. Η διεπαφή χρήστη για τη δημιουργία περιεχομένου είναι απλή, ενώ είναι αρκετά περίπλοκη από την άποψη της προσαρμοσμένης ανάπτυξης διεπαφής χρήστη (UI).
Ιδιότητες - Properties	Το WordPress προσφέρει εξαιρετικά εργαλεία για προγραμματιστές ιστού και για την ανάπτυξη προσαρμοσμένων ιστοτόπων.	Το Joomla προτιμάται για χρήστες που χρειάζονται λειτουργίες για κοινωνική δικτύωση.	Το Drupal προσφέρει ισχυρή λειτουργία ταξινόμησης που επιτρέπει τις δυνατότητες διαχείρισης περίπλοκων περιεχομένων.
Λειτουργίες ηλεκτρονικού εμπορίου - Functionalities for ecommerce	Το ηλεκτρονικό εμπόριο σε ιστοτόπους WordPress μπορεί να εφαρμοστεί χρησιμοποιώντας το πρόσθετο (plugin) WooCommerce.	Υπάρχει διαθεσιμότητα ενοτήτων (modules) για την εφαρμογή ηλεκτρονικού εμπορίου στους ιστοτόπους του Joomla.	Υπάρχει διαθεσιμότητα προσθηκών για την εφαρμογή ηλεκτρονικού εμπορίου στους ιστοτόπους του Drupal.
Δυνατότητες βελτιστοποίησης μηχανών αναζήτησης - Search engine optimization capabilities (SEO)	Το WordPress είναι το καλύτερο για βελτιστοποίηση μηχανών αναζήτησης	Το Joomla προσφέρει στοιχειώδεις λειτουργίες βελτιστοποίησης μηχανών αναζήτησης.	Το Drupal προσφέρει ένα μέσο επίπεδο δυνατοτήτων βελτιστοποίησης μηχανών αναζήτησης

4. WordPress

4.1 Τι είναι το WordPress

Το WordPress είναι ένα σύστημα διαχείρισης περιεχομένου ανοιχτού κώδικα (CMS) που διευκολύνει τη δημιουργία και τη διαχείριση ενός ιστοτόπου. Είναι το πιο δημοφιλές CMS στον κόσμο. Εκατομμύρια ιδιοκτήτες επιχειρήσεων, bloggers και εκδότες χρησιμοποιούν το WordPress κάθε μέρα για να διατηρήσουν την παρουσία τους στο διαδίκτυο. Ο όρος «σύστημα διαχείρισης περιεχομένου ανοιχτού κώδικα γραμμένο σε PHP» μπορεί να ακούγεται περίπλοκος, αλλά στην πραγματικότητα δεν είναι. Πρέπει να προσδιορίσουμε τη διαχείριση ανοιχτού κώδικα WordPress ως ένα κομμάτι λογισμικού που έχει δημιουργηθεί για να διευκολύνει τη δημιουργία και την επεξεργασία των ιστοτόπων. Για να ξεκινήσουμε, συνδεόμαστε στον πίνακα ελέγχου και από εκεί μπορούμε να δημιουργήσουμε νέες σελίδες, να δημοσιεύσουμε αναρτήσεις ιστολογίου ή να ενημερώσουμε την οπτική εμφάνιση του ιστοτόπου [18].

Το κύριο πλεονέκτημα της χρήσης της πλατφόρμας WordPress είναι ότι δεν χρειάζονται δεξιότητες κωδικοποίησης για να τοποθετήσει κανείς το περιεχόμενό του στο διαδίκτυο. Το WordPress χρησιμοποιεί μια βάση δεδομένων για να αποθηκεύει και να οργανώνει όλα τα δεδομένα, από το περιεχόμενο στις αναρτήσεις και τις σελίδες έως τους λογαριασμούς χρηστών και τις διευθύνσεις URL. Αυτό το καθιστά ένα τόσο γρήγορο, ισχυρό εργαλείο για δημοσίευση στο διαδίκτυο [18].

4.2 Ιδιότητες και πλεονεκτήματα του WordPress

Το WordPress είναι ένα ευρέως χρησιμοποιούμενο σύστημα διαχείρισης περιεχομένου ιστότοπων. Παρακάτω παρουσιάζουμε μερικά από τα οφέλη του WordPress ως πλατφόρμας ιστοτόπου:

- **Εύκολο στη χρήση - Απλότητα:** Το WordPress επιτρέπει να δημοσιεύουμε και να δημιουργούμε γρήγορα το περιεχόμενο του ιστοτόπου, ακόμα και αν το χρησιμοποιούμε ως αρχάριοι.
- **Το κόστος είναι δωρεάν**: Το πραγματικό λογισμικό WordPress που είναι διαθέσιμο στο WordPress.org είναι δωρεάν για λήψη και χρήση. Ωστόσο, θα χρειαστεί να πληρώσουμε για τη φιλοξενία Ιστού και ένα όνομα τομέα.

- **Ευελιξία:** Το WordPress επιτρέπει να δημιουργούμε πολλούς τύπους ιστοτόπων, από προσωπικά ιστολόγια και διαδικτυακά καταστήματα έως διαδικτυακά περιοδικά και εφημερίδες.
- **Λογισμικό ανοιχτού κώδικα**: Το WordPress είναι λογισμικό ανοιχτού κώδικα που διαθέτει άδεια βάσει της άδειας GNU General Public License (GPL), που σημαίνει ότι δεν ανήκει σε μία εταιρεία ή οντότητα. Εκατοντάδες προγραμματιστές και χρήστες συνεργάζονται και συνεισφέρουν στο λογισμικό για να το βελτιώσουν. Το πνεύμα του ανοιχτού κώδικα σημαίνει συνεχείς βελτιώσεις, λογοδοσία και δωρεάν χρήση για όλους.
- **Δεν χρειάζεται να γνωρίζουμε κώδικα**: Το WordPress καταργεί την απαίτηση να χρειάζεται κανείς να γνωρίζει πώς να κωδικοποιεί για τη δημιουργία ενός ιστοτόπου. Ενώ το WordPress χρησιμοποιεί μια ποικιλία γλωσσών κωδικοποίησης, δεν χρειάζεται να γνωρίζουμε καμία από αυτές για τη χρήση του.
- **Επεκτάσιμο με πρόσθετα WordPress:** Το βασικό λογισμικό WordPress μπορεί να επεκταθεί με πρόσθετα WordPress. Τα πρόσθετα WordPress είναι τμήματα λογισμικού που μπορούμε να ανεβάσουμε στον ιστότοπό μας για να προσθέσουμε περισσότερες δυνατότητες (όπως ηλεκτρονικό εμπόριο, SEO, αντίγραφα ασφαλείας, φόρμες επικοινωνίας και άλλα). Υπάρχουν χιλιάδες δωρεάν προσθήκες WordPress στον κατάλογο προσθηκών WordPress.org και μια ακμάζουσα premium (επί πληρωμή) βιομηχανία προσθηκών.
- **Εξαιρετικά προσαρμόσιμο με θέματα WordPress**: Τα θέματα WordPress παρέχουν το σχεδιασμό και τη διάταξη του ιστοτόπου μας. Με ένα κλικ ενός κουμπιού, μπορούμε να αλλάξουμε ολόκληρη την εμφάνιση του ιστοτόπου μας εφαρμόζοντας ένα νέο θέμα WordPress. Τα πιο εξελιγμένα θέματα του WordPress μοιάζουν περισσότερο με τους δημιουργούς σελίδων του WordPress, δίνοντάς μας ακόμη μεγαλύτερο έλεγχο των διατάξεων.
- **Ασφάλεια ιστοτόπου**: Παρόλο που καμία πλατφόρμα ιστότοπου δεν είναι 100% ασφαλής, η ασφάλεια του WordPress συνεχίζει να βελτιώνεται με μια προσεκτική ομάδα ασφαλείας βασικών προγραμματιστών και χρηστών. Τα συνηθισμένα ζητήματα ασφαλείας του WordPress οφείλονται συνήθως σε σφάλματα χρήστη και όχι στο ίδιο το λογισμικό.
- **Μια ακμάζουσα κοινότητα χρηστών και προγραμματιστών**: Όταν έχουμε έναν ιστότοπο WordPress, μπορούμε επίσης να εμπλακούμε στην ευρύτερη κοινότητα του WordPress μέσω των τοπικών συναντήσεων WordPress, WordCamps και άλλων. Η

κοινότητα του WordPress έχει τη φήμη ότι είναι εξαιρετικά φιλόξενη, χρήσιμη και καινοτόμος [18].

4.3 Δομή των αρχείων του WordPress

Προβαίνοντας στην αρχική εγκατάσταση του WordPress στο webserver η δομή των αρχείων και των καταλόγων μας εμφανίζεται όπως φαίνεται στην ακόλουθη εικόνα [19].

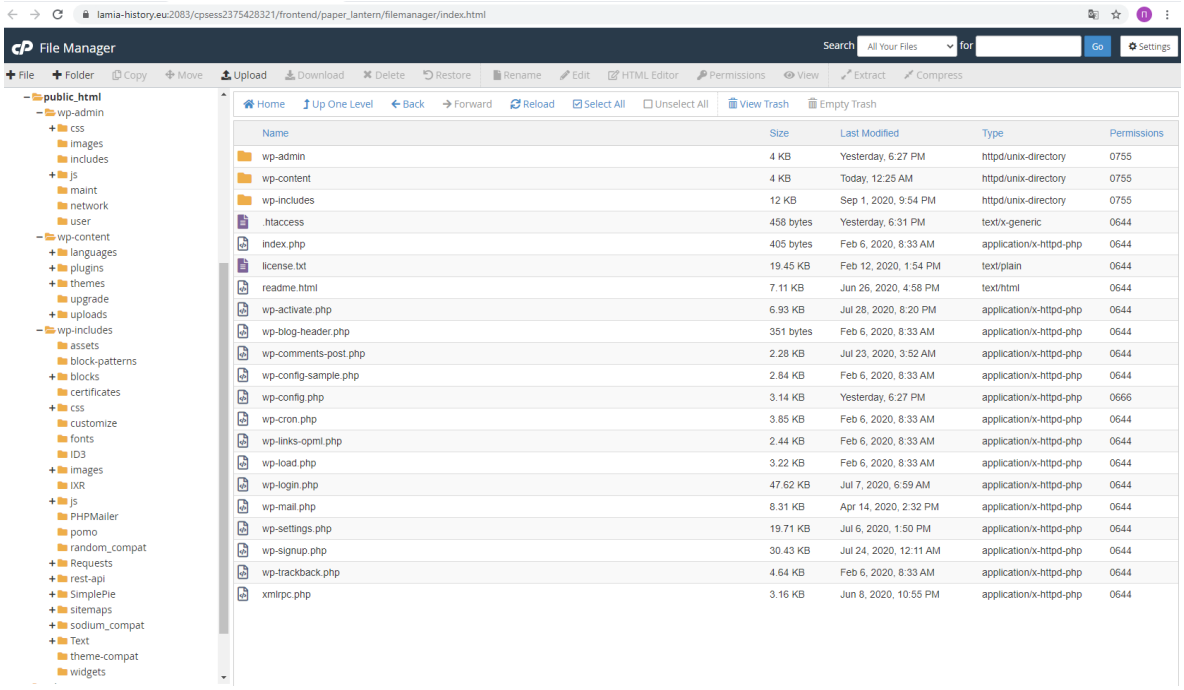

Εικόνα 4-1: Οι κατάλογοι και τα αρχεία του WordPress

Ριζικός φάκελος Wordpress (Root Folder)

Φάκελος "wp-admin": Ο φάκελος wp-admin διατηρεί αρχεία διαχείρισης που ελέγχουν τον πίνακα ελέγχου του WordPress. Περιλαμβάνει βασικά όλα τα αρχεία διαμόρφωσης της εγκατάστασης του WordPress. Διαθέτει επίσης κάποιες άλλες λειτουργίες όπως φόρτωση του ταμπλό και δημιουργία σύνδεσης με τη βάση δεδομένων. Στον φάκελο wp-admin, η καρδιά του φακέλου είναι το admin.php που εκτελεί βασικά όλες τις βασικές λειτουργίες όπως η επαλήθευση του κατά πόσον κάποιος συγκεκριμένος χρήστης είναι στην πραγματικότητα ο διαχειριστής ή όχι [19].

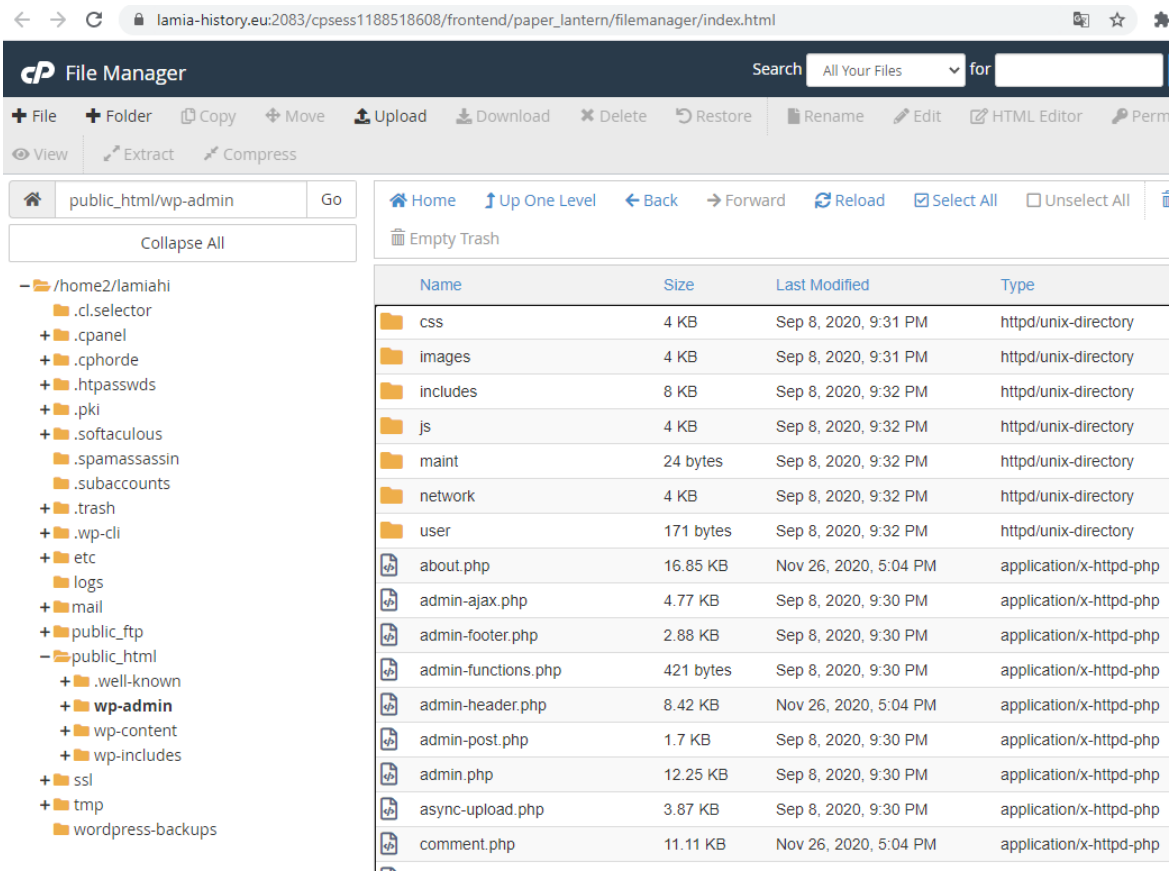

Εικόνα 4-2: Οι κατάλογοι και τα αρχεία του φακέλου wp-admin

Φάκελος "wp-content": Ο φάκελος wp-content είναι ο φάκελος στον οποίο βρίσκονται όλα τα θέματα, προσθήκες, αναβαθμίσεις ή μεταφορτώσεις που έχουμε χρησιμοποιήσει στον ιστότοπό μας. Για παράδειγμα, εάν εγκαταστήσουμε ένα νέο πρόσθετο / θέμα, όλες οι πληροφορίες σε αυτό το αρχείο αποθηκεύονται εδώ. Περιέχει τους εξής φακέλους:

Themes (Θέματα): Ο φάκελος θεμάτων περιλαμβάνει όλα τα θέματα που θα είναι διαθέσιμα ή θα εγκατασταθούν στον ιστότοπό μας στο WordPress. Μπορούμε να εγκαταστήσουμε πολλά θέματα για τον ιστότοπό μας, αλλά πρέπει να ενεργοποιήσουμε ένα θέμα κάθε φορά. Εδώ, κάθε θέμα αποθηκεύεται στον δικό του φάκελο, οπότε είναι πολύ εύκολο να βρούμε τις λεπτομέρειες του θέματος από τον υποφάκελο [19].

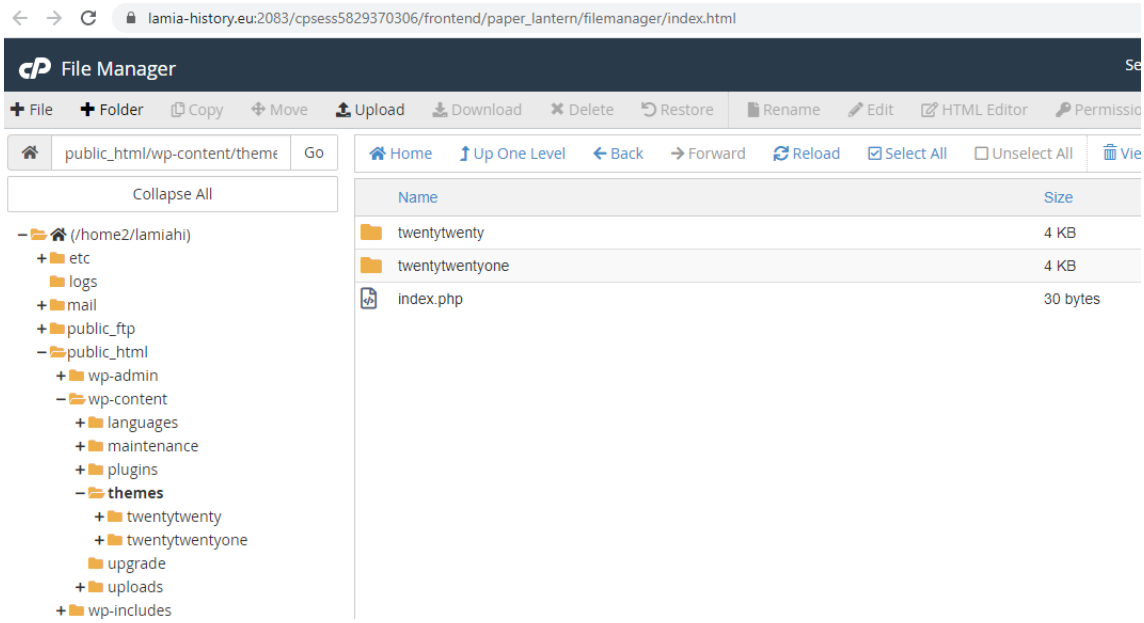

Εικόνα 4-3: Ο φάκελος themes

Plugins (Πρόσθετα): Όλες οι πληροφορίες προσθηκών αποθηκεύονται στο φάκελο «plugin». Μόλις εγκαταστήσουμε οποιαδήποτε προσθήκη, όλα τα αρχεία καταλόγου αυτής της προσθήκης θα περιέχονται σε αυτόν τον υποφάκελο. Εκτός από αυτό, θα είναι διαθέσιμα στην καρτέλα «Πρόσθετα» στον πίνακα ελέγχου του Διαχειριστή WordPress. Από εδώ, μπορούμε να ενεργοποιήσουμε ή να απενεργοποιήσουμε την προσθήκη. Εάν δεν εγκαταστήσουμε καμία προσθήκη για τον ιστότοπό μας, αυτός ο υποφάκελος θα είναι κενός, ώστε να μπορούμε να διαχειριστούμε τέλεια τον ιστότοπό μας στο WordPress [19].

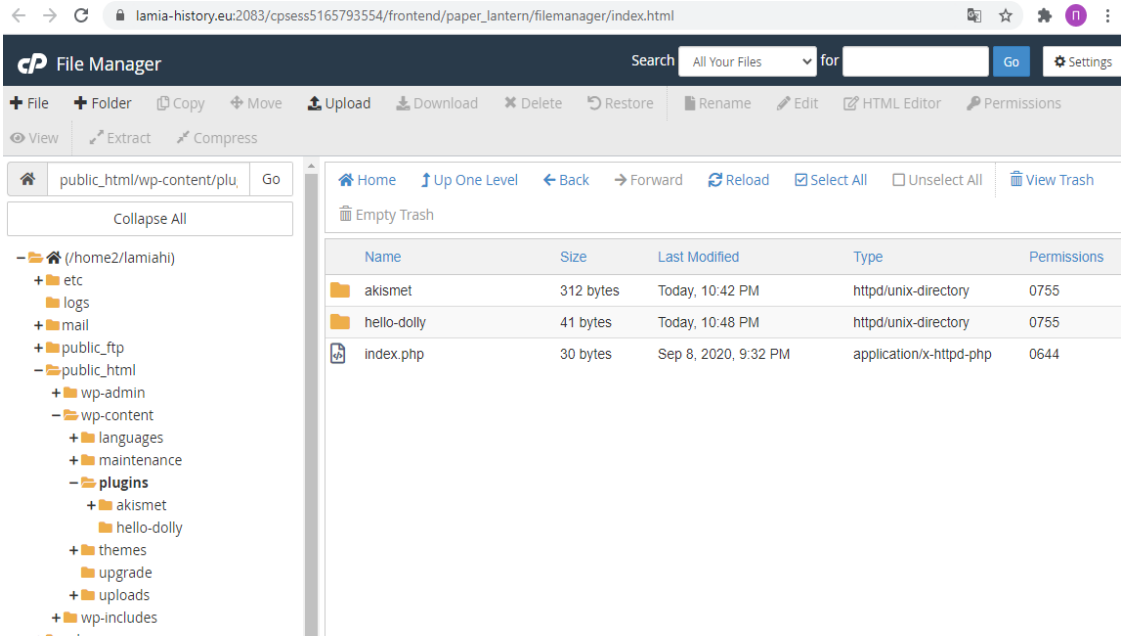

Εικόνα 4-4: Οι κατάλογοι και τα αρχεία του φακέλου plugins

Αν σε αυτό το σημείο προβούμε σε μια εγκατάσταση ενός καινούργιου πρόσθετου, όπως του classic-editor, τότε θα δημιουργηθεί ένας νέος φάκελος που θα περιλαμβάνει τα αρχεία από το συγκεκριμένο plugin.

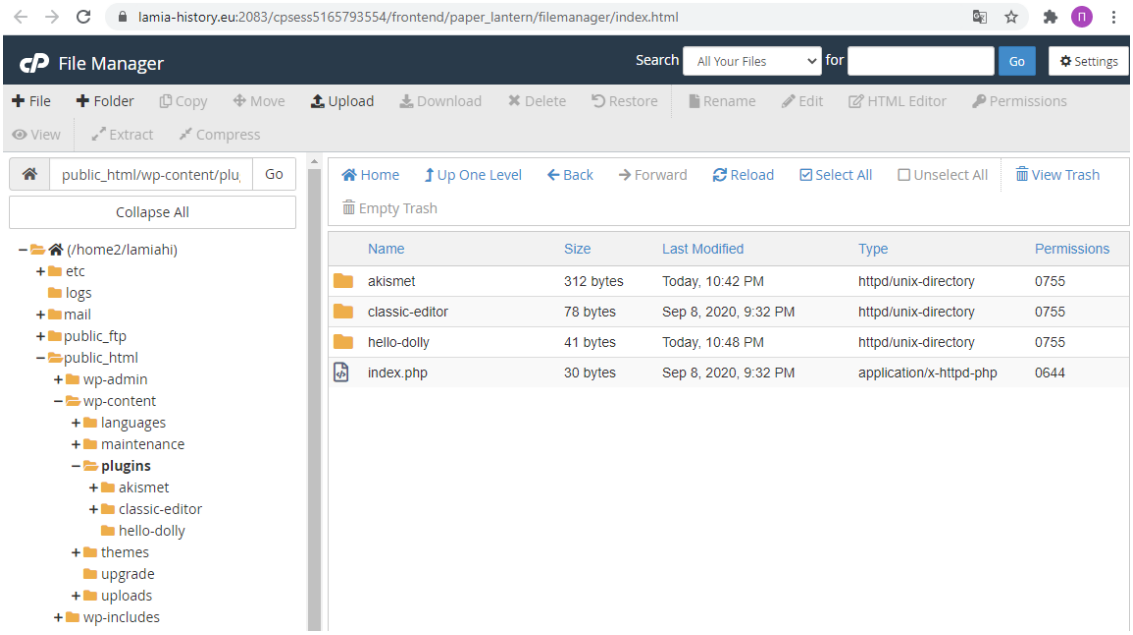

Εικόνα 4-5: Οι κατάλογοι του wp-plugins μετά την εγκατάσταση ενός νέου plugin (classic-editor)

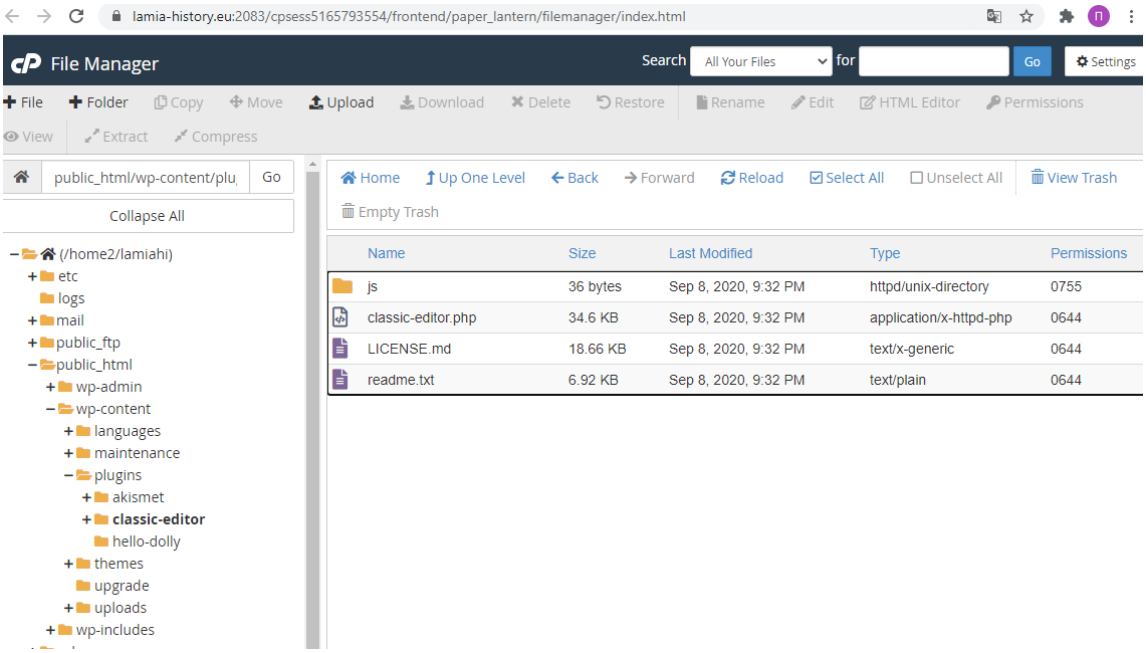

Εικόνα 4-6: Μέσα στο φάκελο ενός plugin (classic-editor)

Uploads (Ανεβασμένα Αρχεία): Στον φάκελο μεταφορτώσεων αποθηκεύονται όλα τα αρχεία πολυμέσων, όπως εικόνες, PDF και έγγραφα που έχουμε ανεβάσει στον ιστότοπό μας. Εδώ, όλα τα αρχεία πολυμέσων ταξινομούνται κατά σειρά, έτος και ημέρα. Όταν

εγκαθιστούμε για πρώτη φορά το WordPress ο φάκελος δεν υπάρχει αφού δεν έχουμε ανεβάσει ακόμη κανένα αρχείο, όπως φαίνεται και στην ακόλουθη εικόνα [19].

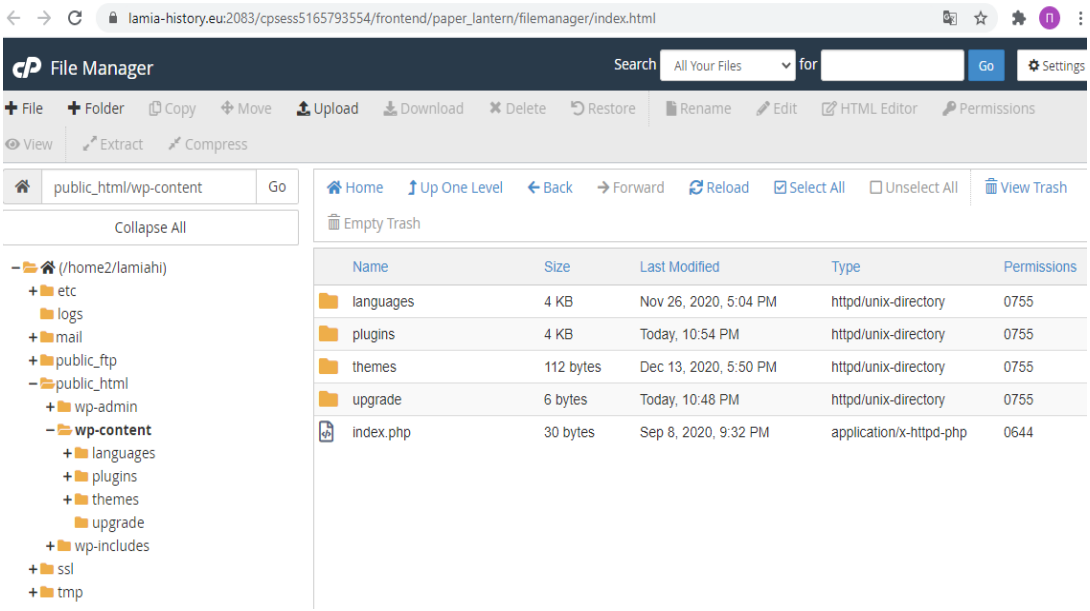

Εικόνα 4-7: Ο φάκελος wp-content αρχικά δεν περιέχει φάκελο uploads

Όταν μέσα από το Dashboard κάνουμε upload την πρώτη μας εικόνα,ή εν γένει ένα αρχείο, τότε δημιουργείται ο φάκελος με τη δομή των υποφακέλων όπως προαναφέρθηκε.

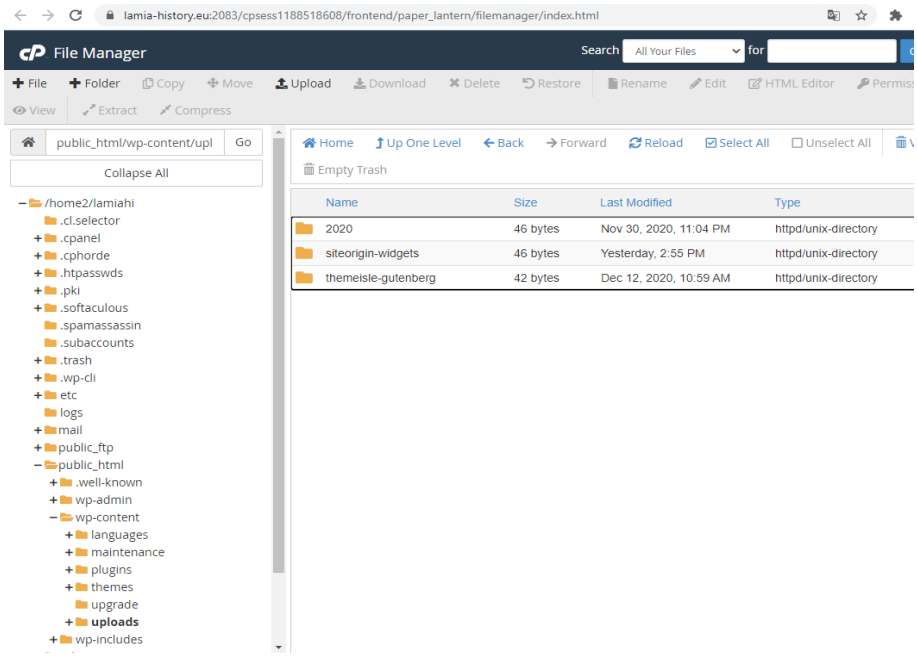

Εικόνα 4-8: Ο φάκελος wp-uploads δημιουργείται με βάση τη δομή /χρόνος/μήνας/

Επιπροσθέτως, η εικόνα μας αποθηκεύεται με διαφορετικές εκδοχές (σε ανάλυση), όπως παρουσιάζεται στην παρακάτω εικόνα.

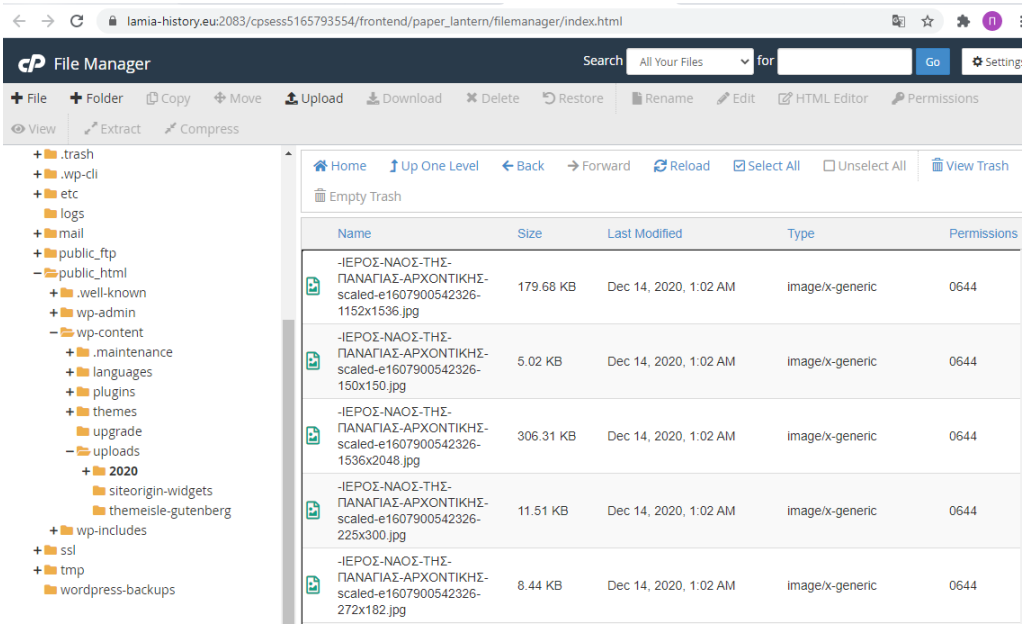

Εικόνα 4-9: Μια εικόνα αποθηκευμένη με τις διαφορετικές της εκδοχές (σε ανάλυση)

Φάκελος "wp-include": Τα αρχεία wp-include είναι υπεύθυνα για τον τρόπο εμφάνισης του WordPress. Βασικά, περιέχει όλες τις βασικές λειτουργίες του σχεδιασμού του ιστοτόπου μας, όπως γραμματοσειρές, θέματα, widget κ.λπ. Η καρδιά αυτού του καταλόγου είναι το αρχείο functions.php που περιέχει όλες τις λειτουργίες που επιτρέπουν την εκτέλεση της εγκατάστασης του WordPress. Εκτός το αρχείο function.php, ορισμένα σημαντικά αρχεία που περιλαμβάνονται στο φάκελο wp-include είναι functions.php, cache.php και links.php [19].

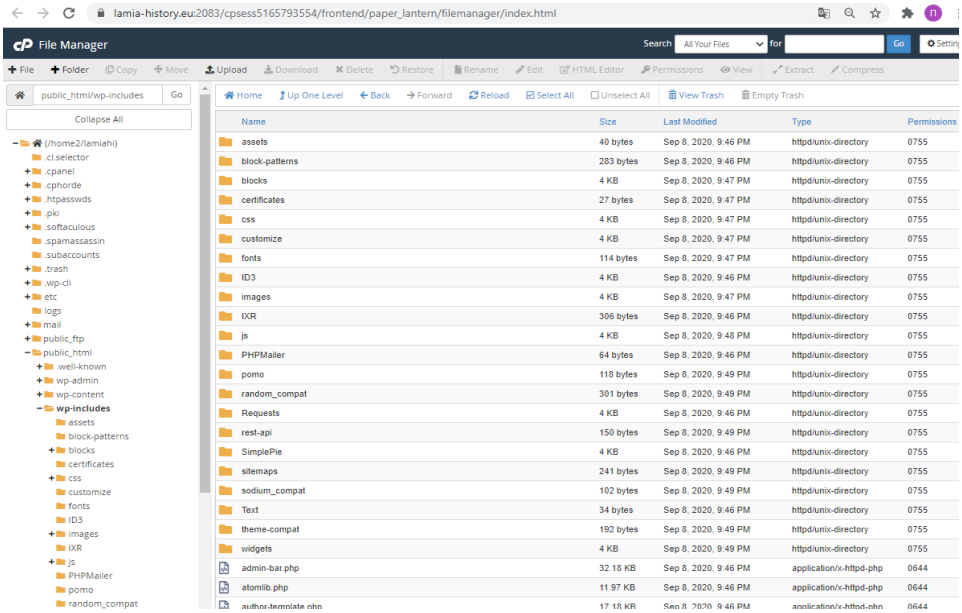

Εικόνα 4-10: Τα περιεχόμενα του φακέλου wp-includes

Τα αρχεία που περιέχονται στον κύριο κατάλογο (httpdocs) είναι τα εξής:

.htaccess: Αυτό το αρχείο είναι απαραίτητο για τη λειτουργία ενός ιστότοπου WordPress. Είναι βασικά ένα αρχείο διαμόρφωσης διακομιστή. Επιπλέον, μας βοηθά να διαχειριστούμε τη δομή μόνιμων συνδέσμων, τα αρχεία του ιστοτόπου μας στο WordPress. Μας παρέχει επίσης την επιλογή να αποκλείσουμε μια συγκεκριμένη διεύθυνση IP για πρόσβαση στον ιστότοπο. Έτσι, είναι εξαιρετικά σημαντικά αρχεία διαμόρφωσης για την απόδοση και την ασφάλεια του ιστοτόπου. Μερικές φορές το .htaccess ενδέχεται να μην εμφανίζεται στο cPanel μας. Για να το εμφανίσουμε, πρέπει να επιστρέψουμε στις ρυθμίσεις cPanel και να επιλέξουμε Εμφάνιση κρυφών αρχείων για να εμφανιστεί το αρχείο. Μια μορφή του αρχείου φαίνεται στην παρακάτω εικόνα [19].

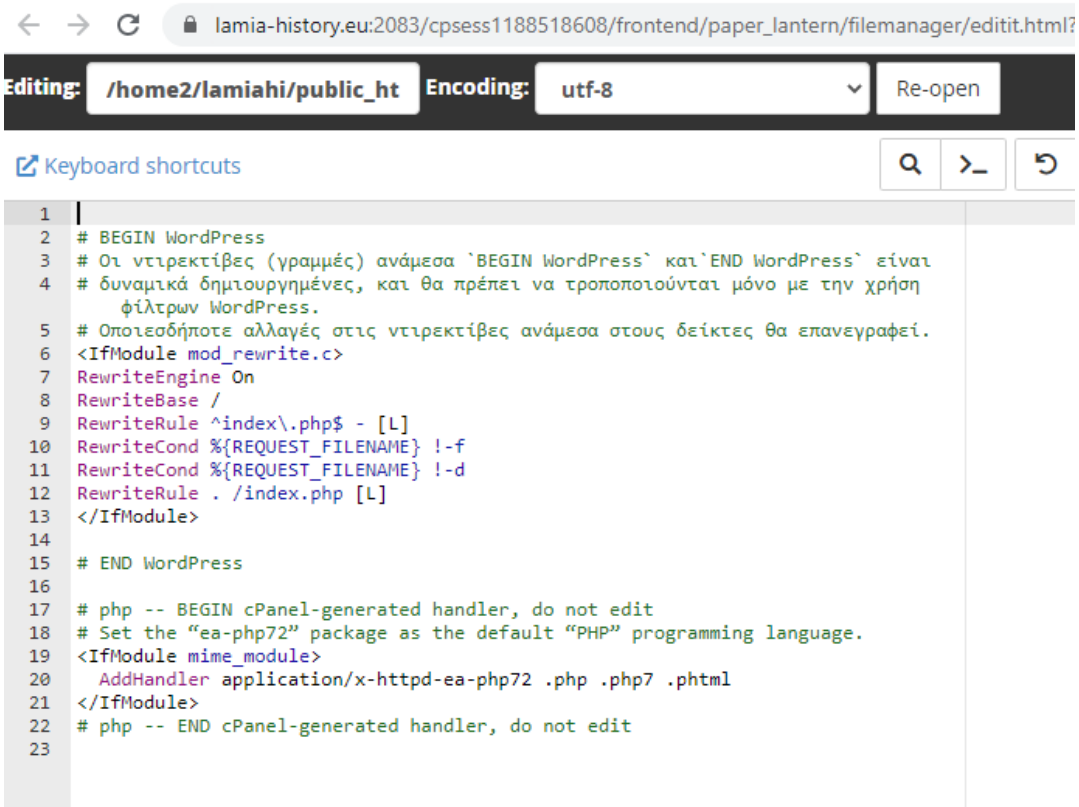

Εικόνα 4-11: Το αρχείο .htaccess

index.php: Ένα άλλο θεμελιώδες αρχείο είναι το αρχείο index.php. Εάν δεν έχουμε εγκαταστήσει ένα αρχείο front-page.php ή home.php, αυτό το αρχείο θα λειτουργεί ως η προεπιλεγμένη αρχική σελίδα για τον ιστότοπό μας. Κάθε φορά που ένας χρήστης ζητά μια σελίδα ή έναν σύνδεσμο, το αρχείο index.php ουσιαστικά φορτώνει όλα τα αρχεία WordPress και τα προετοιμάζει για να εμφανίσει τη σελίδα ή τον σύνδεσμο που ζητήθηκε [19].

wp-config-sample.php: Ένα δείγμα αρχείου παραμετροποίησης για τη διασύνδεση του Wordpress με την βάση δεδομένων MySQL. Αποτελεί το πρότυπο για να δημιουργήσουμε το **wp-config.php** όπως είδαμε παραπάνω κατά τη διάρκεια της εγκατάστασης του WordPress.

Το αρχείο wp-config.php είναι το κύριο αρχείο για τον ιστότοπό μας, επειδή περιλαμβάνει τις πληροφορίες σύνδεσης της βάσης δεδομένων του ιστοτόπου μας. Αυτό το αρχείο αποθηκεύει το όνομα της βάσης δεδομένων του WordPress, τον κωδικό πρόσβασης, τις πληροφορίες χρήστη κ.λπ. [19].

Τα παραπάνω 3 αρχεία είναι και τα σημαντικότερα που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής λόγω των ρυθμίσεών τους. Τα υπόλοιπα αρχεία ονομαστικά είναι [19]:

- wp-cron.php
- wp-links-opml.php
- wp-load.php
- wp-login.php
- wp-mail.php
- wp-settings.php
- wp-signup.php
- wp-trackback.php
- license.txt
- readme.html
- wp-activate.php
- wp-blog-header.php
- wp-comments-post.php

4.4 Η δομή της βάσης δεδομένων του WordPress

Κατά την εγκατάσταση του WordPress, δημιουργείται μια βάση δεδομένων που αποτελείται από 12 πίνακες. Οι πίνακες αυτοί έχουν ένα προεπιλεγμένο πρόθεμα wp_ το οποίο καλό θα είναι να αλλάξει για λόγους ασφαλείας (σε επόμενη ενότητα θα δούμε πως γίνεται αυτή η τροποποίηση). Κάθε πίνακας έχει τη δική του χρησιμότητα και λειτουργία όπως θα περιγράψουμε παρακάτω [20].

Όπως φαίνεται και στη παρακάτω εικόνα στο διαχειριστικό τμήμα για το hosting επιλέγουμε από το menu Databases και στη συνέχεια μας εμφανίζονται όλες οι βάσεις δεδομένων που έχουμε δημιουργήσει. Εντοπίζουμε την βάση δεδομένων που χρησιμοποιούμε για το δικό μας WordPress ιστότοπο και επιλέγουμε phpMyAdmin.

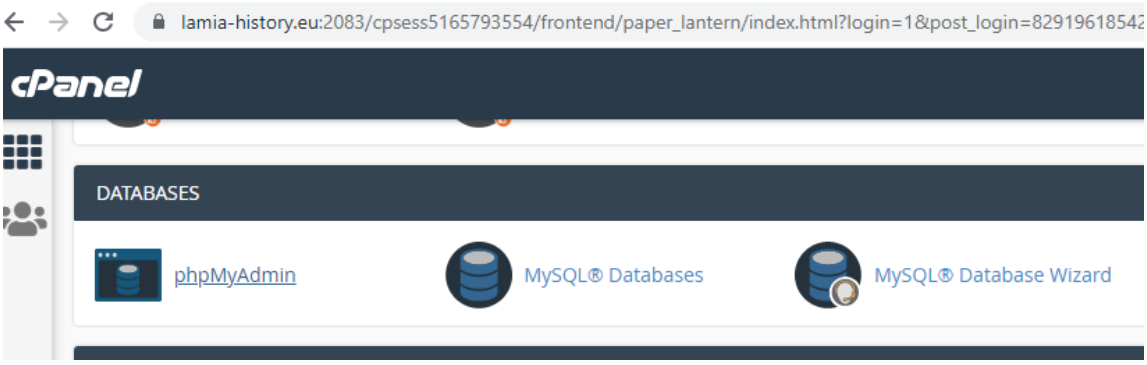

Εικόνα 4-12: Επιλογή του phpMyAdmin από το cPanel

Στη συνέχεια οδηγούμαστε στη βάση δεδομένων μας όπου παρουσιάζονται και οι πίνακες όπως δείχνει η παρακάτω εικόνα.

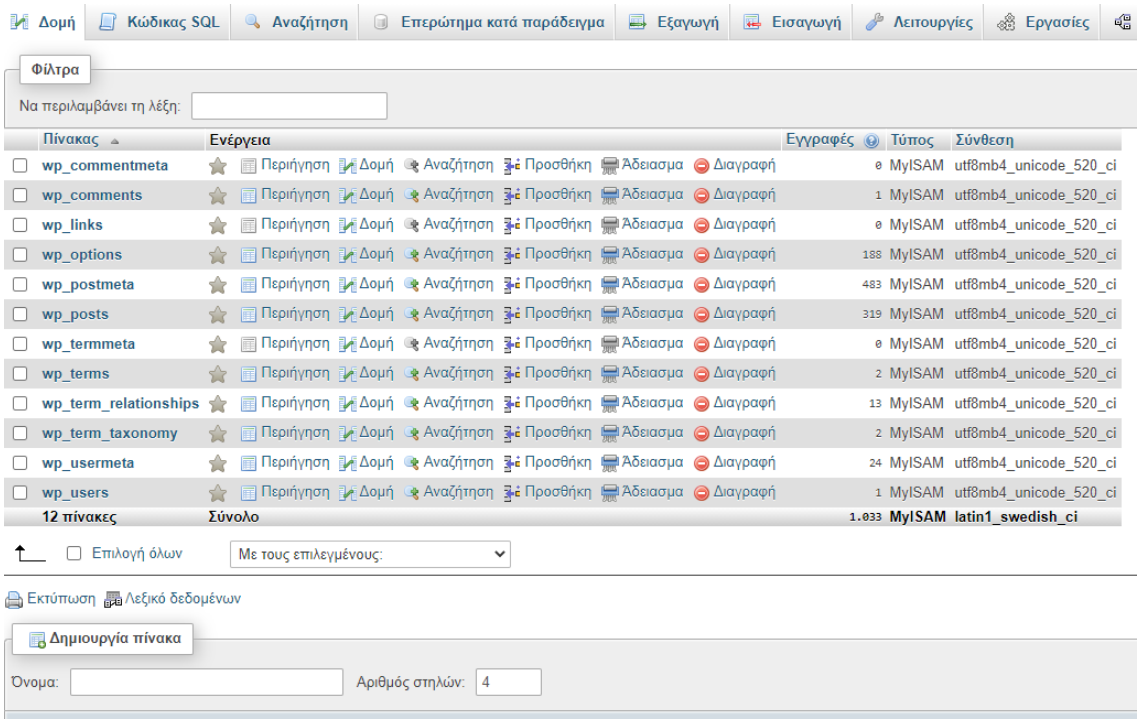

Εικόνα 4-13: Οι πίνακες του WordPress στη βάση δεδομένων μας

Μπορούμε περιληπτικά να παραθέσουμε τι περιλαμβάνει ο κάθε ένας από αυτούς τους πίνακες:

Πίνακας 1: wp_commentmeta

Ο πίνακας αυτός αποθηκεύει μεταδεδομένα για σχόλια που παραμένουν στον ιστότοπο.

Πίνακας 2: wp_comments

Ο πίνακας wp_comments αποθηκεύει πληροφορίες σχετικά με τα σχόλια που παραμένουν στον λογαριασμό μας. Διαθέτει έναν μοναδικό αριθμό που αποδίδεται σε κάθε σχόλιο,

διευθύνσεις email, διευθύνσεις IP και διεύθυνση URL για τον συντάκτη σχολίων, απαντήσεις σε σχόλια, ημερομηνία και ώρα του σχολίου κλπ [20].

Πίνακας 3: wp_links

Ο πίνακας αυτός είναι συνυφασμένος με τα blogrolls, δηλαδή μια λίστα υπερσυνδέσμων σε άλλα ιστολόγια ή ιστοτόπους, που είχαν νεωτεριστικό πνεύμα παλαιότερα. Ο πίνακας βρίσκεται στη βάση δεδομένων για συμβατότητα προς το παρελθόν, δηλαδή εάν κάποιος εξακολουθεί να χρησιμοποιεί παλαιότερες εκδόσεις του WordPress που έχουν blogrolls, αυτός ο συγκεκριμένος πίνακας θα συνδράμει στη διευκόλυνση της λειτουργίας blogroll [20].

Πίνακας 4: wp_options

Στον πίνακα ελέγχου (dashboard) του WordPress εντοπίζεται μια επιλογή που ονομάζεται Ρυθμίσεις (Settings). Ο πίνακας wp_options αποθηκεύει δεδομένα που συνδέονται με αυτήν τη δυνατότητα στις Ρυθμίσεις. Εάν επιλέξουμε Ρυθμίσεις από τον πίνακα ελέγχου του WordPress, θα συναντήσουμε επιλογές που μας δίνουν τη δυνατότητα να τροποποιήσουμε τον τίτλο του ιστοτόπου, τη γραμμή ετικετών, τη διεύθυνση του ιστοτόπου (URL) κ.τ.λ. όπως φαίνεται στην παρακάτω εικόνα [20].

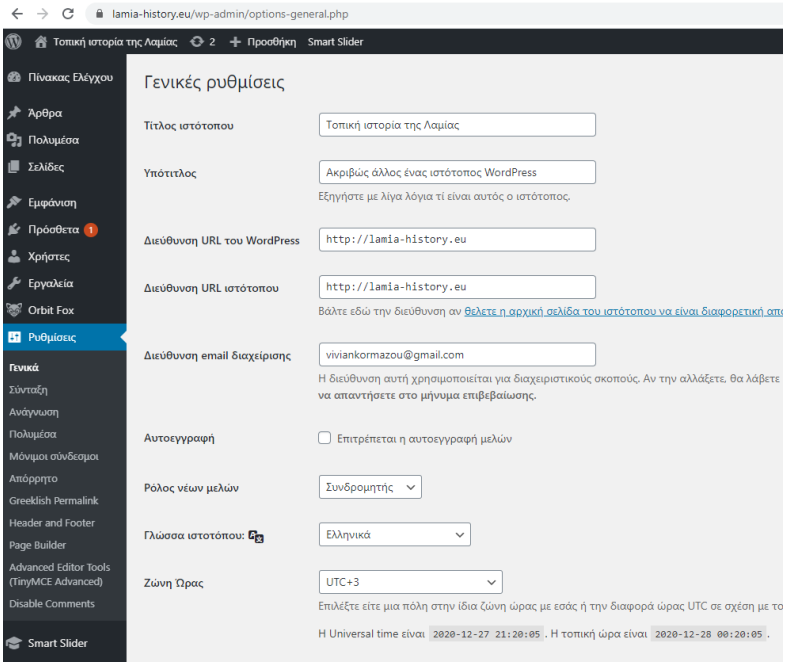

Εικόνα 4-14: Η επιλογή Ρυθμίσεις

Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε στην προηγούμενη εικόνα, ο Τίτλος του ιστοτόπου μου είναι «Τοπική ιστορία της Λαμίας» και ο υπότιτλος είναι «Ακριβώς άλλος ιστότοπος WordPress». Αυτές οι πληροφορίες αποθηκεύονται στον πίνακα wp_options. Ας εξετάσουμε τον πίνακα wp_options στον ιστότοπό μου.

Περιήγηση | Δομή | Κώδικας SQL | Αναζήτηση | Προσθήκη | Εξαγωγή | Εισαγωγή | Λειτουργίες

Εμφάνιση εγγραφών 0 - 24 (188 συνολικά, Το ερώτημα χρειάστηκε 0.0035 δευτερόλεπτα.)

```
SELECT * FROM `wp_options`
```

1 > >> | Εμφάνιση όλων | Αριθμός εγγραφών: 25 Φιλτράρισμα εγγραφών: Αναζήτηση σε αυτόν τον πίνα Ταξινό

Επιλογές

←T→	option_id	option_name	option_value	autoload
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή	1	siteurl	http://lamia-history.eu/	yes
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή	2	home	http://lamia-history.eu/	yes
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή	3	blogname	Τοπική ιστορία της Λαμίας	yes
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή	4	blogdescription	Ακριβώς άλλος ιστότοπος WordPress	yes
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή	5	users_can_register	0	yes
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή	6	admin_email	viviankormazou@gmail.com	yes
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή	7	start_of_week	1	yes
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή	8	use_balanceTags	0	yes
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή	9	use_smilies	1	yes
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή	10	require_name_email	1	yes
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή	11	comments_notify	1	yes
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή	12	posts_per_rss	10	yes
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή	13	rss_use_excerpt	0	yes
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή	14	mailserver_url	mail.example.com	yes
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή	15	mailserver_login	login@example.com	yes

Εικόνα 4-15: Οι επιλογές στον πίνακα wp-options

Πίνακας 5: wp_postmeta

Ο πίνακας wp_postmeta αποθηκεύει μεταδεδομένα, όπως το αναγνωριστικό ανάρτησης, για αναρτήσεις και σελίδες. Οι αριθμοί αναγνώρισης που αποδίδονται σε κάθε ανάρτηση ενισχύουν την αποθήκευσή τους με δομημένο τρόπο. Τα αναγνωριστικά ευνοούν επίσης την εύρεση αναρτήσεων και ιστοσελίδων όταν είναι αναγκαίο [20].

Πίνακας 6: wp_posts

Ο πίνακας wp_posts αποθηκεύει πληροφορίες από αναρτήσεις, σελίδες και από το μενού πλοήγησης. Συγκρίνοντας τους δύο πίνακες παρατηρούμε ότι στον πίνακα wp_postmeta θα εντοπίσουμε έναν μοναδικό αριθμό αναγνώρισης που αφορά σε αναρτήσεις και σελίδες, ενώ ο πίνακας wp_posts περιλαμβάνει στοιχεία όπως το όνομα της ανάρτησης, το όνομα του συντάκτη, η ημερομηνία δημοσίευσης κ.α.

Μπορούμε να παρατηρήσουμε τον τρόπο που αποθηκεύονται οι πληροφορίες των σελίδων μας στον συγκεκριμένο πίνακα. Αν υποθέσουμε ότι δημοσιεύουμε κάποιες σελίδες για τον ιστότοπό μας, θα καταλήξουμε στο ότι οι πληροφορίες των σελίδων παρουσιάζονται στον πίνακα wp_posts όπως δείχνει και η ακόλουθη εικόνα [20].

		ID	post_author	post_date	post_date_gmt	post_content	post_title	post_excerpt	post_status	comment_status
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή		1166	1	2020-12-14 03:35:16	2020-12-14 00:35:16		ΟΙΤΗ		inherit	closed
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή		1167	1	2020-12-14 03:36:33	2020-12-14 00:36:33	<h1>ΜΟΥΣΕΙΟ ΟΙΤΗΣ</h1> <h2>ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΡΥΜΟΣ...	ΜΟΥΣΕΙΟ ΟΙΤΗΣ		inherit	closed
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή		1168	1	2020-12-14 03:40:21	2020-12-14 00:40:21				publish	closed
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή		1169	1	2020-12-14 03:40:21	2020-12-14 00:40:21				publish	closed
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή		1170	1	2020-12-14 03:40:21	2020-12-14 00:40:21				publish	closed
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή		1171	1	2020-12-14 03:40:21	2020-12-14 00:40:21				publish	closed
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή		1172	1	2020-12-14 03:40:21	2020-12-14 00:40:21				publish	closed
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή		1173	1	2020-12-14 03:45:40	2020-12-14 00:45:40	{ "custom_css[generatepress]": { "valu...			trash	closed
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή		1174	1	2020-12-14 03:45:40	2020-12-14 00:45:40	.site-header { margin-top:10px; box-shadow: 1...	generatepress		inherit	closed
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή		1175	1	2020-12-14 03:46:31	2020-12-14 00:46:31	{ "custom_css[generatepress]": { "valu...			trash	closed
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή	Παράθυρο	1176	1	2020-12-14 03:46:31	2020-12-14 00:46:31	.site-header { margin-top:10px; box-shadow: 1...	generatepress		inherit	closed

Εικόνα 4-16: Τα περιεχόμενα του πίνακα wp-posts

Πίνακας 7: wp_termmeta

Κάθε όρος περιλαμβάνει στοιχεία που λέγονται μετα-δεδομένα και αποθηκεύονται στον πίνακα wp_termmeta.

Πίνακας 8: wp_terms

Ο πίνακας wp_terms αποθηκεύει δύο στοιχεία: ετικέτες άρθρων και κατηγορίες άρθρων. Συγκεκριμένα μπορούμε να εξετάσουμε τις ακόλουθες εικόνες:

Ετικέτες άρθρων

Όνομα	Περιγραφή	Slug	Αριθμός
Θερμοπύλες	—	thermopyles	0
Κάστρο	—	kastro	0
Όνομα	Περιγραφή	Slug	Αριθμός

Κατηγορίες άρθρων

Όνομα	Περιγραφή	Slug	Αριθμός
Ιστορικά στοιχεία	—	istorika-stoicheia	0
Λαμία	—	lamia	0
Χωρίς κατηγορία	—	ataxinomita	1
Όνομα	Περιγραφή	Slug	Αριθμός

Οι δύο προηγούμενες εικόνες περιλαμβάνουν:

- Θερμοπύλες (ετικέτα - tag)
- Κάστρο (ετικέτα - tag)
- Ιστορικά στοιχεία (κατηγορία άρθρου - post categories)
- Λαμία (κατηγορία άρθρου - post categories)
- Χωρίς κατηγορία (κατηγορία άρθρου - post categories)

Οι συγκεκριμένες ετικέτες και κατηγορίες δημοσιεύσεων εντοπίζονται στον πίνακα wp_terms της βάσης δεδομένων.

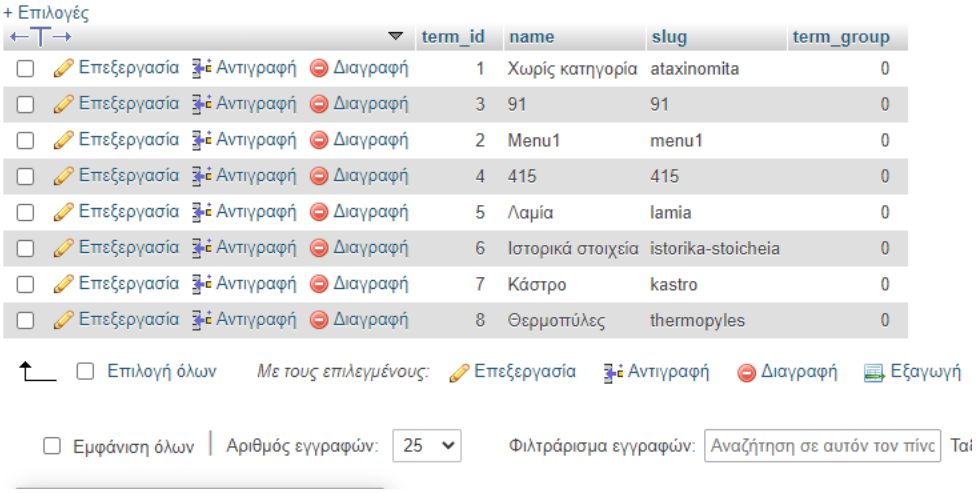

+ Επιλογές

			term_id	name	slug	term_group
Επεξεργασία	Αντιγραφή	Διαγραφή	1	Χωρίς κατηγορία	ataxinomita	0
Επεξεργασία	Αντιγραφή	Διαγραφή	3	91	91	0
Επεξεργασία	Αντιγραφή	Διαγραφή	2	Menu1	menu1	0
Επεξεργασία	Αντιγραφή	Διαγραφή	4	415	415	0
Επεξεργασία	Αντιγραφή	Διαγραφή	5	Λαμία	lamia	0
Επεξεργασία	Αντιγραφή	Διαγραφή	6	Ιστορικά στοιχεία	istorika-stoicheia	0
Επεξεργασία	Αντιγραφή	Διαγραφή	7	Κάστρο	kastro	0
Επεξεργασία	Αντιγραφή	Διαγραφή	8	Θερμοπύλες	thermopyles	0

Επιλογή όλων Με τους επιλεγμένους: Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή Εξαγωγή

Εμφάνιση όλων | Αριθμός εγγραφών: 25 Φιλτράρισμα εγγραφών: Αναζήτηση σε αυτόν τον πίνε Τα

Εικόνα 4-17: Τα περιεχόμενα του πίνακα wp_terms

Πίνακας 9: wp_term_relationships

Οι αναρτήσεις συνδυάζονται με κατηγορίες και ετικέτες από τον πίνακα wp_terms και αυτή η συνάρτηση εντοπίζεται στον πίνακα wp_term_relationships. Ο συνδυασμός συνδέσμων με τις αντίστοιχες κατηγορίες τους παραμένει και σε αυτόν τον πίνακα.

Πίνακας 10: wp_term_taxonomy

Ο πίνακας wp_term_taxonomy διαθέτει περιγραφές της ταξινόμησης για τα στοιχεία στον πίνακα wp_terms. Αυτός ο πίνακας συντελεί στον διαχωρισμό ετικετών και κατηγοριών.

Πίνακας 11: wp_usermeta

Ο πίνακας wp_usermeta διαθέτει μεταδεδομένα ενός χρήστη WordPress. Επί παραδείγματι, το αναγνωριστικό ενός χρήστη είναι 1 (user ID) και το αναγνωριστικό χρήστη του διαχειριστή είναι 2. Αυτές οι συγκεκριμένες πληροφορίες εντοπίζονται στον πίνακα wp_usermeta [20].

Πίνακας 12: wp_users

Ο πίνακας wp_users αποθηκεύει δεδομένα για τους χρήστες του WordPress. Συγκρίνοντάς τον με τον προηγούμενο πίνακα wp_usermeta παρατηρούμε ότι ο πίνακας wp_usermeta αποθηκεύει τον κάθε χρήστη με έναν ξεχωριστό αριθμό αναγνώρισης, αλλά ο πίνακας wp_users αποθηκεύει διαφορετικές πληροφορίες για κάθε χρήστη όπως το όνομα χρήστη (username), το όνομα σύνδεσης χρήστη (user login name), τη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, τον κωδικό πρόσβασης (password) σε κρυπτογραφημένη μορφή κλπ [20] .

Από τον πίνακα ελέγχου επιλέγοντας Χρήστες οδηγούμαστε σε μία οθόνη όπως η ακόλουθη, που μας παρουσιάζει όλους τους χρήστες που έχουν κάνει εγγραφή στον ιστότοπό μας καθώς και ποιο ρόλο διαδραματίζει ο καθένας.

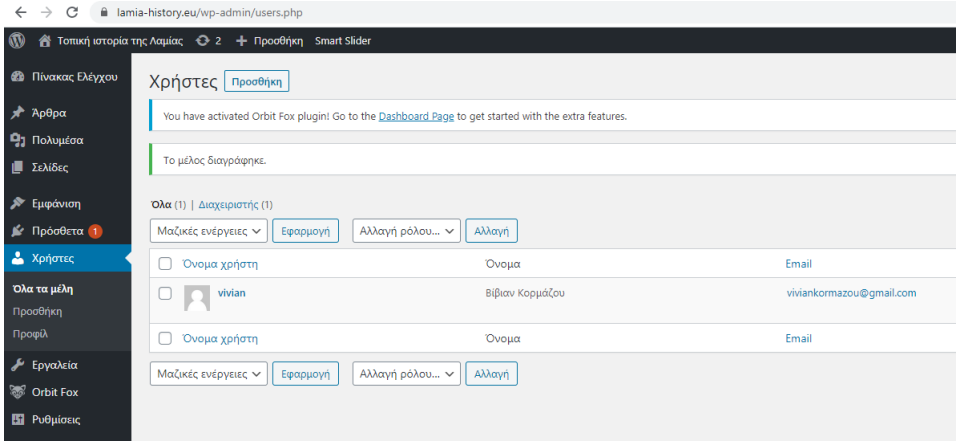

Εικόνα 4-18: Όλοι οι χρήστες στο περιβάλλον της εφαρμογής

Έστω ότι κάνουμε μια νέα προσθήκη ενός χρήστη ως διαχειριστή.

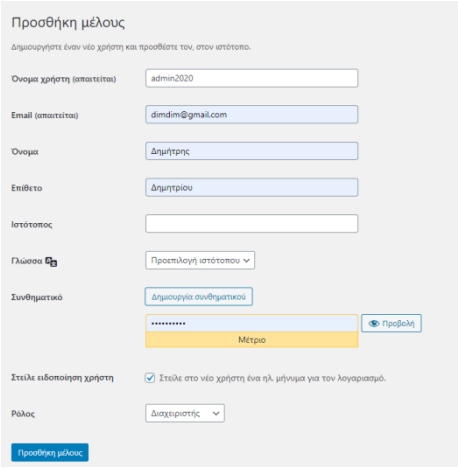

Εικόνα 4-19: Δημιουργία νέου χρήστη (με ρόλο διαχειριστή)

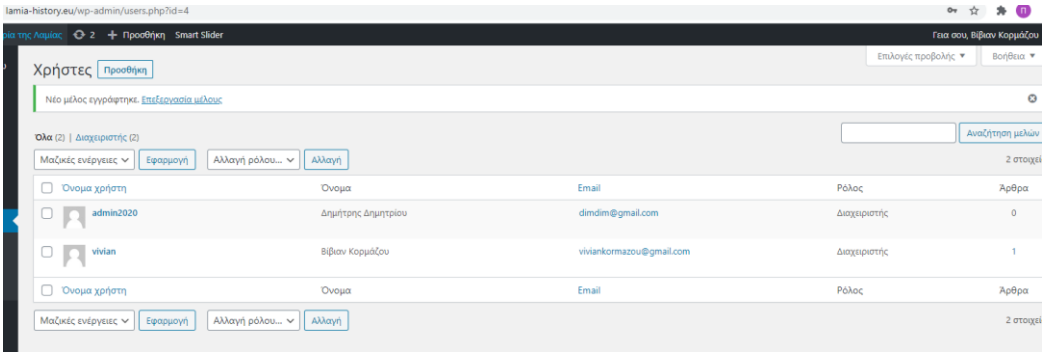

Εικόνα 4-20: Ο χρήστης προστέθηκε

Αντιστοίχως όταν μεταβούμε στον πίνακα wp_users θα έχουμε πρόσβαση στα στοιχεία όλων των χρηστών, καθώς και του καινούργιου που προστέθηκε.

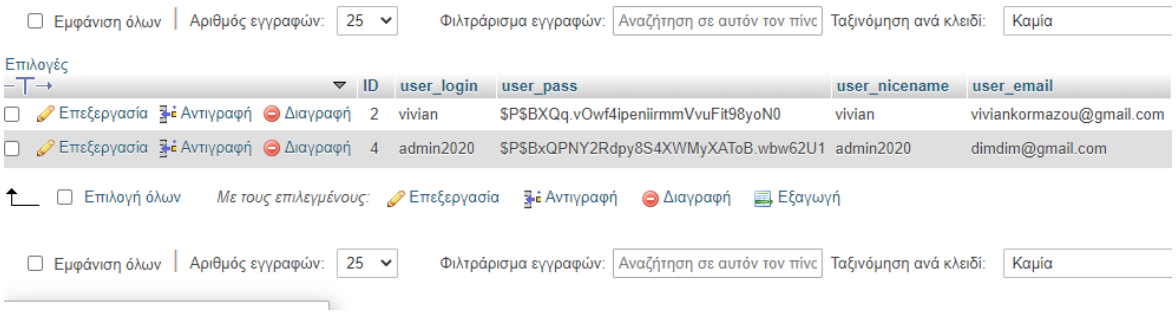

Εικόνα 4-21: Τα περιεχόμενα στο πίνακα wp_users

Διάγραμμα βάσης δεδομένων

Στο ακόλουθο διάγραμμα είναι δυνατό να εντοπίσουμε τα χαρακτηριστικά των πινάκων της βάσης δεδομένων που δημιουργείται κατά την αρχική εγκατάσταση του WordPress, καθώς και τις σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ αυτών.

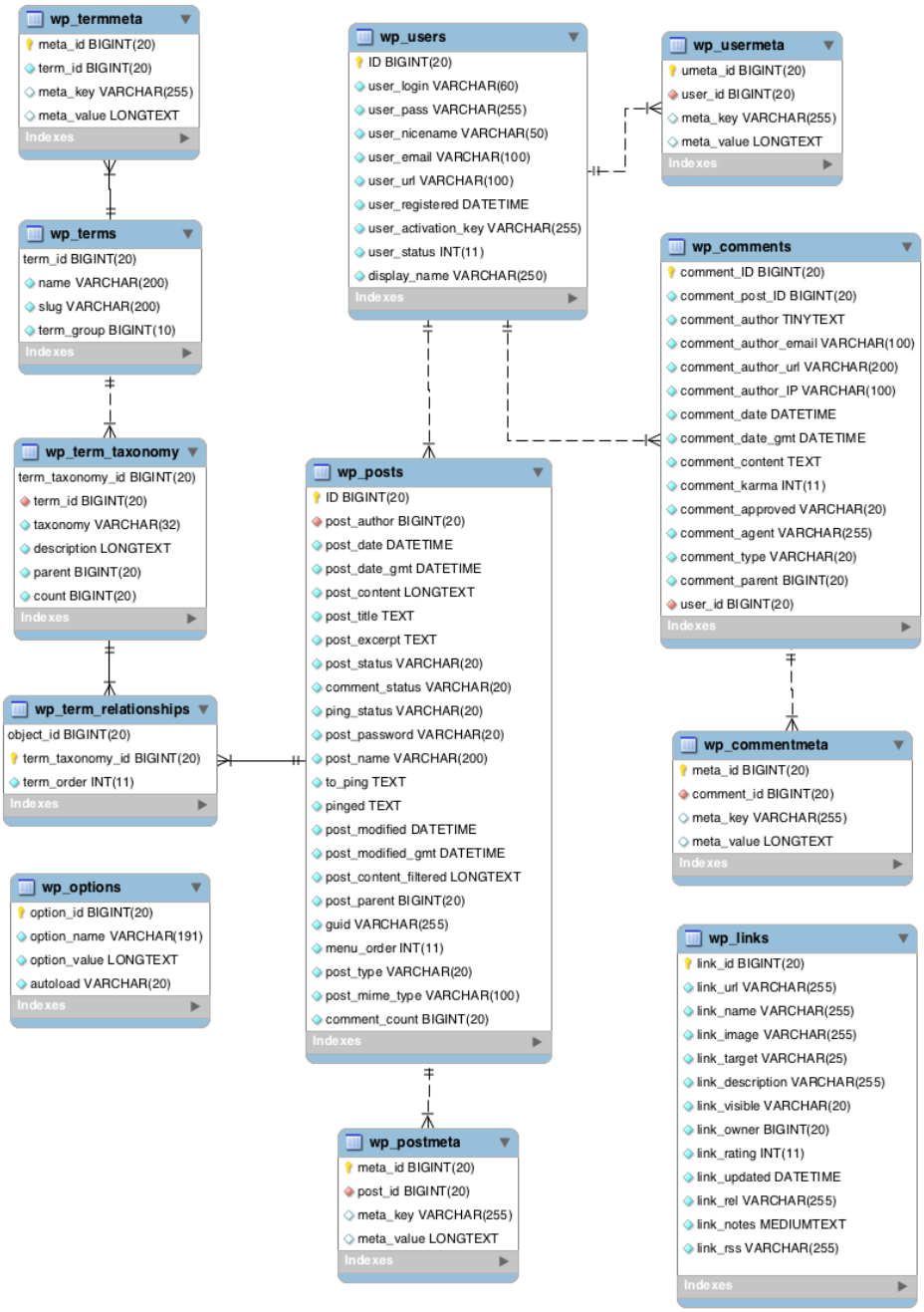

Εικόνα 4-22: Το σχήμα της βάσης δεδομένων του WordPress [20]

Πηγή: screenshot από https://codex.wordpress.org/Database_Description

4.5 Ρόλοι χρηστών στο WordPress

Διαπιστώνονται πέντε ρόλοι χρηστών στο WordPress οι οποίοι παρέχουν ποικίλα δικαιώματα στους επισκέπτες. Κατά συνέπεια, είναι δυνατό οι χρήστες να διαμορφώνουν μόνο τα στοιχεία της ευθύνης τους. Οι έξι ρόλοι χρηστών είναι: συνδρομητής (subscriber), συνεργάτης (contributor), συντάκτης (author), αρχισυντάκτης (editor) και διαχειριστής (administrator) [21].

4.6 Ροή εργασίας ενός αιτήματος WordPress

Στην περίπτωση που ένας χρήστης παρουσιάζεται σε έναν ιστότοπο WordPress, το html διαμορφώνεται δυναμικά, υιοθετώντας τα φύλλα στυλ και τα javascripts που είναι αναγκαία για αυτή τη σελίδα [22]. Η πορεία ενός αιτήματος περιλαμβάνει τα ακόλουθα στάδια:

1. Το πρόγραμμα περιήγησης αποστέλλει ένα αίτημα στη σελίδα.

2. Ο πυρήνας του WordPress εκτελεί τους αναγκαίους κώδικες php αρχίζοντας από το index.php .

3. Ο πυρήνας του WordPress με τη σύνδεσή του με τη βάση δεδομένων προβαίνει σε άντληση των δεδομένων.

4. Κατόπιν της λήψεως των δεδομένων, συγκεράζονται μαζί με τα δεδομένα των ενεργοποιημένων πρόσθετων και τα δεδομένα από το ενεργοποιημένο θέμα τα οποία στη συνέχεια μεταβάλλονται σε html με δυναμικό τρόπο.

5. Τελικά, ο κώδικας html εκτελείται στο πρόγραμμα περιήγησης του τελικού χρήστη.

Κατά τον ίδιο τρόπο, σε οποιαδήποτε ενέργεια και αν προβούμε, τα προαναφερθέντα στάδια εκτελούνται και αποθηκεύονται στη βάση δεδομένων ενημερώνοντας τον διαχειριστή. Τα στάδια παρουσιάζονται σχηματικά και στην ακόλουθη εικόνα [22].

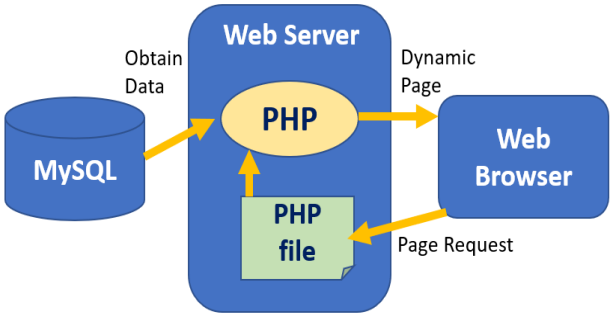

Εικόνα 4-23: Ροή εργασίας ενός αιτήματος WordPress

4.7 Διαφορές των WordPress.com και WordPress.org

Υπάρχει συχνά ένα ερώτημα που τίθεται και αφορά το ποια είναι η πιο ενδεδειγμένη πλατφόρμα, το WordPress.com ή το WordPress.org. Για να απαντηθεί αυτό το ερώτημα, μπορούμε να παρουσιάσουμε μία ενδελεχή αντιπαραβολή του δωρεάν WordPress.com έναντι του WordPress.org.

Σύγκριση WordPress.com με WordPress.org

Η καλύτερη μέθοδος ώστε να γίνει αντιληπτή η διαφοροποίηση μεταξύ WordPress.com έναντι WordPress.org είναι να εξετάσουμε κάθε πλατφόρμα ξεχωριστά [23].

WordPress.org

Το WordPress.org είναι γνωστό και ως «το πραγματικό WordPress» και είναι η δημοφιλής πλατφόρμα ιστοτόπου. Είναι ανοιχτού κώδικα και 100% δωρεάν για οποιονδήποτε μπορεί να το χρησιμοποιήσει. Βέβαια, είναι αναγκαία η ύπαρξη ενός ονόματος τομέα και φιλοξενίας ιστοσελίδων. Για αυτή την αιτία αποκαλείται επίσης ως WordPress που φιλοξενείται αυτόματα [23].

Έπονται τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της χρήσης του WordPress.org για τη δημιουργία ενός ιστοτόπου.

Οφέλη του WordPress.org

Με το WordPress.org, έχουμε τον πλήρη έλεγχο του ιστοτόπου μας. Είμαστε ελεύθεροι να κάνουμε ό, τι θέλουμε και να το προσαρμόσουμε όσο χρειαζόμαστε.

Ακολουθούν ορισμένα από τα πλεονεκτήματα της επιλογής του WordPress.org για τη δημιουργία του ιστοτόπου μας και οι λόγοι για τους οποίους είναι η πρώτη μας επιλογή.

- Το λογισμικό WordPress είναι δωρεάν, ανοιχτού κώδικα και εξαιρετικά εύκολο στη χρήση.
- Έχουμε τον ιστότοπό μας και όλα τα δεδομένα του. Ο ιστότοπός μας δε θα απενεργοποιηθεί επειδή κάποιος αποφασίσει ότι είναι αντίθετος στους όρους παροχής υπηρεσιών του (εφ' όσον δεν κάνουμε κάτι παράνομο). Επομένως, είμαστε σε πλήρη έλεγχο.
- Μπορούμε να προσθέσουμε δωρεάν, πληρωμένες και προσαρμοσμένες προσθήκες / εφαρμογές WordPress στον ιστότοπο.

- Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε την προσαρμογή του σχεδιασμού της ιστοσελίδας μας όπως απαιτείται. Μπορούμε να προσθέσουμε οποιοδήποτε δωρεάν ή premium θέμα WordPress. Μπορούμε επίσης να δημιουργήσουμε εντελώς προσαρμοσμένα σχέδια ή να τροποποιήσουμε οτιδήποτε θέλουμε.
- Μπορούμε πραγματικά να κερδίσουμε χρήματα από τον ιστότοπό μας στο WordPress εκτελώντας τις δικές μας διαφημίσεις χωρίς να μοιραζόμαστε έσοδα με κανέναν.
- Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ισχυρά εργαλεία όπως το Google Analytics για προσαρμοσμένα analytics και παρακολούθηση.
- Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το φιλοξενούμενο WordPress για να δημιουργήσουμε ένα ηλεκτρονικό κατάστημα για την πώληση ψηφιακών ή φυσικών προϊόντων, να αποδεχτούμε πληρωμές με πιστωτική κάρτα και να αποστείλουμε τα αγαθά απευθείας από τον ιστότοπό μας.
- Μπορούμε επίσης να δημιουργήσουμε ιστοτόπους μελών και να πουλήσουμε συνδρομές για περιεχόμενο premium, μαθήματα κ.τ.λ. και να δημιουργήσουμε μια διαδικτυακή κοινότητα γύρω από τον ιστότοπό μας [23].

Μειονεκτήματα του WordPress.org

Υπάρχουν πολύ λίγα μειονεκτήματα από τη χρήση του ιστοτόπου WordPress.org.

- Όπως όλοι οι ιστότοποι, θα χρειαστούμε φιλοξενία ιστοσελίδων. Εδώ αποθηκεύονται τα αρχεία του ιστοτόπου μας στο Διαδίκτυο. Αρχικά, το κόστος είναι περίπου 3€ - 10€ ανά μήνα (αφορά ένα απλό website). Ωστόσο, καθώς ο ιστότοπος μεγαλώνει και λαμβάνει περισσότερη επισκεψιμότητα, το κόστος φιλοξενίας ιστοσελίδων θα αυξηθεί.
- Είμαστε υπεύθυνοι για τις ενημερώσεις.
- Είμαστε υπεύθυνοι για τα αντίγραφα ασφαλείας. Ευτυχώς, υπάρχει πληθώρα πρόσθετων αντιγράφων ασφαλείας WordPress που μας επιτρέπουν να ρυθμίσουμε αυτόματα αντίγραφα ασφαλείας.

Το πραγματικό κόστος του ιστοτόπου WordPress.org ποικίλλει ανάλογα με το τι προσπαθούμε να δημιουργήσουμε (απλό blog, ιστότοπο χαρτοφυλακίου, κατάστημα ηλεκτρονικού εμπορίου, ιστότοπο μέλους, κ.τ.λ.). Υπάρχουν επίσης και άλλοι παράγοντες, όπως δωρεάν πρότυπα έναντι προτύπων premium, δωρεάν προσθήκες έναντι premium πρόσθετα κ.τ.λ. [23].

WordPress.com

Το WordPress.com είναι μια υπηρεσία φιλοξενίας που δημιουργήθηκε από τον συνιδρυτή του WordPress, Matt Mullenweg. Λόγω του ίδιου ιδρυτή, συχνά οι χρήστες συγχέουν το WordPress.com με το δημοφιλές λογισμικό WordPress.org.

Οφέλη του WordPress.com

Η δωρεάν πλατφόρμα WordPress.com είναι μια καλή επιλογή για κάποιον blogger και όσους ξεκινούν ένα blog για την οικογένειά τους. Εδώ είναι μερικά από τα οφέλη από τη χρήση του WordPress.com:

- Είναι δωρεάν για χώρο έως και 3 GB. Μετά από αυτό θα πρέπει να μεταβεί κανείς σε ένα πρόγραμμα επί πληρωμή για περισσότερο χώρο.
- Το WordPress.com φροντίζει για ενημερώσεις ή αντίγραφα ασφαλείας.

Μειονεκτήματα του WordPress.com

Υπάρχουν διάφοροι περιορισμοί του δωρεάν WordPress.com που το διαφοροποιούν από το WordPress.org. Ακολουθούν μερικά από τα μειονεκτήματα της χρήσης του WordPress.com:

- Υπάρχουν διαφημίσεις σε όλους τους δωρεάν ιστοτόπους.
- Δεν μπορούμε να ανεβάσουμε προσθήκες και προσαρμοσμένα θέματα εύκολα.
- Υπάρχει περιορισμός στα στατιστικά μας.
- Οι δωρεάν ιστότοποι του WordPress.com διαθέτουν έναν τομέα επωνυμίας WordPress.com (π.χ. https://yourwebsite.wordpress.com). Θα χρειαστούμε ένα πρόγραμμα επί πληρωμή για να λάβουμε ένα προσαρμοσμένο όνομα τομέα (π.χ. https://www.yourwebsite.com).
- Μπορούν να διαγράψουν τον ιστότοπό μας ανά πάσα στιγμή.
- Ο ιστότοπός μας θα εμφανίζει έναν σύνδεσμο που τροφοδοτείται από WordPress.com. Μπορεί να καταργηθεί με αναβάθμιση στο επιχειρηματικό σχέδιο.
- Το WordPress.com δεν προσφέρει δυνατότητες ηλεκτρονικού εμπορίου ή ενσωματωμένες πύλες πληρωμών, εκτός εάν μεταβούμε στο πρόγραμμα ηλεκτρονικού εμπορίου.
- Δεν μπορούμε να δημιουργήσουμε ιστοτόπους μελών με το WordPress.com [23].

5. ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑΣ

5.1 Εγκατάσταση του WordPress τοπικά στον υπολογιστή μας

Η τοπική εγκατάσταση του WordPress στον υπολογιστή μας, μας προσφέρει ένα δοκιμαστικό περιβάλλον που δεν καθορίζει τον ιστότοπό μας σε πραγματικό χρόνο, επειδή δεν εμφανίζονται οι τροποποιήσεις που κάνουμε σε κάποιον webserver. Μια εγκατάσταση WordPress στον υπολογιστή μας μπορεί να ονομαστεί και ως τοπικός διακομιστής ή localhost.

Στην περίπτωση που εγκαταστήσουμε το WordPress τοπικά σε Windows, τότε το μόνο άτομο που μπορεί να δει αυτόν τον ιστότοπο είμαστε εμείς. Εάν θέλουμε όμως να δημιουργήσουμε έναν ιστότοπο που να είναι προσβάσιμος στο κοινό, τότε πρέπει να διαθέτουμε ένα όνομα τομέα (domain name) και φιλοξενία ιστοσελίδων (hosting) [20].

Στη συνέχεια περιγράφεται ο τρόπος εγκατάστασης του WordPress τοπικά σε Windows χρησιμοποιώντας το WAMP.

Τι είναι το WAMP

Το WAMP, είναι μια συλλογή από τον Apache web server, την PHP και τη MySQL που ομαδοποιούνται για υπολογιστές με Windows [24].

Τα συγκεκριμένα λογισμικά είναι όλα ανοιχτού κώδικα. Όμως, η εγκατάσταση του καθενός από αυτά σε ξεχωριστό επίπεδο παρουσιάζει αρκετές δυσκολίες ακόμα και για όσους γνωρίζουν προγραμματισμό. Ένα λογισμικό όπως το WAMP μας διευκολύνει να τα εγκαταστήσουμε εύκολα και σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Βήμα 1. Εγκατάσταση του WAMP σε υπολογιστή με Windows

Σε πρώτο στάδιο, κάνουμε λήψη του λογισμικού WAMP και το εγκαθιστούμε στον υπολογιστή μας από τον ιστότοπο του WampServer (https://www.wampserver.com/en/) και κάνουμε κλικ στο κουμπί «Start Using WampServer».

Έπειτα θα μεταφερθούμε στην ενότητα λήψεων. Προσφέρονται δύο εκδόσεις: ο WampServer 32 bit και ο WampServer 64 bit. Όπως είναι αντιληπτό, θα διαλέξουμε την έκδοση WampServer που αρμόζει με τον τύπο του λειτουργικού συστήματος Windows του υπολογιστή μας [24].

Μόλις ολοκληρώσουμε το «κατέβασμα», θα «κλικάρουμε» στο αρχείο εκτέλεσης του wampserver για να εκτελέσουμε την εγκατάσταση.

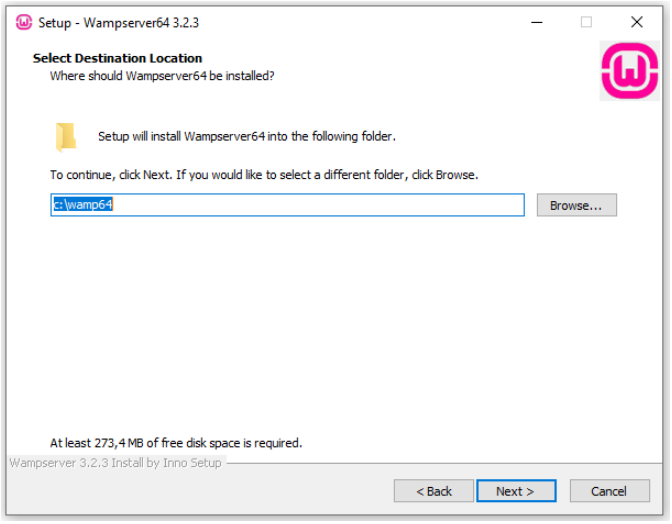

Εικόνα 5-1: Φάκελος εγκατάστασης

Ενώ το πρόγραμμα εγκαθίσταται, είναι αναγκαίο να διασαφηνίσουμε τη θέση του προγράμματος περιήγησης στο Web. Από προεπιλογή, θα είναι ο Internet Explorer. Έχουμε τη δυνατότητα να επιλέξουμε είτε το Google Chrome είτε οποιοδήποτε άλλο πρόγραμμα περιήγησης στο Web εντοπίζοντας το στα Αρχεία Εφαρμογών (Program Files) του υπολογιστή μας.

Αφού ολοκληρωθεί η εγκατάσταση, θα ξεκινήσουμε το WampServer.

Βήμα 2. Ρύθμιση βάσης δεδομένων για τοπική εγκατάσταση του WordPress

Το επόμενο πράγμα που πρέπει να κάνουμε είναι να δημιουργήσουμε μια κενή βάση δεδομένων MySQL. Κατά την εκκίνηση του WAMP, θα δούμε ένα πράσινο εικονίδιο WampServer στην κάτω δεξιά γωνία της οθόνης μας μαζί με άλλα εικονίδια. Απλώς κάνουμε κλικ σε αυτό και στη συνέχεια κάνουμε κλικ στο phpMyAdmin (μια διαδικτυακή εφαρμογή για τη διαχείριση βάσεων δεδομένων MySQL). Επίσης, θα πρέπει να δοθεί προσοχή, εάν το εικονίδιο WampServer είναι κόκκινο ή κίτρινο, σημαίνει ότι οι υπηρεσίες Apache, MySQL, PHP δεν εκτελούνται [25]. Πρέπει να ξεκινήσουμε τις υπηρεσίες κάνοντας κλικ στο εικονίδιο πριν ρυθμίσουμε τη βάση δεδομένων.

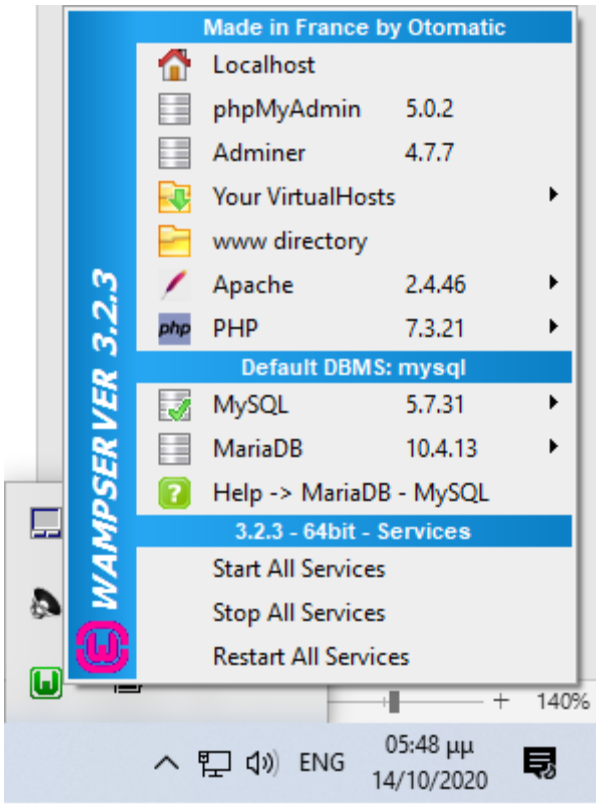

Εικόνα 5-2: Επιλογές του WAMP στην γραμμή εργασιών

Θα μας μεταφέρει στην οθόνη σύνδεσης phpMyAdmin στο πρόγραμμα περιήγησης ιστού. Απλώς εισαγάγουμε το όνομα χρήστη: **root** και αφήνουμε κενό το πεδίο κωδικού πρόσβασης. Αυτά είναι τα προεπιλεγμένα διαπιστευτήρια για να συνδεθούμε στο localhost phpMyAdmin. Κάνουμε κλικ στο κουμπί "Go" για να συνεχίσουμε.

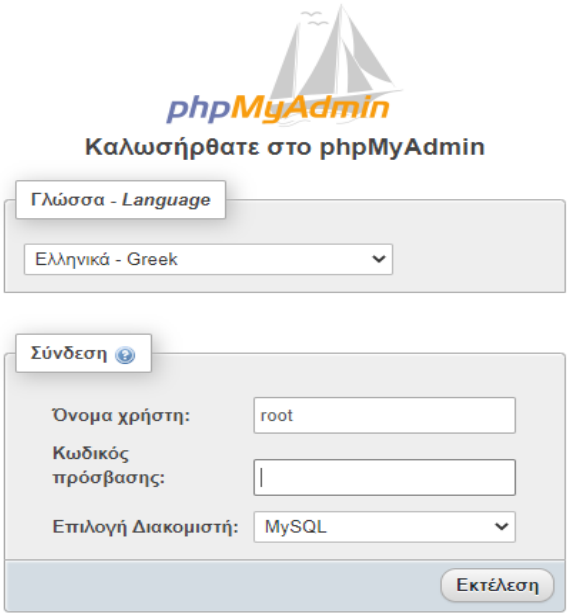

Εικόνα 5-3: Είσοδος στο phpMyAdmin

Μόλις συνδεθούμε, πρέπει να κάνουμε κλικ στην επιλογή Βάσεις δεδομένων (Databases) στο phpmMyAdmin για να δημιουργήσουμε μια νέα βάση δεδομένων για το WordPress. Θα μας ζητήσει να επιλέξουμε ένα όνομα για τη νέα μας βάση δεδομένων (ονομάσαμε τη δική μας lamia_db). Μετά από αυτό κάνουμε κλικ στο κουμπί Δημιουργία (Create).

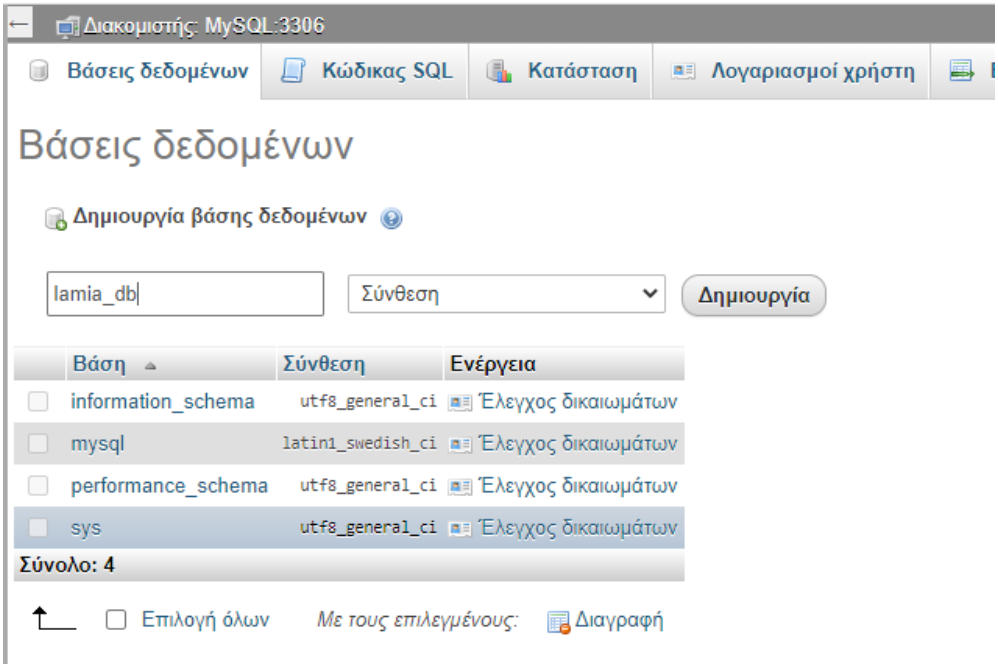

Εικόνα 5-4: Δημιουργία βάσης δεδομένων

Η βάση δεδομένων μας είναι έτοιμη, πράγμα που σημαίνει ότι μπορούμε πλέον να εγκαταστήσουμε το WordPress στο localhost.

Βήμα 3. Εγκατάσταση του WordPress σε Windows με χρήση του WAMP

Κατόπιν κατεβάζουμε την τελευταία έκδοση του WordPress από τον ιστότοπο του WordPress.org.

Θα ακολουθήσει η πλοήγηση στον φάκελο στον οποίο εγκαταστήσαμε το WAMP.

Όπως διαπιστώθηκε, εγκαταστήσαμε το WAMP στο C:\wamp64, επομένως θα εξετάσουμε τον συγκεκριμένο φάκελο. Βέβαια, είναι δυνατόν να είναι άλλο σε σχέση με το πού εγκαταστήσαμε αρχικά το πρόγραμμα WAMP).

Ακολούθως, προσάπτουμε τον φάκελο wordpress στο φάκελο C:\wamp64\www .

Μπορούμε να μετονομάσουμε το φάκελο wordpress σε οτιδήποτε θέλουμε, όπως mysite, testsite κ.τ.λ. Αυτό θα είναι το URL του τοπικού μας ιστοτόπου WordPress, οπότε φροντίζουμε να επιλέξουμε κάτι που θα θυμόμαστε εύκολα. Εδώ, μετονομάσαμε το φάκελο από wordpress σε lamia-history.

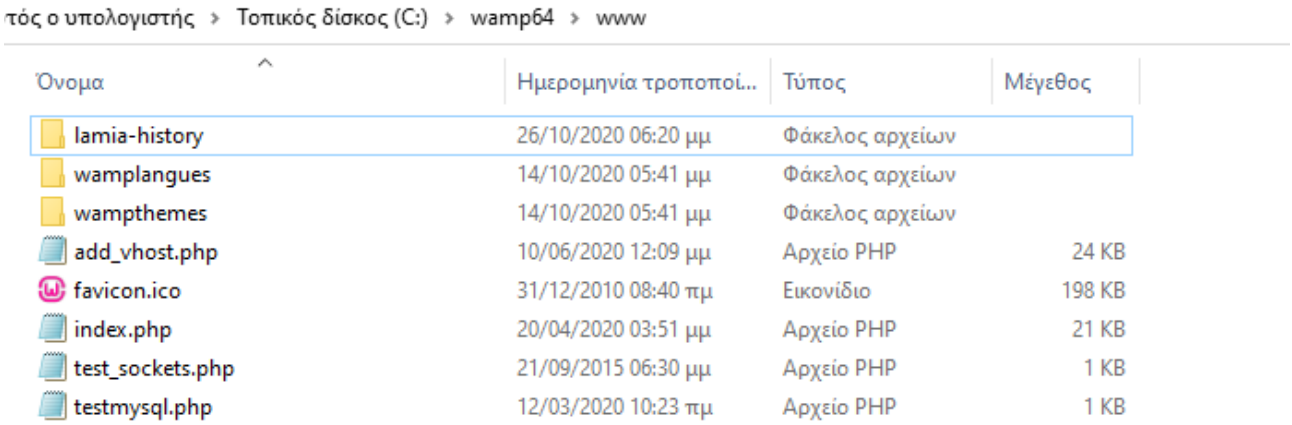

Εικόνα 5-5: Ο φάκελος που περιέχει τα αρχεία του WordPress

Στη συνέχεια, μπορούμε να ανοίξουμε το πρόγραμμα περιήγησης ιστού και να μεταβούμε στη διεύθυνση http://localhost/lamia-history/ .

Αρχικά, θα μας ζητήσει να επιλέξουμε μια γλώσσα.

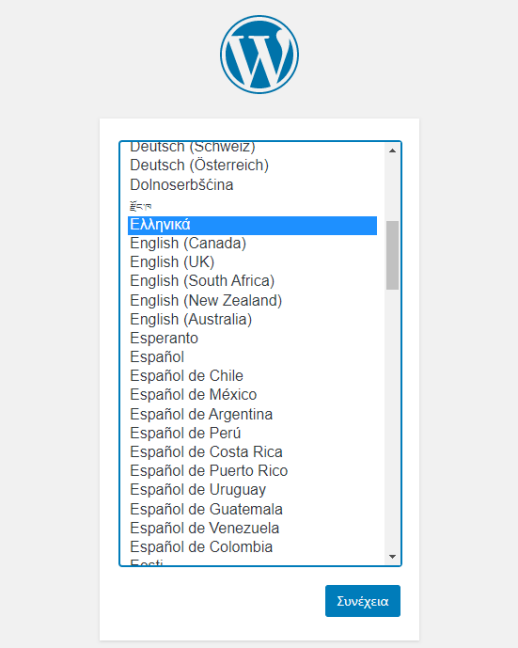

Εικόνα 5-6: Επιλογή γλώσσας για εγκατάσταση του WordPress

Στη συνέχεια, θα μας δείξει τις πληροφορίες ρύθμισης της βάσης δεδομένων. Μόλις τα διαβάσουμε προσεκτικά, κάνουμε κλικ στο κουμπί Πάμε (Let’s Go) για να συνεχίσουμε.

Εικόνα 5-7: Συνέχεια εγκατάστασης του WordPress

Μετά από αυτό, πρέπει να εισαγάγουμε τα στοιχεία της βάσης δεδομένων μας, όπως όνομα βάσης δεδομένων, όνομα χρήστη, κωδικό πρόσβασης, κεντρικό υπολογιστή και πρόθεμα πίνακα.

Το όνομα της βάσης δεδομένων θα είναι αυτό που εισαγάγαμε στο προηγούμενο βήμα. Στην περίπτωσή μας, την ονομάσαμε «lamia_db». Το όνομα χρήστη θα είναι "root" και αφήνουμε κενό το πεδίο κωδικού πρόσβασης. Μπορούμε επίσης να αφήσουμε τον κεντρικό υπολογιστή της βάσης δεδομένων και το πρόθεμα πίνακα ως έχει.

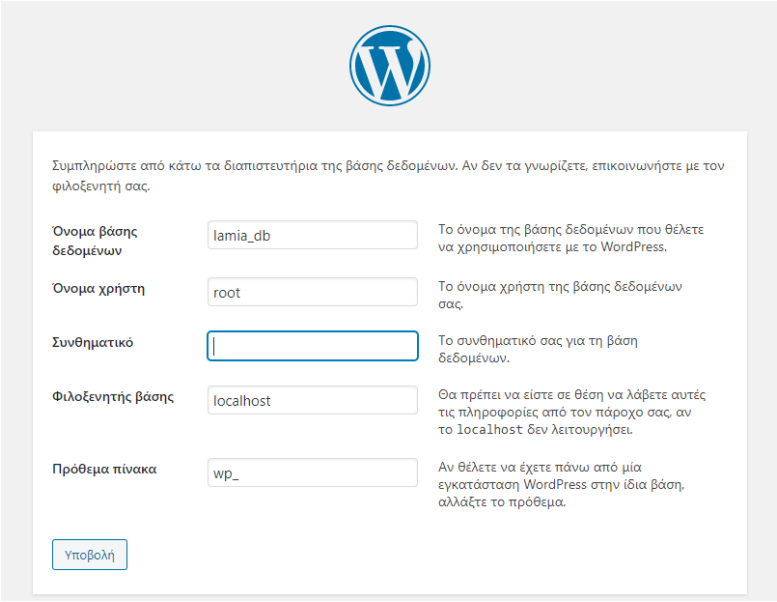

Εικόνα 5-8: Εισαγωγή στοιχείων που αφορούν τη βάση δεδομένων

Στη συνέχεια, κάνουμε κλικ στο κουμπί Υποβολή (Submit) και το WordPress θα δημιουργήσει ένα αρχείο διαμόρφωσης για εμάς στο backend (το αρχείο wp-config.php).

Στην επόμενη οθόνη, θα δούμε ένα μήνυμα επιτυχίας που δηλώνει ότι το WordPress είναι συνδεδεμένο στη βάση δεδομένων μας και μπορούμε να συνεχίσουμε με την εγκατάσταση. Στη συνέχεια κάνουμε κλικ στο κουμπί Εκτέλεση εγκατάστασης (Run the installation) για να συνεχίσουμε την εγκατάσταση.

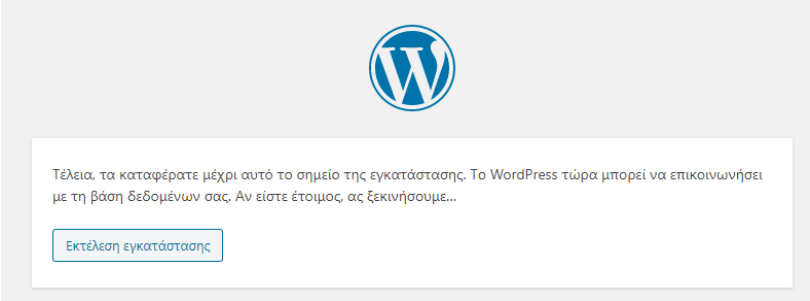

Εικόνα 5-9: Εκτέλεση εγκατάστασης του WordPress

Θα μας μεταφέρει στην οθόνη υποδοχής για το WordPress. Πρέπει να προσθέσουμε έναν τίτλο για τον νέο ιστότοπό μας στο WordPress, να επιλέξουμε ένα όνομα χρήστη διαχειριστή, να εισαγάγουμε έναν κωδικό πρόσβασης (βέβαια επειδή η εγκατάσταση είναι τοπικά ο κωδικός πρόσβασης μπορεί να μην είναι και πολύ ισχυρός) και να δώσουμε μια διεύθυνση email διαχειριστή. Μόλις είμαστε έτοιμοι, κάνουμε κλικ στο κουμπί Εγκατάσταση WordPress (Install WordPress).

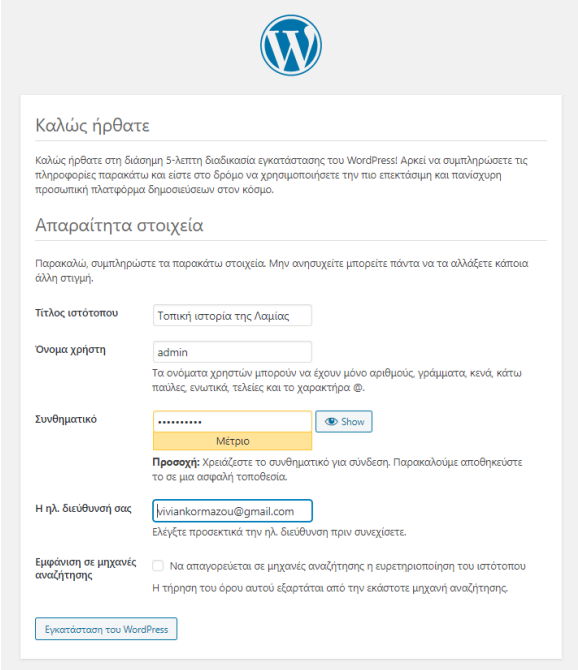

Εικόνα 5-10: Δημιουργία χρήστη με δικαιώματα administrator

Αφού ολοκληρωθεί η διαδικασία εγκατάστασης, θα δούμε ένα μήνυμα επιτυχίας. Στο παρασκήνιο, το WordPress έχει δημιουργήσει νέους πίνακες στη βάση δεδομένων μας και είναι έτοιμο για χρήση. Στη συνέχεια, μπορούμε να προχωρήσουμε στον πίνακα ελέγχου του WordPress κάνοντας κλικ στο κουμπί Σύνδεση (Log In).

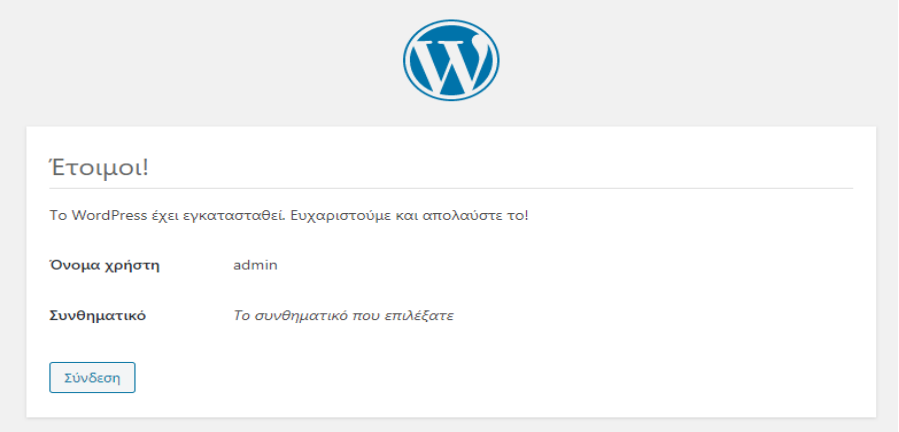

Εικόνα 5-11: Ολοκλήρωση εγκατάστασης και έτοιμο για σύνδεση

Εναλλακτικά και οποιαδήποτε άλλη στιγμή, μπορούμε να συνδεθούμε στον ιστότοπό μας μεταβαίνοντας στη σελίδα /localhost/lamia-history/wp-admin και να χρησιμοποιήσουμε το όνομα χρήστη / κωδικό πρόσβασης που εισαγάγαμε κατά την εγκατάσταση για να συνδεθούμε.

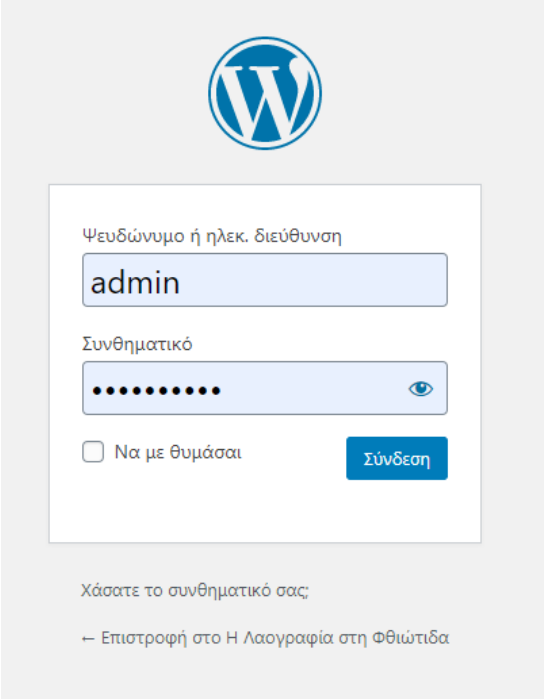

Εικόνα 5-12: Σύνδεση στο WordPress ως διαχειριστές

Εάν πληκτρολογήσουμε στη γραμμή διευθύνσεων http://localhost/phpmyadmin/ θα μεταφερθούμε στις βάσεις δεομένων που έχουμε στο σύστημά μας και συγκεκριμένα επιλέγοντας αριστερά lamia_db εμφανίζονται οι πίνακες που έχουν δημιουργηθεί όπως αναφέρθηκε παραπάνω.

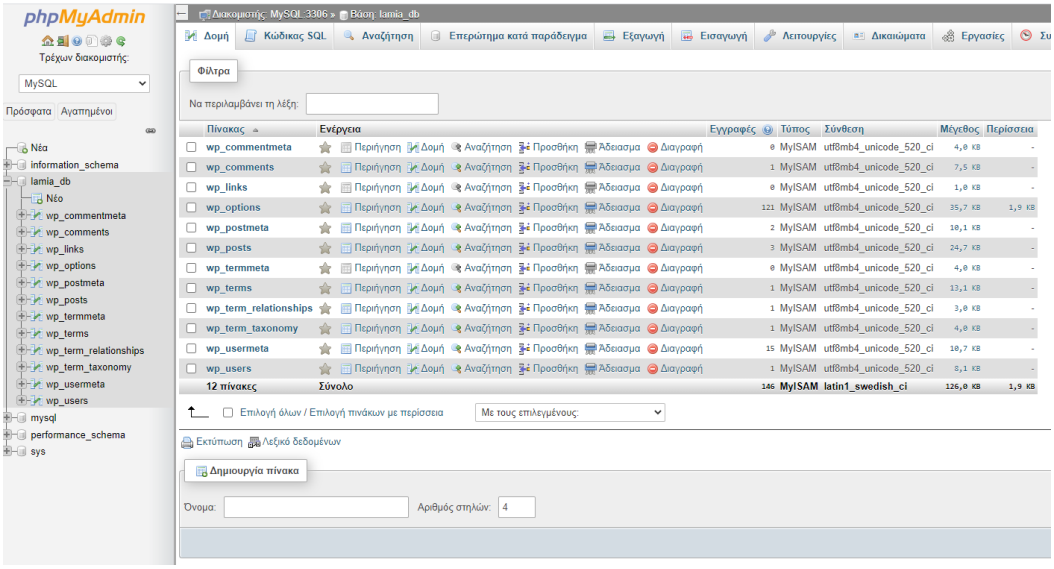

Εικόνα 5-13: Οι πίνακες που περιέχονται στη βάση δεδομένων μας

Σε αυτό το σημείο έχουμε εγκαταστήσει με επιτυχία το WordPress σε υπολογιστή με Windows χρησιμοποιώντας το WAMP.

5.2 Επιλογή και κατοχύρωση domain name

Αρχικά θα πρέπει να γίνει η κατοχύρωση ενός domain name, δηλαδή να δεσμεύσουμε το κατάλληλο όνομα για τον ιστότοπό μας, μιας και αποτελεί την διαδικτυακή ταυτότητα μας. Έτσι για την επιλογή του domain name λάβαμε υπόψη τα εξής:

1. Να είναι σχετικό με το περιεχόμενο της ιστοσελίδας μας.
2. Να δίνει στον επισκέπτη μία ιδέα σχετικά με το περιεχόμενο και το αντικείμενο της ιστοσελίδας.
3. Να είναι μικρό σε μέγεθος.

Αρκετά συχνά, κατά την διαδικασία της κατοχύρωσης ενός domain name τυχαίνει να μην είναι διαθέσιμο το όνομα το οποίο επιθυμούμε να δεσμεύσουμε και έτσι ψάχνουμε διάφορες παραλλαγές του συγκεκριμένου ονόματος. Ιδανικά το domain name πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο εύκολο στην πληκτρολόγηση [25].

Επίσης ένα ιδανικό domain name πρέπει να αναφέρει τη σημαντικότερη λέξη κλειδί που χρησιμοποιεί στο περιεχόμενό του ώστε να έχει τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα στις

μηχανές αναζήτησης. Οι μηχανές αναζήτησης καταλαβαίνουν το περιεχόμενο μιας ιστοσελίδας βασισμένες στο domain name και επομένως η σελίδα μπορεί να αποκτήσει υψηλότερη θέση στα αποτελέσματα αναζήτησης [25] .

Σύμφωνα με όλα όσα αναφέραμε καταλήξαμε στη επιλογή και κατοχύρωση του:

http://lamia-history.eu

5.3 Επιλογή hosting provider

Τα βασικά χαρακτηριστικά στην επιλογή ενός hosting provider και επομένως ενός πακέτου φιλοξενίας, είναι αρχικά ο συνολικός όγκος των αρχείων της ιστοσελίδας μας ώστε να μην υπερβαίνει το συνολικό χώρο του πακέτου που θα κάνουμε επιλογή. Επίσης, το μηνιαίο traffic είναι εξίσου σημαντικό καθώς αυτό υπολογίζεται με βάση την επισκεψιμότητας που θα έχει ο ιστότοπός μας. Επίσης ένας άλλος βασικός παράγοντας και κριτήριο στην επιλογή μας θα είναι αν το website μας έχει κατασκευαστεί με πρόγραμμα που απαιτεί την εγκατάσταση και δημιουργία MySql database, όπως είναι και στην περίπτωσή μας, αφού θα κάνουμε εγκατάσταση το WordPress. Με κριτήρια τα παραπάνω επιλέγουμε έναν hosting provider καθώς και ένα πακέτο φιλοξενίας [25].

5.4 Εγκατάσταση WordPress στο webserver

Αρχικά θα πρέπει να επισημάνουμε ότι όλες οι εταιρίες που παρέχουν φιλοξενία (hosting providers) παρέχουν και ένα περιβάλλον (μια εφαρμογή) μέσω του οποίου μπορούμε να κάνουμε αλλαγές και παραμετροποιήσεις στον λογαριασμό hosting (hosting account) που έχουμε (ο hosting provider μας έχει στείλει mail με όλα τα απαραίτητα στοιχεία που χρειαζόμαστε για να συνδεθούμε σε αυτό το περιβάλλον). Ένα από τα πιο διαδεδομένα διαχειριστικά περιβάλλοντα για hosting accounts με έμφαση στην ασφάλεια και την ευχρηστία είναι το cPanel (control panel) [25] [26].

Μέσα από το cPanel μπορούμε να παρέμβουμε και να παραμετροποιήσουμε πολλά αντικείμενα που αφορούν τον λογαριασμού μας. Τα πιο χρήσιμα και αυτά που χρησιμοποιούμε τις περισσότερες φορές είναι [25] :

File Management

Στην ενότητα Files του cPanel μπορούμε να προσπελάσουμε και να τροποποιήσουμε τα αρχεία που υπάρχουν στο λογαριασμό μας (file manager). Επίσης μπορούμε να πάρουμε backup του cPanel λογαριασμού μας, να επιβλέψουμε τη χρήση των πόρων στο λογαριασμό μας, όπως είναι η μνήμη (virtual & physical memory), ο επεξεργαστής (cpu),

ο σκληρός δίσκος (disk usage). Μπορούμε επίσης να κάνουμε δημιουργία αλλά παράλληλα και διαχείριση των FTP λογαριασμών μας (FTP accounts).

Databases

Στην ενότητα μπορούμε να δημιουργήσουμε νέες βάσεις δεδομένων στο μέτρο που επιτρέπει το πακέτο που έχουμε επιλέξει (από το hosting provider), καθώς και να διαχειριστούμε μέσα από το phpMyAdmin τις βάσεις δεδομένων που έχουμε ήδη δημιουργήσει.

Email

Μέσα από το cPanel μπορούμε να δημιουργήσουμε νέους λογαριασμούς email (email accounts), να δούμε και να τροποποιήσουμε υπάρχοντες λογαριασμούς. Επίσης, μας δίνεται η δυνατότητα να αλλάξουμε κωδικούς στα emails, να ορίσουμε το μέγεθος των mail box (mail box quotas).

Domains

Από την domains του cPanel μπορούμε να εισάγουμε πρόσθετα domains (addon domains) στο πακέτο φιλοξενίας μας (εφόσον αυτό δίνει τη δυνατότητα για φιλοξενία περισσότερα του ενός domain). Επίσης μπορούμε να δημιουργήσουμε subdomains, ανακατευθύνσεις domain (domain redirects).

Γενικά θα χαρακτηρίζαμε το cPanel ως ένα ιδιαίτερα φιλικό περιβάλλον για τον χρήστη και από τα πιο δημοφιλή μεταξύ των διαχειριστικών περιβαλλόντων πακέτων φιλοξενίας που παρέχουν οι hosting providers. Υπάρχει μεγάλο πλήθος επιλογών και εφαρμογών για μία ευρεία γκάμα θεμάτων που μπορούμε να διαχειριστούμε μέσα από το cPanel, μέσα από ένα πλήρες και εύχρηστο μενού πλοήγησης [25].

Για την είσοδό μας στο περιβάλλον του cPanel κάνουμε χρήση των στοιχείων που μας έχει δώσει ο hosting provider. Ακριβώς με το που κάνουμε είσοδο στο cPanel εμφανίζεται βασική οθόνη όπως στην παρακάτω εικόνα.

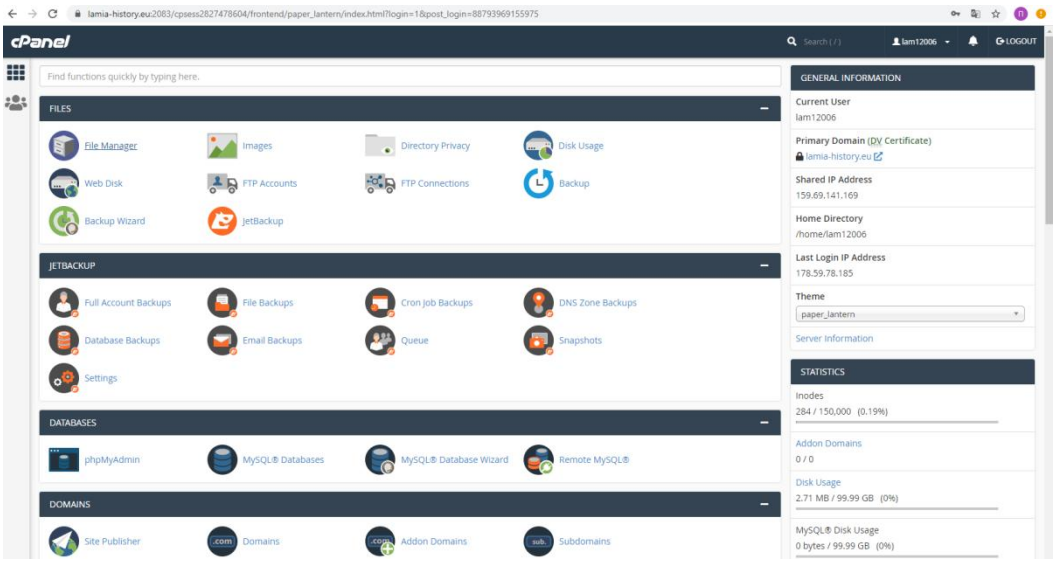

Εικόνα 5-14: Η κύρια οθόνη του cPanel

Στη συνέχεια επιλέγοντας από την ενότητα Files το File Manager οδηγούμαστε στο περιβάλλον το οποίο παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα.

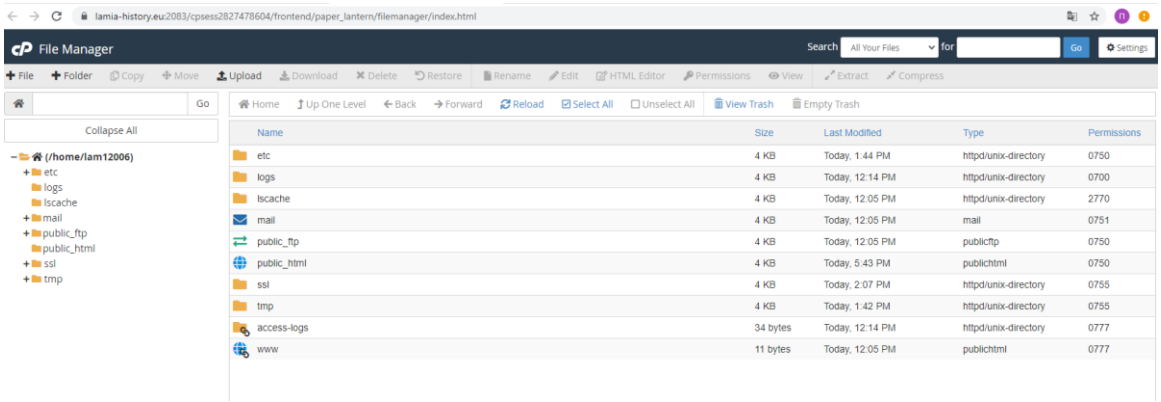

Εικόνα 5-15: Οι φάκελοι που υπάρχουν στον webserver

Παρουσιάζεται το σύνολο των φακέλων που υπάρχουν στον διακομιστή. Ο σημαντικότερος φάκελος είναι ο public_html ο οποίος θα περιλαμβάνει και τα αρχεία που θα εμφανίζονται στο website που θα υλοποιήσουμε. Με την επιλογή του φακέλου public_html θα έχουμε την ακόλουθη εικόνα.

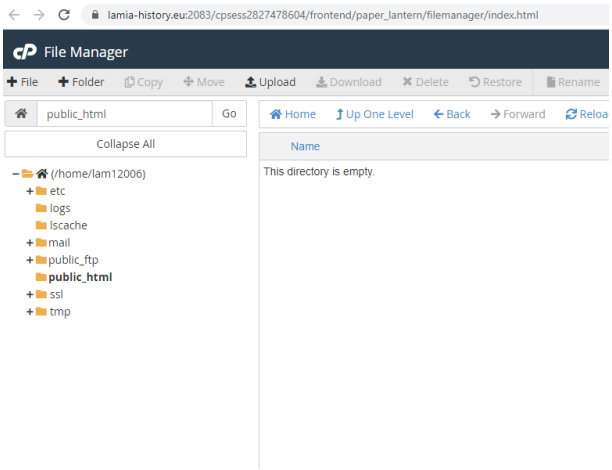

Εικόνα 5-16: Ο φάκελος public_html αρχικά είναι κενός

Όπως παρατηρούμε, ο φάκελος αρχικά είναι κενός.

Στη συνέχεια και ενώ έχουμε κατεβάσει την τελευταία έκδοση του WordPress επιλέγουμε το αρχείο .zip από τον υπολογιστή μας και το κάνουμε upload στο φάκελο public_html όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα.

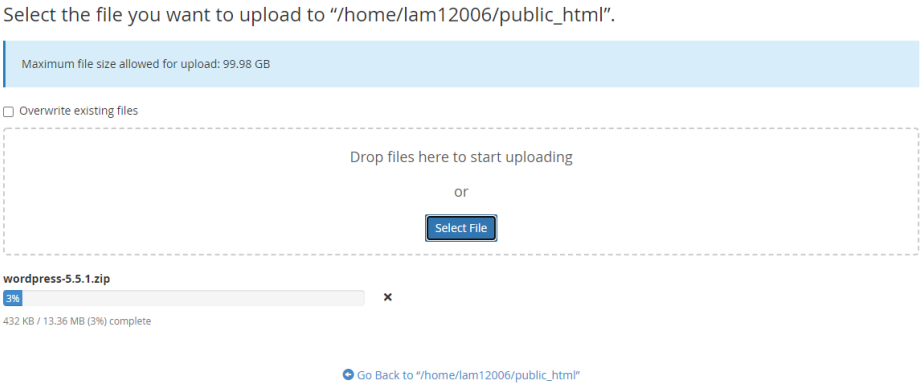

Εικόνα 5-17: Κάνουμε upload το zip αρχείο που περιέχει τα αρχεία του WordPress

Μέσα σε λίγο χρόνο το upload θα ολοκληρωθεί.

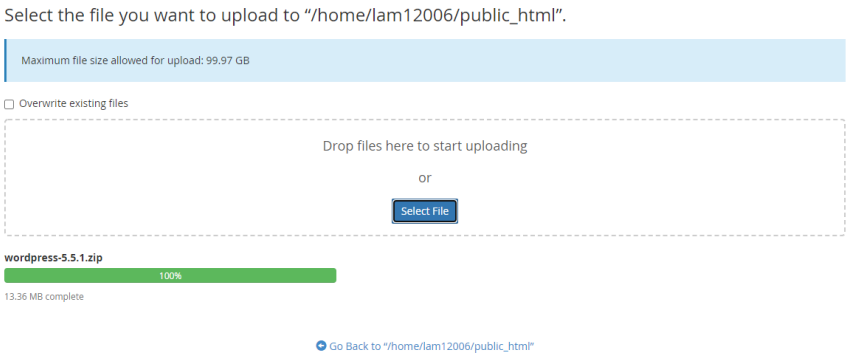

Εικόνα 5-18: Το αρχείο έχει ανέβει στο webserver

Ακολούθως παρατηρούμε ότι το συμπιεσμένο αρχείο (π.χ. wordpress-5.5.1.zip) είναι στο φάκελο public_html και προβαίνουμε σε εξαγωγή (extract) όλων των αρχείων που περιλαμβάνονται στο zip αρχείο στον ίδιο φάκελο όπως παρουσιάζεται στις επόμενες εικόνες.

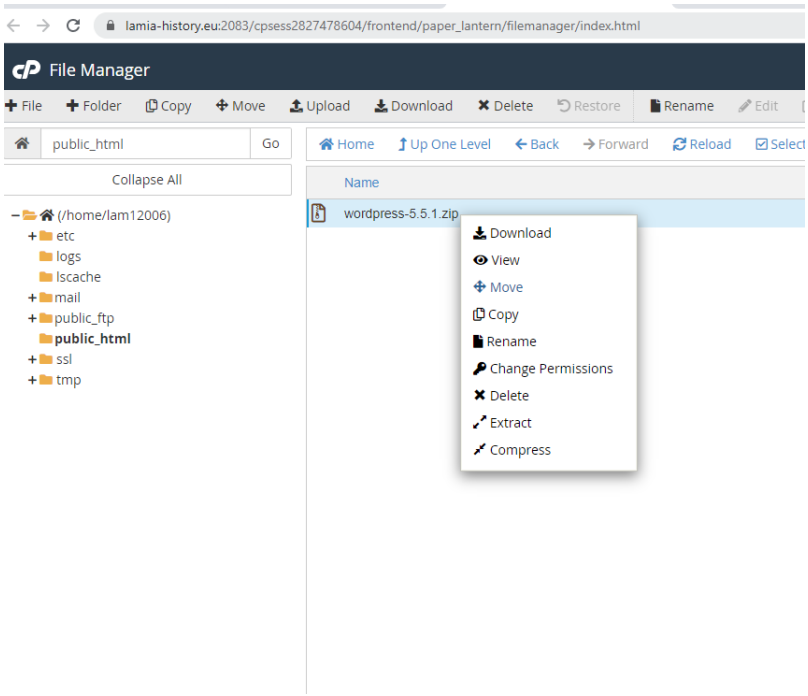

Εικόνα 5-19: Από το .zip αρχείο θα κάνουμε εξαγωγή όλων των αρχείων περιέχονται σε αυτό

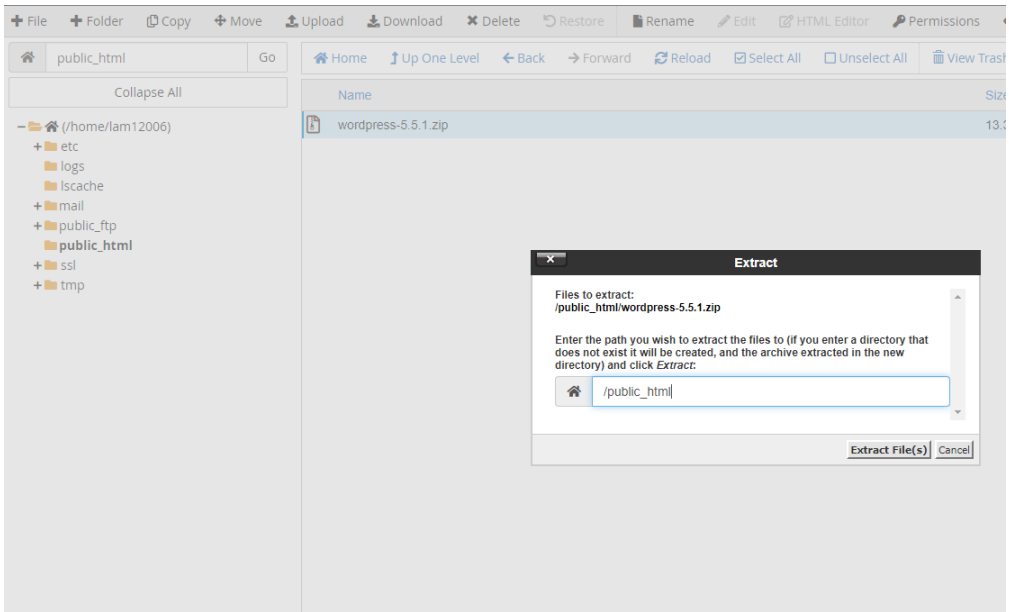

Εικόνα 5-20: Η εξαγωγή αρχείων θα γίνει στο φάκελο public_html

Μετά την ολοκλήρωση της εξαγωγής των αρχείων δημιουργείται ένα φάκελος με όνομα wordpress και ο οποίος περιλαμβάνει όλα τα αναγκαία αρχεία.

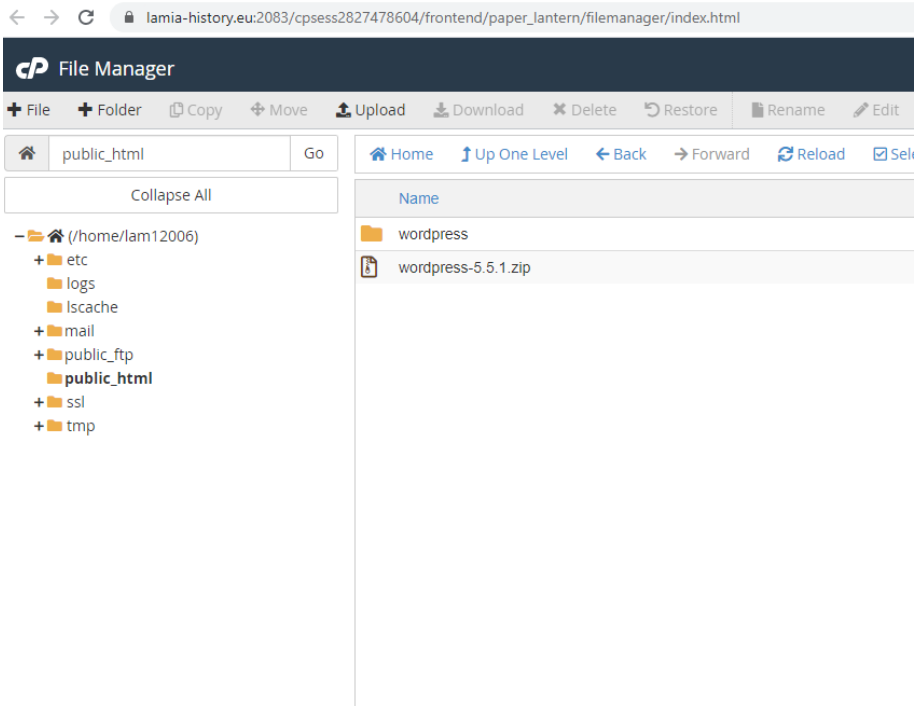

Εικόνα 5-21: Ο φάκελος wordpress είναι έτοιμος

Κλικάροντας στον φάκελο παρατηρούμε τα περιεχόμενά του τα οποία όμως επιθυμούμε να μετακινηθούν ένα επίπεδο υψηλότερα δηλαδή στον φάκελο public_html. Για να το πετύχουμε αυτό, επιλέγουμε αρχικά όλα τα αρχεία όπως παρουσιάζεται στην εικόνα.

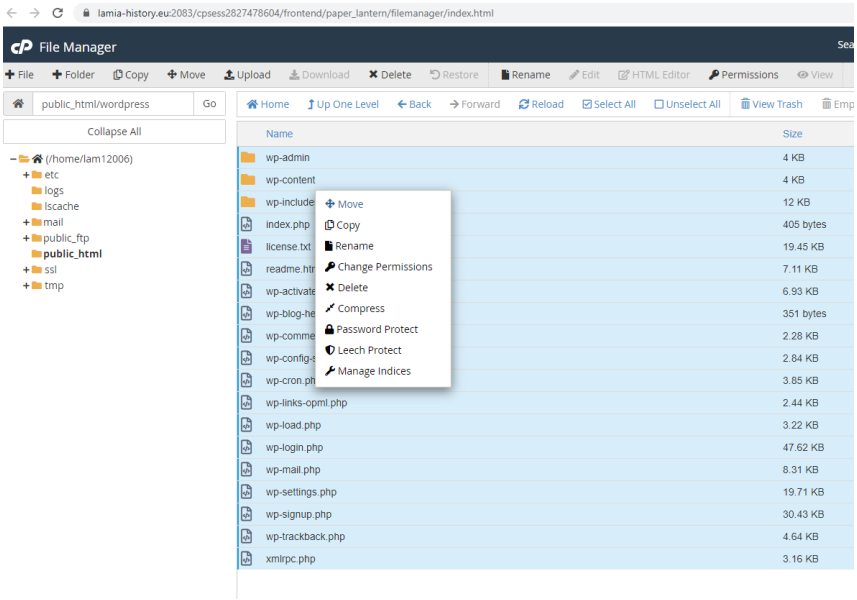

Εικόνα 5-22: Επιλογή όλων των αρχείων

Στη συνέχεια επιλέγουμε (με δεξί κλικ) μεταφορά (Move) των επιλεγμένων αρχείων στον φάκελο προορισμού ο οποίος είναι ο public_html.

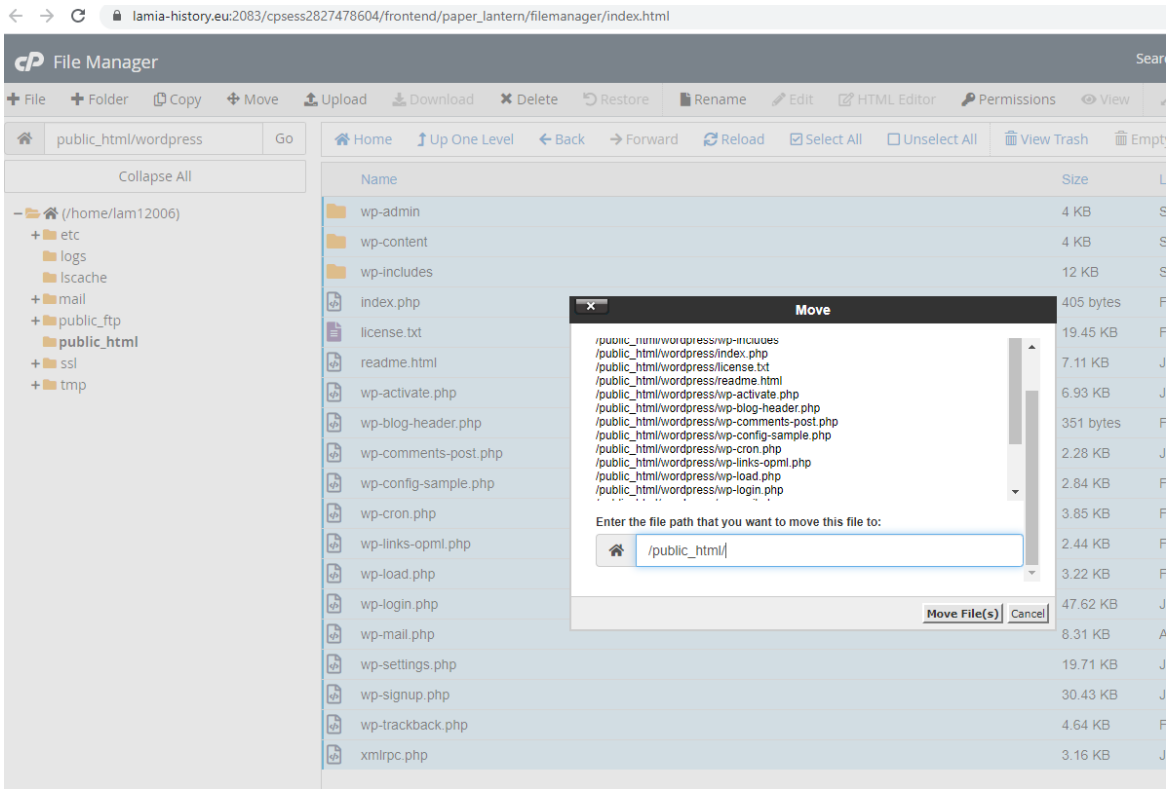

Εικόνα 5-23: Μεταφορά όλων των αρχείων στο φάκελο public_html

Μετά την ολοκλήρωση της μετακίνησης των αρχείων θα έχει μείνει ο φάκελος wordpress κενός, τον οποίο και διαγράφουμε αφού δε μας χρειάζεται πια. Παράλληλα, θα διαγράψουμε και το αρχικό συμπιεσμένο αρχείο.

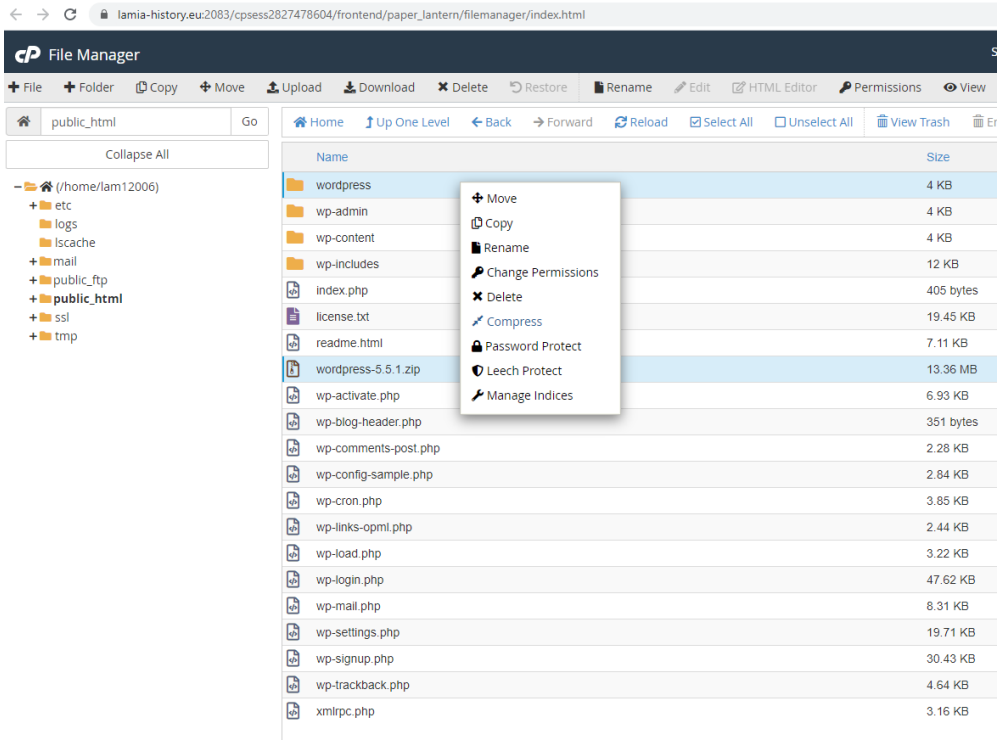

Εικόνα 5-24: Τα αρχεία έχουν μεταφερθεί σωστά. Διαγραφή του zip αρχείου

Επομένως, όλα τα αρχεία του WordPress βρίσκονται στο φάκελο public_html όπως δείχνει η ακόλουθη εικόνα.

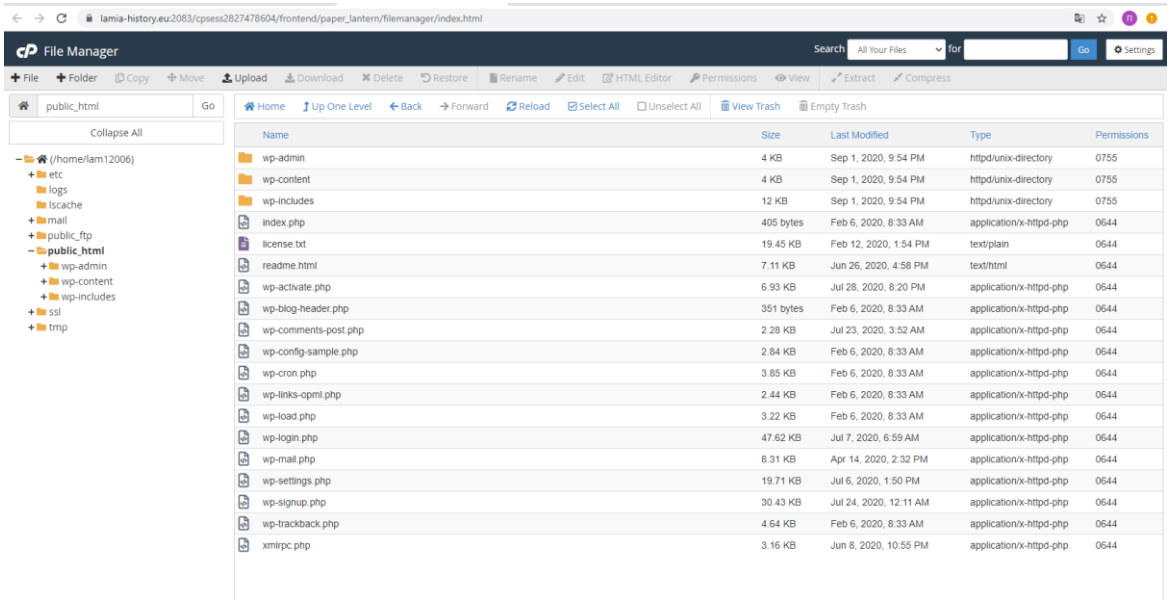

Εικόνα 5-25: Τα αρχεία του WordPress βρίσκονται στο φάκελο public_html

Σε επόμενο στάδιο θα δημιουργήσουμε μια βάση δεδομένων.

Αρχικά, θα γυρίσουμε στο cPanel και θα επιλέξουμε από την κατηγορία DATABASES την επιλογή MySQL Databases.

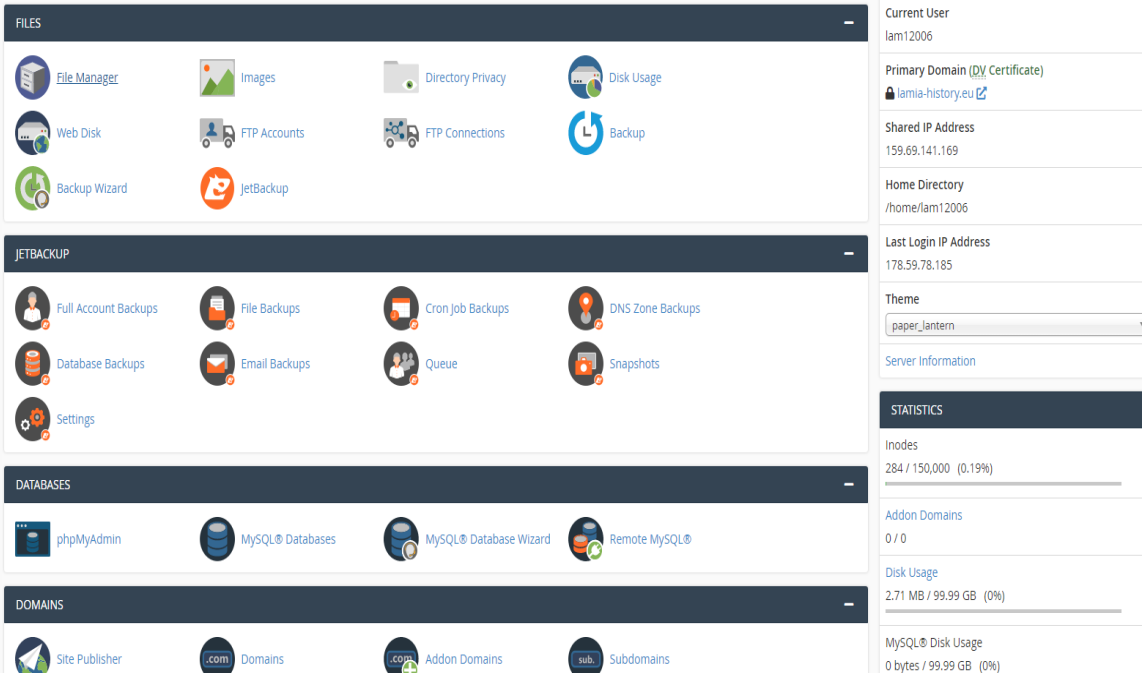

Εικόνα 5-26: Επιλογή από το cPanel MySQL Databases

Θα εμφανιστεί η ακόλουθη οθόνη.

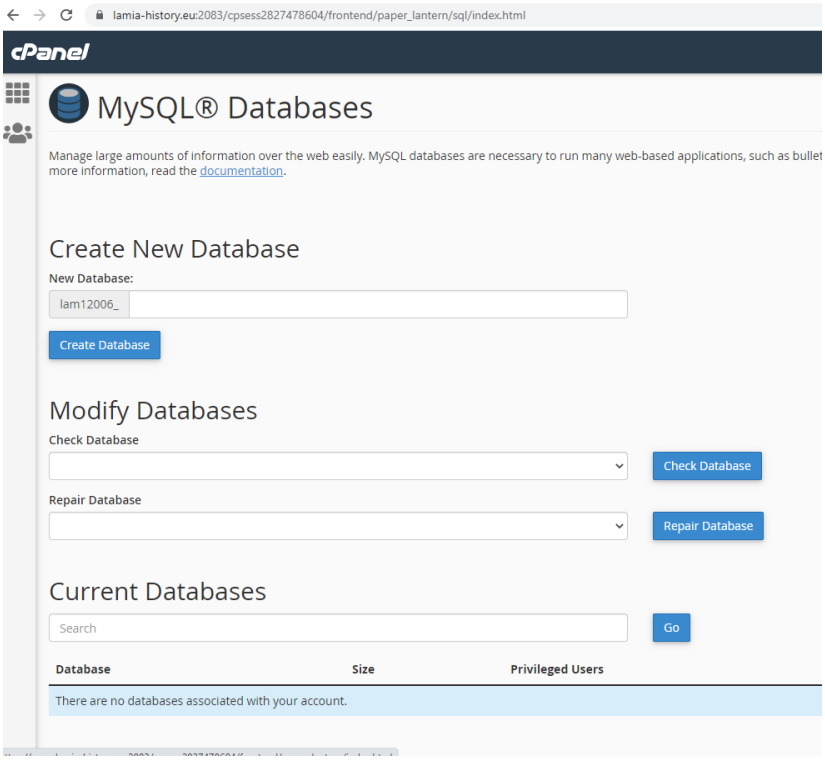

Εικόνα 5-27: Οι επιλογές στη MySQL Databases

Κατόπιν, πληκτρολογούμε το όνομα της βάσης δεδομένων που επιθυμούμε να δημιουργήσουμε όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα.

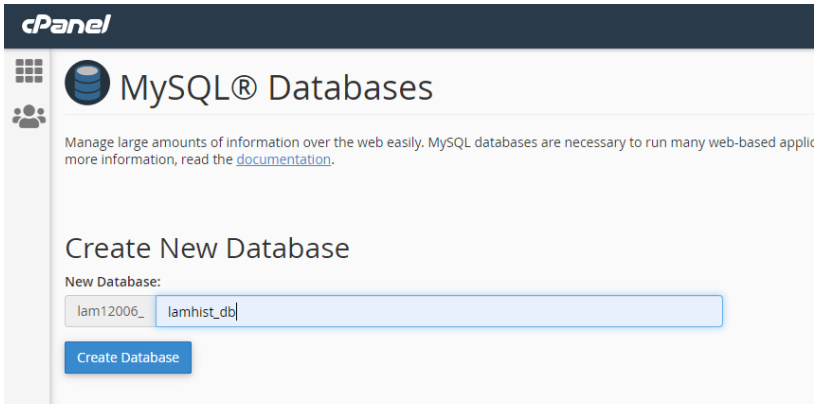

Εικόνα 5-28: Πληκτρολογούμε το όνομα της βάσης δεδομένων

Όταν πληκτρολογήσουμε το όνομα επιλέγουμε Create Database (Δημιουργία Βάσης Δεδομένων) και η βάση έχει δημιουργηθεί. Ειδικότερα, το όνομα της βάσης δεδομένων μας είναι lam1206_lamhist_db όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα.

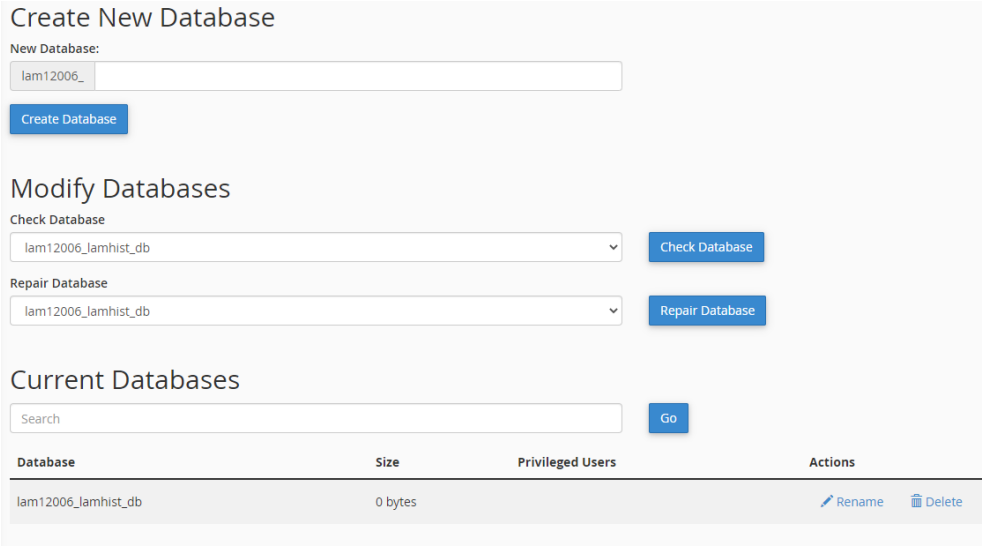

Εικόνα 5-29: Δημιουργία της βάσης δεδομένων

Σε ακόλουθο στάδιο δημιουργούμε έναν χρήστη για τη βάση δεδομένων μας. Θα πληκτρολογήσουμε το όνομα χρήστη και πατάμε Create User (Δημιουργία Χρήστη). Στην συγκεκριμένη περίπτωση το όνομα χρήστη είναι lam12006_lamhistuser1 όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα.

Εικόνα 5-30: Δημιουργία ενός χρήστη για τη βάση δεδομένων μας

Στη συνέχεια, χρειάζεται να προσθέσουμε τον user στη βάση δεδομένων μας.

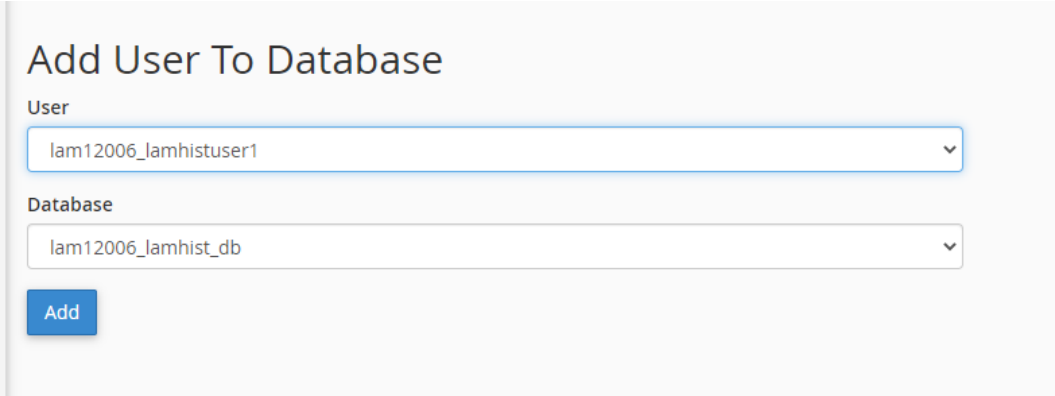

Εικόνα 5-31: Συσχέτιση του χρήστη με τη βάση δεδομένων

Κατόπιν, καθορίζουμε ο χρήστης να απολαμβάνει όλα τα δικαιώματα (all privileges) που του παρέχει το σύστημα.

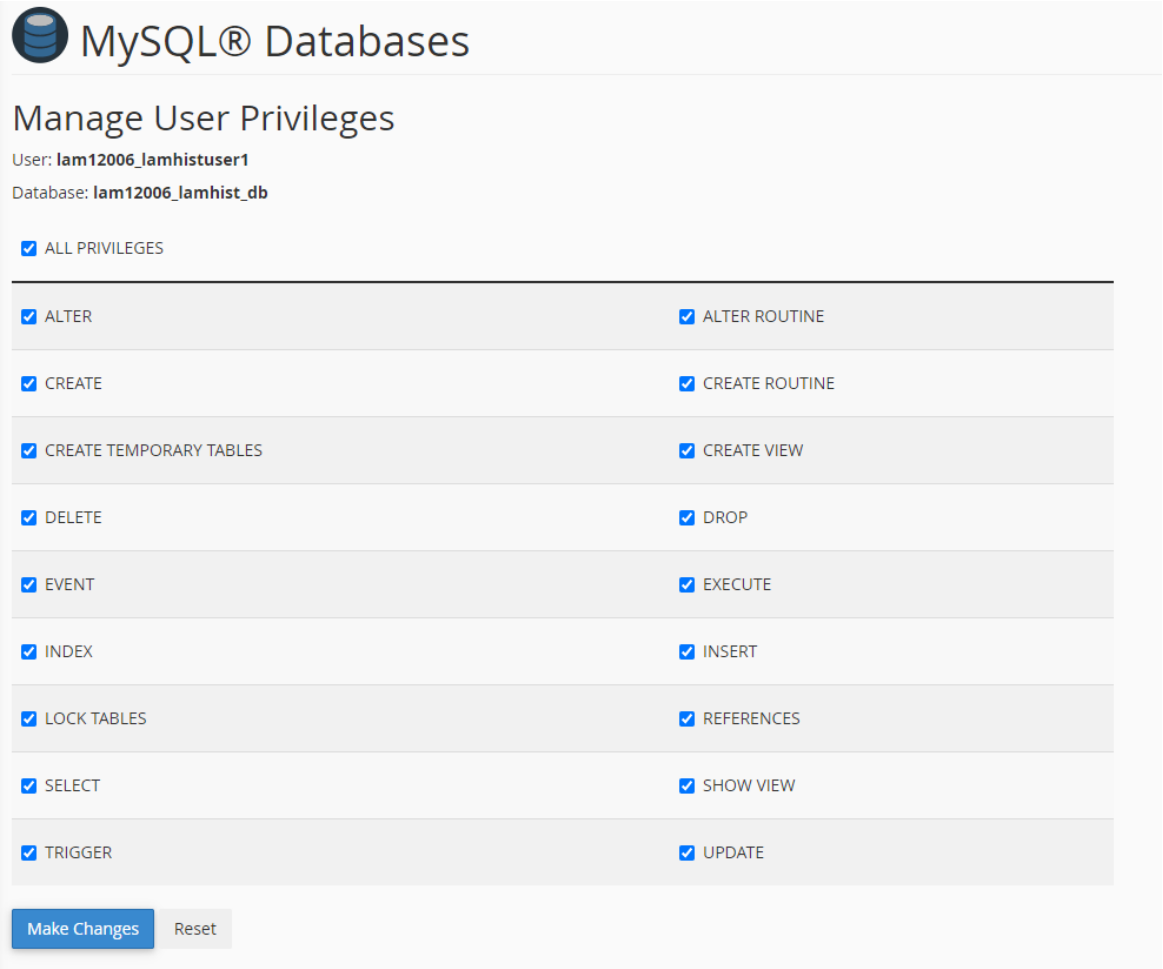

Εικόνα 5-32: Τα δικαιώματα του χρήστη

Επομένως, έτσι ολοκληρώνεται η δημιουργία της βάσης δεδομένων, η δημιουργία του χρήστη και η συσχέτιση μεταξύ τους όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα.

Εικόνα 5-33: Ολοκλήρωση συσχέτισης βάσης δεδομένων και χρήστη

Στο βασικό μενού του cPanel, αν επιλέξουμε να δούμε τι περιλαμβάνει η βάση δεδομένων μας (από την κατηγορία DATABASES επιλεγώ phpMyAdmin και στη συνέχεια από αριστερά επιλέγω τη βάση δεδομένων που προηγουμένως δημιούργησα – lam12006_lamhist_db) θα παρατηρήσουμε ότι είναι κενή και δεν περιέχει κανένα πίνακα.

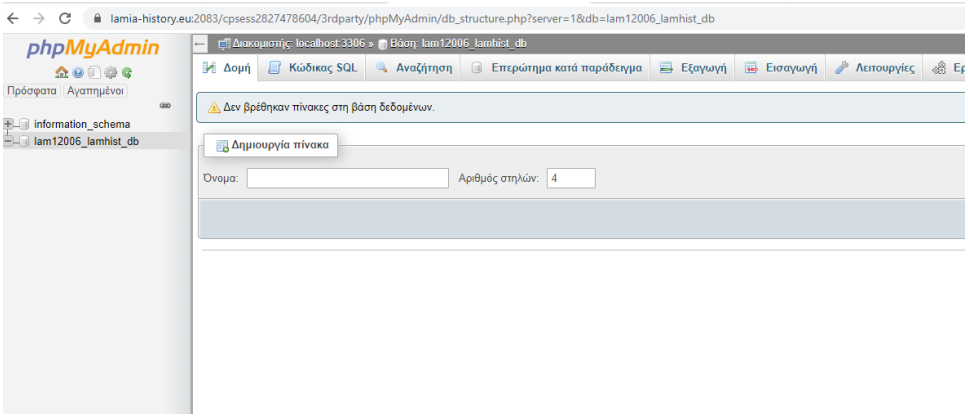

Εικόνα 5-34: Η βάση δεδομένων μας αρχικά είναι κενή

Σε αυτή τη στιγμή είμαστε έτοιμοι να εγκαταστήσουμε το WordPress στον webserver που θα φιλοξενήσει τον ιστότοπό μας. Πληκτρολογούμε στη γραμμή διευθύνσεων σε ένα browser τη διεύθυνση : http://lamia-history.eu/wp-admin/install.php

Στην οθόνη που εμφανίζεται επιλέγουμε τη γλώσσα εγκατάστασης του WordPress.

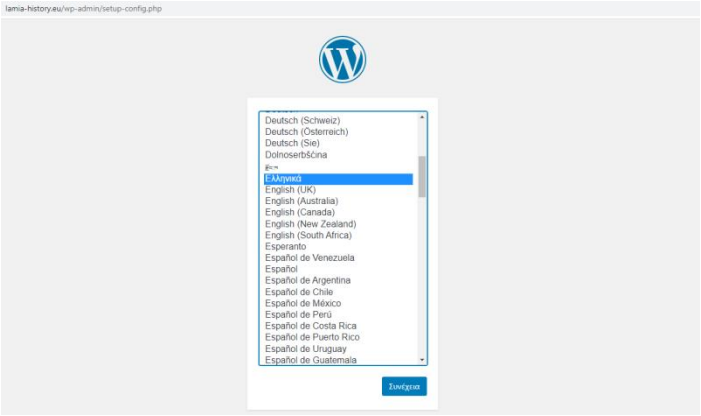

Εικόνα 5-35: Επιλογή γλώσσας για εγκατάσταση του WordPress

Στη συνέχεια, η επόμενη οθόνη μας πληροφορεί για το τι στοιχεία θα χρειαστεί να εισάγουμε κατά τη διάρκεια της εγκατάστασης.

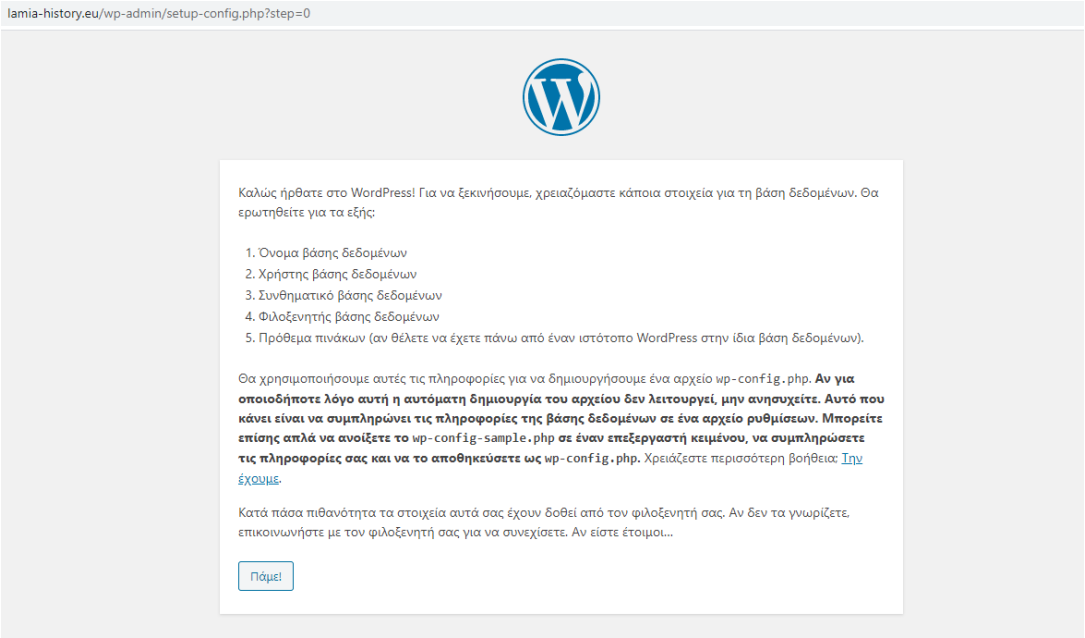

Εικόνα 5-36: Συνέχεια εγκατάστασης του WordPress

Ακολούθως και όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα, εισάγουμε το όνομα της βάσης δεδομένων την οποία έχουμε δημιουργήσει, το όνομα χρήστη και το συνθηματικό του, όπως δημιουργήθηκαν προηγουμένως. Στο πεδίο Φιλοξενητής βάσης διατηρούμε την default τιμή localhost ή σε άλλες περιπτώσεις τη διεύθυνση του sql server του hosting provider. Επίσης, το πρόθεμα πίνακα το αφήνουμε wp_ που συσχετίζεται με το πρόθεμα των πινάκων που θα διαθέτει η βάση δεδομένων μας [27]. Σε επόμενο στάδιο θα παρουσιάσουμε τη διαδικασία αλλαγής αυτού του προθέματος (prefix) για λόγους ασφάλειας.

Τελειώνοντας την εισαγωγή των στοιχείων που αναφέρονται στη βάση δεδομένων επιλέγουμε κατόπιν την εκτέλεση εγκατάστασης όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα.

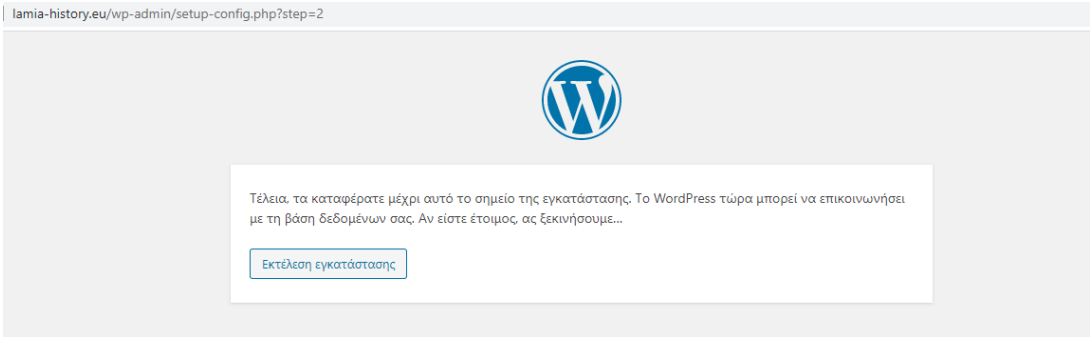

Εικόνα 5-37: Εκτέλεση εγκατάστασης του WordPress

Αφού επιτευχθεί η εγκατάσταση, καλούμαστε να εισάγουμε κάποια στοιχεία για την ιστοσελίδα μας. Κατά συνέπεια, κάνουμε εισαγωγή του τίτλου του ιστοτόπου και στη συνέχεια δημιουργούμε και ένα διαχειριστή (administrator) με όνομα χρήστη και κωδικό πρόσβασης. Με αυτά τα στοιχεία θα εισερχόμαστε στο διαχειριστικό περιβάλλον του WordPress. Παράλληλα, κάνουμε καταχώριση μιας διεύθυνσης ηλεκτρονικού ταχυδρομείου η οποία θα διασφαλίζει ότι δε θα ξεχάσουμε τον κωδικό πρόσβασης. Επίσης, έχουμε τη δυνατότητα αρχικά να μην επιτρέπουμε σε μηχανές αναζήτησης να κάνουν ευρετηριοποίηση (indexing) τον ιστότοπό μας. Αφού ολοκληρωθεί η υλοποίησή του, είμαστε σε θέση να τροποποιήσουμε την επιλογή αυτή και, επομένως, οι μηχανές αναζήτησης να προβάλλουν την ιστοσελίδα μας σε όποιον επισκέπτη το επιθυμεί [28].

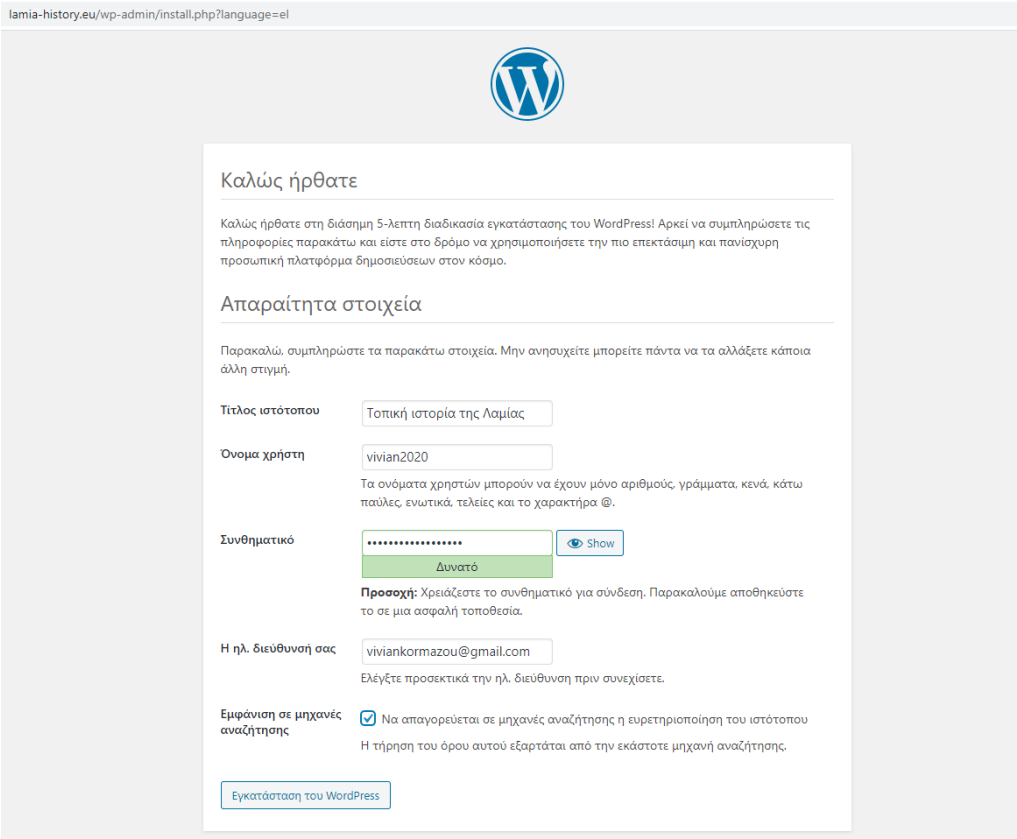

Εικόνα 5-38: Δημιουργία χρήστη με δικαιώματα administrator

Αφού ολοκληρώσουμε όλα τα βήματα που προαναφέρθηκαν, είμαστε σε θέση να συνδεθούμε στο διαχειριστικό περιβάλλον της ιστοσελίδας μας.

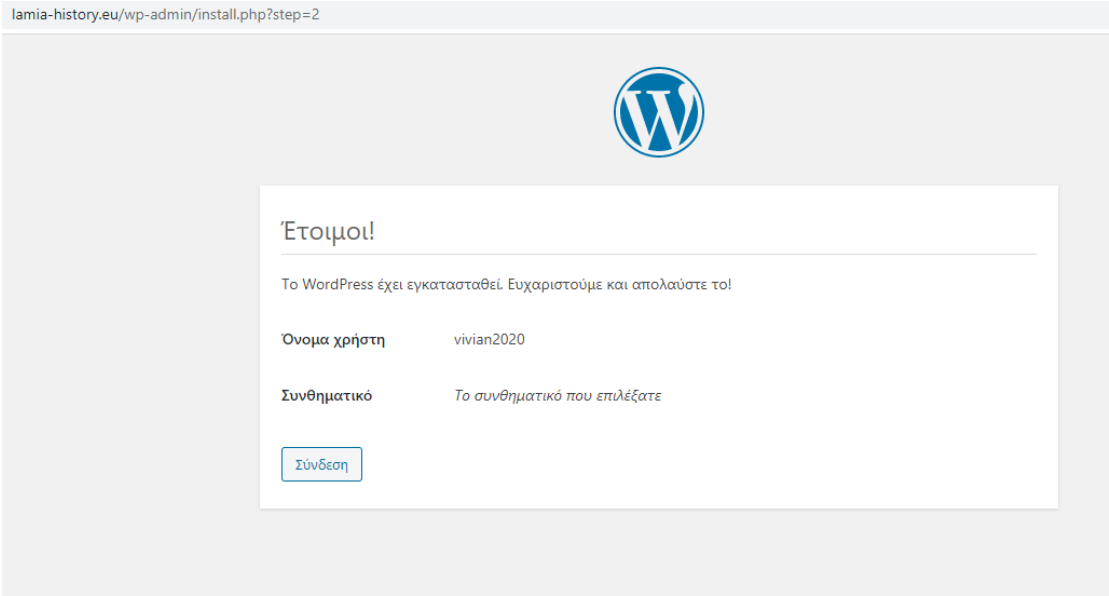

Εικόνα 5-39: Ολοκλήρωση εγκατάστασης και έτοιμο για σύνδεση

Στο συγκεκριμένο σημείο κλικάροντας την Σύνδεση (ή κάθε φορά που επιθυμούμε) πληκτρολογώντας τη διεύθυνση lamia-history/wp-admin, οδηγούμαστε στην επόμενη οθόνη, όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα, όπου κάνουμε εισαγωγή των στοιχείων που δημιουργήσαμε. Αυτά είναι τα στοιχεία του administrator μας.

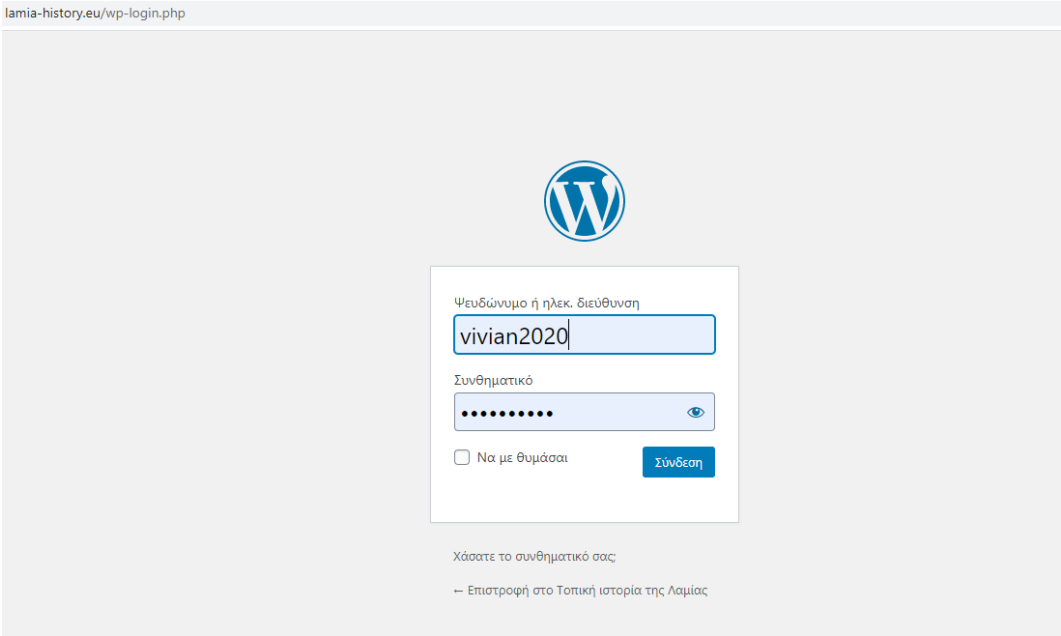

Εικόνα 5-40: Σύνδεση στο WordPress ως διαχειριστές

Όταν συνδεθούμε προβάλλεται το διαχειριστικό περιβάλλον του WordPress του ιστοτόπου μας, το οποίο καλείται και dashboard.

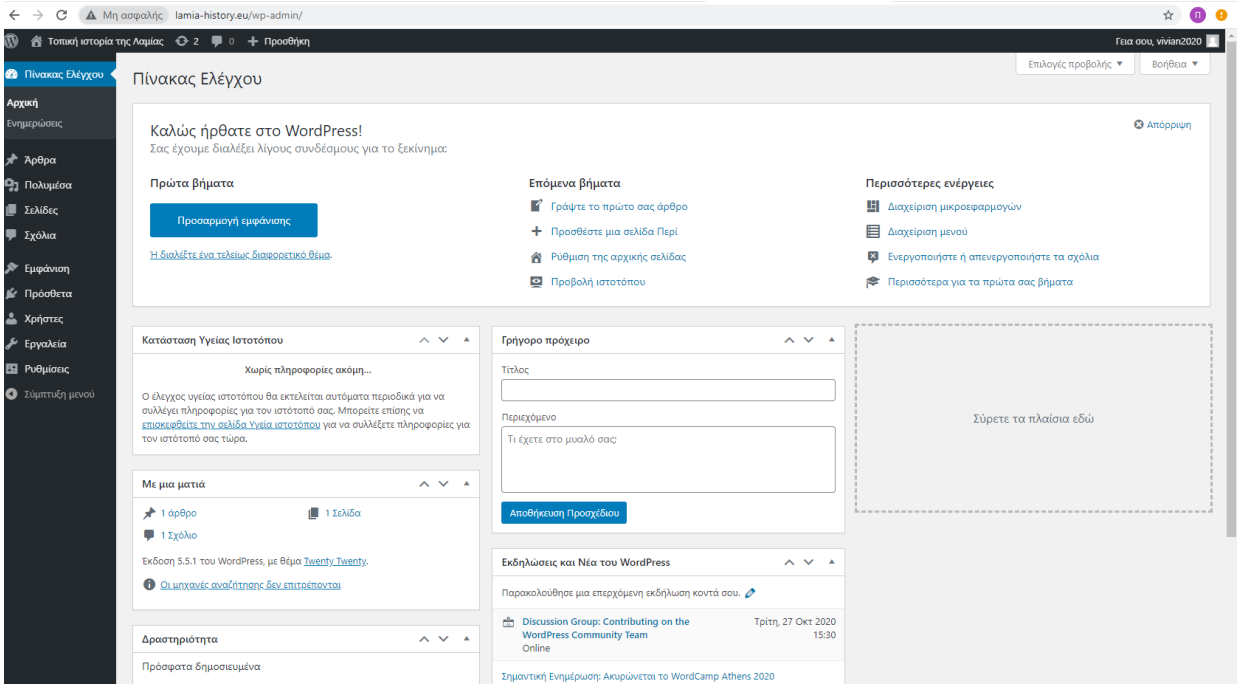

Εικόνα 5-41: Ο πίνακας ελέγχου του WordPress (dashboard)

Ακολούθως θα παρουσιάσουμε τις λειτουργίες και τα εργαλεία που μας προσφέρονται στο περιβάλλον αυτό.

Μετά την πληκτρολόγηση της διεύθυνσης της ιστοσελίδας μας και θα προβληθεί μία αντίστοιχη εικόνα όπως η ακόλουθη.

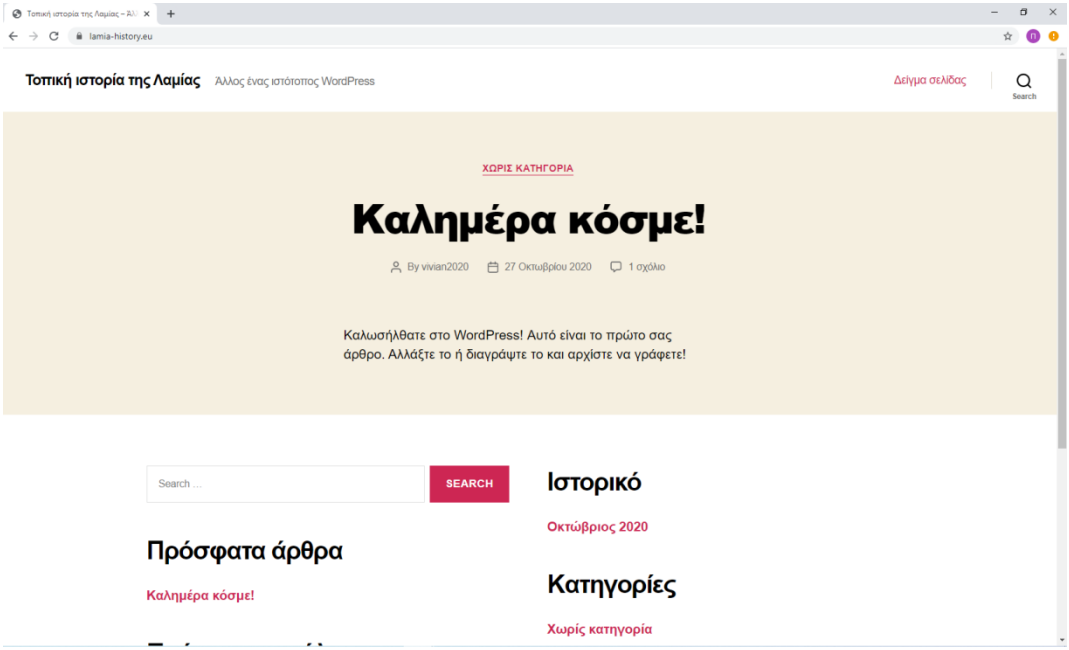

Εικόνα 5-42: Η αρχική μας σελίδα ακριβώς μετά την εγκατάσταση

Η δομή των αρχείων του WordPress

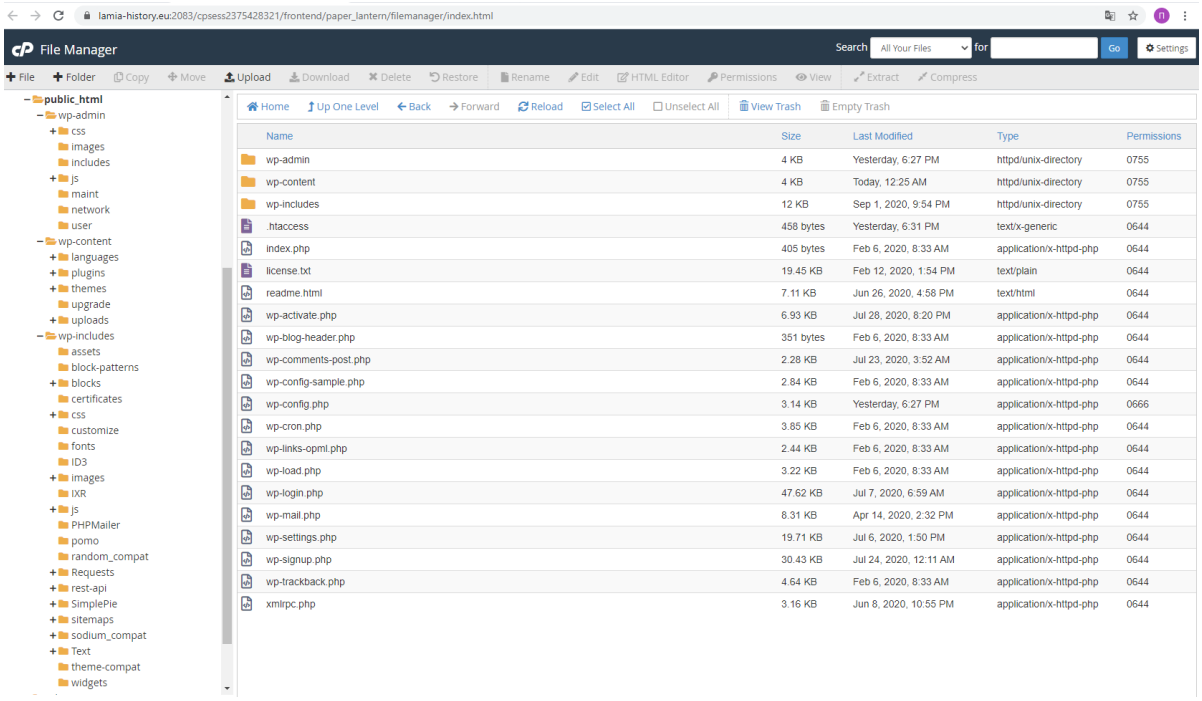

Εικόνα 5-43: Τα αρχεία του WordPress

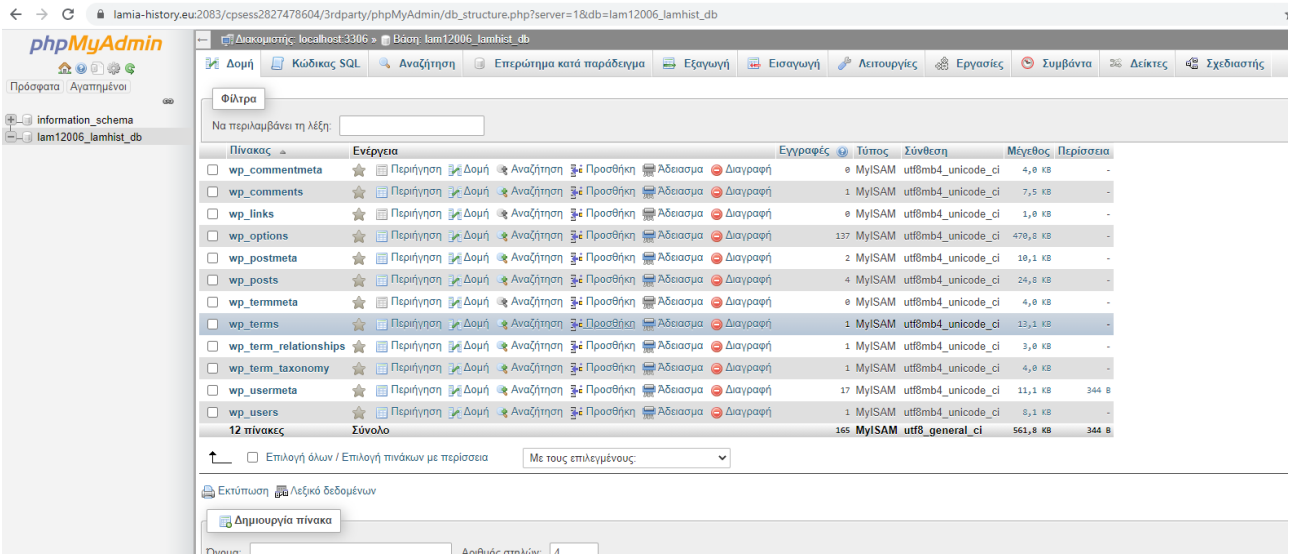

Εικόνα 5-44: Οι πίνακες που περιέχονται στη βάση δεδομένων μας

5.5. Το Διαχειριστικό Περιβάλλον του Wordpress

Ο πίνακας ελέγχου του διαχειριστή WordPress (dashboard), ο οποίος καλείται και διαχειριστής WP (WP Admin) ή πίνακας διαχείρισης WP, αποτελεί και τον πίνακα ελέγχου για την ιστοσελίδα μας στο WordPress. Στον συγκεκριμένο πίνακα, για παράδειγμα, επεξεργαζόμαστε το περιεχόμενο, διαχειριζόμαστε τα πρόσθετα (plugins) και τροποποιούμε τα θέματα [28] .

Το dashboard του WordPress είναι κομβικό στοιχείο για έναν διαχειριστή. Για αυτό πρέπει να κατανοήσουμε ποιες κινήσεις μπορούν ή πρέπει να γίνουν με σκοπό την επιτυχημένη διαχείριση του ιστοτόπου.

5.5.1 Πρόσβαση στον Πίνακα ελέγχου διαχειριστή WordPress (dashboard)

Από προεπιλογή, είναι δυνατό να εντοπίσουμε τον πίνακα ελέγχου διαχειριστή WordPress προσαρτώντας το /wp-admin στη διεύθυνση URL της εγκατάστασης του WordPress [28]. Κατά συνέπεια, αυτό συνεπάγεται ότι είμαστε σε θέση να προσδιορίσουμε τον διαχειριστή του WordPress στη διεύθυνση: **https://yourdomain.com/wp-admin**.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι **http://lamia-history/wp-admin** (εμφανίζεται http και όχι https, γιατί ακόμη δεν έχουμε εγκαταστήσει ένα πιστοποιητικό ασφαλείας. Θα παρουσιάσουμε τη διαδικασία σε επόμενο στάδιο).

Εάν δεν βρισκόμαστε ήδη σε σύνδεση και προσπαθούμε να αποκτήσουμε πρόσβαση dashboard προσθέτοντας /wp-admin, το WordPress θα μας οδηγήσει αυτόματα στη σελίδα σύνδεσης διαχειριστή του WordPress χωρίς να χρειάζεται επιπρόσθετη προσπάθεια. Επίσης, είμαστε σε θέση να οδηγηθούμε απευθείας πληκτρολογώντας τη διεύθυνση URL της σελίδας σύνδεσης του διαχειριστή του WordPress:

http://lamia-history.eu/wp-login.php

Ακολούθως κάνουμε εισαγωγή του ονόματος χρήστη και του κωδικού πρόσβασης που έχουμε φτιάξει ως διαχειριστές κατά τη διαδικασία εγκατάστασης του WordPress και πατάμε Σύνδεση.

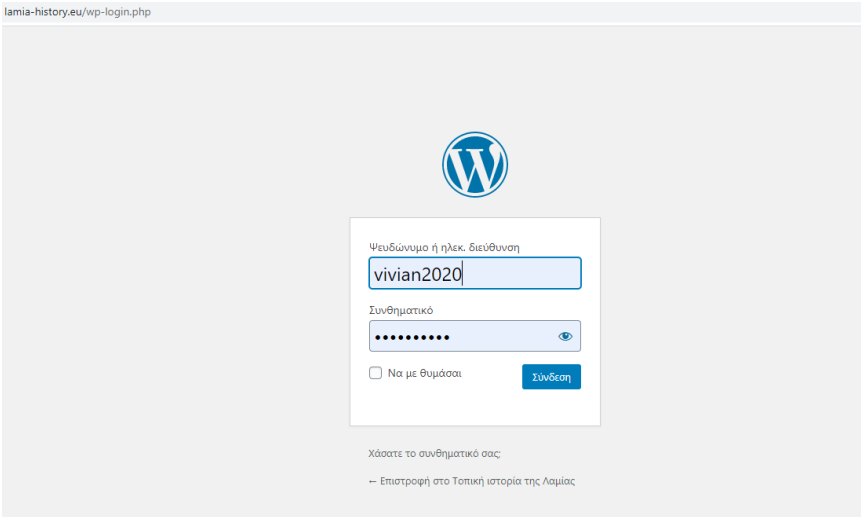

Εικόνα 5-45: Είσοδος στο διαχειριστικό τομέα

Επομένως, έχουμε εισέλθει στην αρχική οθόνη του dashboard του WordPress. Η διάταξη του περιβάλλοντος είναι δομημένη έτσι ώστε να προσφέρει διευκόλυνση στην πλοήγηση, μέσω του κεντρικού μενού στα αριστερά και μέσω των συντομεύσεων της διαχειριστικής μπάρας στο πάνω μέρος της σελίδας.

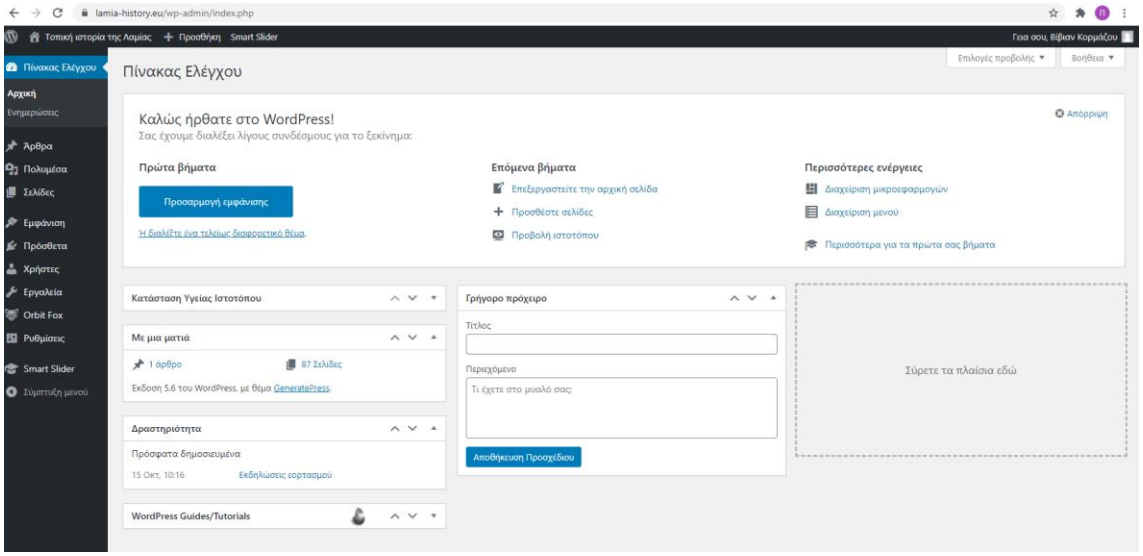

Εικόνα 5-46: Ο πίνακας ελέγχου (dashboard) του WordPress

Ονομαστικά οι κύριες επιλογές του μενού του διαχειριστικού είναι οι ακόλουθες [28]:

- Πίνακας ελέγχου
- Άρθρα
- Πολυμέσα
- Σελίδες
- Σχόλια
- Εμφάνιση
- Πρόσθετα
- Χρήστες
- Εργαλεία
- Ρυθμίσεις

Συγκεκριμένα, μέσω της επιλογής των **Ρυθμίσεων** ο διαχειριστής είναι σε θέσει να προβεί σε βασικές ρυθμίσεις ενός wordpress site. Οι επιλογές που παρέχονται παρουσιάζονται στην ακόλουθη εικόνα.

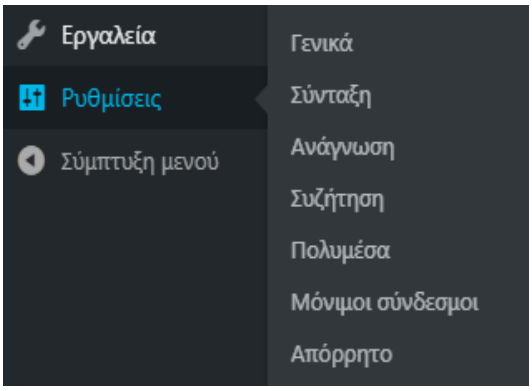

Εικόνα 5-47: Ρυθμίσεις

Η επιλογή αυτή είναι ένα από τα κυριότερα στοιχεία στον διαχειριστικό τομέα και για αυτό είναι και η πρώτη που επισκεπτόμαστε όταν εγκαθιστούμε για πρώτη φορά το WordPress.

Με την επιλογή Γενικά καθορίζουμε τον τίτλο και τον υπότιτλο που θα έχει ο ιστότοπός μας. Επίσης, τη διεύθυνση που είναι εγκατεστημένο το WordPress που συνήθως ταυτίζεται με το URL του ιστοτόπου (τα αρχεία μας στον webserver βρίσκονται στο φάκελο httpdocs). Παράλληλα, προσδιορίζουμε το e-mail του διαχειριστή, καθώς και ρυθμίσεις που συσχετίζονται με τη γλώσσα και τη ζώνη ώρας που θα χρησιμοποιούμε [28] .

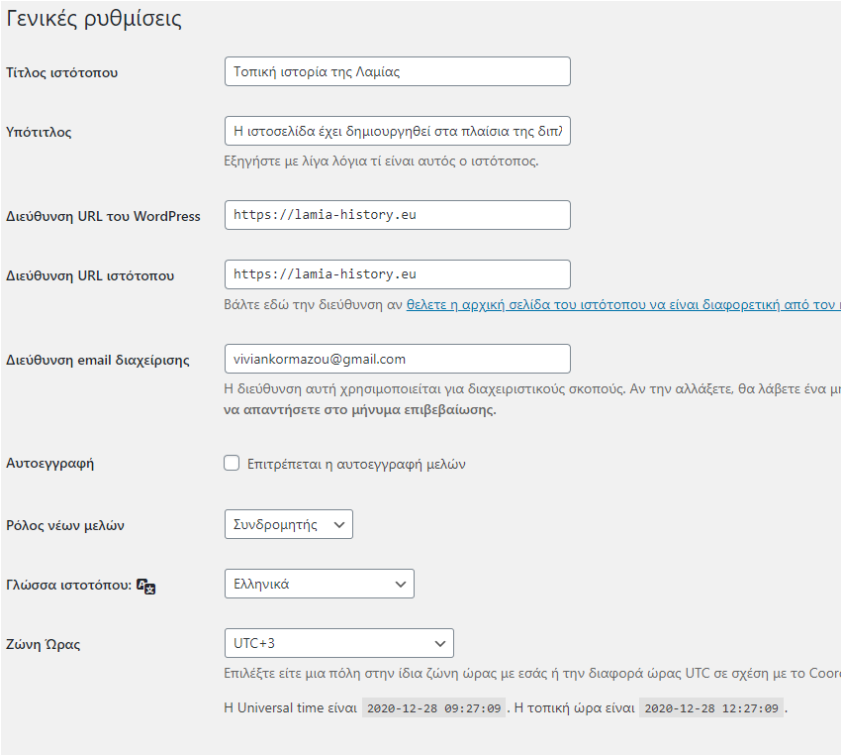

Εικόνα 5-48: Γενικές ρυθμίσεις

Με την επιλογή Σύνταξη ρυθμίζουμε την προεπιλεγμένη κατηγορία και μορφή των άρθρων. Καθοριστικής σημασίας είναι και ο προεπιλεγμένος κειμενογράφος. Στη συγκεκριμένη περίπτωση έχουμε επιλέξει τον classic editor.

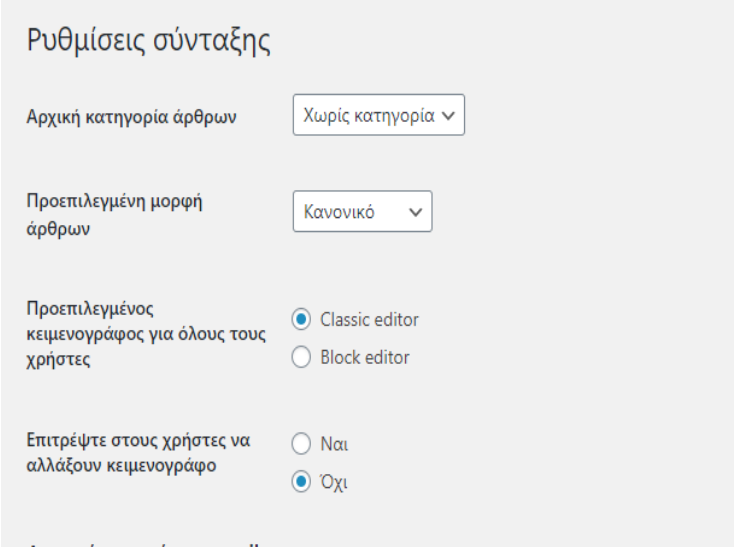

Εικόνα 5-49: Ρυθμίσεις σύνταξης

Στην επιλογή Ρυθμίσεις Ανάγνωσης η βασικότερη ρύθμιση είναι ο προσδιορισμός της αρχικής σελίδας. Ταυτόχρονα, καθορίζουμε τον αριθμό των άρθρων που θα περιλαμβάνει κάθε σελίδα. Ολοκληρώνοντας την υλοποίηση της ιστοσελίδας μας, είναι δυνατό να επιτρέψουμε την αναζήτησή της από τις μηχανές αναζήτησης.

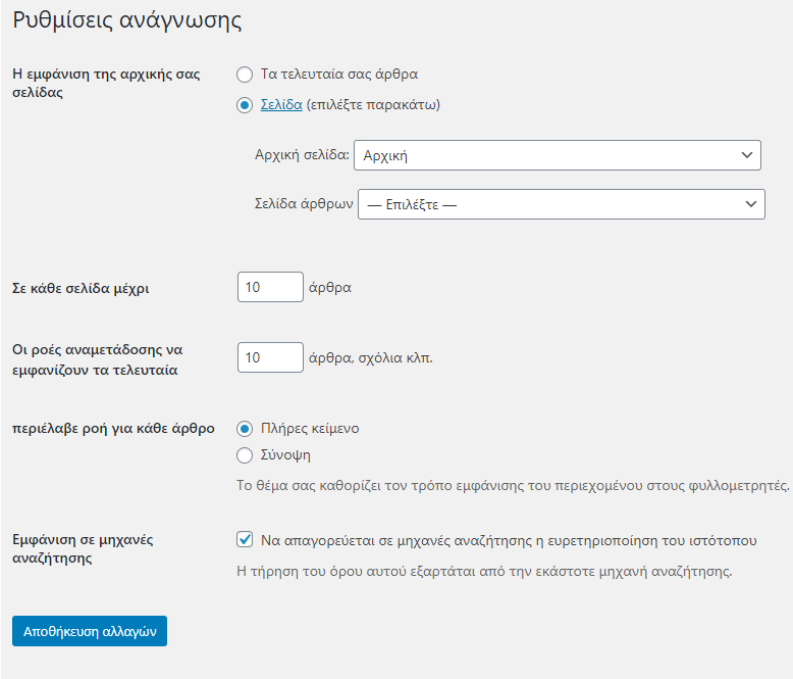

Εικόνα 5-50: Ρυθμίσεις ανάγνωσης

Με την επιλογή Ρυθμίσεις πολυμέσων καθορίζουμε τις διαστάσεις που θα έχουν οι εικόνες μας κάθε φορά που αυτές μεταφορτώνονται. Είναι γνωστό ότι προσφέρονται διαφορετικές διαστάσεις για να επιλέξουμε και να τις ενσωματώσουμε στο περιεχόμενο των ιστοσελίδων μας. Επιπλέον καθορίζουμε τη δομή των αρχείων μας σε φακέλους με τη μορφή /έτος/μήνας (π.χ. 2020/12/)

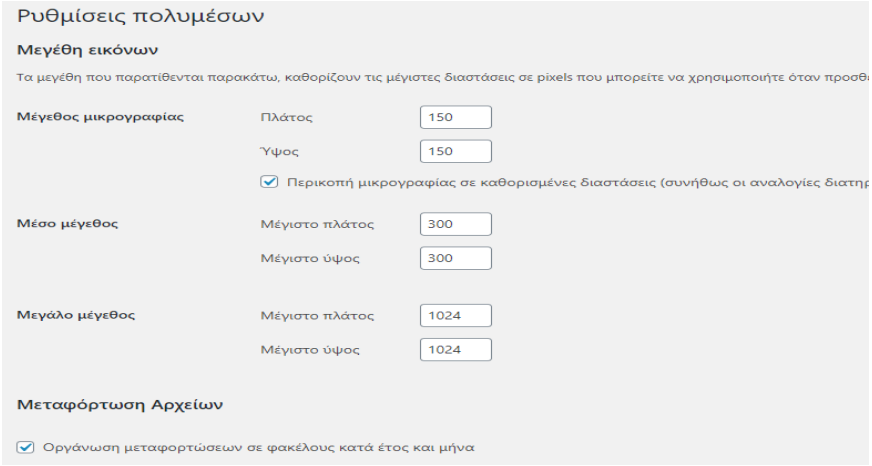

Εικόνα 5-51: Ρυθμίσεις πολυμέσων

Με τη Ρύθμιση μόνιμων συνδέσμων προσδιορίζουμε τη μορφή που θα έχουν τα links που θα δημιουργούνται με τη δημιουργία της ιστοσελίδας μας. Αδήριτη ανάγκη είναι να ξέρουμε ότι αν το αρχείο .htaccess για οποιαδόποτε αιτία έχει υποστεί ζημιά ή έχει διαγραφεί, με την είσοδο στις συγκεκριμένες ρυθμίσεις και πατώντας αποθήκευση δημιουργείται ένα νέο αρχείο .htaccess με τις τρέχουσες ρυθμίσεις μας.

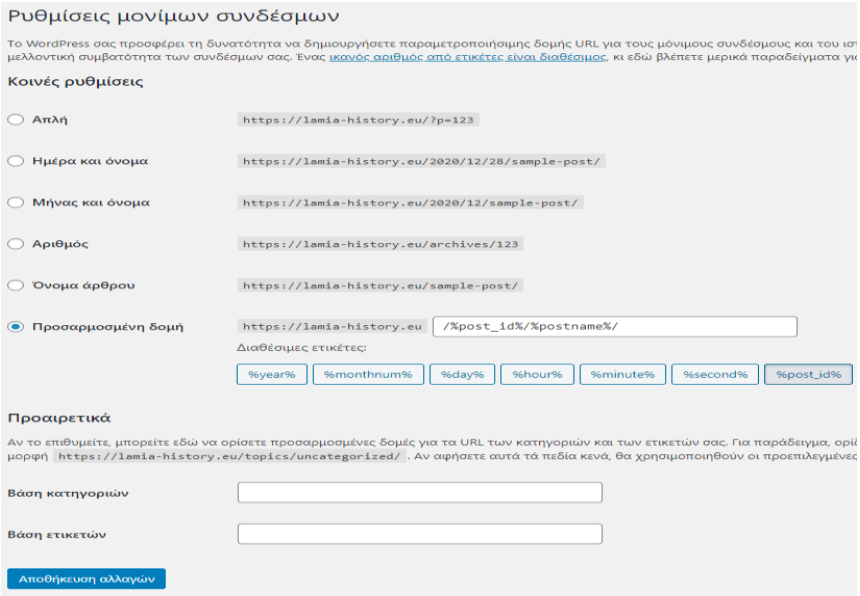

Εικόνα 5-52: Ρυθμίσεις μονίμων συνδέσμων

5.5.2 Αλλαγή θέματος

Αφού προβούμε σε όλες τις προαναφερθείσες ρυθμίσεις μπορούμε να διαλέξουμε το θέμα (theme) που θα πλαισιώνει την ιστοσελίδα μας και το περιεχόμενό του. Από το μενού επιλέγουμε Εμφάνιση και παρουσιάζεται η ακόλουθη οθόνη.

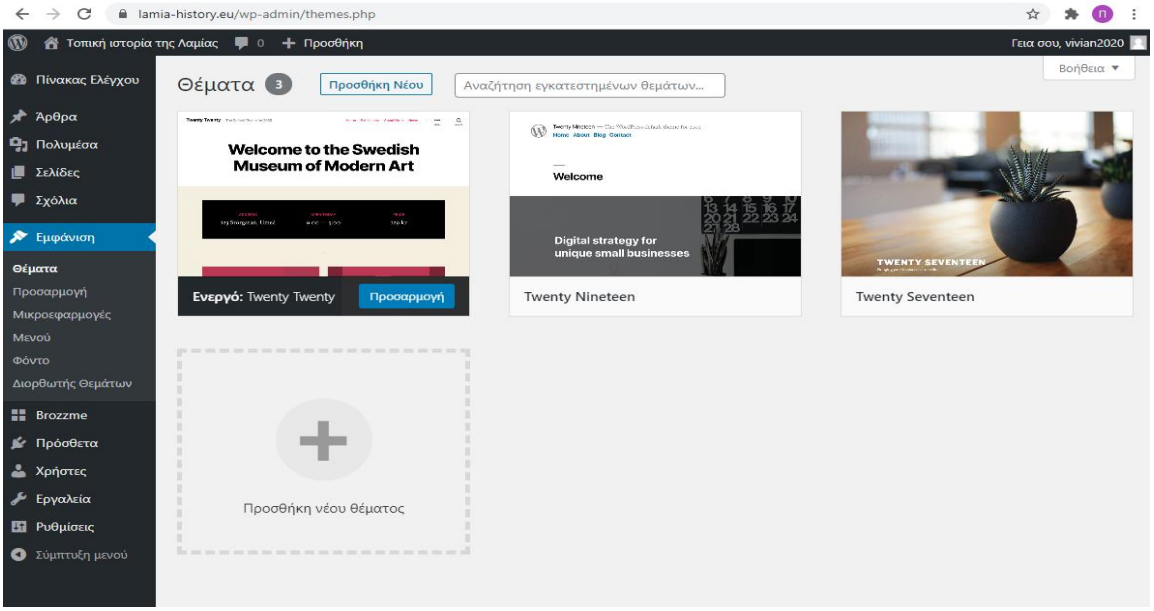

Εικόνα 5-53: Εγκατεστημένα θέματα

Ακολούθως προβαίνουμε σε αναζήτηση του επιλεγμένου θέματος και το οποίο είναι το GeneratePress. Είναι ένα θέμα το οποίο είναι δωρεάν, είναι συμβατό με όλους τους browsers και συσκευές, είναι απλό και απευθύνεται και σε κινητές συσκευές (είναι ευπροσάρμοστο σε σχέση με το μέγεθος της οθόνης που παρουσιάζεται).

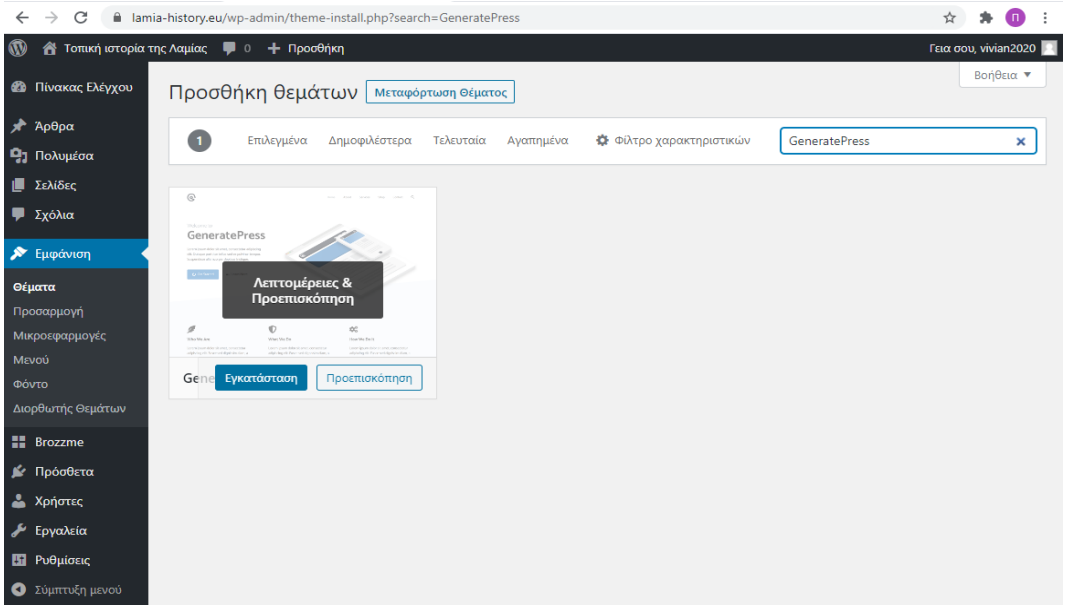

Εικόνα 5-54: Αναζήτηση και εγκατάσταση του θέματος GeneratePress

Μετά την ολοκλήρωση της εγκατάστασης του θέματος, η ιστοσελίδα μας θα φαίνεται όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα.

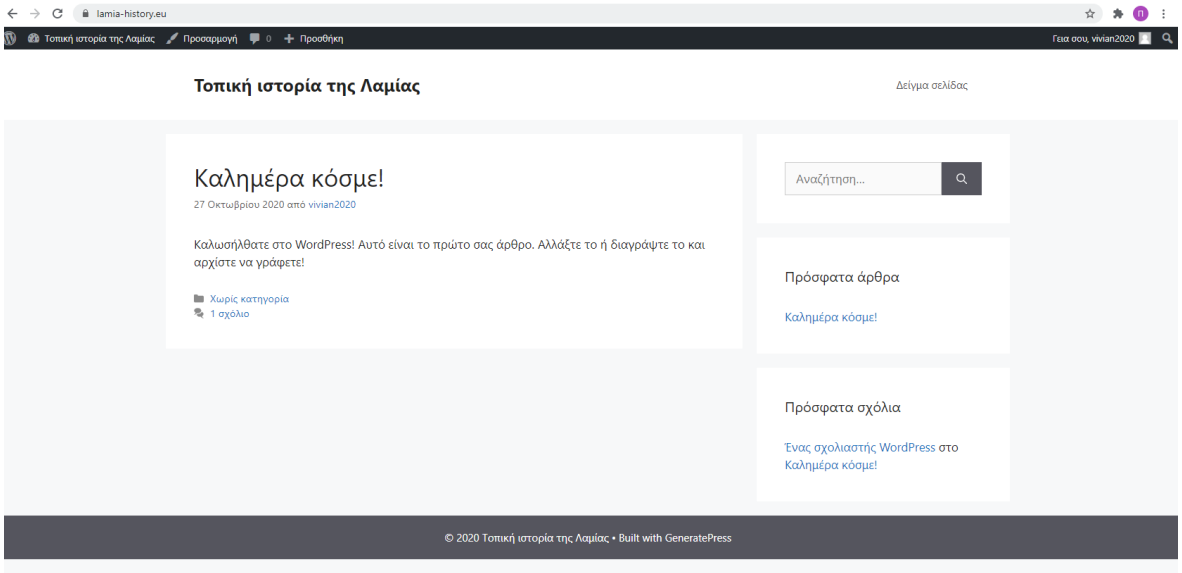

Εικόνα 5-55: Η αρχική μας σελίδα μετά την εγκατάσταση του θέματος

Αν ανοίξουμε το περιβάλλον μας στον φάκελο wp-content/themes/ θα δούμε ένα νέο φάκελο με όνομα generatepress που θα περιέχει τα αρχεία του θέματος που μόλις αναφέρθηκε.

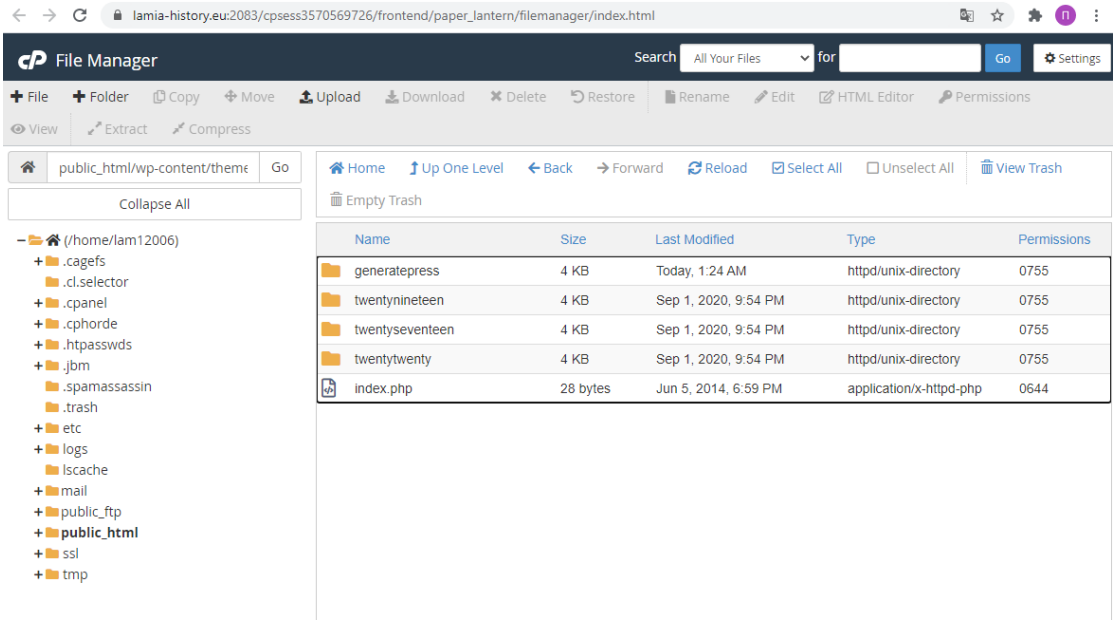

Εικόνα 5-56: Ο φάκελος wp-content/themes/

5.5.3 Τα πρόσθετα (plugins)

Τα πρόσθετα (plugins) είναι μέθοδοι επέκτασης και προσθήκης στη λειτουργικότητα που υπάρχει ήδη στο WordPress. Η «καρδιά» του WordPress έχει καθοριστεί για να είναι «λιτή

και ελαφριά», ώστε να υπάρχει ευελιξία και να ελαχιστοποιηθεί ο ογκώδης κώδικας. Τα πρόσθετα παρέχουν προσαρμοσμένες λειτουργίες και δυνατότητες, έτσι ώστε κάθε χρήστης να είναι σε θέση να καθορίζει την ιστοσελίδα του, όπως επιθυμεί [27].

Σύμφωνα με τις δικές μας επιδιώξεις είναι αναγκαίο να υιοθετηθούν κάποια πρόσθετα όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα.

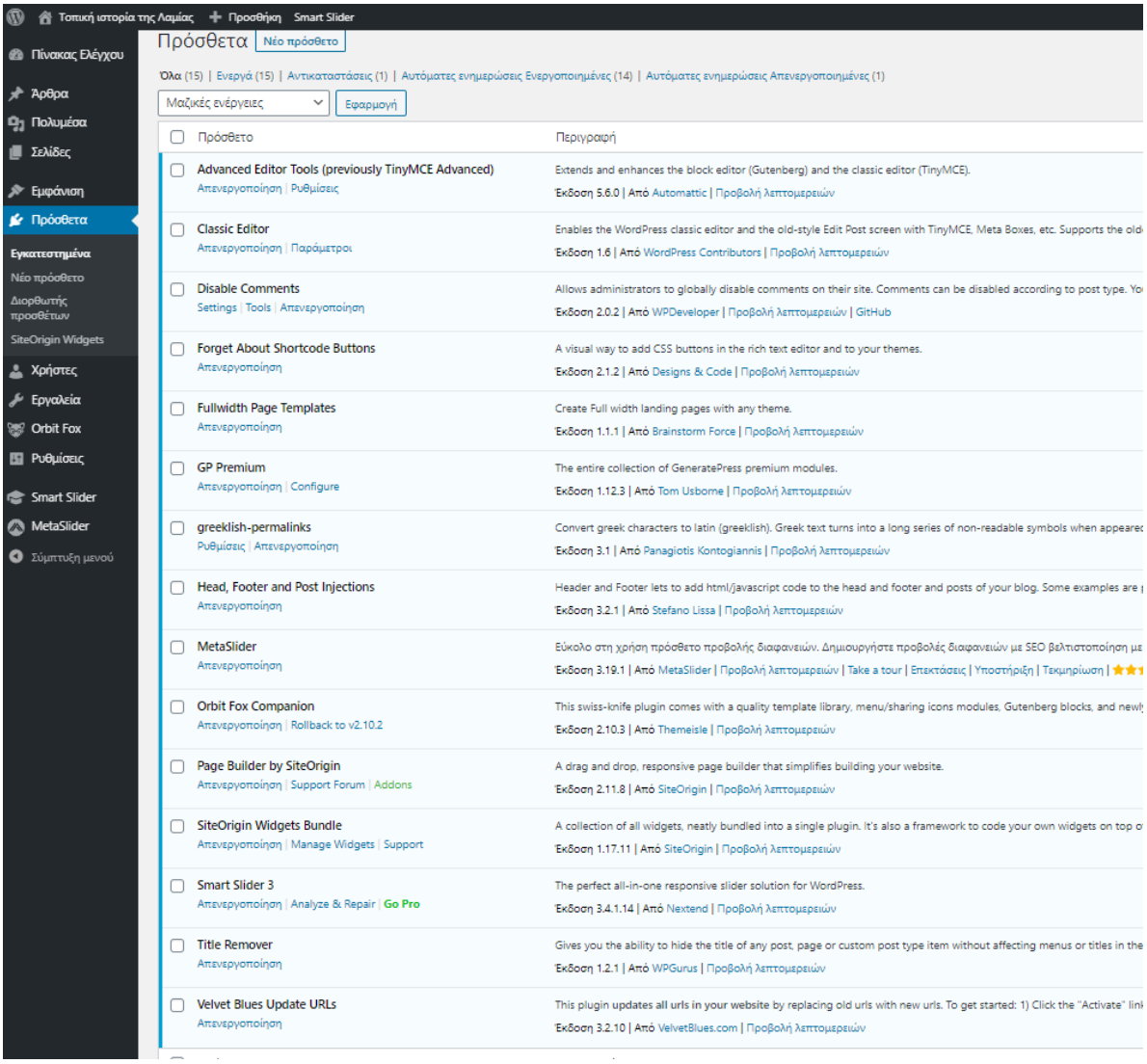

Εικόνα 5-57: Εγκατεστημένα πρόσθετα (plugins)

Δημιουργία περιεχομένου

Για να επιτευχθεί η δημιουργία περιεχομένου σε έναν ιστότοπο WordPress δύο είναι τα κυριότερα εργαλεία: τα άρθρα και οι σελίδες [27]. **Για την υλοποίηση του ιστοτόπου μας υιοθετήσαμε τις σελίδες, για να διαχειριστούμε και να οργανώσουμε το περιεχομένο το οποίο επιθυμούμε να εμφανίζεται.**

Κλικάροντας στην επιλογή Σελίδες παρουσιάζονται όλες οι δημιουργημένες σελίδες.

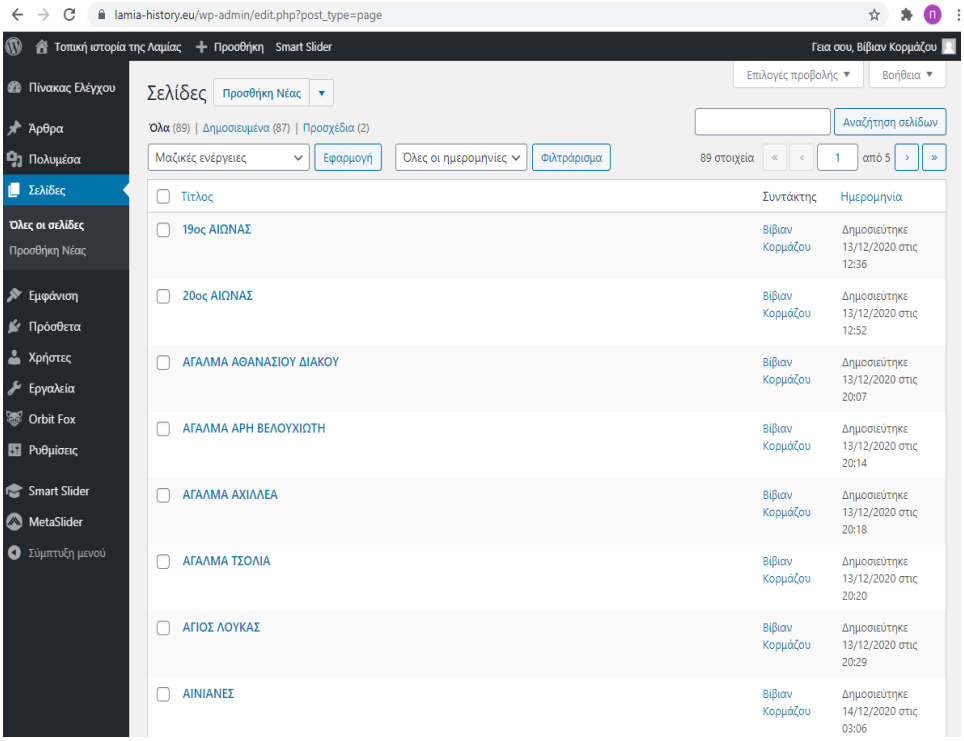

Εικόνα 5-58: Η επιλογή Σελίδες στο dashboard

Για να φτιάξουμε μια σελίδα επιλέγουμε Προσθήκη Νέας όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα.

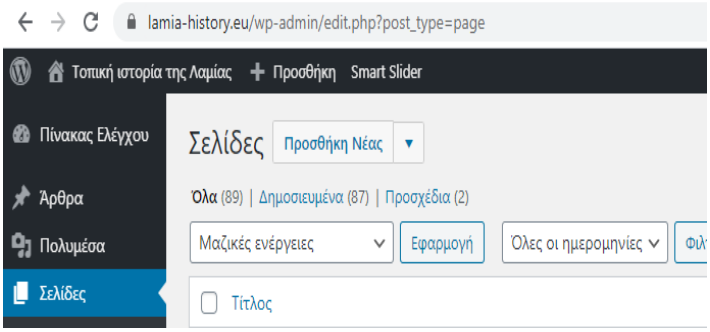

Εικόνα 5-59: Προσθήκη Νέας Σελίδας

Πληκτρολογούμε τον τίτλο της σελίδας μας καθώς και το περιεχόμενο που θα έχει. Δεξιά επιλέγουμε για την περίπτωση των περισσοτέρων σελίδων μας το πρότυπο με FW (Full Width – πλήρες πλάτος) και χωρίς sidebar (πλευρική στήλη). Στη συνέχεια επιλέγουμε Δημοσίευση.

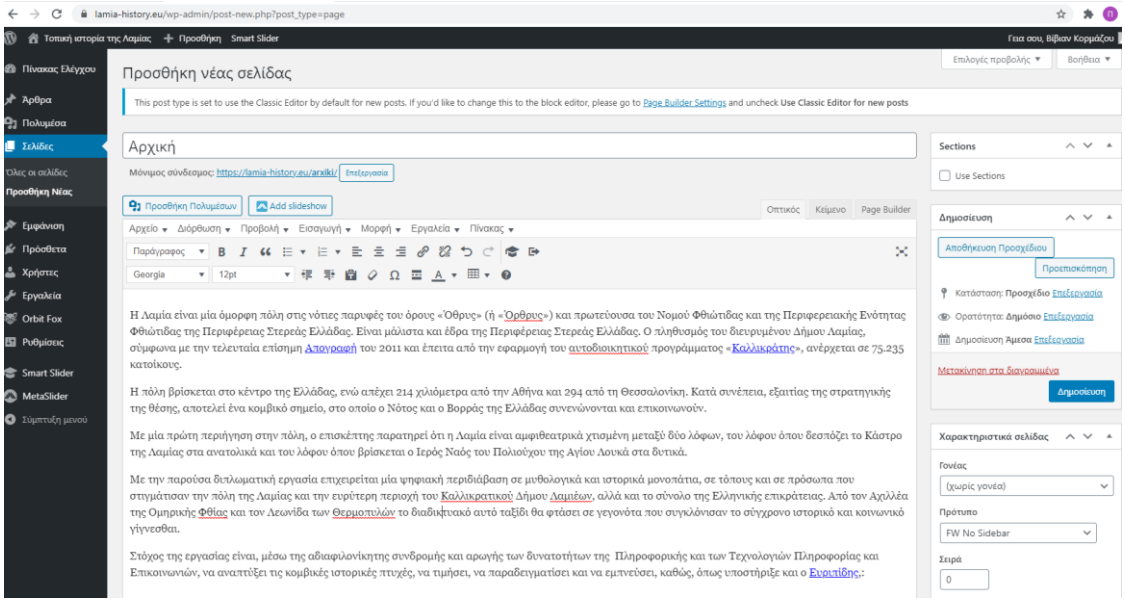

Εικόνα 5-60: Δημιουργία μιας σελίδας στο WordPress

Εύκολα γίνεται κατανοητό ότι το περιβάλλον εργασίας για τη δημιουργία μιας σελίδας δεν διαφοροποιείται πολύ από έναν επεξεργαστή κειμένου. Όπως έχουμε τη δυνατότητα να γράψουμε ή να αλλάξουμε γραμματοσειρά ή μέγεθος ή στοίχιση ή να προσθέσουμε χρώμα ή ακόμη και να προσθέσουμε εικόνα ή video με την προσθήκη πολυμέσων, έτσι συμβαίνει και στην ιστοσελίδα μας.

Επομένως, αν επιλέξουμε: Προσθήκη πολυμέσων, προβάλλεται η ακόλουθη οθόνη, για να διαλέξουμε μια εικόνα.

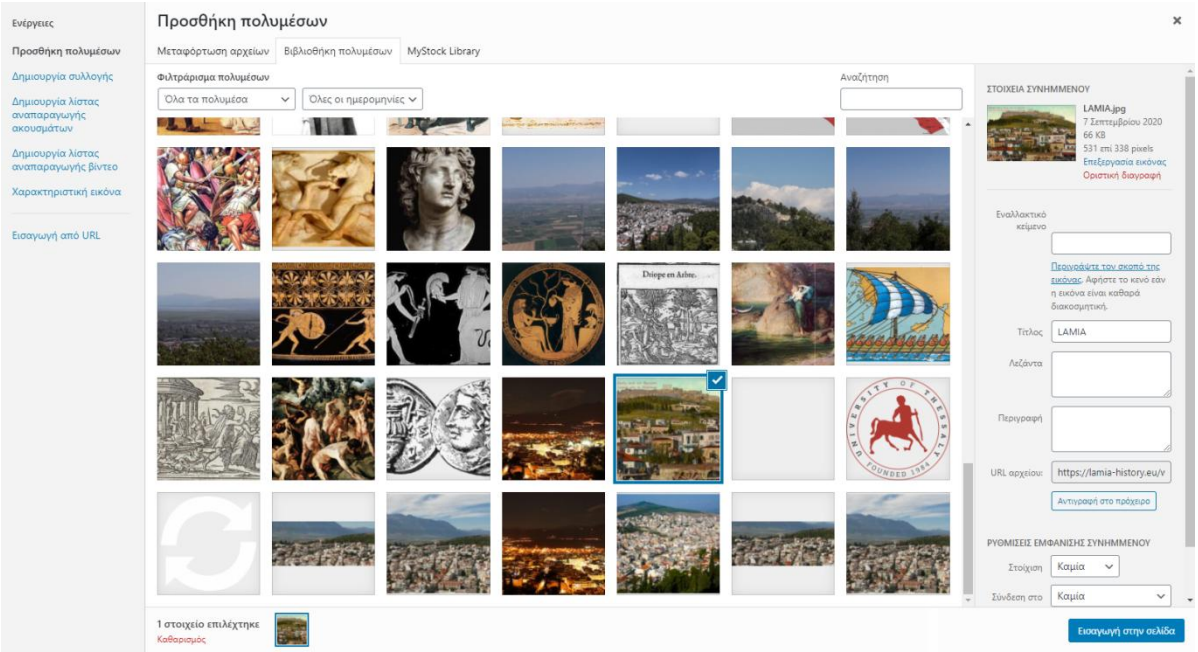

Εικόνα 5-61: Επιλογή εικόνας

Όταν διαλέξουμε την εικόνα, πατάμε Εισαγωγή στη σελίδα.

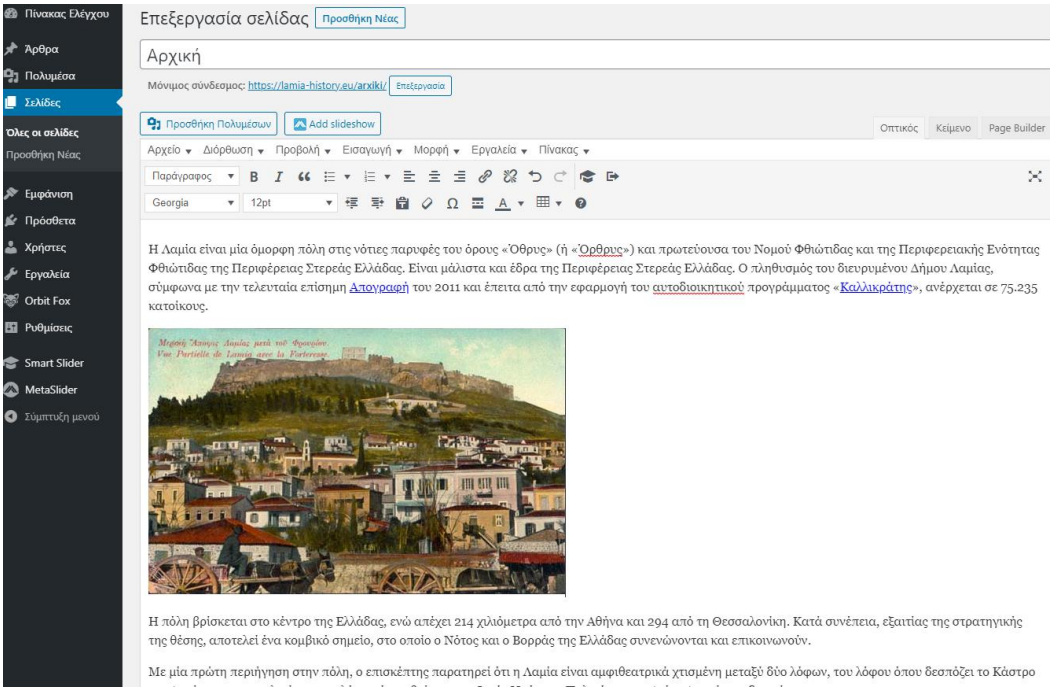

Εικόνα 5-62: Εισαγωγή εικόνας στη σελίδα

Εάν την εικόνα που επιθυμούμε να εισάγουμε δεν την έχουμε ακόμη μεταφορτώσει, έχουμε τη δυνατότητα να το κάνουμε λίγο πριν την εισάγουμε, όπως παρουσιάζεται στην επόμενη εικόνα.

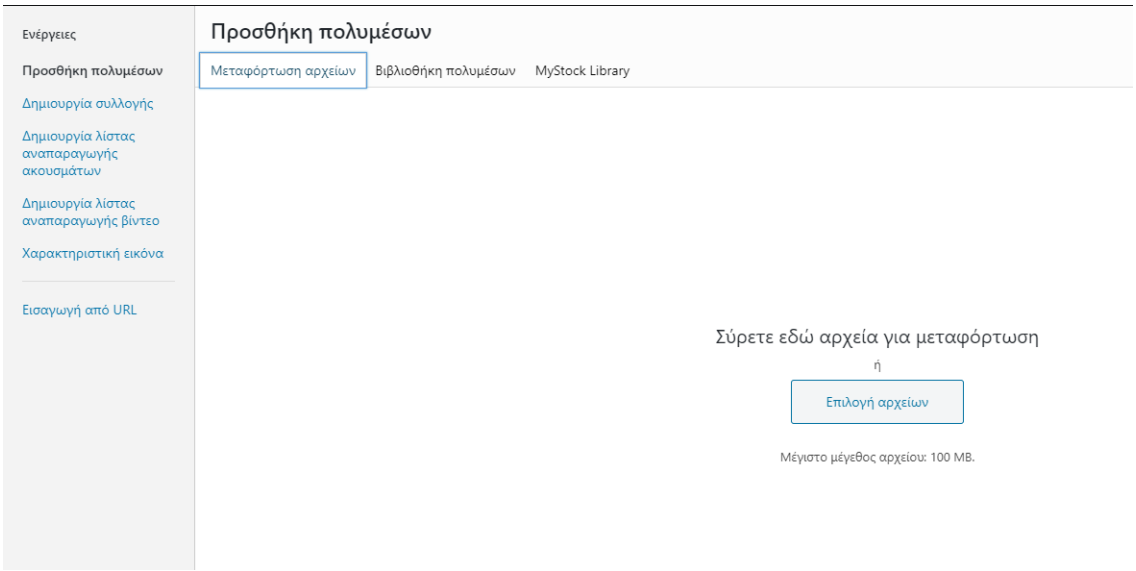

Εικόνα 5-63: Προσθήκη αρχείων για μεταφόρτωση

Παράλληλα, έχουμε τη δυνατότητα να εισάγουμε και ένα video (π.χ. από το YouTube) χωρίς να είναι αναγκαίο να το κάνουμε download. Αρκεί να γνωρίζουμε το URL από το video και το εισάγουμε όπως φαίνεται παρακάτω.

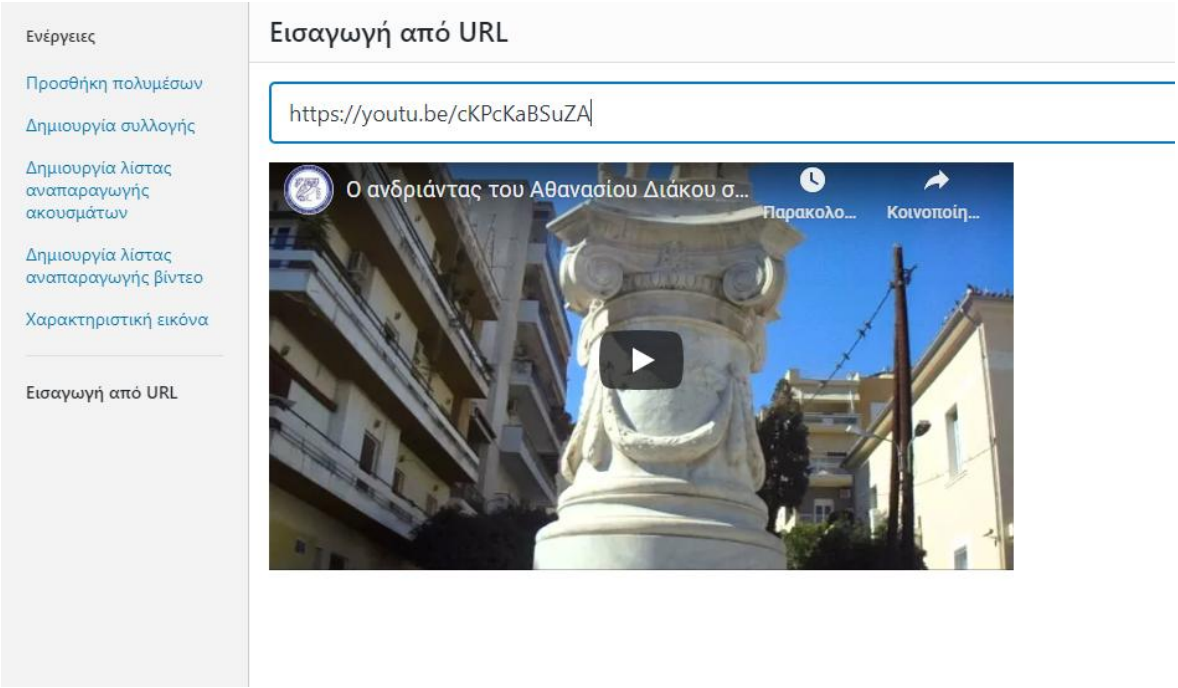

Εικόνα 5-64: Εισαγωγή video

Επομένως το video έχει ενσωματωθεί στη σελίδα μας στο σημείο όπου επιθυμούμε.

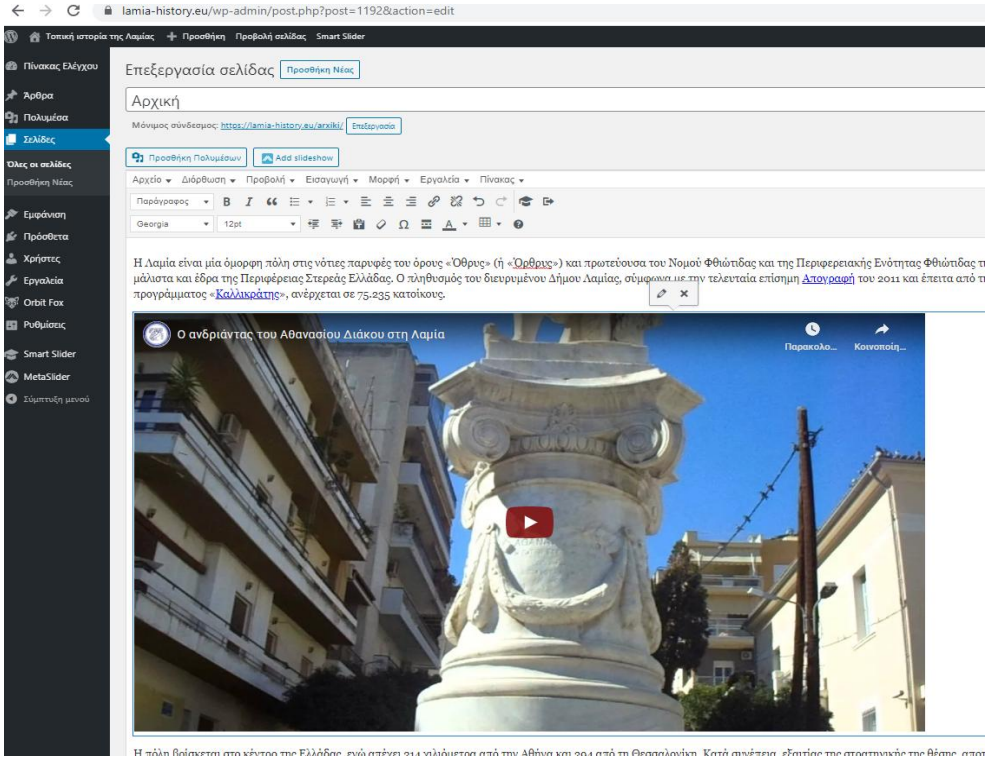

Εικόνα 5-65: Ενσωματωμένο video σε σελίδα στο WordPress

5.5.4 Δημιουργία μενού

Για την πλοήγηση των χρηστών στην ιστοσελίδα μας διαμορφώνουμε ένα μενού επιλογών. Από την Εμφάνιση επιλέγουμε Μενού και οδηγούμαστε στην ακόλουθη οθόνη:

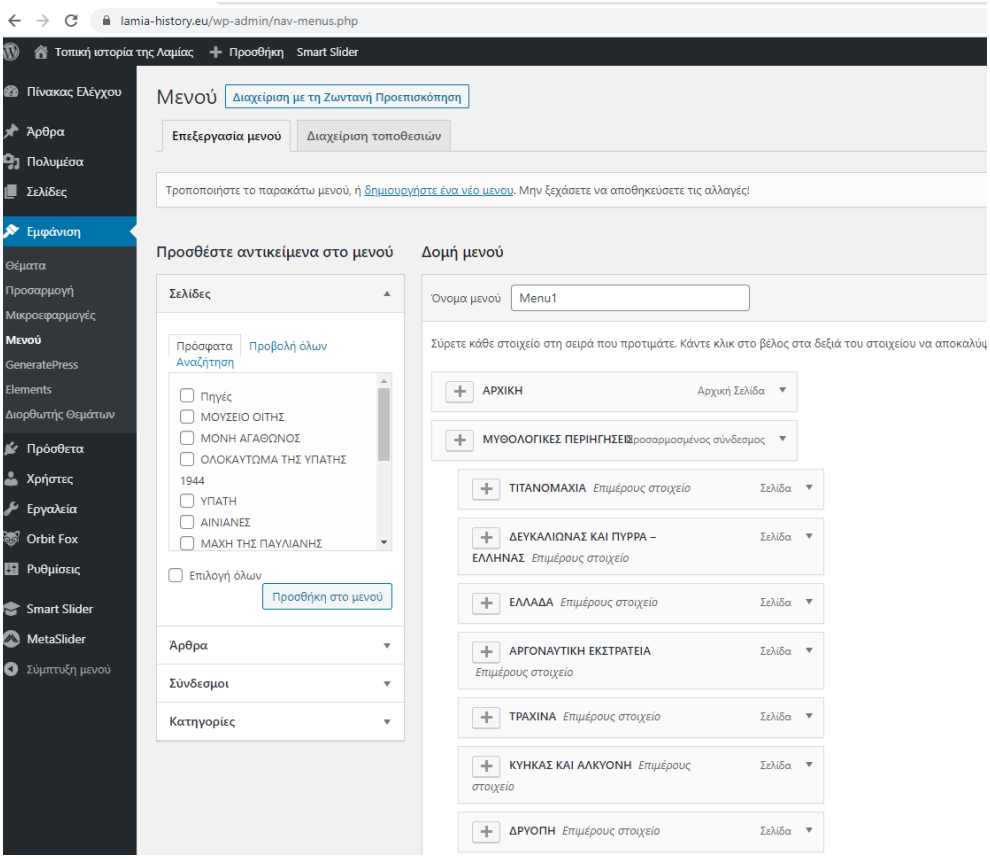

Εικόνα 5-66: Δημιουργία Μενού

Στο συγκεκριμένο σημείο πληκτρολογούμε το όνομα του νέου μενού που θέλουμε να δημιουργήσουμε και, στη συνέχεια, κάνουμε κλικ στο κουμπί «Δημιουργία μενού». Από εκείνη τη στιγμή μπορούμε να ξεκινήσουμε την προσθήκη στοιχείων στο μενού μας. Διαπιστώνουμε ότι στην αριστερή πλευρά μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε σελίδες, άρθρα, συνδέσμους και κατηγορίες και να τα προσθέσουμε στο μενού μας. Στη συνέχεια μπορούμε να επιλέξουμε τα πλαίσια δίπλα από τις σελίδες ή τις κατηγορίες που θέλουμε να προσθέσουμε στο μενού μας και στη συνέχεια, να πατήσουμε στην επιλογή «Προσθήκη στο μενού».

Μόλις προστεθούν στο μενού μας, μπορούμε να σύρουμε τα στοιχεία για να αλλάξουμε τη διάταξή τους. Το μεγαλύτερο μέρος είναι αρκετά αυτονόητο, αλλά υπάρχουν δύο πράγματα που πρέπει να αναλύσουμε σχετικά με τα μενού. Το πρώτο είναι τα εμφωλευμένα στοιχεία μενού (υπο-μενού, submenu) και το δεύτερο είναι οι προσαρμοσμένοι σύνδεσμοι.

Ένα υπο-μενού αποτελεί ένα εμφωλευμένο στοιχείο μενού μέσα σε ένα μενού. Για να το καταφέρουμε αυτό, απλά θα πρέπει να προσθέσουμε όλα τα στοιχεία του υπο-μενού στο μενού μας και ακριβώς μετά να σύρουμε τα στοιχεία του υπο-μενού ελαφρώς προς τα δεξιά κάτω από οποιουδήποτε στοιχείο του μενού στο οποίο θέλουμε να είναι εμφωλευμένα.

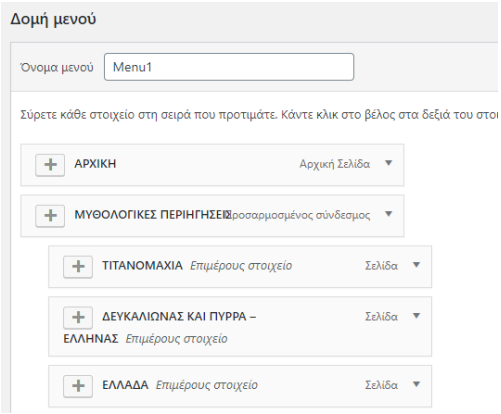

Εικόνα 5-67: Στοιχεία του Μενού

Όπως παρατηρούμε στην παραπάνω εικόνα η Σελίδα ΑΡΧΙΚΗ είναι βασική στο μενού, όπως και ο προσαρμοσμένος σύνδεσμος ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ, ο οποίος όμως έχει υπο-μενού τις σελίδες ΤΙΤΑΝΟΜΑΧΙΑ, ΕΛΛΑΔΑ κ.α. οι οποίες παρατηρούμε ότι έχουν τοποθετηθεί ελάχιστα πιο δεξιά από την επιλογή στην οποία θέλουμε να ανήκουν και να είναι εμφωλευμένα. Όλα τα ένθετα στοιχεία που θα περιλαμβάνονται στο μενού και θα ανήκουν στο ίδιο υπο-μενού χρειάζεται να είναι ευθυγραμμισμένα, όπως και τα υπόλοιπα που επιθυμούμε να είναι εμφωλευμένα στο μενού. Ωστόσο, χρειάζεται να βρίσκονται στα δεξιά του «γονέα» τους. Τελικά, θα εμφανίζεται μία αντίστοιχη εικόνα, όπως η επόμενη.

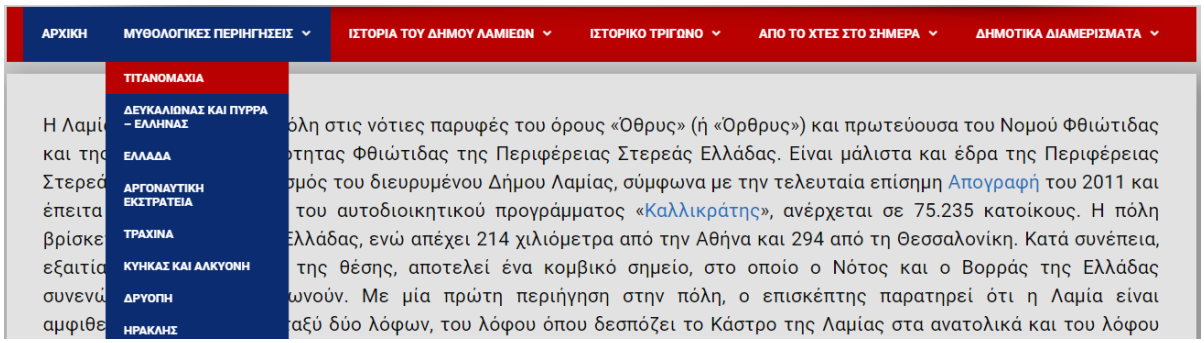

Εικόνα 5-68: Εμφάνιση του κυρίως μενού με τα υπο-μενού

Υπάρχουν στοιχεία στο μενού τα οποία θα στοχεύουν σελίδες αλλά θα υπάρχουν και στοιχεία που απλώς θα διαδραματίζουν τον ρόλο ενός κουμπιού. Ένα τέτοιο κουμπί χρειαζόμαστε όταν θέλουμε κατά κάποιο τρόπο να το χρησιμοποιήσουμε ως «γονέα» σε ένα

υπο-μενού. Όπως φαίνεται και στην παρακάτω εικόνα, οι ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ, είναι ένας προσαρμοσμένος σύνδεσμος.

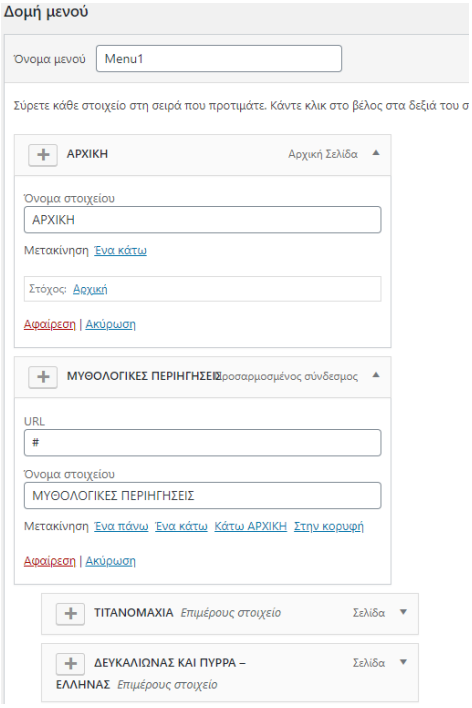

Εικόνα 5-69: Προσαρμοσμένοι σύνδεσμοι στο μενού

Για να το πετύχουμε, χρειάζεται να δημιουργήσουμε έναν προσαρμοσμένο σύνδεσμο με το κείμενο του συνδέσμου να είναι «ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ». Η διεύθυνση URL δεν μπορεί να είναι κενή, οπότε βάζουμε το σύμβολο #. Μόλις πατήσουμε προσθήκη στο μενού, μπορούμε να το σύρουμε στη σωστή θέση που θέλουμε να έχει. Με αυτό τον τρόπο θα έχουμε ένα στοιχείο μενού που δεν είναι σύνδεσμος, αλλά είναι απλώς ένα στοιχείο μητρικού μενού που οδηγεί τους επισκέπτες στο σωστό στοιχείο υπο-μενού.

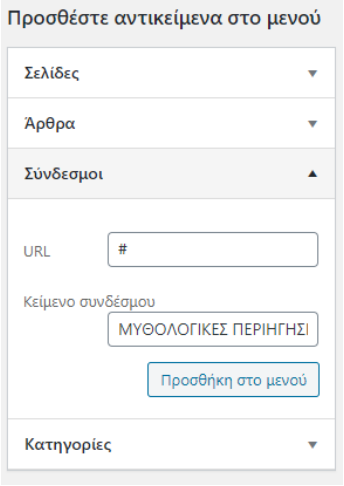

Εικόνα 5-70: Δημιουργία προσαρμοσμένου συνδέσμου

Ολοκληρώνοντας, χρειάζεται να ορίσουμε το σημείο που θα παρουσιάζεται το μενού που δημιουργήσαμε. Παρατηρούμε ότι στη σελίδα ρυθμίσεων Μενού υπάρχει η επιλογή Διαχείριση Τοποθεσιών όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα.

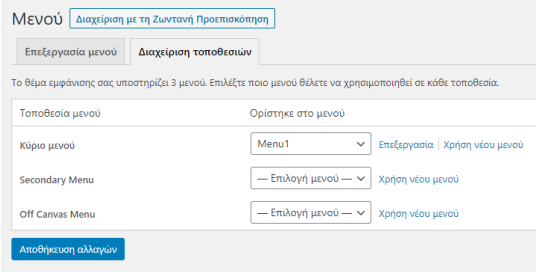

Εικόνα 5-71: Διαχείριση τοποθεσιών μενού

Αυτές είναι οι θέσεις οι οποίες έχουν προσδιοριστεί από το θέμα που χρησιμοποιούμε και η επιλογή ενός από αυτά τα κουμπιά υποδεικνύει στο θέμα μας να «βάλει» το συγκεκριμένο μενού σε μια συγκεκριμένη θέση. Όπως παρατηρούμε στην προηγούμενη εικόνα, εμείς έχουμε καθορίσει το δημιουργημένο μενού (Menu1) ως το κύριο μενού (primary menu). Οι πιο συνήθεις θέσεις όπου βρίσκεται το μενού είναι η επικεφαλίδα και το υποσέλιδο. Τις πιο πολλές φορές η κύρια θέση των μενού (συνήθως στην επικεφαλίδα) θα είναι η θέση «Κύριο μενού». Παράλληλα, διατίθενται και θέματα που έχουν μια θέση για ένα δευτερεύον (secondary) μενού ή μενού στο υποσέλιδο (footer menu).

5.5.5 Δημιουργία slider

Για πιο ελκυστική εμφάνιση του ιστοτόπου μας, δημιουργήσαμε ένα slider, δηλαδή μια συλλογή φωτογραφιών που θα εναλλάσσονται και το οποίο θα τοποθετηθεί στην κεφαλίδα. Χρησιμοποιήσαμε ένα δωρεάν πρόσθετο (plugin), το Smart Slider 3 για το WordPress. Φυσικά προσφέρονται πολλοί τρόποι (και plugins) για τη δημιουργία ενός slider, αλλά ο κάθε δημιουργός ιστοσελίδας δύναται να διαλέξει ό,τι τον εκφράζει.

Σε αρχικό στάδιο γίνεται η επιλογή των εικόνων που θα χρησιμοποιηθούν. Χρήσιμο είναι οι εικόνες να χαρακτηρίζονται από οριζόντιο προσανατολισμό (landscape) και επίσης να διαθέτουν ικανοποιητική ανάλυση, αλλά τα αρχεία να μην είναι πολύ μεγάλα σε μέγεθος. Ειδάλλως το slider θα είναι «βαρύ» και θα καθυστερεί να φορτώσει στις οθόνες των χρηστών, γεγονός που πρέπει να αποφεύγεται.

Από τις βασικές παραμέτρους ενός slider είναι το μέγεθος που θα έχει (π.χ. 1300x300), η εναλλαγή των εικόνων να γίνεται με κάποιο εφέ (π.χ. fade), η οριζόντια στοίχισή του (π.χ. κέντρο) καθώς και η συμπεριφορά που θα έχει σε μικρότερες οθόνες όπως κινητά, tablet κ.α. Ειδικότερα στις μέρες μας που η χρήση των smartphones είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη, πρέπει

να προβλεφθεί και η συγκεκριμένη προοπτική. Επομένως, το plugin που θα υιοθετήσουμε θα χρειάζεται να μας διευκολύνει ώστε να παραμετροποιήσουμε το slider για να είναι «responsive».

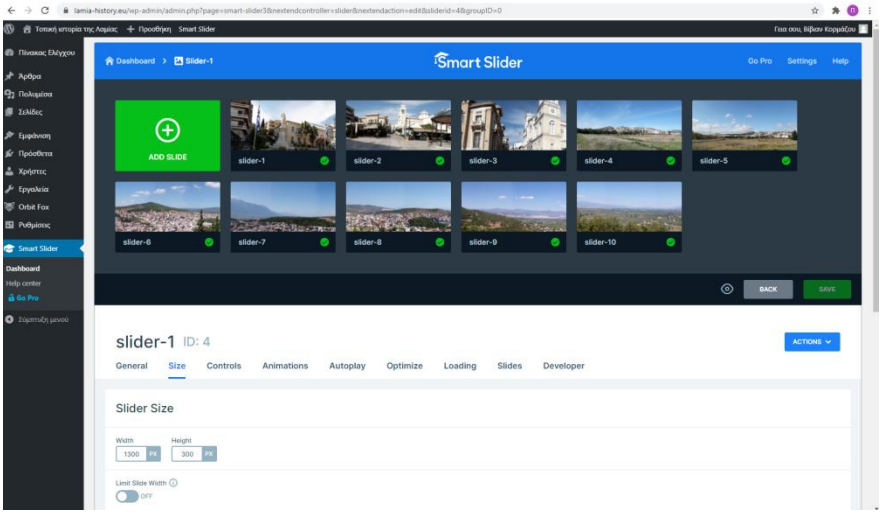

Εικόνα 5-72: Δημιουργία slider

Στην προηγούμενη εικόνα παρατηρούμε το περιβάλλον που μας προσφέρει το πρόσθετο ώστε να δημιουργήσουμε το slider. Είναι πολύ εύχρηστο και με ικανοποιητικό αποτέλεσμα. Με την ολοκλήρωση όλων των παραμετροποιήσεων, εξάγεται ένας κώδικας που είμαστε σε θέση να βάλουμε χειροκίνητα (manually), όπου επιδιώκουμε να παρουσιάζεται το slider. Σύμφωνα και με την επόμενη εικόνα, έχουμε τη δυνατότητα να εισάγουμε τον κώδικα είτε σε μεμονωμένες σελίδες είτε σε μια περιοχή στο θέμα μας. Συνήθως αυτό γίνεται στην κεφαλίδα.

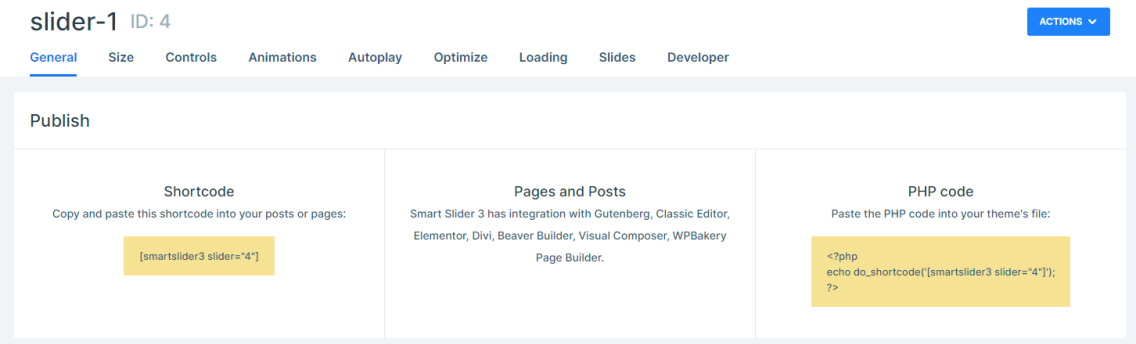

Εικόνα 5-73: Εξαγωγή κώδικα για την προβολή του slider

Επομένως, είναι κατανοητό ότι μπορούμε να δημιουργήσουμε πολλά sliders τα οποία θα χρησιμοποιούμε για διαφορετικές σελίδες ή να το αλλάζουμε τακτικά για όλο το website. Για τη συγκεκριμένη ιστοσελίδα διαλέξαμε να έχουμε ένα κοινό slider για όλες τις σελίδες. Κατά συνέπεια, τοποθετούμε τον κώδικα PHP στην κεφαλίδα του θέματός μας. Το επιλεγμένο θέμα

μας διευκολύνει να προσθέσουμε εύκολα τον κώδικα εκεί όπου μας ενδιαφέρει, όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα .

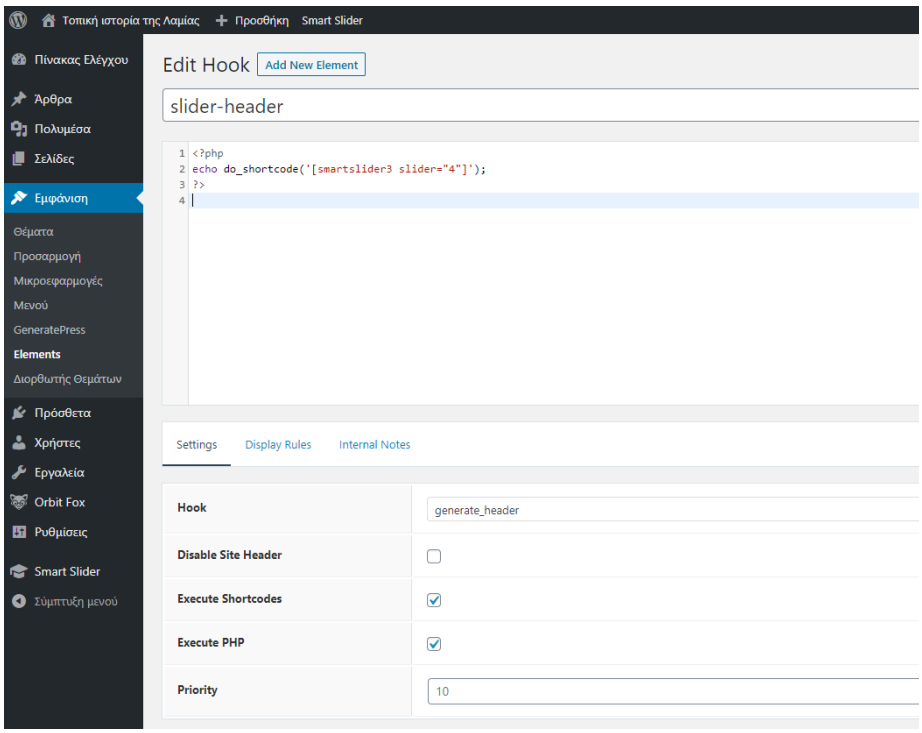

Εικόνα 5-74: Προσθήκη κώδικα PHP στην κεφαλίδα του θέματός μας

Η τελική εμφάνιση φαίνεται στις επόμενες εικόνες. Παραθέτουμε μόνο τις δύο πρώτες εικόνες από το slider.

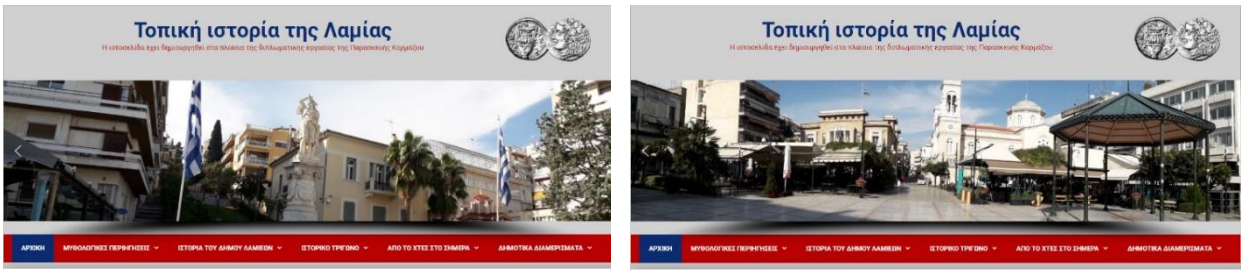

Εικόνα 5-75: Οι πρώτες δύο εικόνες του slider

5.5.6 Μικροεφαρμογές - Προσαρμογή Υποσέλιδου (footer), Κεφαλίδας (header)

Για να διαμορφώσουμε το υποσέλιδο της ιστοσελίδας μας οδηγούμαστε από το dashboard και την επιλογή Εμφάνιση και επιλέγουμε τις Μικροεφαρμογές όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα.

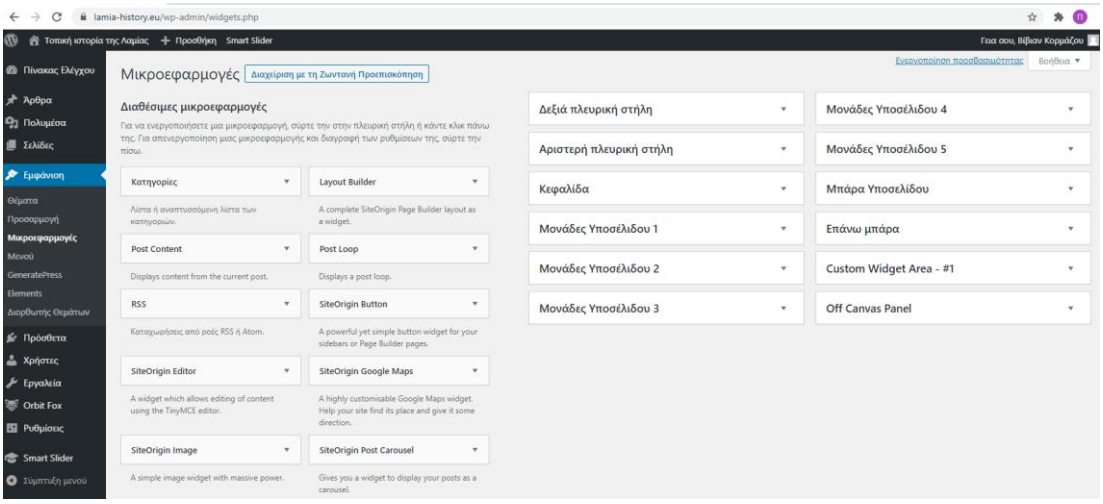

Εικόνα 5-76: Μικροεφαρμογές

Διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν διάφορα σημεία στην ιστοσελίδα μας τα οποία είμαστε σε θέση να τροποποιήσουμε, σύμφωνα με το δεξί μέρος της προηγούμενης εικόνας. Ειδικότερα θα ασχοληθούμε με τις 3 Μονάδες του Υποσέλιδου. Στόχος μας είναι να διαχωρίσουμε το υποσέλιδο σε 3 τμήματα που το κάθε τμήμα θα περιλαμβάνει και μια ξεχωριστή μικροεφαρμογή. Οι μικροεφαρμογές που προσφέρονται βρίσκονται στο αριστερό μέρος της οθόνης μας.

Στη Μονάδα Υποσέλιδου 1 βάζουμε μια προσαρμοσμένη HTML μικροεφαρμογή η οποία ονομάζεται «Χρήσιμοι σύνδεσμοι». Στο κύριο σώμα γράφουμε σε html κώδικα τις περιγραφές και τα links που θα κατευθύνουν στους χρήσιμους συνδέσμους που προσφέρουμε στους χρήστες του ιστοτόπου μας.

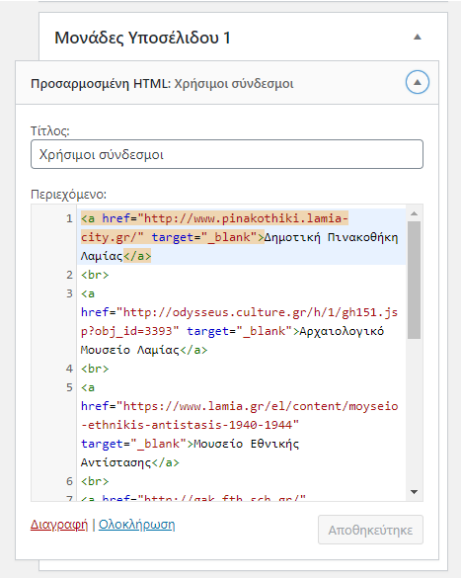

Εικόνα 5-77: Μονάδα Υποσέλιδου 1 με προσαρμοσμένη HTML

Στη Μονάδα Υποσέλιδου 2 εισάγουμε επίσης μια προσαρμοσμένη HTML μικροεφαρμογή στην οποία θα ενσωματώσουμε έναν χάρτη της Λαμίας από το Google Maps. Για να το κατορθώσουμε αυτό χρειάζεται να υιοθετήσουμε τον κώδικα που διαθέτει η εφαρμογή της Google, αφού έχουμε προσδιορίσει την περιοχή που μας ενδιαφέρει, όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα.

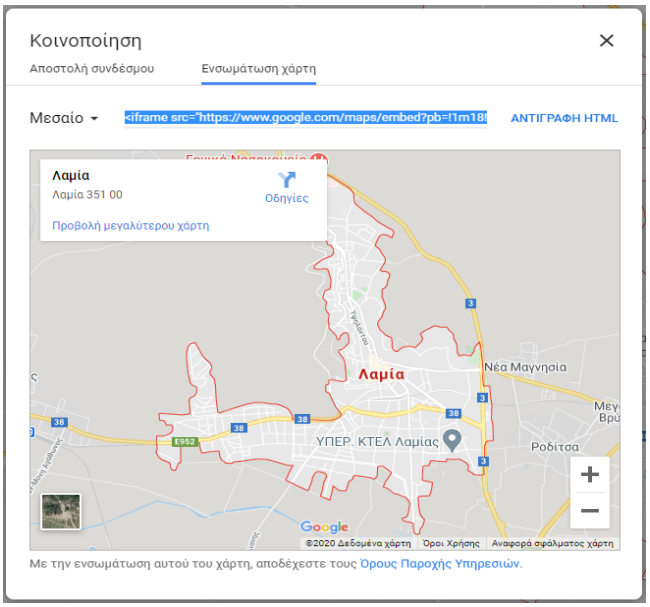

Εικόνα 5-78: Κώδικας HTML για ενσωμάτωση χάρτη από Google Maps

Μετά την αντιγραφή αυτού του κώδικα HTML κάνουμε επικόλληση στο περιεχόμενο της μικροεφαρμογής όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα.

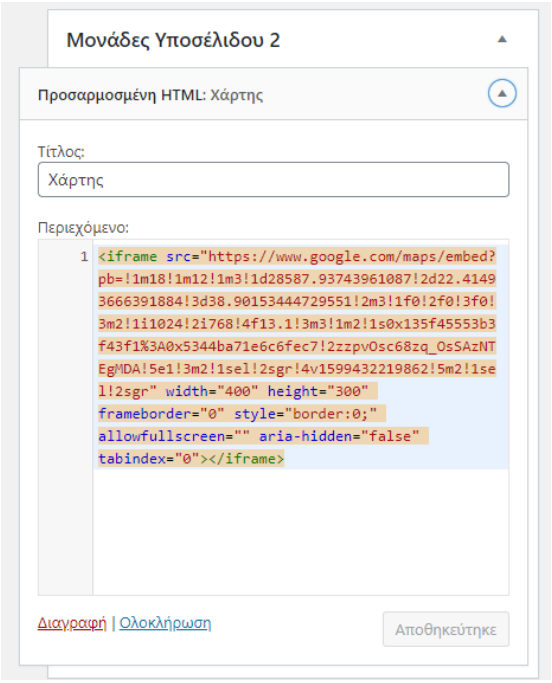

Εικόνα 5-79: Μονάδα Υποσέλιδου 2 με ενσωμάτωση χάρτη

Ολοκληρώνοντας, στη Μονάδα Υποσέλιδου 3 εισάγουμε δύο προσαρμοσμένες HTML μικροεφαρμογές. Στην πρώτη διαθέτουμε το e-mail για να επικοινωνήσουμε με τους χρήστες. Στη δεύτερη εισάγουμε ένα σύνδεσμο που θα ανοίγει μια σελίδα με τις πηγές και τις βιβλιογραφικές αναφορές τις οποίες χρησιμοποιήσαμε για την υλοποίηση του ιστοτόπου.

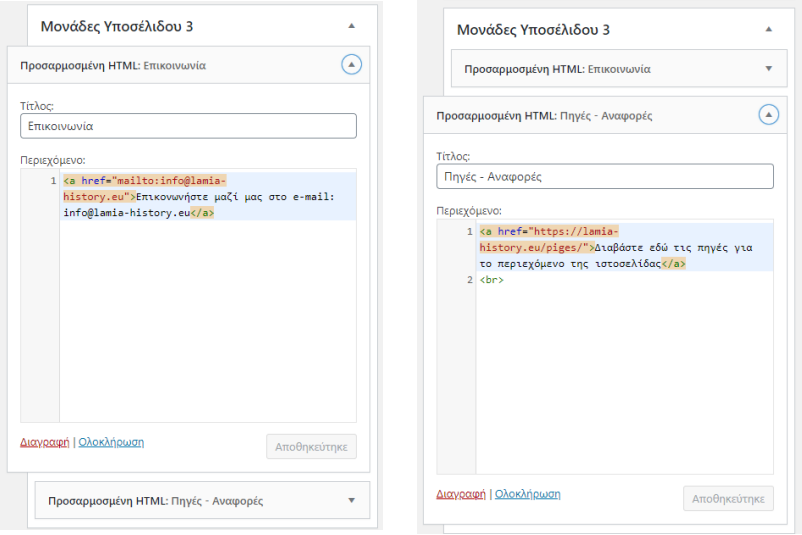

Εικόνα 5-80: Μονάδα Υποσέλιδου 3 με δύο προσαρμοσμένες HTML

Στην ακόλουθη εικόνα παρουσιάζεται το υποσέλιδο της ιστοσελίδας μας μετά όλες τις τροποποιήσεις.

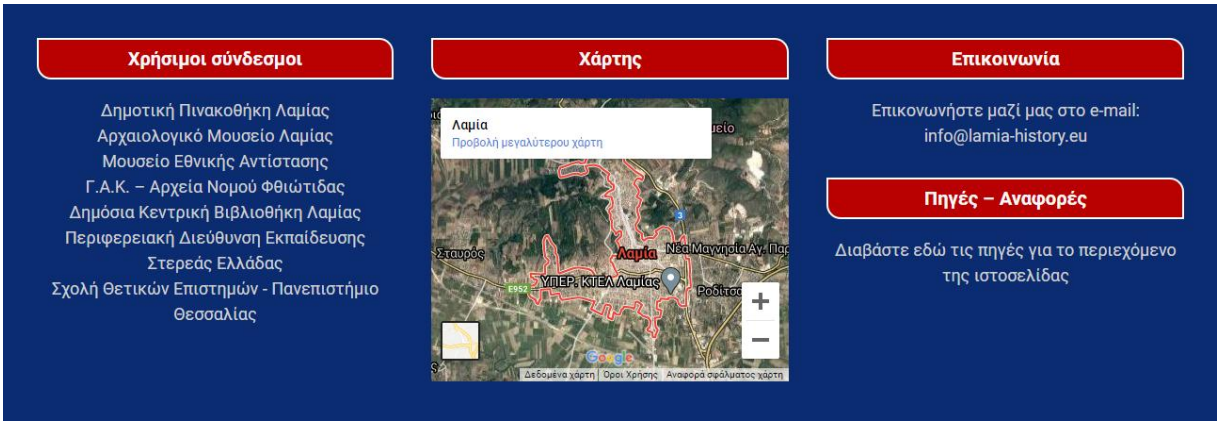

Εικόνα 5-81: Το υποσέλιδο (footer) της ιστοσελίδας μας

Για να εισάγουμε μια εικόνα στην περιοχή της κεφαλίδας (header) υιοθετούμε παραπλήσια διαδικασία. Από τις μικροεφαρμογές επιλέγουμε μία εικόνα και την τοποθετούμε στην περιοχή Κεφαλίδα. Εν συνεχεία, κάνουμε μια επιλογή από τα πολυμέσα και επεξεργαζόμαστε την εικόνα. Στο τέλος, πατάμε ολοκλήρωση.

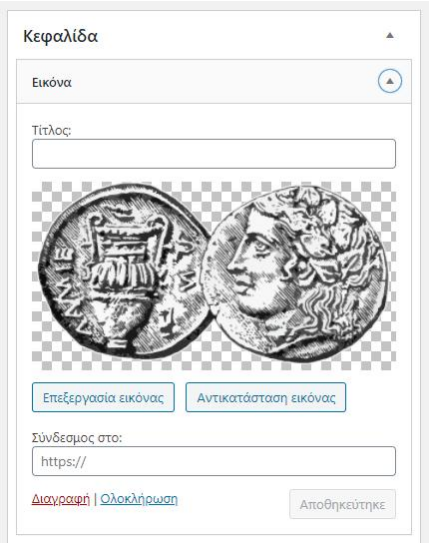

Εικόνα 5-82: Εισαγωγή εικόνας στην Κεφαλίδα από τις Μικροεφαρμογές

Το τελικό αποτέλεσμα παρουσιάζεται στην επόμενη εικόνα.

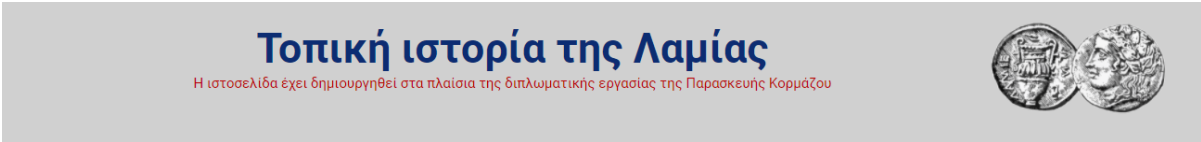

Εικόνα 5-83: Εικόνα στην περιοχή της Κεφαλίδας

5.5.7 Κώδικας CSS

Ολοκληρώνοντας, παρουσιάζουμε ένα κομβικό εργαλείο που διαθέτει το περιβάλλον της προσαρμογής. Πρόκειται για τη συγγραφή κώδικα CSS που παρεμβαίνει στους τρόπους εμφάνισης διαφόρων αντικειμένων σε διάφορα σημεία του ιστοτόπου μας. Ακολούθως αναφέρουμε τον κώδικα που γράψαμε για να προβούμε σε αλλαγές στην παρουσίαση του θέματος μας.

```
.site-header {
      margin-top:10px;
    box-shadow: 10px 10px 30px 11px rgba(0,0,0,.3);
      height:160px;
}
#content  {
    box-shadow: 10px 10px 30px 11px rgba(0,0,0,.3);
}
.main-navigation  {
border-bottom: 13px solid #d1d1d1;
margin-top:-30px;
}
```

```
.sidebar .widget .widget-title {
    margin-bottom: 1em;
       background-color:#0c2c72;
        color: white;
       font-weight: bold;
       padding:5px;
       box-shadow:5px 5px 10px grey;
       border-radius:0px;
       border:0px solid white;

}
.site-info {
       font-size: 18px;

       background-color: transparent;
       margin-bottom:10px;
        color: #4c81b5;
       font-weight: bold;
}

.widget-title {
    margin-bottom: 1em;
       background-color:#ba0101;

       font-weight: bold;
       padding:5px;
       border-radius:0px 15px 0px 15px;
       border:2px solid white;
}
.inside-footer-widgets {
    text-align: center;
}
h1.entry-title {
    font-weight: bold;
}
h2{
       color:#7a1c1c;
}

 .right-sidebar {
```

```
      text-align: center;
}

.inside-site-info a {
color: #0c2c72;
}
h1 {
       font-size: 18;
       font-weight: bold;
       background-color: whitesmoke;
       color:#0c2c72;
       display: inline-block;
       padding:10px 20px;

border-radius:20px;
       text-align:center!important;

        box-shadow: 4px 4px 5px 3px rgba(0,0,0,.4);
}

.entry-meta .cat-links  { display: none; }

@media only screen and (max-width: 600px)
{

.site-header {

       height:auto;
}
#content
        .menu-toggle, .main-navigation .mobile-bar-items a {
        font-size: 24px;
        font-weight: bold;
    }
}
```

6. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΙΣΤΟΤΟΠΟΥ – ΑΣΦΑΛΕΙΑ

6.1 Δημιουργία e-mail

Ακολούθως θα παρουσιάσουμε τη δημιουργία ενός λογαριασμού ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (e-mail account) μέσα από το διαχειριστικό περιβάλλον του cPanel.

Για αρχή, μεταβαίνουμε στην ενότητα EMAIL και επιλέγουμε Email Accounts.

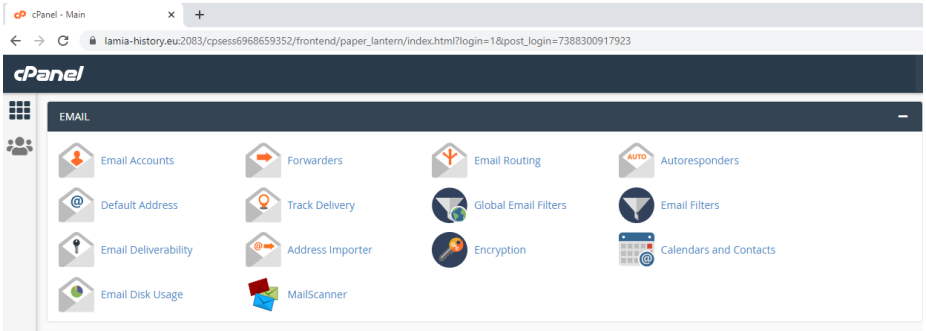

Εικόνα 6-1: Η ενότητα EMAIL στο cPanel

Όπως παρουσιάζεται και στην ακόλουθη εικόνα πατάμε στο κουμπί CREATE που βρίσκεται στα δεξιά της οθόνης.

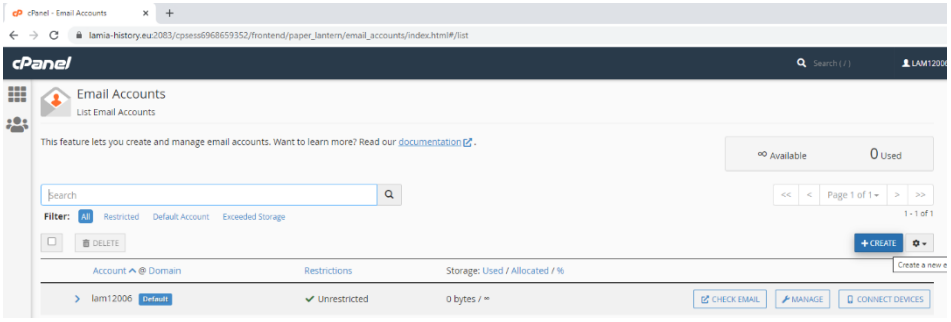

Εικόνα 6-2: Δημιουργία e-mail account

Στη συνέχεια γράφουμε το username, το password και το μέγεθος του χώρου που θα δεσμεύσουμε στο mail server και επιλέγουμε CREATE.

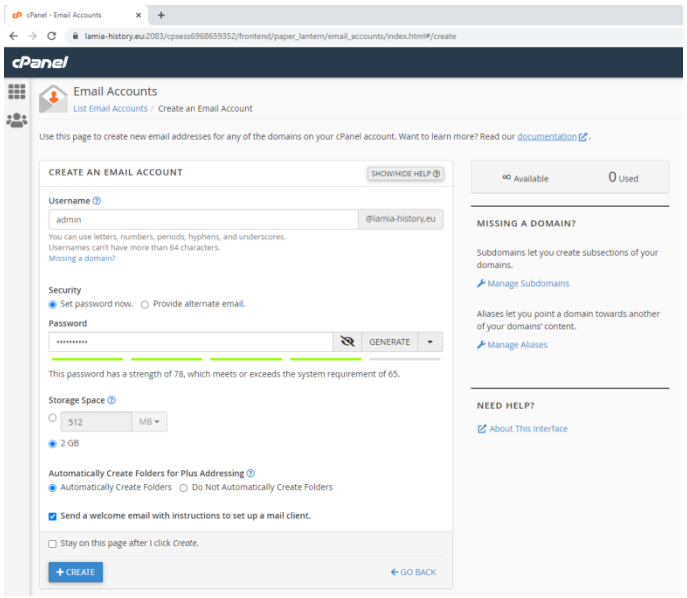

Εικόνα 6-3: Δημιουργία e-mail account με στοιχεία admin@lamia-history.eu

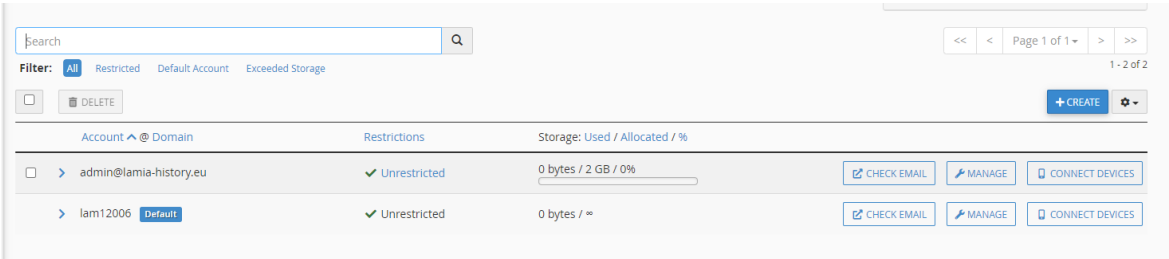

Εικόνα 6-4: Προβολή όλων των e-mail accounts που υπάρχουν για το domain μας.

Προκειμένου να εισέλθουμε στο webmail πληκτρολογούμε https://lamia-history.eu/webmail και εισάγουμε το username (π.χ. admin@lamia-history.eu) και το password, όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα.

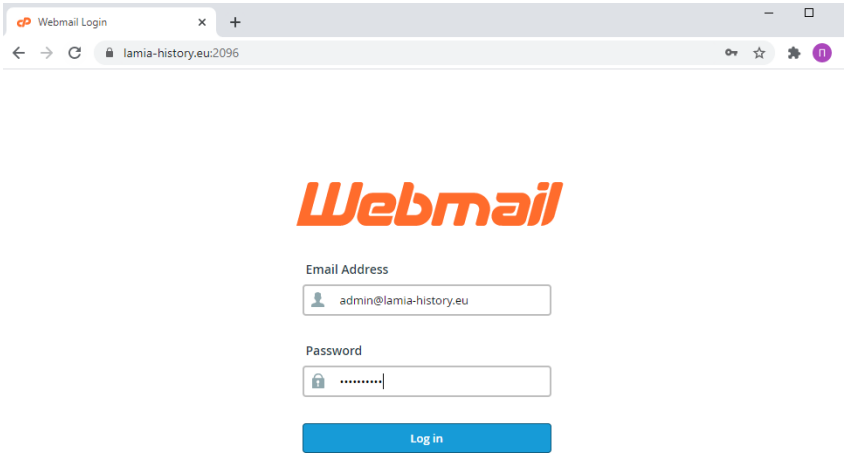

Εικόνα 6-5: Είσοδος στο webmail

Ακολούθως παρουσιάζεται το περιβάλλον διαχείρισης της ηλεκτρονικής μας αλληλογραφίας, όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη εικόνα.

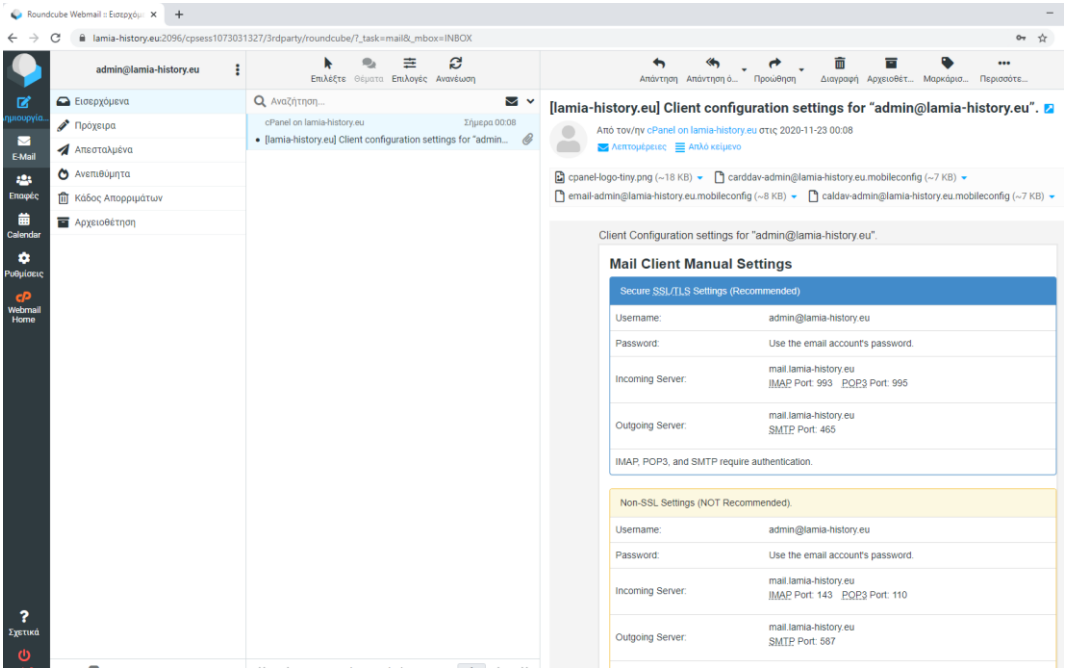

Εικόνα 6-6: Περιβάλλον διαχείρισης ηλεκτρονικής αλληλογραφίας

6.2 Εγκατάσταση SSL Πιστοποιητικού (SSL Certificate)

Αν θέλαμε να ορίσουμε τι είναι ένα Πιστοποιητικό SSL (SSL Certificate), θα αναφέραμε ότι είναι ένα λογισμικό που: «κρυπτογραφεί κάθε σύνδεση ανάμεσα σε έναν web server και browser του χρήστη (επισκέπτη της ιστοσελίδας) και έτσι προστατεύει τα δεδομένα που ανταλλάσσονται σε έναν ιστότοπο. Με αυτό τον τρόπο προσωπικά στοιχεία, στοιχεία εισόδου (email – username – password – δεδομένα πιστωτικών καρτών κ.α.) και γενικότερα οποιαδήποτε ευαίσθητα δεδομένα τα οποία ανταλλάσσονται μεταξύ webserver και χρήστη δεν μπορούν να υποκλαπούν, να αλλοιωθούν ή πλαστογραφηθούν» [29]. Επίσης, θα προσθέταμε ότι κυρίαρχο πλεονέκτημα της εγκατάστασης ενός Πιστοποιητικού SSL είναι ότι η Google αποδίδει πιο υψηλές βαθμολογίες σε ιστοτόπους με ασφάλεια με πιστοποιητικά SSL, κάτι που επιδιώκουμε και για την ιστοσελίδα μας [29].

Αρχικά, πρέπει να εγκαταστήσουμε ένα πιστοποιητικό SSL στο domain μας. Επομένως, έχουμε την επιλογή να αγοράσουμε ένα SSL και να το ενεργοποιήσουμε ή να διαλέξουμε ένα δωρεάν SSL πιστοποιητικό [29].

Συνυπολογίζοντας τη στοχοθεσία του ιστοτόπου μας, επιλέγουμε να εγκαταστήσουμε ένα δωρεάν SSL πιστοποιητικό, το οποίο να διασφαλίζει την ταυτότητά μας ως κατόχου του domain στο οποίο υλοποιούμε τον ιστότοπό μας (Domain Validation SSL).

Προκειμένου να αποκτήσουμε ένα SSL πιστοποιητικό επιλέγουμε την σελίδα:

https://www.sslforfree.com/

Η οθόνη που παρουσιάζεται είναι η ακόλουθη:

Εικόνα 6-7: Η ιστοσελίδα www.sslforfree.com [29]

Πηγή: screenshot από www.sslforfree.com

Σε επόμενο στάδιο εγγραφόμαστε.

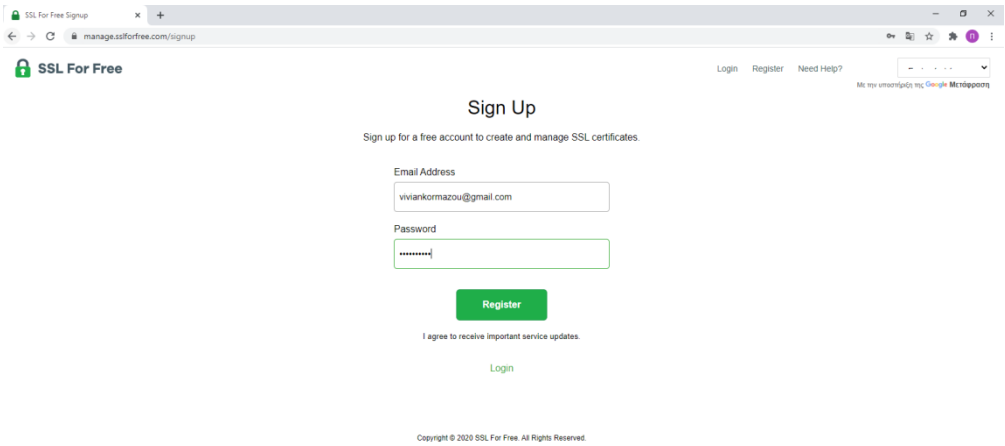

Εικόνα 6-8: Εγγραφή στο www.sslforfree.com [29]

Πηγή: screenshot από www.sslforfree.com

Στη συνέχεια εισερχόμαστε στο σύστημα με τα στοιχεία με τα οποία είμαστε εγγεγραμμένοι.

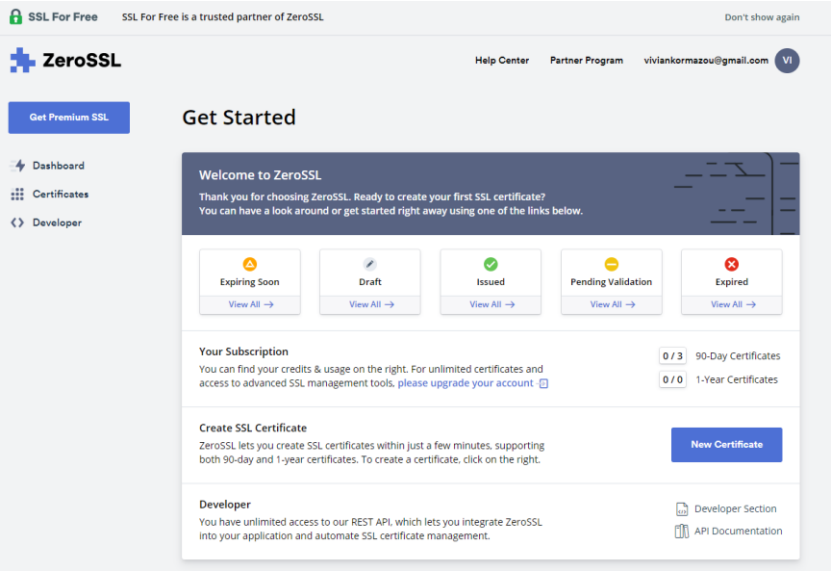

Εικόνα 6-9: Αιτούμαστε την έκδοση Νέου Πιστοποιητικού [29]

Πηγή: screenshot από www.sslforfree.com

Επιλέγοντας New Certificate εισερχόμαστε στην επόμενη οθόνη.

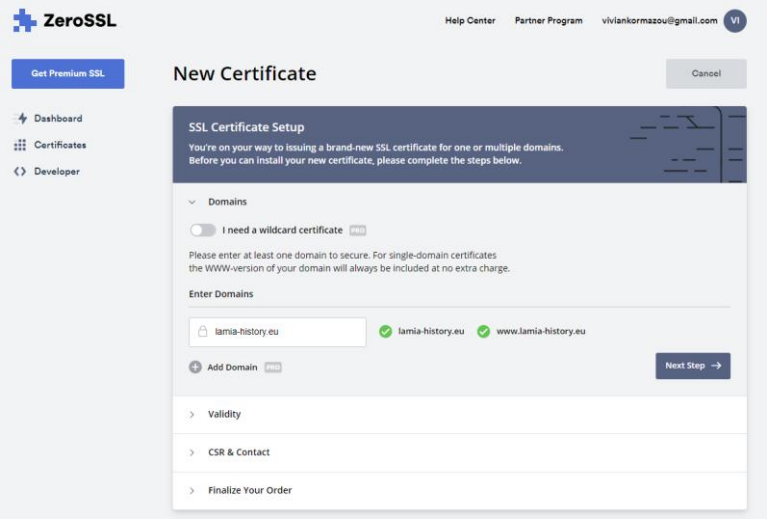

Εικόνα 6-10: Καταχώρηση του domain [29]

Πηγή: screenshot από www.sslforfree.com

Όπως εμφανίζεται και στην προηγούμενη εικόνα δημιουργούμε καταχώρηση για το domain name για το οποίο θέλουμε να αποκτήσουμε το SSL πιστοποιητικό. Στη δική μας περίπτωση καταχωρούμε το lamia-history.eu και πατάμε Next Step.

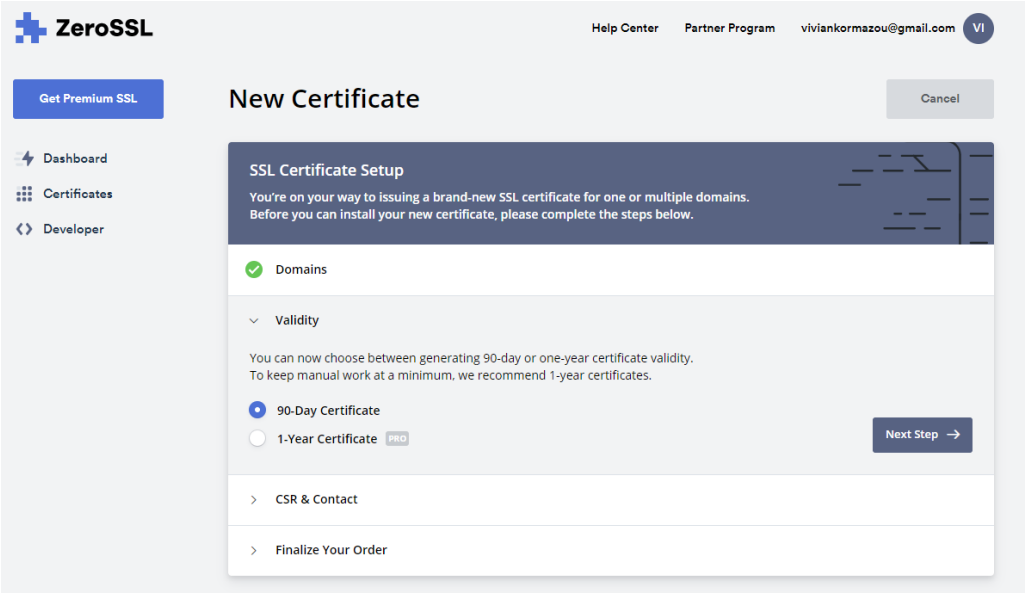

Εικόνα 6-11: Διάρκεια ισχύος πιστοποιητικού [29]

Πηγή: screenshot από www.sslforfree.com

Επιλέγουμε τις 90 ημέρες για την ισχύ του πιστοποιητικού και πατάμε Next Step.

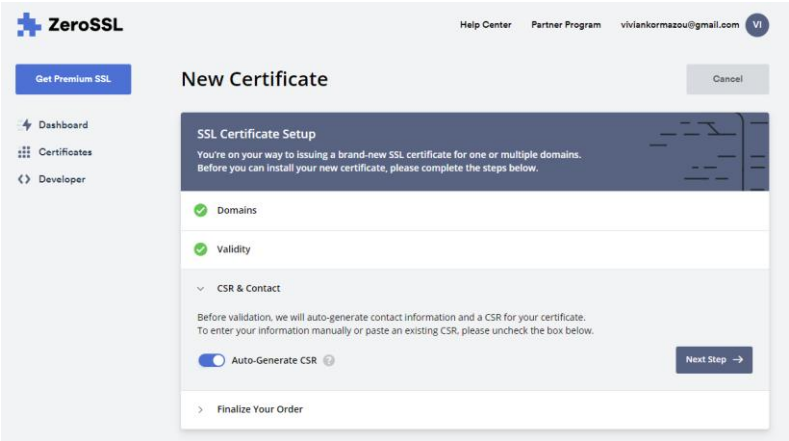

Εικόνα 6-12: Βήμα για την εισαγωγή CSR [29]

Πηγή: screenshot από www.sslforfree.com

Ακολούθως αποεπιλέγουμε το Auto-Generate CSR και επιλέγουμε να κάνουμε Paste Existing CSR

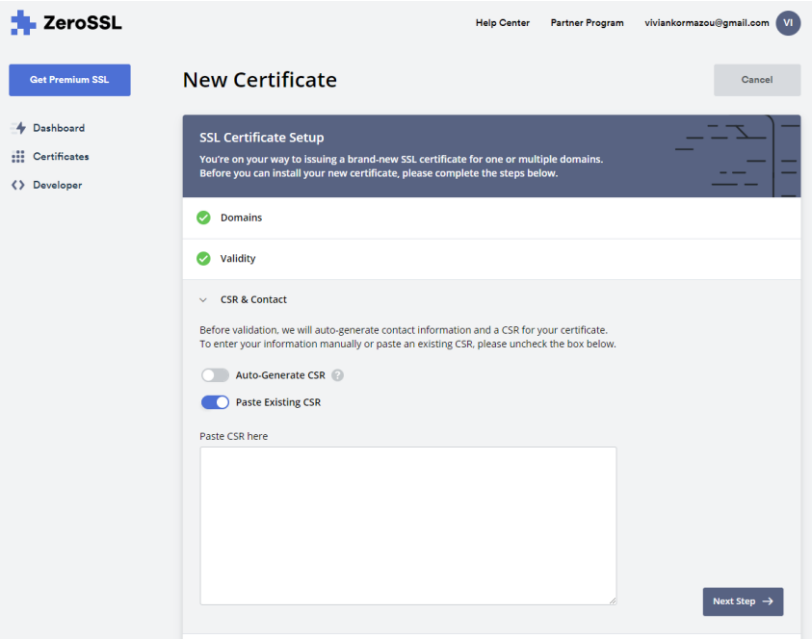

Εικόνα 6-13: Βήμα για την εισαγωγή του CSR [29]

Πηγή: screenshot από www.sslforfree.com

Επίσης, μπορούμε να ορίσουμε ότι το CSR (Certificate Signing Request) είναι ένα αίτημα υπογραφής πιστοποιητικού και ότι συνιστά ένα από τα πρώτα βήματα για τη λήψη του δικού μας πιστοποιητικού SSL. Δημιουργείται στον ίδιο διακομιστή στον οποίο σκοπεύουμε να εγκαταστήσουμε το πιστοποιητικό. Το CSR περιέχει πληροφορίες (π.χ. όνομα, οργανισμός, χώρα) που θα χρησιμοποιήσει η Αρχή έκδοσης πιστοποιητικών (Certificate Authority - CA) για τη δημιουργία του πιστοποιητικού μας. Περιέχει επίσης το δημόσιο κλειδί που θα συμπεριληφθεί στο πιστοποιητικό μας και είναι υπογεγραμμένο με το αντίστοιχο ιδιωτικό κλειδί CSR [29].

Προκειμένου να δημιουργήσουμε ένα CSR (Certificate Signing Request) πρέπει να επιστρέψουμε στο cPanel και να διαλέξουμε από το SECURITY το SSL/TLS.

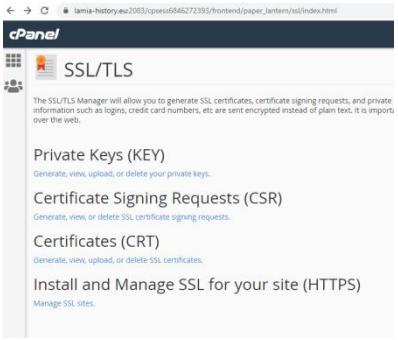

Εικόνα 6-14: SSL/TLS στην ενότητα Security του cPanel

Σε πρώτο στάδιο διαλέγουμε Private Keys(KEY) με σκοπό να δημιουργήσουμε ένα νέο ιδιωτικό κλειδί.

Για την εγκατάσταση ενός νέου πιστοποιητικού ασφαλείας δημιουργούμε ένα νέο κλειδί δίνοντας μια περιγραφή (π.χ. στο πεδίο Description: Private Key for LAMIA-HISTORY) και πατάμε Generate. Με αυτόν το τρόπο δημιουργείται ένα καινούργιο ιδιωτικό κλειδί.

Γυρίζουμε στο προηγούμενο μενού και επιλέγουμε Certificate Signing Requests (CSR).

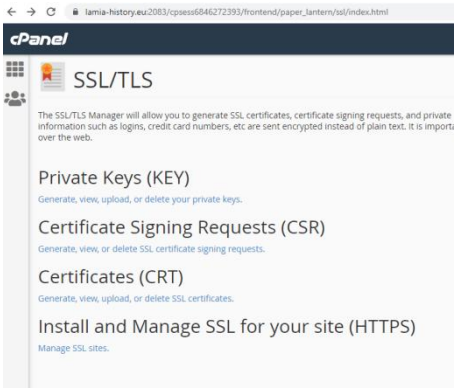

Εικόνα 6-15: Επιλογή CSR

Ακολούθως χρειάζεται να διαλέξουμε το κλειδί που προηγουμένως δημιουργήσαμε ώστε να δημιουργήσουμε ένα New Certificate Signing Request (Νέο Αίτημα Υπογραφής Πιστοποιητικού)

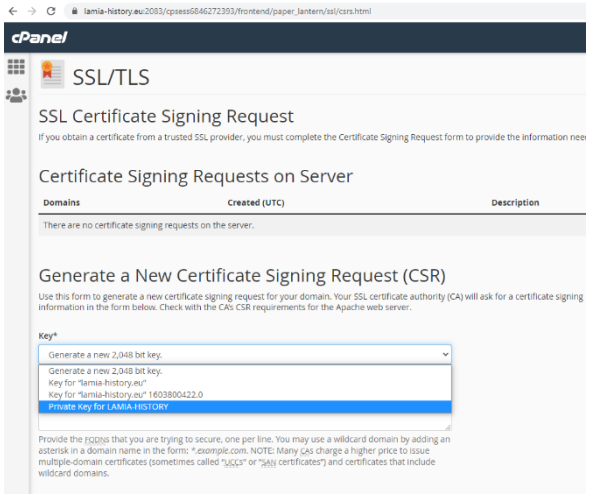

Εικόνα 6-16: Επιλογή Ιδιωτικού Κλειδιού για δημιουργία του CSR

Αφού συμπληρώσουμε όλα τα απαιτούμενα πεδία με βασικότερο το domain στο οποίο θα κάνουμε εγκατάσταση το πιστοποιητικό, πατάμε Generate.

Αμέσως δημιουργεί το CSR που χρειαζόμαστε να χρησιμοποιήσουμε για την έκδοση του πιστοποιητικού.

Ακολούθως επιλέγουμε και αντιγράφουμε το παραπάνω text ώστε να το κάνουμε επικόλληση στη συνέχεια.

Επιστρέφουμε στην ιστοσελίδα του sslforfree και επικολλούμε το text του CSR που δημιουργήθηκε νωρίτερα. Επιλέγουμε Next Step και μεταφερόμαστε στην επόμενη οθόνη όπως παρουσιάζεται ακολούθως.

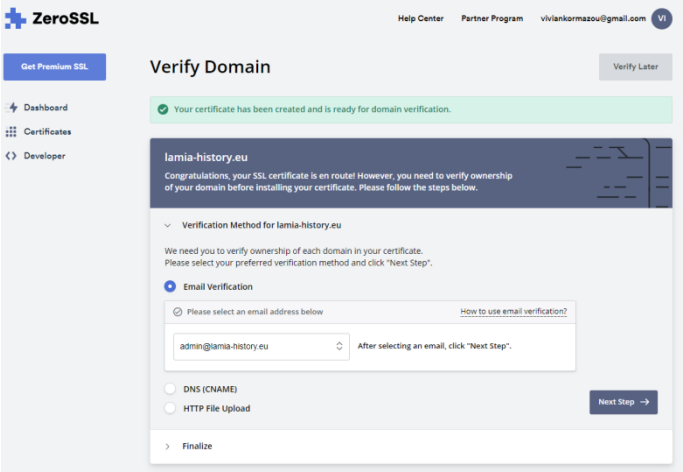

Εικόνα 6-17: Μέθοδος επαλήθευσης [29]

Πηγή: screenshot από www.sslforfree.com

Στη συγκεκριμένο στάδιο πρέπει να αποδείξουμε ότι είμαστε οι κάτοχοι του domain.

Επιλέγουμε το Email Verification και αφού προηγουμένως έχουμε δημιουργήσει e-mail λογαριασμό με στοιχεία admin@lamia-history.eu το πληκτρολογούμε και πατάμε Next Step.

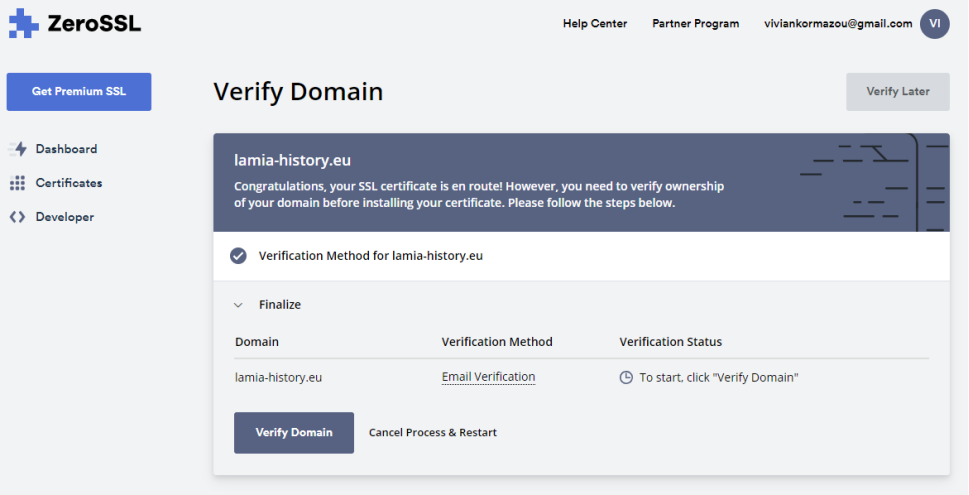

Εικόνα 6-18: Επαλήθευση μέσω e-mail [29]

Πηγή: screenshot από www.sslforfree.com

Αφού έχουμε επιβεβαιώσει το domain, λαμβάνουμε ένα e-mail από το ZeroSSL στη διεύθυνση admin@lamia-history.eu όπως παρουσιάζεται ακολούθως.

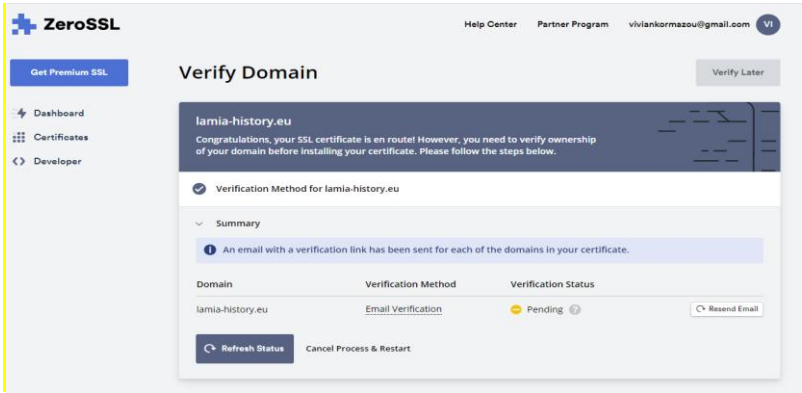

Εικόνα 6-19: Αποστολή e-mail επιβεβαίωσης [29]

Πηγή: screenshot από www.sslforfree.com

Στη συνέχεια κάνουμε αντιγραφή του Verification Key και επιλέγουμε Go To Verification Page.

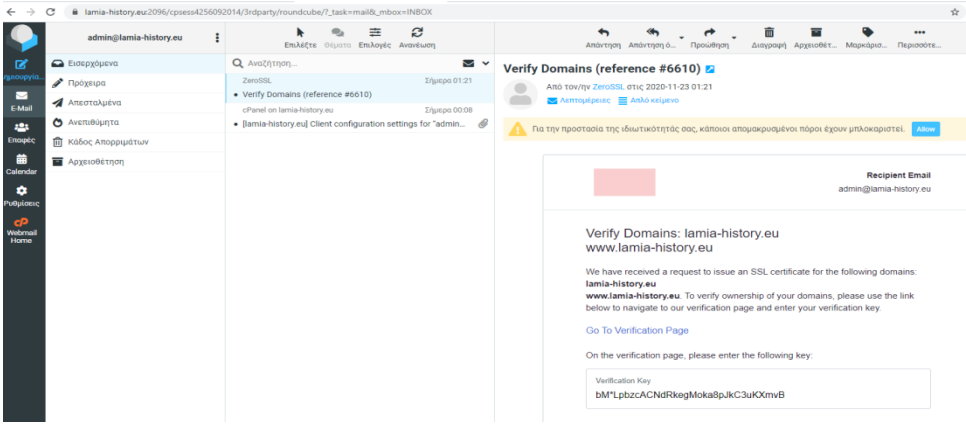

Εικόνα 6-20: Το e-mail που λάβαμε για επαλήθευση

Εισάγουμε το Verification Key και επιλέγουμε NEXT και κατόπιν η επόμενη οθόνη μας πιστοποιεί ότι το domain στο οποίο αναφερόμαστε μας ανήκει.

Αφού έχουμε πια πιστοποιηθεί και στην ιστοσελίδα του sslforfree οδηγούμαστε στην εγκατάσταση του πιστοποιητικού. Ακολούθως επιλέγουμε Install Certificate.

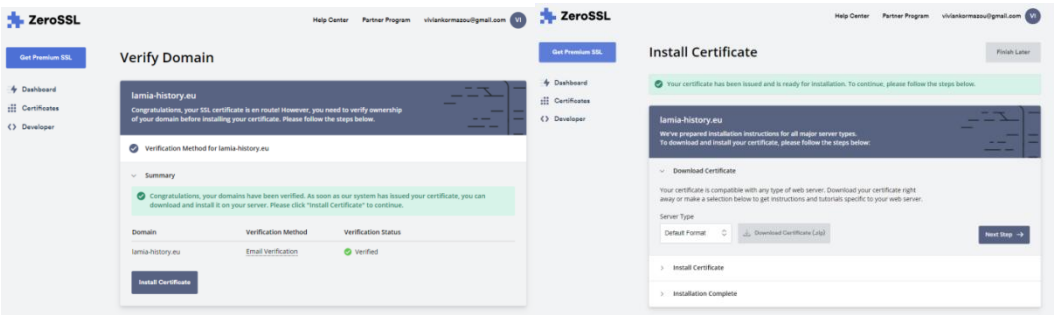

Εικόνα 6-21: Ολοκλήρωση έκδοσης πιστοποιητικού [29]

Πηγή: screenshot από www.sslforfree.com

Κάνουμε Download Certificate και εμφανίζεται το επόμενο αρχείο.

Όνομα	Ημερομηνία τροποποί...	Τύπος	Μέγεθος
ca_bundle.crt	22/11/2020 11:38 μμ	Πιστοποιητικό ασφαλείας	3 KB
certificate.crt	22/11/2020 11:38 μμ	Πιστοποιητικό ασφαλείας	3 KB

Εικόνα 6-22: Τα αρχεία που χρειάζονται για το πιστοποιητικό SSL

Γυρίζουμε στο cPanel και επιλέγοντας την εγκατάσταση των πιστοποιητικών ασφάλειας υιοθετούμε τα ακόλουθα στάδια, όπως φαίνονται στις επόμενες εικόνες.

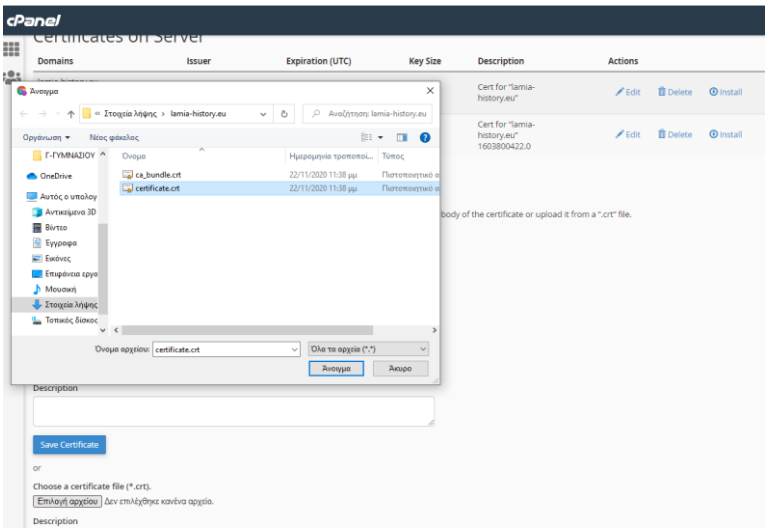

Εικόνα 6-23: Επιλογή του πιστοποιητικού (certificate.crt) για εγκατάσταση

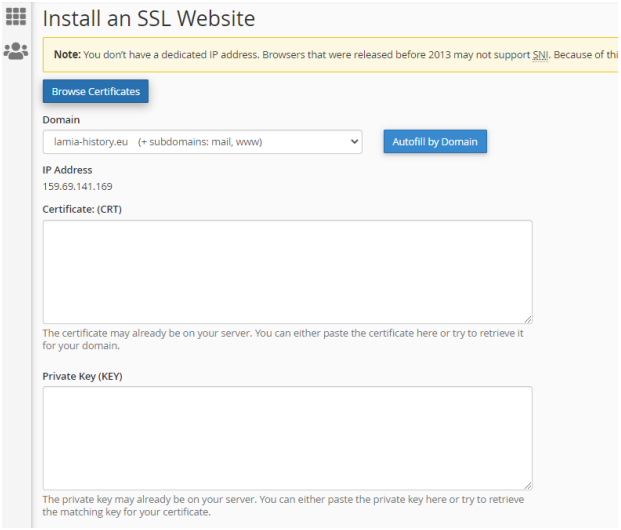

Εικόνα 6-24: Αναζητούμε το πιστοποιητικό που εγκαταστήσαμε

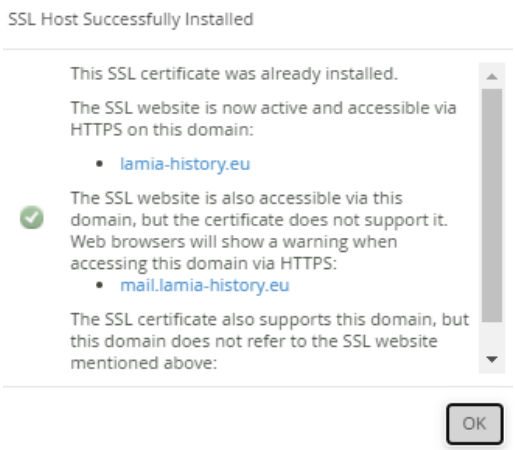

Εικόνα 6-25: Το πιστοποιητικό εγκαταστάθηκε επιτυχώς

Εναπόκειται να μεταβάλλουμε τη ρύθμιση για το URL του ιστοτόπου μας αλλάζοντάς το από http σε https, είτε από το διαχειριστικό περιβάλλον του WordPress από τις Γενικές Ρυθμίσεις είτε από τον πίνακα wp_option στη βάση δεδομένων μας από το περιβάλλον του cPanel στην επιλογή phpMyAdmin. Σύμφωνα και με την ακόλουθη απεικόνιση, τροποποιήσαμε τις τιμές των μεταβλητών siteurl και home αλλάζοντας το http://lamia-history.eu σε https://lamia-history.eu

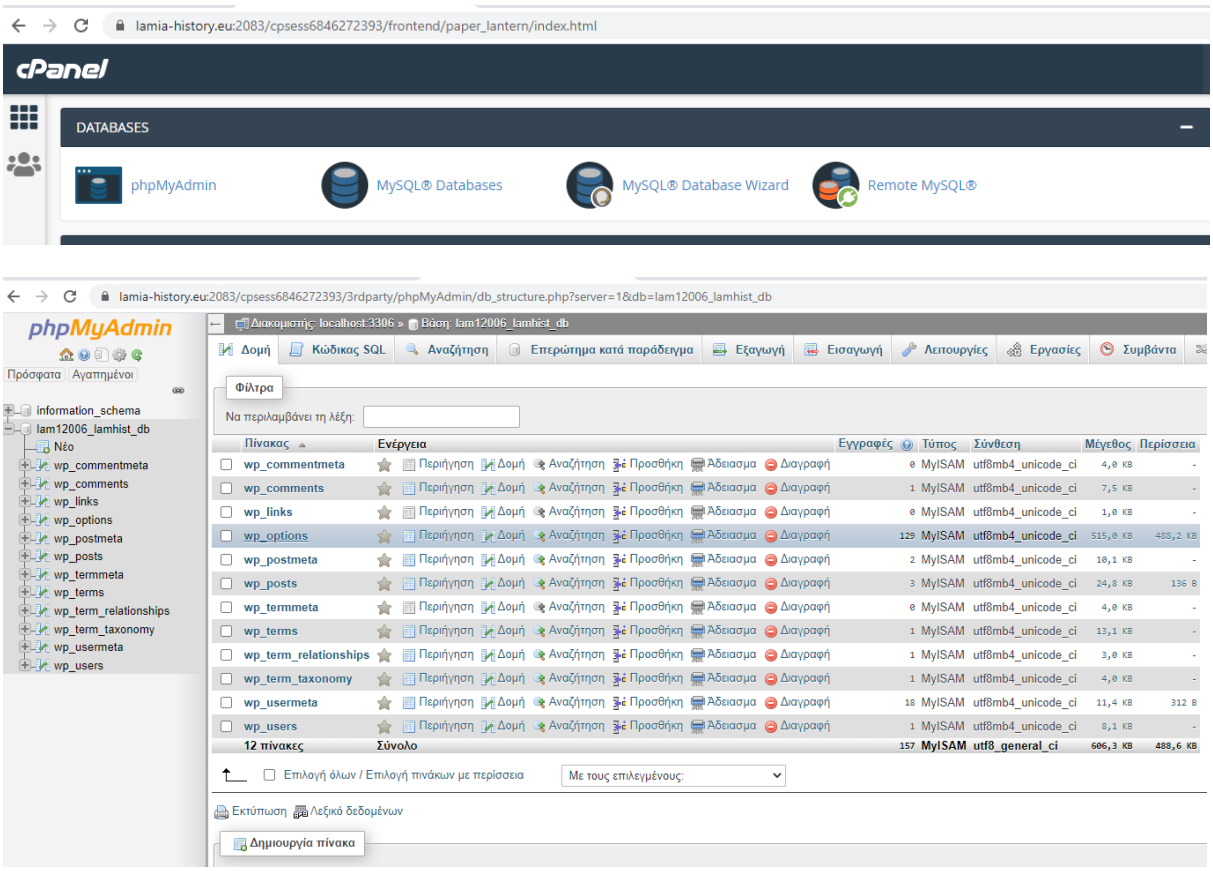

Εικόνα 6-26: Επιλογή του πίνακα wp_options από τη βάση δεδομένων μας

Εμφάνιση εγγραφών 0 - 24 (129 συνολικά, Το ερώτημα χρειάστηκε 0.0001 δευτερόλεπτα.)

SELECT * FROM `wp_options`

Δημιουργία προφίλ

1 > >> | Εμφάνιση όλων | Αριθμός εγγραφών: 25 Φιλτράρισμα εγγραφών: Αναζήτηση σε αυτόν τον πίν

+ Επιλογές

		option_id	option_name	option_value	autoload
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή		1	siteurl	https://lamia-history.eu	yes
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή		2	home	https://lamia-history.eu	yes
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή		3	blogname	Τοπική ιστορία της Λαμίας	yes
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή		4	blogdescription	Άλλος ένας ιστότοπος WordPress	yes
Επεξεργασία Αντιγραφή Διαγραφή		5	users_can_register	0	yes

Εικόνα 6-27: Αλλαγή των τιμών στις 2 πρώτες μεταβλητές

Εν κατακλείδι, κάθε φορά που αναζητούμε τη διεύθυνση του ιστοτόπου μας, αριστερά από αυτή εμφανίζεται ένα εικονίδιο που μοιάζει με λουκέτο.

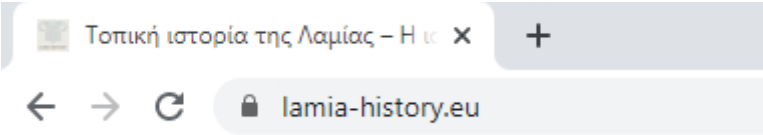

Εικόνα 6-28: Η διεύθυνση της ιστοσελίδας μετά την εγκατάσταση https://lamia-history.eu

Αν κλικάρουμε το λουκέτο, παρουσιάζονται στοιχεία για το εγκατεστημένο πιστοποιητικό, το οποίο διαθέτει η ιστοσελίδα μας.

6.3 Αλλαγή προθέματος στους πίνακες της βάσης δεδομένων μας

Κοινή παραδοχή είναι ότι στην πλειοψηφία τους οι εγκαταστάσεις του WordPress, αφού επιτυγχάνονται με την ίδια αυτοματοποιημένη διαδικασία, έχουν ως απότοκο πολλά κοινά χαρακτηριστικά σε διάφορες ιστοσελίδες. Ως παράδειγμα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε το πρόθεμα της βάσης δεδομένων (Database Prefix). Κατά συνέπεια, είναι ένα ευάλωτο κοινό στοιχείο για οποιονδήποτε κακοπροαίρετο επισκέπτη. Επομένως, ίσως κρίνεται απαραίτητο να τροποποιήσουμε το συγκεκριμένο πρόθεμα των πινάκων της βάσης από wp_ σε κάτι πιο περίπλοκο. Σε αρχικό στάδιο, οφείλουμε να δημιουργήσουμε ένα αντίγραφο ασφαλείας της βάσης. Άλλωστε είναι αδιαμφισβήτητης αξίας σε κάθε μας ενέργεια η ύπαρξη ενός backup [30].

Κατά συνέπεια, ενώ βρισκόμαστε στη βάση δεδομένων μας (cPanel, phpMyAdmin) κάνουμε επιλογή σε όλους τους πίνακες της βάσης δεδομένων μας, όπως παρουσιάζεται ακολούθως.

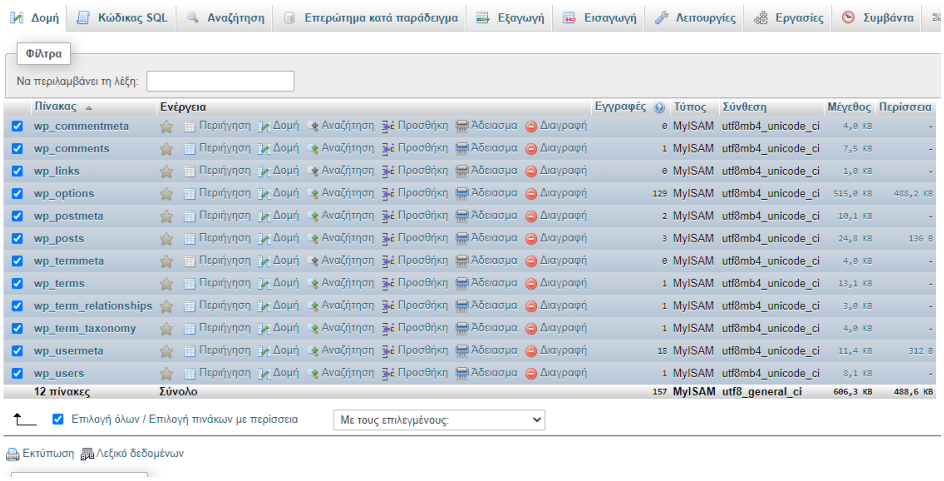

Εικόνα 6-29: Επιλογή όλων των πινάκων της βάσης δεδομένων

Έπειτα, επιλέγουμε από το μενού στην κορυφή την επιλογή εξαγωγή και κατόπιν εκτέλεση.

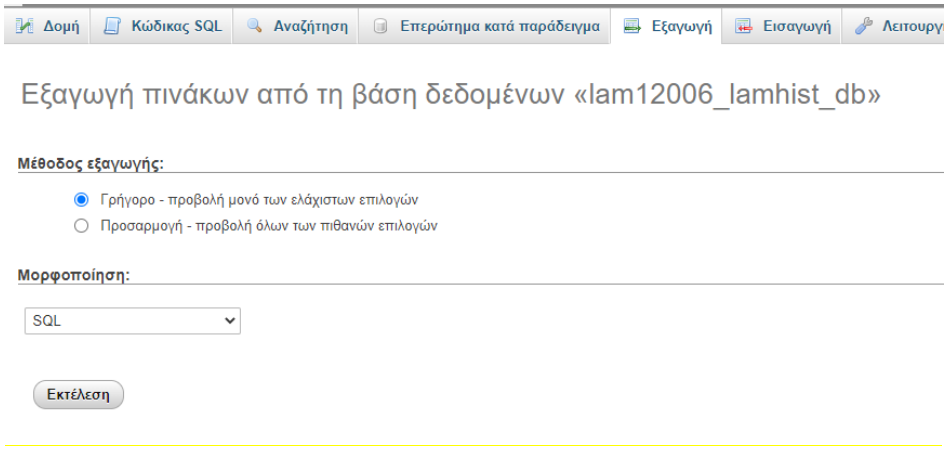

Εικόνα 6-30: Δημιουργία αντιγράφου ασφαλείας της βάσης δεδομένων

Αφού πραγματοποιηθεί το backup, τότε θα προχωρήσουμε με την αλλαγή του prefix των πινάκων από wp_ σε κάτι πιο περίπλοκο.

Επιλέγοντας όλους του πίνακες της βάσης δεδομένων, διαλέγουμε Αντικατάσταση προθέματος πίνακα από το σχετικό μενού επιλογών, όπως παρουσιάζεται ακολούθως.

.

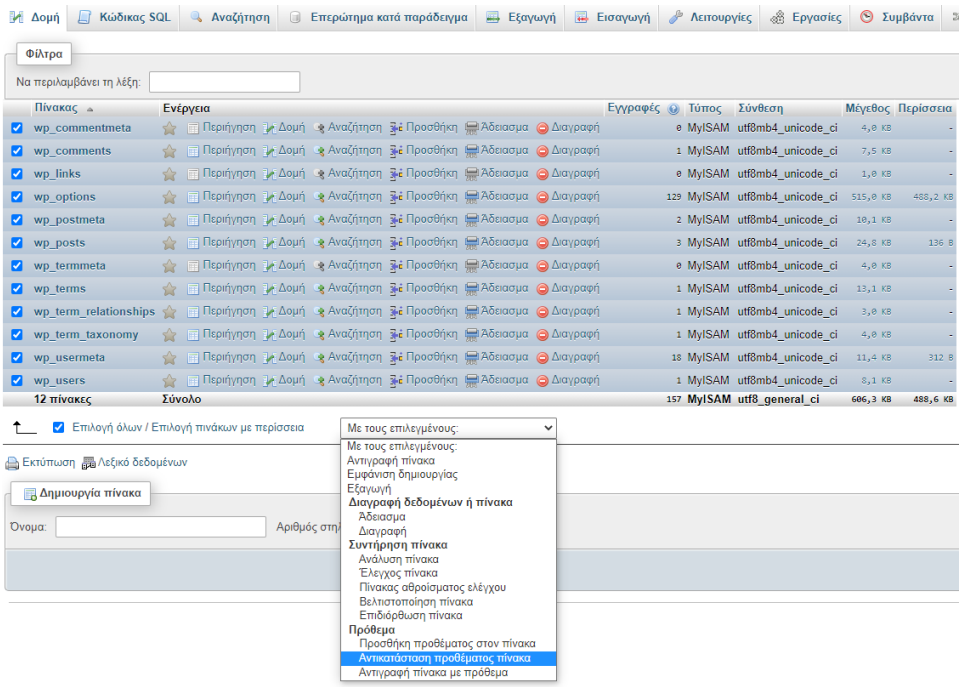

Εικόνα 6-31: Αντικατάσταση προθέματος πινάκων

Στη συνέχεια γράφουμε το καινούργιο πρόθεμα που επιθυμούμε να έχουν οι πίνακές μας, όπως παρουσιάζεται ακολούθως.

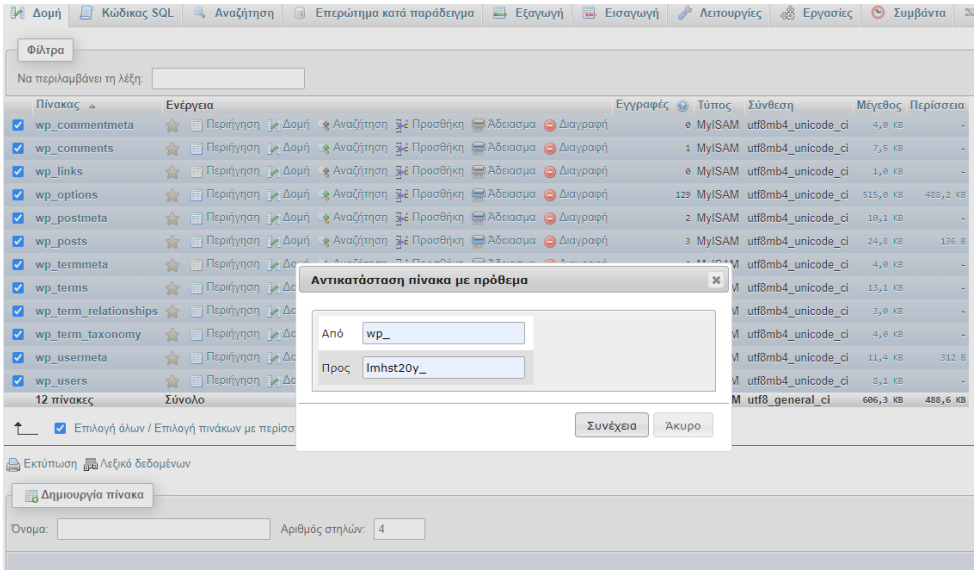

Εικόνα 6-32: Αντικατάσταση πίνακα με πρόθεμα

Κατά συνέπεια, οι πίνακές μας έχουν μεταβάλει το prefix και παρουσιάζονται με τα καινούργια ονόματά τους.

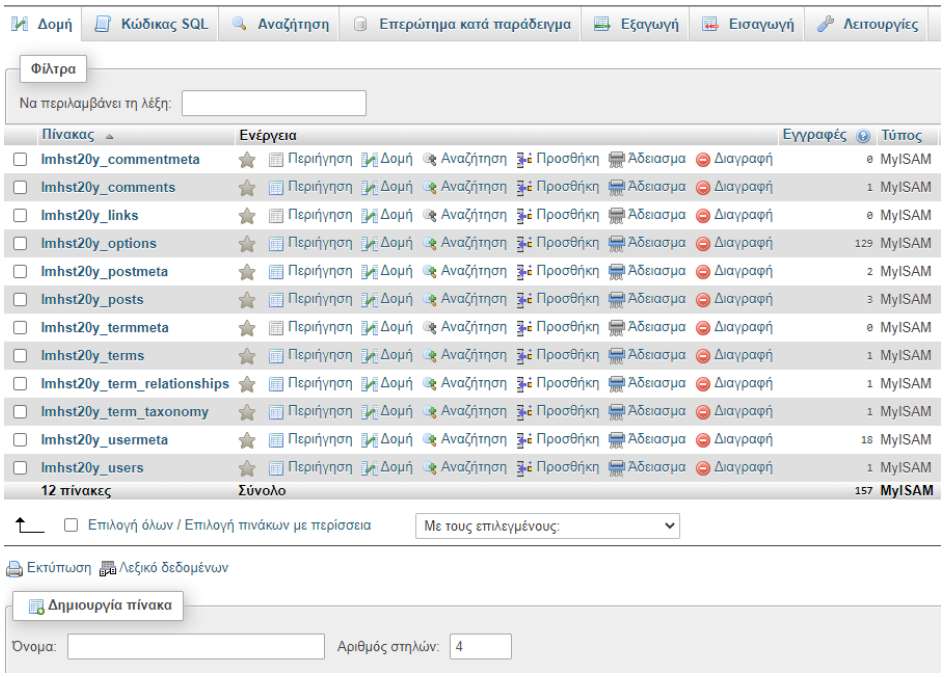

Εικόνα 6-33: Οι πίνακες της βάσης δεδομένων με το νέο πρόθεμα

Ακολούθως, χρειάζεται να αναζητήσουμε στον πίνακα options για άλλα πεδία που χρησιμοποιούν το wp_ ως πρόθεμα, ώστε να μπορούμε να τα τροποποιήσουμε [30]. Προκειμένου να το πετύχουμε, διατυπώνουμε αυτό το ερώτημα (query):

SELECT * FROM ` lmhst20y_options` WHERE `option_name` LIKE '%wp_%'

Ωστόσο, θα προκύψουν πολλά αποτελέσματα και πρέπει να πάμε ένα προς ένα για να μεταβάλλουμε αυτές τις γραμμές.

Ακολούθως, χρειάζεται να αναζητήσουμε στον πίνακα usermeta όλα τα πεδία που χρησιμοποιούν το wp_ ως πρόθεμα, ώστε να μπορούμε να τα τροποποιήσουμε. Διατυπώνουμε αυτό το ερώτημα SQL:

SELECT * FROM `wp_a123456_usermeta` WHERE `meta_key` LIKE '%wp_%'

Ο αριθμός των καταχωρήσεων μπορεί να διαφέρει ανάλογα με τον αριθμό των πρόσθετων που χρησιμοποιούμε. Απλώς αλλάζουμε όλα όσα έχουν wp_ στο νέο πρόθεμα.

Παράλληλα, εκτός από αυτή τη διαδικασία θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε κάποιο πρόσθετο (plugin). Στην περίπτωσή μας κάναμε χρήση του Brozzme DB Prefix & Tools Addons. Από το dashboard και την επιλογή Πρόσθετα αναζητήσαμε για εγκατάσταση το παραπάνω plugin και κάναμε εγκατάσταση όπως παρουσιάζεται ακολούθως.

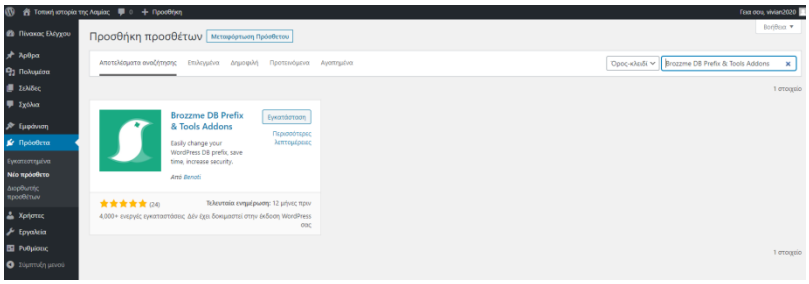

Εικόνα 6-34: Εγκατάσταση plugin για αλλαγή prefix στους πίνακες της βάσης δεδομένων

Πηγαίνοντας στις ρυθμίσεις του προσθέτου γράφουμε το πρόθεμα που επιθυμούμε να διαθέτουν οι πίνακές μας. Τα υπόλοιπα γίνονται αυτοματοποιημένα από το plugin.

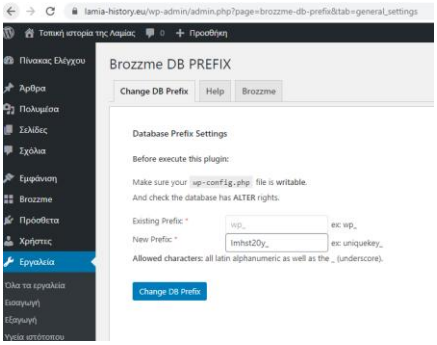

Εικόνα 6-35: Αλλαγή prefix με χρήση plugin

Όποιον τρόπο και να διαλέξουμε πλέον η βάση μας διαθέτει πίνακες με ένα πρόθεμα που είναι αρκετά πιο περίπλοκο από το default wp_ και, επομένως, αποκτούμε μία ισχυρή διασφάλιση για τον ιστότοπό μας.

ΜΕΡΟΣ Β΄

7. Η ΤΟΠΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

7.1 Η Ιστορία και η σημασία της

Η συγκεκριμένη ιστοσελίδα που δημιουργήθηκε έχει ως στόχο να παρουσιάσει στους χρήστες τα κυριότερα γεγονότα - σταθμούς, που καθόρισαν την Τοπική Ιστορία της Λαμίας. Κατά συνέπεια, με τη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία επιχειρήθηκε ο συγκερασμός των δυνατοτήτων που προσφέρουν τα σύγχρονα τεχνολογικά επιτεύγματα με τα οφέλη που αποκομίζουμε από τη γνώση της Ιστορίας μας, και μάλιστα της Τοπικής Ιστορίας.

Η αξία της Ιστορίας για τον κάθε άνθρωπο, αλλά και για το σύνολο της κοινωνίας είναι αδιαμφισβήτητη. Στην αρχαία Ελλάδα η λέξη «Ιστορία» ήταν συνώνυμη με την καθολική γνώση. Ο Ηράκλειτος, μάλιστα, θεωρούσε ως Ιστορία την επιστήμη του Πυθαγόρα που ήταν κοσμοαντίληψη και βιοθεωρία ταυτόχρονα, η οποία προσδιόριζε τη συνολική ερμηνεία του σύμπαντος. Στη σύγχρονη εποχή η Ιστορία είναι η επιστήμη που ασχολείται με τη γνώση του παρελθόντος, τη διαπίστωση και την κατανόηση των γεγονότων. Ο όρος δηλώνει επιπροσθέτως και την ιστορική πραγματικότητα, τα ίδια δηλαδή τα ιστορικά συμβάντα [31].

Η λέξη «Ιστορία» προέρχεται ετυμολογικά από τη λέξη «ίστωρ», που σημαίνει «αυτός που γνωρίζει». Επίσης, γλωσσολογικά η λέξη «Ιστορία» συνδέεται και με το ρήμα «οίδα», το οποίο μεταφράζεται επίσης ως «γνωρίζω». Στα λατινικά απαντά ως «historia». Στη συνέχεια, αυτή η λεξιλογική ρίζα μετεξελίχθηκε και στις άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες σε διάφορους τύπους, όπως «histoire, history, storia, istorie» [32].

Τη σημασία του ιστορικού γεγονότος προσδιόρισαν πρώτοι οι αρχαίοι Έλληνες «λογογράφοι». Στη συνέχεια, ο Ηρόδοτος θεμελίωσε την ιστορική επιστήμη και επάξια θεωρείται ως ο «πατέρας της Ιστορίας», η οποία πια αποκρυσταλλώθηκε με το έργο του Θουκυδίδη. Πραγματικά, ήδη στους αρχαίους χρόνους είχε γίνει αντιληπτό ότι η Ιστορία έχει ως επίκεντρο τον άνθρωπο. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι συνιστά πράξη ανθρώπινη ατόμων ή ομάδων, που δηλώνει κάτι το αξιομνημόνευτο και ασκεί επίδραση στις μεταγενέστερες γενιές. Επίσης, υποδεικνύει παραστατικά τους αγώνες και τις κατακτήσεις του ανθρώπινου γένους και των μεγάλων φυλετικών ομάδων του, κατά τη διαδρομή των αιώνων, στο πλαίσιο και του υλικού, αλλά κυρίως του πνευματικού πολιτισμού [33].

Η ιστορική γνώση αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο για τη σφυρηλάτηση της ιστορικής σκέψης, η οποία οδηγεί στη δημιουργία ελεύθερων ανθρώπων. Τα άτομα αποκτούν πρώτιστα εθνική, κοινωνική και πολιτική συνείδηση, καθώς αντιλαμβάνονται πρώτα τη δική τους ιστορική πραγματικότητα και, εν συνεχεία, το πανανθρώπινο ιστορικό και κοινωνικό «γίγνεσθαι». Παράλληλα, διαμορφώνουν κριτικό πνεύμα και ικανότητα, μέσω της σύγκρισης πολιτισμών, εποχών, συλλογικών στάσεων και συμπεριφορών. Η ιστορία, επομένως, είναι και ένας διάλογος με την «ετερότητα» και μία συμμετοχή στον αδιάκοπο αγώνα των ανθρώπινων γενεών για τη βελτίωση και την αλλαγή του κόσμου [34].

Η γνώση του παρελθόντος, ωστόσο, μπορεί να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο και στη διαμόρφωση του παρόντος και, συνεπώς, και του μέλλοντος. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί, άλλωστε, ότι τα ιστορικά γεγονότα δεν μπορούν να διαχωριστούν από το «ζωντανό παρόν», καθώς πολλές φορές οι άνθρωποι προσεγγίζουν την Ιστορία για να αντεπεξέλθουν στις δυσχέρειες της σύγχρονης πραγματικότητας. Η ιστορία παραδειγματίζει και διδάσκει, ώστε τα άτομα να υιοθετούν τις θετικές επιλογές του παρελθόντος και να απορρίπτουν τις λανθασμένες τακτικές [35].

7.2 Η Τοπική Ιστορία και η σημασία της

Τα τελευταία χρόνια διαπιστώνεται μία μετατόπιση του ιστορικού ενδιαφέροντος στα υποκείμενα της Ιστορίας και στη δράση και στις εμπειρίες τους με επίκεντρο τον τόπο τους. Ο τοπικός προσδιορισμός αναδεικνύεται, επομένως, σε ιδανικό περιβάλλον συσχέτισης της ιστορικής γνώσης και της ιστορικής έρευνας [36].

Ο όρος «Τοπική Ιστορία» συνοψίζει την ιστορία μιας τοπικής κοινωνίας, στην οποία υπεισέρχονται κοινοί και αλληλοεξαρτώμενοι παράγοντες, όπως η διοίκηση, το γραπτό και άγραφο δίκαιο, η πολιτική και οικονομική δομή, οι θρησκευτικοί δεσμοί, τα ήθη, τα έθιμα και οι συγκεκριμένες γεωγραφικές συνθήκες. Στην τοπική ιστορία εξετάζονται σε μικρή κλίμακα θέματα που αποτελούν αντικείμενο και της γενικότερης ιστορίας [37]. Επομένως, είναι αλληλένδετες και δε θα ήταν υπερβολή να υποστήριζε κανείς ότι η τοπική ιστορία αποτελεί την αρχή της Ιστορίας των ανθρώπων [38].

Η τοπική ιστορία κυρίως λειτουργεί ως αντίδοτο στη στείρα παράθεση ονομάτων, χρονολογιών και περιστατικών. Υπάρχει άμεση και ευδιάκριτη συσχέτιση τόπων, προσώπων και γεγονότων. Κατά συνέπεια, αποφεύγεται η παθητική στάση όσων επιδιώκουν να γνωρίσουν και να μελετήσουν τις ιστορικές αλληλουχίες [39].

Ο κοινωνικός στόχος της τοπικής ιστορίας, κατά συνέπεια, έγκειται στο να κατευθύνει τους ερευνητές να προσδώσουν ιδιαίτερη έμφαση στο υλικό που προσφέρει το άμεσο φυσικό ή πνευματικό περιβάλλον. Η έρευνα συσχετίζεται με την εμπειρία, τις γνώσεις και τα ακούσματα, εμβαθύνει σταδιακά στη γνώση και τελικά οδηγεί στην αποκρυστάλλωσή της. Επομένως, η τοπική ιστορία συμπληρώνει και ολοκληρώνει εν τέλει και τη γενικότερη Ιστορία [40].

7.3 Η Τοπική Ιστορία στο Διαδίκτυο

Στις μέρες μας αναντίρρητα διαπιστώνεται μία τεχνολογική και επιστημονική έκρηξη και μία ευρεία χρήση της Πληροφορικής και των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών. Ειδικότερα, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η εικόνα και ο ήχος που κυριαρχούν στις μέρες μας έχουν μετατρέψει τον κόσμο που μας περιβάλλει από απλό εικονιστικό σε ιλιγγιωδώς εικονικό (virtual) [41].

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, και η προβολή της Τοπικής Ιστορίας είναι δυνατόν να υλοποιηθεί με σαφή επιτυχία μέσω των νέων τεχνολογικών επιτευγμάτων, καθώς οι γνώσεις που παρουσιάζονται είναι πιο εύληπτες και κατανοητές και εντυπώνονται ευκολότερα και διαρκέστερα και στη μνήμη [42].

Πιο συγκεκριμένα, το διαδίκτυο στις μέρες μας εξελίσσεται σε σημαντικό πόρο για την ενίσχυση τόσο της ιστορικής έρευνας, όσο και της διδασκαλίας της Ιστορίας. Όπως υποστηρίζει η Βαμβακίδου [43]: «Ο όγκος των δεδομένων που διατίθεται και αφορά στην Ιστορία αυξάνεται και ενημερώνεται συνεχώς, ενώ τα παρεχόμενα είδη ψηφιακού υλικού μπορούν να μεταφορτωθούν και να χρησιμοποιηθούν από κάθε είδους μελετητή. Παράλληλα, η πρόσβαση σε ιστοσελίδες τοπικού ιστορικού περιεχομένου παρέχει στους επισκέπτες τους πρόσβαση σε μια ποικιλία πρωτογενών και δευτερογενών ιστορικών πηγών, δηλαδή σε γραπτό και εικονιστικό υλικό, σε ηχητικές και κινούμενες αποτυπώσεις, καθώς και σε πολλαπλές ερμηνευτικές προσεγγίσεις της ιστορίας από διαφορετικούς ιστορικούς, χωρίς χρονικό περιορισμό. Κατά συνέπεια, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη πηγή υλικού, το διαδίκτυο απεικονίζει τον πλουραλισμό που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη ιστοριογραφία και ενισχύει και τη συμμετοχή του κοινού στις διαδικασίες παραγωγής ιστορικής γνώσης».

8. ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ

8.1 Τιτανομαχία

Η ευρύτερη περιοχή του Δήμου Λαμίας και, γενικά, της Φθιώτιδας έχει διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην ελληνική ιστορία από την αρχαιότητα. Σπάργανα της αξίας της συγκεκριμένης περιοχής μπορούν να εντοπιστούν και στην ελληνική μυθολογία, με απαρχή τη μυθική εξιστόρηση της Τιτανομαχίας, της διαμάχης δηλαδή ανάμεσα στους Τιτάνες και στους Ολύμπιους θεούς.

Συγκεκριμένα, όπως αναφέρει ο Ησίοδος στη Θεογονία του, στους στίχους 630-638, οι Τιτάνες είχαν ως ορμητήριό τους το όρος Όθρυς, το όρος δηλαδή που βρίσκεται βορειανατολικά της Λαμίας και του Νομού Φθιώτιδας και συνεχίζει στη νοτιοδυτική πλευρά του Νομού Μαγνησίας.

Σύμφωνα με την εξέλιξη της Τιτανομαχίας, οι Τιτάνες υπερασπίζονταν τον Κρόνο και αντιμάχονταν τον Δία για δέκα χρόνια, αλλά τελικά ηττήθηκαν [44].

8.2 Δευκαλίωνας και Πύρρα - Έλληνας

Η ευρύτερη περιοχή της Λαμίας, ως πρωτεύουσα της Φθιώτιδας, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι συνδέεται άμεσα με τη μυθολογική δημιουργία του ελληνικού κόσμου. Στην Ελληνική Μυθολογία υπάρχει η ιστορία του κατακλυσμού στα χρόνια του Δευκαλίωνα, θυμίζοντάς μας τη βιβλική ιστορία του κατακλυσμού και της κιβωτού του Νώε.

Ο Δευκαλίωνας, γιος του Προμηθέα και της Κλυμένης, παντρεύτηκε την κόρη του Επιμηθέα και της Πανδώρας, Πύρρα, και ήταν βασιλιάς στη Φθία. Ο Δίας, όμως, αποφάσισε να τιμωρήσει το «χάλκινο» γένος των ανθρώπων με ραγδαίο κατακλυσμό. Ο Προμηθέας προστατεύοντας τον γιο του, Δευκαλίωνα, τον συμβούλεψε να δημιουργήσει μία «λάρνακα», μία κιβωτό δηλαδή, και να τοποθετήσει μέσα τρόφιμα και να σωθεί μαζί με τη γυναίκα του.

Μετά από 9 ημέρες και 9 νύχτες, η κιβωτός προσέγγισε τον Παρνασσό (ή σύμφωνα με άλλη εκδοχή την Όθρυ) και, όταν σταμάτησαν οι βροχές, ο Δευκαλίωνας βγήκε έξω από αυτή και έκανε θυσία στον Δία. Μετά από χρησμό. ο Δευκαλίωνας και η Πύρρα έδεσαν τα μάτια τους με πανί, ώστε να μη βλέπουν, και άρχισαν να πετάνε πέτρες προς τα πίσω, από τις οποίες δημιουργήθηκαν άνθρωποι. Συγκεκριμένα, από τους λίθους του Δευκαλίωνα δημιουργήθηκαν οι άντρες και από τους λίθους της Πύρρας οι γυναίκες. Από αυτό το γεγονός ονομάστηκαν οι άνθρωποι «λαός», καθώς η συγκεκριμένη λέξη προέρχεται ετυμολογικά από το «λαάς» που σημαίνει πέτρα.

Επομένως, το ζευγάρι του Δευκαλίωνα και της Πύρρας υπήρξαν οι προπάτορες της ελληνικής μυθολογίας. Απέκτησαν τρία παιδιά, τον Αμφικτύονα, την Πρωτογένεια και τον Έλληνα, από τον οποίο ονομάστηκε ολόκληρο το ελληνικό έθνος. Ο Έλληνας με τη νύμφη Οθρυΐδα απέκτησαν τρεις γιους, τον Αίολο, τον Δώρο και τον Ξούθο. Ο Ξούθος απέκτησε με τη σειρά του δύο γιους, τον Αχαιό και τον Ίωνα. Κατά συνέπεια, έτσι δημιουργήθηκαν τα τέσσερα βασικά ελληνικά φύλα, δηλαδή οι Αιολείς, οι Δωριείς, οι Αχαιοί και οι Ίωνες [45].

8.3 Ελλάδα

Ο Έλληνας εγκαταστάθηκε στη Φθία και ίδρυσε την πόλη Ελλάδα. Έχουν γίνει αρκετές αναφορές στην πόλη της Ελλάδας από τους αρχαίους ακόμα συγγραφείς.

Για παράδειγμα, στον Όμηρο και συγκεκριμένα στη Β΄ ραψωδία της Ιλιάδας, «στον κατάλογο των νεών», δηλαδή στον κατάλογο των πλοίων, των λαών και των ηγεμόνων που πήραν μέρος στην εκστρατεία της Τροίας, και στους στίχους 681-685, ο ποιητής αναφέρει ότι ο Αχιλλέας με 50 πλοία ήταν αρχηγός αυτών που κατοικούσαν στο Πελασγικό Άργος, στην Άλο, στην Αλόπη και στην Τραχίνα, καθώς και εκείνων που ήταν από τη Φθία και την Ελλάδα με τις όμορφες γυναίκες και που ονομάζονταν Μυρμιδόνες - Έλληνες και Αχαιοί.

Επίσης, στη Ι΄ ραψωδία, στον στίχο 395, ο Αχιλλέας απορρίπτοντας τα δώρα του Αγαμέμνονα, του απαντά πως, αν γλιτώσει από την Τροία και γυρίσει σπίτι του, τότε ο Πηλέας θα τον παντρέψει με κάποια από τις Αχαιοπούλες της Ελλάδας και της Φθίας. Στη συνέχεια της ίδιας ραψωδίας (στίχος 447 και εξής), ο Φοίνικας, ο παιδαγωγός του Αχιλλέα, αναφέρθηκε στο επεισόδιο με τον πατέρα του, τον Αμύντορα, που τον οδήγησε να εγκαταλείψει την Ελλάδα με τις όμορφες γυναίκες, αλλά και την ύπαρξη της Φθίας, που ήταν πολύ εύφορη. Επιπλέον, στη ραψωδία Π, στον στίχο 595, αναφέρεται ότι σκοτώθηκε ο γενναίος Βαθυκλής, ο γιος του Χάλκωνα, που ζούσε στην Ελλάδα και ξεχώριζε για τα πλούτη του ανάμεσα σε όλους τους Μυρμιδόνες [46].

Ο Θουκυδίδης, στο Πρώτο βιβλίο της ιστορίας του, στην Τρίτη παράγραφο αναφέρει ότι το όνομα της Ελλάδας προέρχεται από τον Έλληνα, τον γιο του Δευκαλίωνα. Ωστόσο, η ονομασία Έλληνες άργησε να καθιερωθεί για τους κατοίκους του συνόλου της ελληνικής επικράτειας [47].

Παράλληλα, και ο Αριστοτέλης στα Μετεωρολογικά του (352^{α}) προσπάθησε να συνδέσει την Ελλάδα με την Ήπειρο και τη Μακεδονία [48].

8.4 Αργοναυτική εκστρατεία

Στην Αργοναυτική εκστρατεία πήραν μέρος και αρκετοί βασιλείς και πολεμιστές από τη Φθιώτιδα. Για να βοηθήσουν τον Ιάσονα να φέρει το χρυσόμαλλο δέρας, έσπευσαν ο Ηρακλής από την Τραχίνα, ο βασιλιάς της Φθίας Πηλέας και τα αδέρφια Εύρυτος, Εχίων και Αιθαλίδης από την Αλόπη, καθώς και γενναίοι άντρες από τη Λοκρίδα [49].

8.5 Τραχίνα

Η Τραχίς είναι αρχαιότατη πόλη της Φθιώτιδας, η οποία ονομάστηκε έτσι πιθανόν λόγω της «τραχείας» φύσης του εδάφους της.

Πρώτος ο Όμηρος αναφέρει την Τραχίνα στην Ιλιάδα στη ραψωδία Β΄, στους στίχους 681-685, όπου αναφέρει κατά αλφαβητική σειρά τις 4 παραλιακές πόλεις του Αχιλλέα, δηλαδή το Πελασγικό Άργος, τη Άλο, την Αλόπη και την Τραχίνα, οι οποίες αντιστοιχούν στα σημερινά χωριά: Πελασγία, Ράχες, Μεγάλη Βρύση και Ηράκλεια [46].

Ήταν πρωτεύουσα της Τραχινίας χώρας, στην οποία βασίλευε ο Κύηκας, ανηψιός και φίλος του Ηρακλή. Σύμφωνα με μία μυθολογική εκδοχή από τη βασίλισσα των Τραχινίων Λαμία, που ήταν κόρη του Ποσειδώνα, κτίστηκε η Λαμία. Σύμφωνα με άλλη παράδοση, ωστόσο, κτίστηκε από τον Λάμο ή Λάμιο, γιο του Ηρακλή [50].

8.6 Κύηκας και Αλκυόνη

Η πόλη της αρχαίας Τραχίνας συνδέεται και με έναν μύθο που προσπαθεί να ερμηνεύσει ένα γνωστό μετεωρολογικό φαινόμενο, το οποίο συμβαίνει στην Ελλάδα κάθε χρόνο. Συγκεκριμένα, κατά την εποχή που βασίλευαν στην Τραχίνα ο Κήυκας και η Αλκυόνη, συνέβησαν διάφορα πολύ θλιβερά γεγονότα. Πρώτα από όλα αυτοκτόνησε ο αγαπημένος αδερφός του Κήυκα. Επιπλέον, ένας τεράστιος λύκος έκανε σφοδρές επιθέσεις στα κοπάδια των Τραχινίων και τα κατέστρεφε. Αφού εξουδετέρωσαν τον λύκο, ακολούθησε και επόμενη συμφορά. Εμφανίστηκαν ακρίδες που επιτέθηκαν στα χωράφια των κατοίκων με επακόλουθο τον υποσιτισμό και την ανέχεια.

Ο Κήυκας, επειδή είχε απελπιστεί, αποφάσισε να ζητήσει από το μαντείο των Δελφών χρησμό για να σώσει τη χώρα από την πείνα και το θάνατο. Προτίμησε όμως τον θαλάσσιο δρόμο, καθώς στη στεριά η τοποθεσία έβριθε από ληστές. Ενώ όμως ταξίδευε προς τους Δελφούς, ξεκίνησε μία φοβερή τρικυμία, με αποτέλεσμα το πλοίο του να καταποντισθεί και ο Τραχίνιος βασιλιάς να βρει τον θάνατο.

Το νεκρό σώμα του βασιλιά έφτασε στις ακρογιαλιές της Τραχίνας. Η Αλκυόνη, όταν αντίκρισε τον άντρα της, επιχείρησε να αυτοκτονήσει από τον γκρεμό της Τραχίνας. Ο Δίας,

όμως, αποφάσισε να κληροδοτήσει στο διηνεκές την αγάπη αυτού του ζευγαριού και έτσι μεταμόρφωσε τους δύο αγαπημένους σε θαλασσοπούλια με το όνομα της Αλκυόνης. Μάλιστα, ο βασιλιάς των θεών απαγόρευσε στους ανέμους να φυσούν τη χρονική περίοδο που η αλκυόνη γεννά και κλωσά τα αυγά της. Οι ηλιόλουστες και ευχάριστες αυτές ημέρες του χειμώνα ονομάζονται ακόμη και στις μέρες μας «αλκυονίδες ημέρες» [51].

8.7 Δρυόπη

Η Δρυόπη ήταν η κόρη του βασιλιά Δρύοπα, ο οποίος ήταν γιος του Σπερχειού και της Πολυδώρης. Σύμφωνα με τη μυθολογική παράδοση, η Δρυόπη ασχολούνταν με κτηνοτροφικές εργασίες στην Οίτη μαζί με τις νύμφες Αμαδρυάδες, που την άφηναν να παίρνει μέρος στα παιχνίδια τους.

Κάποια μέρα, ενώ βρισκόταν η Δρυόπη μαζί με τις Αμαδρυάδες, ο θεός Απόλλωνας την ερωτεύτηκε. Για να την προσεγγίσει πήρε τη μορφή μιας χελώνας και η Δρυόπη την πλησίασε και την αγκάλιασε. Τότε όμως ο θεός μεταμορφώθηκε σε φίδι και κατόρθωσε να αιφνιδιάσει τη βασιλοπούλα.

Μετά από αυτό το γεγονός, η Δρυόπη παντρεύτηκε τον Ανδραίμονα και γέννησε ένα παιδί, τον Άμφισσο, που όμως ήταν γιος του Απόλλωνα. Ο Άμφισσος ήταν ο ιδρυτής της αρχαίας πόλης Οίτης και, για να τιμήσει τον πατέρα του, θεμελίωσε και έναν ναό για τον Απόλλωνα. Η Δρυόπη έγινε τελικά και αυτή Αμαδρυάδα στη συνέχεια και ο γιος της προς τιμήν της καθιέρωσε στην Οίτη αγώνες δρόμου, στους οποίους δεν επιτρεπόταν να πλησιάσουν γυναίκες.

Οι απόγονοι του Άμφισσου, οι Δρύοπες, θεωρούνται από τους παλιότερους κατοίκους της ευρύτερης περιοχής του Δήμου Λαμίας [52].

8.8 Ηρακλής

Ένας από τους σπουδαιότερους και γνωστότερους μυθικούς υπερήρωες ήταν ο Ηρακλής, η ζωή του οποίου συσχετίστηκε άρρηκτα με την περιοχή του Δήμου Λαμιέων.

Ο Ηρακλής με τη δράση του εξύμνησε τη σωματική ισχύ και τελικά τη θεοποίησε στο πρόσωπό του. Ήταν γιος του Δία και της Αλκμήνης, που ήταν η γυναίκα του Αμφιτρύονα, του βασιλιά των Θηβών. Ο Δίας προσέλαβε τη μορφή του Αμφυτρύονα και έτσι εξαπάτησε την Αλκμήνη. Όσο χρόνο η Αλκμήνη ήταν έγκυος στον Ηρακλή, ήταν έγκυος και η Νικίππη, η βασίλισσα του Άργους. Αυτή τελικά λόγω της Ήρας γέννησε γρηγορότερα τον Ευρυσθέα, ο οποίος εξυπηρετώντας τις μνησικακίες της θεάς επέβαλε στον Ηρακλή βαρύτατες δοκιμασίες, τους γνωστούς δώδεκα άθλους.

Όταν γεννήθηκε ο ήρωας, η Ήρα από την ζήλεια της έβαλε στο κρεβάτι του δύο υπερμεγέθη φίδια, τα οποία όμως εξουδετέρωσε ο Ηρακλής, αν και ήταν μωρό. Άλλη μυθική ιστορία, βέβαια, αναφέρει ότι η Ήρα θήλασε τον Ηρακλή και, επειδή έπεσε λίγο από το γάλα της στον ουρανό, σχηματίστηκε ο γαλαξίας.

Το όνομα του Ηρακλή συνδέθηκε με τα μεγαλειώδη κατορθώματά του. Ένα από αυτά, λιγότερο γνωστό, συντελέστηκε κοντά στην περιοχή των Θερμοπυλών, στην οποία ο Ηρακλής σύχναζε αρκετές φορές. Μάλιστα οι θερμές πηγές των Θερμοπυλών ήταν αφιερωμένες στον ήρωα, καθώς θεωρούνταν ότι δημιουργήθηκαν από τον Ήφαιστο για να λούζεται ο Ηρακλής. Στη συγκεκριμένη περιοχή, όμως, δρούσαν δύο τρομεροί ληστές, οι Κέκρωπες, που τρομοκρατούσαν τους γύρω κατοίκους. Οι Κέκρωπες προσπάθησαν ακόμη και να κλέψουν τα όπλα του Ηρακλή κάποια στιγμή που κοιμόταν κοντά στις πηγές. Ο Ηρακλής πολύ εύκολα τους ακινητοποίησε και τους κρέμασε από τα πόδια σε ένα ξύλο και τους κουβαλούσε με τα πόδια προς τα κάτω. Στο τέλος, όμως, τους λυπήθηκε και τους απελευθέρωσε, αφού του υποσχέθηκαν ότι θα σταματήσουν τις ληστείες.

Άρρηκτα δεμένο, όμως, με την περιοχή του Δήμου Λαμίας είναι το τέλος του Ηρακλή. Μετά την ολοκλήρωση των δώδεκα άθλων του και άλλων αγαθοεργιών, αποφάσισε να αφοσιωθεί στη δημιουργία της οικογένειάς του. Ήρθε σε αντιπαράθεση με τον ποταμό Αχελώο για μια γυναίκα, τη Διηάνειρα, την οποία τελικά κέρδισε ο Ηρακλής και την παντρεύτηκε. Στη συνέχεια, αυτοεξορίστηκε με τη Δηιάνειρα στην περιοχή του βασιλιά της Τραχίνας, Κύηκα. Καθώς, όμως, πλησίαζε στην Τραχίνα, αναγκάστηκε να περάσει τον ποταμό Εύηνο. Εκεί πορθμέας ήταν ο Κένταυρος Νέσσος, που πήρε στους ώμους του τη Δηιάνειρα, για να την περάσει απέναντι, αλλά στην ουσία ήθελε να την απαγάγει. Όταν κατάλαβε ο Ηρακλής τις προθέσεις του, τον στόχευσε με τόξο. Πριν ξεψυχήσει, ο Κένταυρος πρόσφερε το δηλητηριασμένο αίμα του στη Δηιάνειρα, για να το χρησιμοποιήσει σε περίπτωση που απειλείται.

Μετά από καιρό, πραγματικά, η Δηιάνειρα, ζήλεψε τον Ηρακλή και χρησιμοποίησε το δηλητηριασμένο αίμα. Εκείνη την περίοδο ο Ηρακλής, θαύμαζε την Ιόλη, την κόρη του Ευρύτου που είχε διδάξει στον Ηρακλή το πώς να τοξεύει. Η Δηιάνειρα, λοιπόν, άλειψε τον χιτώνα του Ηρακλή με το δηλητηριασμένο αίμα και τον έστειλε με τον Λίχα στον Ηρακλή. Φορώντας τον χιτώνα ο Ηρακλής, ένιωσε ότι κολλά στο σώμα του σαν πυρακτωμένο αντικείμενο και, προσπαθώντας να τον βγάλει, αποσπούσε τις σάρκες του. Όταν η Δηιάνειρα πληροφορήθηκε το γεγονός, αυτοκτόνησε από τύψεις. Ο Ηρακλής ζήτησε να μεταφερθεί στην Τραχίνα. Ο μύθος αναφέρει ότι ο Ηρακλής, υποφέροντας από τον πόνο, έσκαψε με τα

ίδια του τα χέρια το φαράγγι του Ασωπού, για να φτάσει στην κορυφή της Οίτης. Επίσης, υπήρχε και η μυθική ιστορία ότι ο ποταμός Γοργοπόταμος ανάβλυσε για να δροσίσει τον Ηρακλή.

Τελικά, από τη θέση Πυρά στην Οίτη, ο Ηρακλής εκσφενδόνισε από τα νεύρα του τον φίλο του Λίχα στο βάθος του Μαλιακού Κόλπου, κοντά στην Εύβοια, και από αυτόν προέκυψαν τα Λιχαδονήσια. Στο τέλος, αφού είχε απελπιστεί από τους δυσβάσταχτους πόνους, αποφάσισε να λυτρωθεί ρίχνοντας το σώμα του στη φωτιά. Χάρισε τα βέλη του στον φίλο του τον Φιλοκτήτη και, αφού ετοίμασε ο ίδιος τα ξύλα για τη φωτιά, ζήτησε από τον Φιλοκτήτη να ανάψει το πυρ.

Μετά τη συγκεκριμένη θυσία, ο Δίας κάλεσε τον Ηρακλή στον Όλυμπο και τον έκανε κοινωνό την τράπεζας των θεών. Του έδωσε μάλιστα για σύζυγό του την Ήβη, τη θεά της νεότητας. Έτσι ολοκληρώθηκε ο ένδοξος βίος του Ηρακλή, του οποίου η φήμη είναι αέναη και παγκόσμια [53].

8.9 Φθία - Πηλέας

Κοντά στον σημερινό Δήμο Λαμιέων βρισκόταν η ομηρική Φθία, η πατρίδα των γενναίων Μυρμιδόνων και κυρίως του Αχιλλέα και του Πατρόκλου.

Στη Φθία βρέθηκε ο Πηλέας, ο πατέρας του Αχιλλέα, και παντρεύτηκε την κόρη του βασιλιά Ευρυτίωνα, την Αντιγόνη. Ωστόσο, μετά τον θάνατο της πρώτης γυναίκας του, ο Πηλέας ξαναπαντρεύτηκε τη Νηρηίδα Θέτιδα και έτσι απέκτησε τον Αχιλλέα.

Η Θέτιδα, όταν ο γιος της ήταν νήπιο, τον βύθισε στα νερά της Στύγας, για να γίνει αθάνατος. Δυστυχώς, ενώ είχε βυθιστεί όλο σώμα του παιδιού στο νερό, έμεινε θνητό το σημείο από το οποίο το κρατούσε η μητέρα του, δηλαδή η φτέρνα του. Από αυτό το γεγονός έμεινε γνωστή «η Αχίλλειος πτέρνα», το ευάλωτο δηλαδή σημείο του Αχιλλέα, που έμελλε τελικά να είναι και το σημείο που θα τον οδηγούσε στον θάνατο.

Η Θέτιδα αγαπούσε πολύ τον γιο της, αλλά οι συχνές διαφωνίες με τον Πηλέα την υποχρέωσαν να εγκαταλείψει το παιδί της και να επιστρέψει στο ανάκτορο του πατέρας της, του Νηρέα.

Ο Πηλέας ενδιαφέρθηκε πολύ για την ανατροφή και τη διαπαιδαγώγηση του Αχιλλέα και για αυτό τον έστειλε κοντά στον αρχηγό των Δολόπων, τον Φοίνικα, ο οποίος του δίδαξε τη ρητορική και την πολεμική τέχνη. Επίσης, ως δάσκαλό του είχε και τον κένταυρο Χείρωνα, ο οποίος του δίδαξε μουσική, ιατρική και δικαιοσύνη.

Μεγαλώνοντας ο Αχιλλέας έμελλε να γίνει ο νεότερος, ο ωραιότερος, ο γενναιότερος, ο ισχυρότερος και ο ενδοξότερος από τους ήρωες του Ομήρου.

Πραγματικά, η ηρωική ζωή του Αχιλλέα και ο ρόλος που διαδραμάτισε στον Τρωικό πόλεμο υμνήθηκαν από τον Όμηρο στην Ιλιάδα. Η «μήνις του Αχιλλέα», ο θύμος και η οργή του ήταν άλλωστε και το θέμα του έπους [54].

8.10 Αχιλλέας

Ο Αχιλλέας ήταν ο γιος του Πηλέα, του βασιλιά των Μυρμιδόνων στη Φθία. Για αυτόν τον λόγο ονομάζεται και Πηλείδης. Η μητέρα του ήταν η Νηρηίδα Θέτιδα. Η μυθική παράδοση αναφέρει ότι ο Δίας και ο Ποσειδώνας βρίσκονταν σε διαμάχη για το ποιος θα γίνει ο σύζυγος της Θέτιδας, αλλά, επειδή πήραν ένα χρησμό ότι ο γιος που θα γεννούσε η θεά θα ήταν δυνατότερος από τον πατέρα του, αποφάσισαν να την αφήσουν να παντρευτεί κάποιον θνητό.

Η Θέτιδα αγαπούσε πάρα πολύ τον γιο που απέκτησε από τον Πηλέα και προσπάθησε να τον κάνει άτρωτο, αφήνοντας όμως τη φτέρνα του ως το μοναδικό σημείο του σώματός το οποίο θα μπορούσε να πληγεί και το οποίο έμελλε να είναι ο λόγος του θανάτου του Αχιλλέα.

Ο Αχιλλέας έλαβε σπουδαία παιδεία κοντά στον κένταυρο Χείρωνα και τον αρχηγό των Δολόπων, τον Φοίνικα, στο Πήλιο, μαζί πιθανότατα με τον φίλο του τον Πάτροκλο.

Η Θέτιδα γνώριζε ότι ο γιος της θα πέθαινε, αν λάμβανε μέρος στον Τρωικό Πόλεμο, και προσπάθησε να τον προστατέψει κρύβοντάς τον στην αυλή του Λυκομήδη στη Σκύρο, μεταμφιέζοντάς τον μάλιστα σε κορίτσι. Εκεί, ωστόσο, ο Αχιλλέας απέκτησε ένα γιο, τον Νεοπτόλεμο.

Οι υπόλοιποι ήρωες πάντως της εκστρατείας εναντίον της Τροίας επιθυμούσαν και τη συμμετοχή του γενναίου Αχιλλέα στο εγχείρημα. Έτσι, ο πολυμήχανος Οδυσσέας με ένα ακόμα πανούργο σχέδιό του κατόρθωσε να εμφανίσει την πραγματική ταυτότητα του μεταμφιεσμένου Αχιλλέα. Έφτασε στο παλάτι του Λυκομήδη με φορέματα και κοσμήματα και παράλληλα είχε μαζί του και ένα σπαθί. Όπως ήταν αναμενόμενο, τα υπόλοιπα κορίτσια ασχολήθηκαν με τα γυναικεία ρούχα, ενώ ο Αχιλλέας έπιασε στα χέρια του το σπαθί αποκαλύπτοντας έτσι τον πραγματικό του εαυτό. Ο Οδυσσέας στη συνέχεια τον έπεισε να ακολουθήσει και τους υπόλοιπους ήρωες στην Τροία.

Κατά τη διάρκεια του Τρωικού πολέμου ο Αχιλλέας διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο. Αρχικά, ο υποτιθέμενος γάμος με αυτόν έπεισε την Κλυταιμνήστρα να μεταφέρει στην

Αυλίδα την κόρη της την Ιφιγένεια, η οποία και τελικά θυσιάστηκε για την έναρξη του πολέμου.

Κυρίως, όμως, ο Αχιλλέας έμεινε γνωστός ως ο πιο γενναίος, ο πιο δυνατός και ο πιο ενεργός ήρωας των Αχαιών. Σύμφωνα με τον Όμηρο κατά τη διάρκεια του δεκαετή πολέμου ο Αχιλλέας κατέλαβε 11 πόλεις και 12 νησιά. Ανάμεσα στα λάφυρά του ήταν και η Βρισηίδα, που στάθηκε η αφορμή για την έντονη διαμάχη του με τον Αγαμέμνονα. Ο Αγαμέμνονας αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη Χρυσηίδα και να πάρει στη θέση της τη Βρισηίδα του Αχιλλέα και, κατά συνέπεια, να ξεκινήσει μία σφοδρή σύγκρουση ανάμεσα στους δύο πρωταγωνιστές του έπους. Η «μήνις», ο θυμός του Αχιλλέα, άλλωστε, αποτελεί και το θέμα της Ιλιάδας του Ομήρου.

Ο Αχιλλέας, λόγω της οργής του προς τον Αγαμέμνονα, εγκατέλειψε τον πόλεμο και αυτό το γεγονός είχε ολέθριες συνέπειες στο στρατόπεδο των Ελλήνων. Επανήλθε στη μάχη μόνο για να εκδικηθεί τον θάνατο του φίλου του, του Πατρόκλου, και σκότωσε τελικά τον Έκτορα, τον ισχυρότερο Τρώα πολεμιστή. Στη συνέχεια έπεσε και ίδιος νεκρός από ένα δηλητηριώδες βέλος του Πάρη, το οποίο κατευθύνθηκε ωθούμενο από τον θεό Απόλλωνα στην «αχίλλειο πτέρνα» του. Έτσι, τελείωσε ο βίος αυτής της μεγαλειώδους προσωπικότητας, που εμπνέει διαχρονικά τους ανθρώπους σε όλη την υφήλιο [55].

8.11 Σπερχειός

Η αξία του Σπερχειού ποταμού για την ευρύτερη περιοχή της Λαμίας είναι γνωστή από την αρχαιότητα και για αυτό ο ποταμός είχε θεοποιηθεί.

Ο ποταμός πηγάζει από τον Τυμφηστό και τροφοδοτείται από χειμάρρους, όπως ο Ρουστιανίτης, η Βίστριζα, ο Γοργοπόταμος και ο Ασωπός. Οι απορροές του καταλήγουν στον Μαλιακό Κόλπο, δημιουργώντας έναν ξεχωριστό υδροβιότοπο στο δέλτα του. Κατά τη διάρκεια των ετών δημιουργήθηκαν διάφορες προσχώσεις που αλλοίωσαν την εικόνα της περιοχής, όπως συνέβη και με το αρχαίο στενό των Θερμοπυλών.

Το όνομα Σπερχειός προέρχεται από το ρήμα «σπέρχω», που σημαίνει ρέω, κινούμαι ορμητικά. Ο ποταμός είναι γνωστός από τη μυθολογία. Λατρευόταν ως θεός και θεωρούνταν γιος του Ωκεανού και γιος του Δία, γι’ αυτό και ονομάζεται «διοτρεφής ή διιπετής ποταμός».

Ιδιαίτερη σημασία είχε η σχέση του ποταμού με τον Αχιλλέα. Λεγόταν ότι κοντά στον ποταμό, ο Αχιλλέας μαζί με τον επιστήθιο φίλο του, τον Πάτροκλο, νίκησαν τον Πάρη. Επίσης, στους στίχους 173 – 177 της Ραψωδίας Π της Ιλιάδας αναφέρεται ότι ο Μενέσθιος, ο

καλύτερος στρατηγός του Αχιλλέα κατά τον Τρωικό Πόλεμο, είχε ως πατέρα του τον Σπερχειό, εραστή της Πολυδώρας που ήταν κόρη του Πηλέα.

Επιπλέον, στον στίχο 140 της Ραψωδίας Π της Ιλιάδας, παρουσιάζεται μία ακόμη πτυχή της σχέσης ανάμεσα στον Αχιλλέα και τον Σπερχειό ποταμό. Συγκεκριμένα, ο Αχιλλέας απαρηγόρητος για τον θάνατο του επιστήθιου φίλου του, του Πατρόκλου, αποφασίζει να αποδώσει νεκρικές τιμές προς αυτόν. Ενώ οι σύντροφοί του ανάβουν φωτιά για να κάψουν το σώμα του νεκρού, αυτός αποσύρεται και προβαίνει σε μία ιδιαίτερη πράξη. Κόβει το ξανθό μαλλί του, το οποίο δεν είχε κόψει από την αρχή του Τρωικού Πολέμου. Στη συνέχεια γυρίζει πίσω και κοιτάζοντας της θάλασσα, σαν να ατένιζε την πατρίδα του, τελικά αποθέτει τα κομμένα μαλλιά του στα χέρια του νεκρού φίλου του. Στο μυαλό του έχει ότι ο πατέρας του, ο Πηλέας είχε υποσχεθεί να κάνει θυσίες κριαριών στο βωμό που βρισκόταν κοντά στις πηγές του Σπερχειού, αν γυρνούσε ζωντανός ο γιος του από την Τροία. Επίσης, είχε υποσχεθεί να αφιερώσει τα μαλλιά του γιου του στο Σπερχειό. Αυτός, όμως, έχοντας καταλάβει ότι αυτό δε θα συνέβαινε ποτέ, αφιέρωσε τα μαλλιά του στο νεκρό αγαπημένο του φίλο Πάτροκλο, απευθυνόμενος στον ποταμό Σπερχειό με παράπονο [56].

8.12 Ελληνικά φύλα στην περιοχή του Σπερχειού

Αινιάνες: Το όνομά τους το πήραν από μία πόλη πλησίον των Τεμπών, την Αινία. Η κάθοδός τους από την Θεσσαλία πραγματοποιήθηκε λίγο πριν την κάθοδο των Δωριέων. Κατέλαβαν την περιοχή μεταξύ της Όθρυος, της Οίτης και του Τυμφρηστού. Μετά από συγκρούσεις με τους παλιότερους κατοίκους, εδραιώθηκαν στην περιοχή και έκαναν την Υπάτη πρωτεύουσα και ορμητήριό τους.

Μαλιείς: Οι αρχαίοι κάτοικοι της περιοχής από την Οίτη μέχρι τον Μαλιακό Κόλπο που ονομαζόταν Μαλίδα. Διακρίνονταν σε τρεις φυλές: τους Τραχινίους, τους Παραλίους και τους Ιερείς - Αμφικτύονας.

Οιταίοι: Αρχικά ήταν αυτόνομος λαός που κατοικούσε γύρω από την Οίτη και έκανε συνεχείς επιθέσεις στους γειτονικούς λαούς, όπως ήταν οι Μαλιείς. Τελικά, δημιούργησαν το «Κοινό των Θεσσαλών», με κυριότερες πόλεις την Αντίκυρα, την Ανθήλη και την Τραχίνα.

Δρύοπες: Κατοικούσαν μεταξύ της Οίτης και του Παρνασσού. Ανήκαν στους Προέλληνες ή Πρωτοέλληνες. Μαζί με τους Δωριείς, αρκετοί από αυτούς κατευθύνθηκαν στην Πελοπόννησο.

Δόλοπες: Η χώρα των Δολόπων ήταν ορεινή, κοντά στο νοτιοδυτικό τμήμα της Θεσσαλίας, και οι κάτοικοί της ζούσαν φτωχικά και ασχολούνταν αποκλειστικά με την κτηνοτροφία.

Γνωστός ήταν ο βασιλιάς τους, ο Φοίνικας, στον οποίο είχε αναθέσει ο Πηλέας την ανατροφή και τη μόρφωση του γιού του, Αχιλλέα [57].

9. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΛΑΜΙΕΩΝ

9.1 Προεπαναστατικά

9.1.1 Ίδρυση της Λαμίας

Η ευρύτερη περιοχή της πόλης της Λαμίας, χτισμένη στις νότιες παρυφές του όρους «Όθρυς» (ή «Όρθρυς»), σε στρατηγικό σημείο για τον έλεγχο της κοιλάδας του Σπερχειού, κατοικήθηκε από την εποχή του Χαλκού, ίσως και νωρίτερα, από διάφορα προελληνικά φύλα, όπως οι Δρύοπες και οι Πελασγοί [58].

Πραγματικά, η ύπαρξη τμήματος του περιβόλου της αρχαίας Ακρολαμίας προϋποθέτει και την ύπαρξη κοντινού ιδρυμένου οικισμού, ο οποίος χρονολογείται, επομένως, από τα τέλη του 6^{ου} αιώνα π.Χ. .

Σύμφωνα με τη μυθολογική παράδοση, την πόλη της Λαμίας έκτισε ο Λάμος ή Λάμιος, ο οποίος ήταν γιος του Ηρακλή και της Ομφάλης.

Σύμφωνα με άλλη εκδοχή τη Λαμία έκτισε η Λαμία, η κόρη του Ποσειδώνα και βασίλισσα της Τραχίνας, η οποία απέκτησε με τον Δία την πρώτη αρχιέρεια με μαντικές ικανότητες, την Σίββυλαν. Για αυτό και στην περιοχή λατρευόταν έντονα ο Ποσειδώνας [49].

9.1.2 Η Αρχαιότερη παρουσία της Λαμίας στα κείμενα

Κατά τη διάρκεια του έτους 426 π. Χ. (ή του 427 π.Χ.) ο αρχαίος κόσμος έζησε έναν από τους πιο καταστροφικούς σεισμούς που συντάραξε όλη την κεντρική ηπειρωτική Ελλάδα, με επίκεντρο την ευρύτερη περιοχή της Λαμίας. Έγινε μάλιστα και ιδιαίτερα αισθητός στην Αθήνα, με αποτέλεσμα ακόμα και τη μετατόπιση του νοτιοανατολικού τμήματος του Παρθενώνα, που μόλις 12 χρόνια πριν είχε ολοκληρωθεί. Εικάζεται ότι ο σεισμός είχε ισχύ περίπου 7 βαθμούς της κλίμακας Ρίχτερ.

Εξαιτίας, του συγκεκριμένου σεισμού γίνεται αναφορά για πρώτη φορά στην πόλη της Λαμίας με τη χρήση του συγκεκριμένου ονόματος σε μία τόσο πρώιμη ιστορική περίοδο από τον Θουκυδίδη (Γ΄, 87 – 89) και τον Στράβωνα (Α, 3, 20).

Ο Στράβωνας, μάλιστα, περιγράφει τις συνέπειες του φοβερού αυτού σεισμού πολύ γλαφυρά. Αναφέρει, συγκεκριμένα, ότι οι θερμές πηγές της Αιδηψού και των Θερμοπυλών στέρεψαν για τρεις μέρες. Επίσης, η Σκάρφεια καταστράφηκε ολοσχερώς και σκοτώθηκαν χίλιοι επτακόσιοι άνθρωποι. Παράλληλα, έγιναν παραπλήσια ολοκληρωτικές καταστροφές και στην πόλη της Λαμίας («παραπλήσια δὲ συμβῆναι καὶ Λαμιεῦσι») [49].

9.1.3 Αμφικτυονία

Κατά τους επόμενους αιώνες, η Λαμία αποτέλεσε την πρωτεύουσα του κράτους των Μαλιέων και η Υπάτη ήταν η πρωτεύουσα του Κοινού των Αινιάνων. Γενικά, στη Φθιώτιδα, υπήρχαν τα Κοινά των Μαλιέων, των Αχαιών Φθιωτών, των Οιταίων και των Αινιάνων. Τα διάφορα Κοινά ήταν μέλη του Αμφικτυονικού Συνεδρίου, που τελικά απέκτησε Πανελλήνιο χαρακτήρα. Ο αρχικός τοπικός χαρακτήρας του θεσμού των Αμφικτυονιών, ωστόσο, αποδεικνύεται και από το όνομά του το οποίο προερχόταν από τον Αμφικτύονα, τον γιο του Δευκαλίωνα και της Πύρρας και αδελφό του Έλληνα.

Το Συνέδριο συγκαλούνταν δύο φορές τον χρόνο, την άνοιξη στο ιερό του Απόλλωνα στους Δελφούς και το φθινόπωρο στο ιερό της Δήμητρας στην Ανθήλη (Αμφικτυονίς) κοντά στις Θερμοπύλες.

Άλλωστε, τα κυριότερα αρχαιολογικά ευρήματα στην ευρύτερη περιοχή Σπερχειού προέρχονται από δύο νεκροταφεία, τα οποία βρίσκονται στις θέσεις Σταυρός και Μεξιάτες κοντά στη Λαμία, και από δύο ιερά. Το ένα ήταν το ιερό της Πυράς Ηρακλέους, στην κορυφή της Οίτης, και το δεύτερο ήταν της Δήμητρας Πυλαίας στην Ανθήλη.

Τα Πανελλήνιας εμβέλειας αυτά ιερά συνέχισαν να λειτουργούν μέχρι τους Ρωμαϊκούς χρόνους. Η «Πυλαία» Αμφικτυονία, που αργότερα ονομάστηκε Δελφική, οργανώθηκε πριν τον 5ο αι. π. Χ. γύρω από το ιερό της Δήμητρας όπου σώζεται το στάδιο και μια στοά [59].

9.1.4 Συμμετοχή στην εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου

Στην Ανθήλη το 337 π.Χ., ύστερα από απόφαση του Αμφικτυονικού Συνεδρίου με συμμετοχή όλων των Ελλήνων, εκτός από τους Θηβαίους, τους Αθηναίους και Λακεδαιμονίους, ο Βασιλιάς της Μακεδονίας Αλέξανδρος αναγορεύτηκε για πρώτη φορά «Ηγεμών των Ελλήνων». Ήταν μία πράξη ενότητας των Ελλήνων, αλλά φανερώνει και την κομβική θέση της περιοχής της Λαμίας για την έναρξη της σπουδαίας πορείας του Μεγάλου Στρατηλάτη. Ένα σώμα Λαμιέων ιππέων μάλιστα ακολούθησε τον Μέγα Αλέξανδρο στην επική εκστρατεία του μέχρι τις Ινδίες [60].

9.1.5 Λαμιακός Πόλεμος

Μετά τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, οι αντι-μακεδονικές δυνάμεις, με πρωτεργάτες τους Αθηναίους και τους Θηβαίους και με αρχηγό τον Λεωσθένη, πολιόρκησαν τις Μακεδονικές δυνάμεις του Αντιπάτρου στη Λαμία. Οι μάχες που δόθηκαν έμειναν γνωστές ως Λαμιακός Πόλεμος. Ο Φθιωτικός λαός ήταν με το μέρος των Μακεδόνων, οι οποίοι και τελικά κέρδισαν στον πόλεμο.

Συγκεκριμένα, το 323 π.Χ. ο Αντίπατρος αντιμετωπίζοντας πολλές δυσχέρειες, αναγκάστηκε να οχυρωθεί στη Λαμία και να περιμένει βοήθεια από την Ασία. Μάλιστα, η Λαμία λόγω της θέσης της και της υψηλής της ακρόπολης και εξαιτίας των τειχών της ήταν η κατάλληλη τοποθεσία για την αναμονή της συνδρομής από την ανατολή.

Από την άλλη πλευρά ο Λεωσθένης οχύρωσε το στρατόπεδό του κοντά στη Λαμία με βαθιά τάφρο και χαρακώματα. Αρχικά, εξαπέλυσε επίθεση εναντίον του Αντιπάτρου, αλλά, επειδή δεν στέφτηκε αυτή από επιτυχία, αποφάσισε να πολιορκήσει τη Λαμία και να κλείσει κάθε δίοδο προς αυτήν. Στη συνέχεια, όμως, κάποιοι από τους συμμάχους του τού ζήτησαν να αποχωρήσουν, αλλά ο Λεωσθένης είχε ακόμα ικανές δυνάμεις, ώστε να ασκεί σταθερή πίεση προς τους αντιπάλους του.

Η γενικότερη έλλειψη εφοδίων και τροφίμων έκαμψαν τη σθεναρή αντίσταση του Αντιπάτρου, ο οποίος αναγκάστηκε να διαπραγματευτεί όρους ειρήνευσης. Ο Λεωσθένης, ωστόσο, αντέτεινε παράδοση του Αντιπάτρου άνευ όρων.

Η τύχη, όμως, ήταν με το μέρος των Μακεδόνων, καθώς σε μία συμπλοκή που έγινε, ένας λίθος εκσφενδονίστηκε και, τελικά, σκότωσε τον Λεωσθένη. Έτσι, τελικά, νίκησαν οι Μακεδόνες, αφού έλυσαν την πολιορκία [61].

9.1.6 Η μάχη της Σκάρφειας (146 π.Χ.)

Η Λαμία, και μετά τον Λαμιακό Πόλεμο, είναι κομβικό πέρασμα για τον στρατό πολλών κατακτητών, όπως του Δημητρίου του Πολιορκητού και του Αννίβα. Πραγματικά, η περιοχή ταλαιπωρήθηκε έντονα από τις συγκρούσεις μεταξύ του Κάσσανδρου και του Δημητρίου του Πολιορκητή και τις επιχειρήσεις του Πύρρου της Ηπείρου εναντίον των Μακεδόνων.

Επίσης, γίνεται μέλος της Αιτωλικής Συμπολιτείας. Ακολουθεί μία περίοδος σφοδρών συγκρούσεων ανάμεσα στην Αιτωλική Συμπολιτεία και στους Ρωμαίους.

Χαρακτηριστική περίπτωση είναι η μάχη της Σκάρφειας το 146 π.Χ ανάμεσα στον Κριτόλαο με την Αιτωλική Συμπολιτεία και στον Μέτελλο με τον ρωμαϊκό στρατό. Η ήττα των Ελλήνων ήταν πολύ βαριά, χιλιάδες σκοτώθηκαν και περίπου χίλιοι αιχμαλωτίστηκαν. Στη συνέχεια, άρχισε για την περιοχή της Λαμίας η Ρωμαιοκρατία [49].

9.1.7 Ρωμαιοκρατία

Κατά τα χρόνια της Ρωμαιοκρατίας η ευρύτερη περιοχή της Λαμίας αποτέλεσε τμήμα της επαρχίας της «Αχαΐας» (νοτίως του Ολύμπου), με πρωτεύουσα την Κόρινθο, και υπαγόταν απευθείας στη ρωμαϊκή Σύγκλητο [49].

9.1.8 Βυζάντιο

Ο ισχυρός σεισμός του 551 μ.Χ. κατέστρεψε τη Λαμία με αποτέλεσμα να παρακμάσει η περιοχή για αιώνες.

Προκειμένου να αναχαιτίσει τις επιδρομές των εχθρών ο Ιουστινιανός έκτισε πολλά τείχη και οχύρωσε διάφορα μέρη της Ελλάδας. Ανάμεσά τους ήταν και οι Θερμοπύλες και η Ανόπαια, που εξοπλίστηκαν μάλιστα με διπλά περιτειχίσματα, η Ηράκλεια και η Υπάτη.

Άλλωστε, στα χρόνια του αυτοκράτορα Ιουστινιανού ο γεωγράφος Ιεροκλής αναφέρει στο σύγγραμμά του «Συνέκδημος» ότι στη Φθιώτιδα υπήρχαν 3 πόλεις: η Λαμία, η Ύπατα (Υπάτη) και το Εχίναιον (Εχινός) που ανήκαν στην επαρχία Θεσσαλίας [49].

9.1.9 Αλλαγή ονομασίας της Λαμίας

Ένας λόγος μετονομασίας της Λαμίας σε Ζητούνι και της Υπάτης σε Νέαι Πάτραι (όπως και της Ηράκλειας σε Σιδηρόκαστρο) θα μπορούσε να είναι και ο ισχυρός σεισμός του 551 μ.Χ. που κατέστρεψε αυτές τις περιοχές. Οι πόλεις χτίστηκαν ξανά και παρουσιάστηκαν με νέα ονόματα.

Κατά την απαρχή της Μακεδονικής Δυναστείας, η οποία είχε ιδρυτή της τον αυτοκράτορα Βασίλειο Α΄ τον Μακεδόνα, και συγκεκριμένα το 869 μ.Χ., συγκλήθηκε στην Κωνσταντινούπολη η 8^{η} Οικουμενική Σύνοδος. (Η Ανατολική Εκκλησία τον ονομάζει όμως «ψευδοόγδοη, ψευδοοικουμενική, βίαια, παράνομη»). Στα πρακτικά της Συνόδου αυτής παρουσιάζεται η ονομασία Ζητούνι και, μάλιστα, αναφερόταν ως προσδιοριστικό στοιχείο του επισκόπου της Λαμίας: «Γεώργιος Επίσκοπος Ζητουνίου». Επίσης, και σε επόμενη Σύνοδο στην Κωνσταντινούπολη αναγράφεται το «ο Γρηγόριος ο Ζητουνίου».

Οι απόψεις για την προέλευση του ονόματος Ζητούνι ποικίλλουν. Υπάρχει η εκδοχή η ονομασία αυτή να προέρχεται από το τουρκικό «Ζεϊτούν» που σημαίνει ελιά. Σε αντιδιαστολή, έχει υποστηριχθεί ότι προέρχεται από το σλαβικό «σιτάνιον» που σημαίνει σιτοβόλος χώρα. Επίσης, μπορεί να συγγενεύει ετυμολογικά με διαφορετική σλαβική ρίζα και να υποδηλώνει την πόλη που βρίσκεται μακριά από τον ποταμό [49].

9.1.10 Η μάχη στον Σπερχειό ποταμό

Το 976 μ.Χ. αυτοκράτορας του Βυζαντίου γίνεται ο Βασίλειος ο Β΄, ένας άντρας με έντονα δυναμικό χαρακτήρα. Σκοπός του ήταν η ενδυνάμωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και η εξουδετέρωση των εξωτερικών κινδύνων. Την ίδια χρονιά τσάρος των Βουλγάρων έγινε ο Σαμουήλ. Όνειρό του ήταν η ανασύσταση του βουλγαρικού κράτους και η επέκτασή του προς τη Θεσσαλονίκη και την κεντρική και νότια Ελλάδα. Έτσι, ανάμεσα στους δύο άντρες και,

συνεπώς, και στις δύο αυτοκρατορίες, ξέσπασε ένας σκληρός και ανελέητος βυζαντινοβουλγαρικός πόλεμος. Τελικά νικητής αναδείχθηκε ο Βασίλειος ο Β΄ και μάλιστα από τη σκληρή στάση του απέναντι στους Βουλγάρους ονομάστηκε και «Βουλγαροκτόνος».

Μία από τις σημαντικές πτυχές της σύγκρουσης των δύο αυτοκρατοριών ξεδιπλώνεται στη μάχη στον Σπερχειό ποταμό το 997 π.Χ. Το 995 π.Χ. ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου, Βασίλειος, διακόπτει τις επιχειρήσεις του κατά των Βουλγάρων, καθώς αναγκάζεται να αναχωρήσει για τη Συρία, για να αντιμετωπίσει προβλήματα ασφάλειας των ανατολικών συνόρων της αυτοκρατορίας. Αυτό το γεγονός εκμεταλλεύτηκε ο Σαμουήλ, ο οποίος αρχικά στρέφεται εναντίον της Θεσσαλονίκης, αλλά αποτυγχάνει. Έτσι, αποφασίζει να κατευθυνθεί νοτιότερα.

Εναντίον του Σαμουήλ εστάλη από τον Βασίλειο ο Στρατηγός Μάγιστρος[1] Νικηφόρος Ουρανός, ο οποίος διασχίζοντας την πεδιάδα των Φαρσάλων στρατοπέδευσε στην όχθη του Σπερχειού ποταμού. Στην αντίπερα όχθη βρισκόταν ο Σαμουήλ με τον στρατό του. Οι Βούλγαροι είχαν μαζί τους τεράστιο όγκο λαφύρων και αιχμαλώτους. Ο Σαμουήλ θεώρησε ότι ο Σπερχειός ποταμός ήταν ένα ανυπέρβλητο εμπόδιο για τους Βυζαντινούς, καθώς ήταν τότε πλημμυρισμένος. Έτσι, χαλάρωσε τα μέτρα φρουρήσεως του στρατοπέδου του.

Ο Νικηφόρος Ουρανός επιτέθηκε αιφνιδιαστικά και οι Βούλγαροι υπέστησαν βαριές απώλειες. Όλοι οι Βυζαντινοί αιχμάλωτοι απελευθερώθηκαν και ο βυζαντινός στρατός κέρδισε όλα τα λάφυρα των Βουλγάρων. Το 1018, μετά τη λήξη του πολέμου και την οριστική ήττα των Βουλγάρων, επισκέφτηκε τη Λαμία και ο ίδιος ο αυτοκράτορας Βασίλειος Β' κατευθυνόμενος προς την Αθήνα [62].

Η παρουσίαση της μάχης στον Σπερχειό ποταμό από τον ιστορικό Ιωάννη Σκυλίτζη [63]**:**

« [Bas2+Const8.23] Τοῦ δὲ Σαμουὴλ ἐκστρατεύσαντος κατὰ Θεσσαλονίκης καὶ τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος εἰς λόχους καὶ ἐνέδρας διαμερίσαντος, ὀλίγους δέ τινας εἰς ἐκδρομὴν ἄχρι Θεσσαλονίκης αὐτῆς πεπομφότος, ἐπιγνοὺς τὴν ἔφοδον ὁ δοὺξ Γρηγόριος τὸν μὲν οἰκεῖον υἱὸν Ἀσώτιον ἔπεμψεν ἰδεῖν καὶ κατασκοπῆσαι τὸ πλῆθος καὶ αὐτῷ γνῶσιν δοῦναι, αὐτὸς δὲ ὄπισθεν εἵπετο. ὁ δὲ ἐξελθὼν καὶ τοῖς προδρόμοις συμπλακεὶς καὶ τρεψάμενος ἔλαθεν εἰς μέσους τοὺς λόχους περιληφθείς. τοῦτο ὡς ὁ Γρηγόριος ἔμαθεν, ἐβοήθει διὰ ταχέων τὸν παῖδα τῆς αἰχμαλωσίας γλιχόμενος ἐκλυτρώσασθαι. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς κυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ γενναίως καὶ ἡρωϊκῶς ἀγωνισάμενος ἔπεσεν. ἀγγελθείσης δὲ τῷ βασιλεῖ τῆς

[1] Αξίωμα που απονεμόταν στους Βυζαντινούς στρατιωτικούς ή ανώτατους υπαλλήλους.

τοῦ δουκὸς ἀναιρέσεως πέμπεται πάσης δύσεως ἄρχων ὁ μάγιστρος Νικηφόρος ὁ Οὐρανός. ἔφθασε γὰρ καὶ οὗτος τὴν ἐκ Βαβυλῶνος φυγὴν ὠνησάμενος καὶ τὴν βασιλίδα καταλαβών. ὅστις ἐν Θεσσαλονίκῃ γενόμενος, ἐπεὶ ἔγνω τὸν Σαμουὴλ τῇ τοῦ δουκὸς Γρηγορίου τοῦ Ταρωνίτου σφαγῇ καὶ τῇ ἁλώσει τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἐπαιρόμενον, καὶ διὰ τοῦτο τά τε Θετταλικὰ διαβάντα Τέμπη καὶ τὸν Πηνειὸν περαιωσάμενον ποταμόν, Θετταλίαν τε καὶ Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν εἰσβαλόντα τε καὶ ἐν Πελοποννήσῳ διὰ τοῦ ἐν Κορίνθῳ ἰσθμοῦ, καὶ πάντα ταῦτα δῃοῦντα καὶ ληϊζόμενον, ἄρας καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν στρατευμάτων καὶ τὰς ὑπωρείας διελθὼν τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐν Λαρίσσῃ γενόμενος, κἀκεῖσε λιπὼν τὴν ἀποσκευὴν καὶ εὔζωνον λαβὼν τὸν στρατὸν τὴν Θετταλίαν ὁδοιπορίᾳ συντόνῳ διελθὼν καὶ τὸ τῆς Φαρσαλίας πεδίον καὶ τὸν Ἀπιδανὸν διαβὰς ποταμόν, κατὰ τὸ χεῖλος τοῦ Σπερχειοῦ πήγνυσι τὴν στρατοπεδείαν, εἰς τὴν περαίαν καὶ αὐτοῦ τοῦ Σαμουὴλ αὐλιζομένου. ὄμβρων γὰρ ἀπλέτων ὑσθέντων ἐξ οὐρανοῦ καὶ τοῦ ποταμοῦ πλημμυροῦντος καὶ πελαγίζοντος, ἀπέγνωστο τὸ νῦν ἔχον ἡ συμπλοκή. ἀλλ' ὁ μάγιστρος ἄνω καὶ κάτω τὸν ποταμὸν περισκοπήσας καί τινα τόπον εὑρών, δι' οὗ ᾠήθη δυνατὸν ἔσεσθαι τούτῳ περαιωθῆναι, ἀγείρας νυκτὸς τὸν στρατὸν περαιοῦται τὸν ποταμὸν καὶ τοῖς περὶ τὸν Σαμουὴλ ἀμερίμνως καθεύδουσιν ἐπιτίθεται. καὶ σφάζονται μὲν ἀριθμοῦ κρείττους, μηδενὸς πρὸς ἀλκὴν ἀπιδεῖν τολμήσαντος, ἐπλήγη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Σαμουὴλ καὶ ὁ τούτου υἱὸς Ῥωμανὸς βαθείαις πληγαῖς. καὶ κἂν ἑάλωσαν, εἰ μὴ τοῖς νεκροῖς συμμίξαντες ἑαυτοὺς ἔκειντο ὡς τεθνεῶτες, καὶ νυκτὸς ἐπιγενομένης ἔλαθον διαδράντες εἰς τὰ ὄρη τῶν Αἰτωλῶν, κἀκεῖθεν διὰ τῶν κορυφῶν τῶν τοιούτων ὀρέων διελθόντες τὴν Πίνδον διεσώθησαν ἐν Βουλγαρίᾳ. ὁ δὲ μάγιστρος τοὺς αἰχμαλώτους Ῥωμαίους ἐλευθερώσας, σκυλεύσας δὲ καὶ τοὺς πεσόντας Βουλγάρους, διαρπάσας δὲ καὶ τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον καὶ πλοῦτον ὅτι πλεῖστον περιβαλλόμενος, σὺν τῇ στρατιᾷ ἐπανέζευξεν εἰς Θεσσαλονίκην».

9.1.11 Σταυροφορίες

Μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης από την 4η Σταυροφορία, η Λαμία πέρασε στην κυριαρχία του Βονιφάτιου του Μομφερρατικού, ο οποίος ήταν ο βασιλιάς του λατινικού βασιλείου της Θεσσαλονίκης.

Το 1319 οι Καταλανοί εισέβαλαν και κατέκτησαν τη Λαμία και τις γύρω περιοχές. Τα κατεκτημένα εδάφη συνενώθηκαν με το Δουκάτο των Αθηνών και όλη η έκταση πήρε την προσωνυμία «Δουκάτον Νέων Πατρών».

Το 1393 πραγματοποιήθηκε η πρώτη κατάληψη της Λαμίας από τους Τούρκους.

Το 1402 ο σουλτάνος Βαγιαζήτ ηττήθηκε από τους Μογγόλους. Αυτό εκμεταλλεύτηκε ο δεσπότης της Πελοποννήσου Θεόδωρος και κατέλαβε «την Βαρωνίαν του Ζητουνίου».

Μετά από διάφορες διακυμάνσεις στην εξουσία, το 1446 οι Τούρκοι τελικά κατέλαβαν τη Λαμία. Η Λαμία, το Ζητούνι εκείνης της εποχής, ανήκε στη διοικητική περιφέρεια της Εύβοιας ή Ευρίπου. Η Υπάτη άνηκε στο «σαντζάκιο» της Ναυπάκτου. Η Τουρκοκρατία στη Λαμία κράτησε έως το 1833 [49].

9.1.12 Τουρκοκρατία

Μετά την κατάληψη της Στερεάς Ελλάδας από τους Οθωμανούς Τούρκους η Λαμία υπαγόταν στο «Σαντζάκι», τη διοικητική περιφέρεια δηλαδή, της Εύβοιας ή Ευρίπου.

Η περίοδος της Τουρκοκρατίας ήταν και για την περιοχή της Λαμίας ιδιαίτερα δύσκολη. Ένα από τα λιγοστά αξιοσημείωτα στοιχεία αυτής της περιόδου ήταν και η λειτουργία της εμποροπανήγυρης της Λαμίας, η οποία ως θεσμός διατηρείται σε διαφορετικό πλαίσιο και με κάποιες διακοπές ακόμη και σήμερα.

Επίσης, κάποια στοιχεία για τη ζωή στη Λαμία κατά την Τουρκοκρατία μας παραδίδουν διάφορα περιηγητικά κείμενα. Γνωστότερα είναι τα κείμενα του Τούρκου Εβλιά Τσελεμπή, του Ιταλού περιηγητή Σιμόνε Πομάρντι και του Γάλλου Φραγκίσκου Πουκεβίλ. Οι περιηγητές αναφέρονται σε ποικίλα θέματα της καθημερινότητας στην περιοχή της Λαμίας. Για παράδειγμα υποστηρίζουν ότι η Λαμία φημιζόταν για τα γαλακτοκομικά της προϊόντα και το κρασί της, αλλά και για το κάστρο της [64].

9.1.13 Φιλική Εταιρεία και Αινιάν

Ένας από τους πρώτους Φθιώτες που μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία ήταν ο Γεώργιος Αινιάν, γιος του ιερέα Ζαχαρία Αινιάν. Ο Γεώργιος Αινιάν είχε γεννηθεί στο Μαυρίλλο και μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία μαζί με τον πατέρα του. Έφυγε από την Κωνσταντινούπολη και έφτασε στις Νέες Πάτρες, δηλαδή την Υπάτη, όπου προσπάθησε να οργανώσει την «κατήχηση» στην Εταιρεία, δυστυχώς για ένα μικρό χρονικό διάστημα, καθώς καταδιώχθηκε από τους Τούρκους [49].

9.2 Επανάσταση – Ίδρυση Νέου Ελληνικού κράτους

9.2.1 Αρχή της Επανάστασης

Τη σημαία της επανάστασης στη Φθιώτιδα σήκωσε ο οπλαρχηγός του Ζητουνίου, Ιωάννης Δυοβουνιώτης. Στις 8 Απριλίου 1821 πολιόρκησε το φρούριο της Βοδωνίτσας (Μενδενίτσας). Για να τον βοηθήσουν έσπευσαν με τον στρατό τους ο Κομνάς Τράκας, που είχε σταλεί από τον Πανουργιά, και ο Αθανάσιος Διάκος, που ήδη επιχειρούσε στη Βοιωτία.

Στη συνέχεια, επιδίωξαν και τη βοήθεια του οπλαρχηγού του Πατρατσικίου, του Μήτσου Κοντογιάννη.

Ο Κομνάς Τράκας και ο Αθανάσιος Διάκος έφτασαν στις Κομποτάδες, όπου έφτασε και ο Πανουργιάς με τους συντρόφους του. Ο Κοντογιάννης δεν ήταν θετικός στο να τους βοηθήσει και αυτοί έστειλαν για να τον πείσουν τον Γεώργιο Δεσποτόπουλο και τους δύο αξιωματικούς του Διάκου, Καλύβα και Μπακογιάννη. Δυστυχώς, ούτε τότε κατάφεραν να του αλλάξουν γνώμη. Αυτό επιτεύχθηκε, όμως, τελικά λόγω της διαφορετικής άποψης που είχαν σε σχέση με αυτόν τα πρωτοπαλίκαρά του.

Έτσι αποφάσισαν να επιχειρήσουν την άλωση του Πατρατσικίου. Ο Κοντογιάννης αποφασίστηκε να επιτεθεί από το δυτικό μέρος, ενώ οι υπόλοιποι από το ανατολικό. Παράλληλα, ωστόσο, εγκατέλειψαν το φρούριο της Βοδωνίτσας.

Έτσι ξεκίνησε η πολιορκία της Υπάτης στις 18 Απριλίου 1821. Οι Τούρκοι, αφού είχαν μάθει για την επιχείρηση των Ελλήνων, είχαν οχυρωθεί αρκετά καλά. Η επίθεση των Ελλήνων ήταν αρκετά δυναμική. Ωστόσο, οι Έλληνες αντιλήφθηκαν ότι πλησίαζε τουρκικός στρατός από το Λιανοκλάδι και, προκειμένου να μην περικυκλωθούν, οπισθοχώρησαν στις Κομποτάδες.

Ο τουρκικός στρατός ήταν πολυάριθμος, γύρω στα 7.000 άτομα. Ήταν οργανωμένος από τον πασά Ομέρ Βρυώνη, ηγεμόνα του Βερατίου, και τον πασά Κιουσέ Μεχμέτ. Οι Έλληνες οπλαρχηγοί χωρίστηκαν στον δρόμο που οδηγεί προς την Άμφισσα, με την υπόσχεση να αλληλοβοηθηθούν σε περίπτωση που κάποιος από αυτούς χρειαζόταν συνδρομή. Ο Πανουργιάς κατευθύνθηκε προς τα Σάλωνα, έχοντας και την υποστήριξη του επισκόπου Σαλώνων Ησαΐα. Ο Δυοβουνιώτης κατέλαβε τη γέφυρα του Γοργοποτάμου. Ο Αθανάσιος Διάκος κατευθύνθηκε στο γεφύρι της Αλαμάνας. Η έκβαση των επιχειρήσεων ήταν αρνητική για την Ελληνική πλευρά με αποκορύφωμα τη Μάχη της Αλαμάνας και τον θάνατο του αγέρωχου ήρωα της Ρούμελης [49].

9.2.2 Δ΄ Εθνοσυνέλευση

Στις 11 Ιουλίου 1829 συνήλθε στο Άργος η Δ΄ Εθνική Συνέλευση των Ελλήνων. Ως πληρεξούσιοι από την επαρχία Πατρατσικίου ήταν ο Γ. Αινιάν και ο Μ. Κοντογιάννης. Ως πληρεξούσιοι της επαρχίας Ζητουνίου παρέστησαν ο Αναγνώστης Παπαλεξίου ή Παπαλεξόπουλος και ο Αναγνώστης Παπαγεωργόπουλος. Στη Συνέλευση μάλιστα εκλέχτηκε ως μέλος της Γερουσίας ο Γ. Αινιάν [49].

9.2.3 Απελευθέρωση της Λαμίας

Με τη Συνθήκη της Κωνσταντινουπόλεως (Ιούλιος 1832) δε λύνεται η οριοθέτηση των συνόρων του Ελληνικού κράτους, καθώς δεν είχε αποφασιστεί αν θα περιερχόταν σε αυτό το Ζητούνι.

Αυτό το ζήτημα επιλύεται τελικά με το Πρωτόκολλο της Διάσκεψης του Λονδίνου (Αύγουστος 1832) στο οποίο προκρίνεται ως σύνορο της Ελλάδας η νοητή γραμμή Αμβρακικού - Παγασητικού και όχι η γραμμή Αμβρακικού - Σπερχειού. Έτσι η Λαμία συμπεριλαμβάνεται στο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος. Θα αποτελεί σύνορο της Ελλάδας μέχρι το 1881.

Με βασιλικό διάταγμα της 22ας Φεβρουαρίου 1833 η επαρχία Φθιώτιδας περιέρχεται στην κυριαρχία του Βασιλείου της Ελλάδας [49].

9.2.4 Σύσταση του Δήμου Λαμιέων

Στις 3 Απριλίου 1833 εκδόθηκε ο πρώτος νόμος για τη διοικητική διαίρεση του Βασιλείου της Ελλάδας. Σύμφωνα με αυτόν τον νόμο το κράτος διαιρέθηκε σε δέκα νομούς. Έτσι, ο νομός Λοκρίδος και Φωκίδος είχε έδρα τα Σάλωνα (Άμφισσα) και περιλάμβανε μεταξύ άλλων και τις μέχρι τότε επαρχίες Ζητουνίου, Πατρατσικίου και Βοδωνίτσης. Ο νομός Λοκρίδος και Φωκίδος χωρίστηκε σε τέσσερις επαρχίες, από τις οποίες η μία ήταν η επαρχία της Φθιώτιδας. Η επαρχία Φθιώτιδας αποτελούνταν από τις παλαιότερες επαρχίες Ζητουνίου και Πατρατζικίου και είχε πρωτεύουσα το Ζητούνι.

Ο Δήμος Λαμιέων σχηματίσθηκε με το Βασιλικό Διάταγμα της 08-04-1835 με έδρα το Ζητούνι (Λαμία) και 2.792 κατοίκους. Η Λαμία είχε 1.425 κατοίκους.

Με νέο νόμο στις 20 Ιουνίου 1836 καταργήθηκε το νομαρχιακό σύστημα διαίρεσης του κράτους και συστάθηκαν τριάντα «διοικήσεις» στην Ελλάδα. Η διοίκηση της Φθιώτιδας περιλάμβανε τις επαρχίες της Φθιώτιδας και της Λοκρίδας. Έδρα της ήταν η Λαμία. Τότε η πόλη της Λαμίας ανέκτησε επίσημα και το αρχαίο της όνομα.

Ωστόσο, με νόμο στις 5 Δεκεμβρίου 1845 καταργήθηκαν οι διοικήσεις και επανασυστάθηκαν πάλι οι νομοί. Με αυτόν τον νόμο ενώθηκαν οι διοικήσεις της Φθιώτιδας και της Φωκίδας σε ένα νομό, ο οποίος ονομάστηκε «νομός Φθιώτιδος και Φωκίδος» με έδρα του νομού τη Λαμία. Το 1899 αποσπάστηκαν από τον νομό Φθιώτιδας οι επαρχίες της Φωκίδας, ενώ στον νομό Φθιώτιδας, εκτός από τις επαρχίες της Λαμίας και της Λοκρίδας, προστέθηκε και η επαρχία του Δομοκού [49].

9.2.5 Αρχές – Εξουσίες στη Λαμία το 1833

Η Λαμία κατά την ίδρυση του Ελληνικού κράτους, εκτός από τη Νομαρχία και την Επισκοπή, διέθετε ως συνοριακή πόλη της Ελλάδας πλήθος αρχών και υπηρεσιών. Συγκεκριμένα, στη Λαμία υπήρχε η έδρα Πρωτοδικείου το οποίο υπαγόταν στο Εφετείο Αθηνών. Επίσης, στην πόλη λειτούργησαν Γυμνάσιο, Ελληνικό σχολείο, Μοιραρχία με τη Διεύθυνση της αστυνομίας, Οικονομική Εφορία Α΄ τάξεως, Ειρηνοδικείο, Πταισματοδικείο, Ταχυδρομείο και Τηλεγραφείο. Παράλληλα, η Λαμία ήταν έδρα συντάγματος πεζικού, στρατολογικού γραφείου, του επιμελητηρίου της Φθιώτιδας και της Εφορίας υλικού πολέμου. Επίσης, ιδρύθηκε και υποκατάστημα της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας [49].

9.2.6 Σύνταγμα του 1844

Μετά τις αντιδράσεις του λαού και την Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843, ο Όθωνας αναγκάστηκε να παραχωρήσει Σύνταγμα στους Έλληνες. Έτσι, έγινε η μετάβαση στην Ελλάδα από το απολύτως μοναρχικό πολίτευμα στη συνταγματική μοναρχία.

Η Φθιώτιδα συμμετείχε και αυτή με πληρεξουσίους στην ψήφιση του Συντάγματος. Συγκεκριμένα, η Επαρχία Ζητουνίου συμμετείχε με τον Δρόσο Μανσόλα και τον Γεώργιο Δυοβουνιώτη. Η Επαρχία Μενδενίτσης συμμετείχε με τον Αναγνώστη Εγγολφόπουλο και τον Γεώργη Ντερνιτσιώτη. Η Επαρχία Υπάτης συμμετείχε με τον Ευάγγελο Κοντογιάννη και τον Γεώργιο Αινιάνα, ο οποίος εκλέχθηκε γραμματέας της Εθνοσυνέλευσης και με αυτή την ιδιότητα υπέγραψε το Σύνταγμα [65].

9.2.7 19^{ος} Αιώνας

Πολλά ήταν τα κομβικά γεγονότα που σημάδεψαν την ευρύτερη περιοχή του Δήμου Λαμιέων κατά τον 19ο αιώνα μ. Χ. .

Η απαρχή συντελέστηκε το 1833, καθώς με Βασιλικό Διάταγμα η επαρχία Φθιώτιδας περιήλθε στην κυριαρχία του Βασιλείου της Ελλάδας. Τον Νοέμβριο του ίδιου έτους ιδρύθηκε η Μητρόπολις Φθιώτιδος με Καθέδρα τη Λαμία.

Κατά το 1835 ιδρύθηκε στη Λαμία για πρώτη φορά Δημοτικό, το οποίο έως το 1840 λειτούργησε ως μικτό. Το 1840 ιδρύθηκε στη Λαμία το πρώτο Δημοτικό Σχολείο Θηλέων.

Επίσης, κατά το 1835 διορίστηκε στη Λαμία ο πρώτος Ειρηνοδίκης, ο οποίος ονομαζόταν Βασίλειος Δ. Περραιβός. Ο ίδιος έγινε και ο πρώτος συμβολαιογραφών Ειρηνοδίκης της πόλης.

Το 1846 ιδρύθηκε στη Λαμία Γυμνάσιο. Αξιοσημείωτο είναι ότι ήταν ένα από τα επτά που ίδρυσε ο Όθωνας σε ολόκληρη την τότε ελληνική Επικράτεια. Το Γυμνάσιο, ωστόσο, άρχισε να λειτουργεί από το σχολικό έτος 1850 - 1851.

Το έτος 1856 εκδόθηκε στη Λαμία η πρώτη τοπική εφημερίδα με την ονομασία «Φάρος της Όθρυος».

Το 1861 θεμελιώθηκε ο σημερινός Μητροπολιτικός Ναός του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου στην πόλη της Λαμίας.

Το έτος 1881 αλλάζουν τα σύνορα της Ελλάδας και η Λαμία δεν είναι πλέον ακριτική πόλη, με συνακόλουθη τη μετεγκατάσταση πολλών ανθρώπων σε άλλες περιοχές της Ελλάδας.

Το έτος 1894 σημάδεψε την κοινωνική ζωή της Λαμίας, καθώς διαπράχθηκε η δολοφονία του εισαγγελέα Λεωνίδα Ροζάκη και του ανακριτή Γεωργίου Αγγελή, στον Σταυρό Λαμίας, από ντόπιους ληστές. Το Δημοτικό Συμβούλιο εξέδωσε Ψήφισμα διαμαρτυρίας προς την Κυβέρνηση και συμπαράστασης προς τους συγγενείς των θυμάτων. Προς τιμήν τους η κεντρική λεωφόρος «Καποδιστρίου» μετονομάστηκε σε «Ροζάκη-Αγγελή», αλλά στη συνέχεια αυτή την ονομασία πήρε παράλληλη προς την «Καποδιστρίου» οδός.

Κατά τα τελευταία έτη του 19^{ου} αιώνα πέρασε και διέμεινε στη Λαμία ο Παύλος Μελάς μαζί με άλλους αξιωματικούς.

Το 1899 πέθανε στη Λαμία ο μεγαλοκτηματίας Κων/νος Ν. Νικολάου ή Μουστάκας και η ακίνητη περιουσία του κληροδοτήθηκε στο ελληνικό δημόσιο. Από το κληροδότημά του ιδρύθηκαν τα «Μουστάκεια» σχολεία, τα οποία λειτουργούν ακόμη και σήμερα στην πόλη της Λαμίας [66].

9.2.8 Πόλεμος του 1897 – Μάχη της Ταράτσας

Η ίδρυση ανεξάρτητου ελληνικού κράτους δικαίωσε τον περήφανο αγώνα των Ελλήνων, αλλά δεν είχε οδηγήσει στην απελευθέρωση όλων των ελληνικών εδαφών με αποτέλεσμα τον διακαή πόθο του λαού για την επανάκτηση των «αλύτρωτων ακόμα πατρίδων». Οι Έλληνες της εποχής του 1897 ήταν έτοιμοι, ηθικά και ψυχικά, να απελευθερώσουν τη Μακεδονία, την Ήπειρο και την Κρήτη, που ακόμη στέναζαν κάτω από τον οθωμανικό ζυγό.

Ωστόσο, αυτή η επιθυμία των Ελλήνων δε συμφωνούσε με την Ευρωπαϊκή περιρρέουσα ατμόσφαιρα, καθώς οι Μεγάλες Δυνάμεις δεν επιθυμούσαν καμία αλλοίωση του εδαφικού καθεστώτος των λαών. Παράλληλα, η Τουρκία διέθετε πολεμική υπεροχή και οικονομική

ευρωστία. Σε αντιδιαστολή, η Ελλάδα βρισκόταν σε οικονομικό μαρασμό και εξαθλίωση λόγω της πρόσφατης χρεωκοπίας της του 1893.

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες, στην Ελλάδα είχε συσταθεί η «Εθνική Εταιρεία», μία οργάνωση που προσπαθούσε να ενσαρκώσει το ιδανικό της Μεγάλης Ιδέας και είχε στρατολογήσει εθελοντές, ώστε να αποτινάξει τον τουρκικό ζυγό από τη Μακεδονία. Η Υψηλή Πύλη, εκμεταλλευόμενη τη διεθνή συγκυρία, στις 5 Απριλίου 1897, Κυριακή των Βαΐων, επέδωσε στον Έλληνα πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη διακοίνωση κήρυξης πολέμου. Το απόγευμα της ίδιας ημέρας ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Δεληγιάννης ανακοίνωσε στη Βουλή την έναρξη του πολέμου. Ο ελληνικός λαός αποδέχτηκε με πρωτοφανές φιλοπόλεμο μένος τη συγκεκριμένη κατάσταση και έτσι ξεκίνησαν οι μάχες, οι οποίες όμως δεν ήταν νικηφόρες στην πλειοψηφία τους. Παρόλη την ικανότητα του συνταγματάρχη Κωνσταντίνου Σμολένσκη, υπήρξε σύγχυση, ταραχή και άτακτη υποχώρηση στο στράτευμα.

Η Λάρισα, ο Βόλος, το Βελεστίνο και τα Φάρσαλα περιήλθαν και πάλι στην κατοχή των Τούρκων. Στις 4 Μαΐου οργανώθηκε άμυνα στον Δομοκό, ωστόσο χωρίς θετικό αποτέλεσμα. Ένας από τους γενναίους πολεμιστές που ξεχώρισαν ήταν και ο Κωνσταντίνος Αινιάν – Μαζαράκης, ο γνωστός «καπετάν Ακρίτας».

Στις 7 Μαΐου κατέβηκαν ακάθεκτες οι εμπροσθοφυλακές του Ετέμ πασά στις κατηφόρες των νότιων παρυφών της Όθρυος (βόρεια της Λαμίας), στα αντερείσματα Παλιοκούλιας, Καμηλόβρυσης και Ταράτσας. Το τμήματα των Ελλήνων συνέχεια υποχωρούσαν προσπαθώντας να οργανώσουν μια πρόχειρη αντίσταση στα φυσικά οχυρά: Θερμοπύλες – Δυό Βουνά και, ταυτόχρονα, να ανακόψουν την πορεία των Τούρκων προς τη Λαμία.

Οι κάτοικοι της Λαμίας έντρομοι άρχισαν να εγκαταλείπουν την πόλη προκειμένου να σώσουν τη ζωή τους. Ωστόσο, το διορατικό και τολμηρό πνεύμα του τότε Νομάρχη Φθιώτιδος και Φωκίδος, Κωνσταντίνου Έσλιν, διέσωσε την πόλη της Λαμίας. Μέσα σε μία άμαξα με λευκή σημαία διέσχισε τα τουρκικά κλιμάκια και έφτασε στο στρατηγείο του Τούρκου αρχηγού του τμήματος. Τον συνόδευαν ο τότε λοχαγός Χατζηανέστης και ο Στυλιδιώτης υπαξιωματικός Γ. Παπαμιχαήλ. Ο Έσλιν έδειξε στον Τούρκο ανεπίσημο τηλεγράφημα για ανακωχή, ενώ είχε φροντίσει να κυκλοφορήσει η φήμη ότι ο πόλεμος είχε λήξει. Ακολούθησε παύση των στρατιωτικών κινήσεων και τελικά, στη συνέχεια, πραγματικά αναγγέλθηκε η σύναψη ανακωχής των εμπολέμων, μετά από την παρέμβαση του τσάρου της Ρωσίας, Νικολάου, προς τον σουλτάνο Αβδούλ Χαμίτ.

Στις 22 Νοεμβρίου η Ελλάδα υπέγραψε συνθήκη ειρήνης με επαχθείς για αυτή όρους και η οποία σήμαινε ουσιαστικά την οικονομική και διπλωματική υποδούλωσή της στους δυνατούς της Ευρώπης μέσω της επιβολής του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου [67].

9.2.9 20ος Αιώνας

Ο εικοστός αιώνας, όπως ήταν φυσικό, χαρακτηρίζεται από έντονη ανάπτυξη στην πόλη της Λαμίας και στην ευρύτερη περιοχή, αλλά και από εξελίξεις ανάλογες με τα ιστορικά γεγονότα της εποχής.

Αρχικά, κατά το 1908 πραγματοποιήθηκαν διαδικασίες για τον ηλεκτροφωτισμό της Λαμίας. Στη συνέχεια, κατά το έτος 1912 κτίστηκε το δικαστικό μέγαρο της Λαμίας με τη χρηματική χορηγία του Ανδρέα Συγγρού, γνωστού ευεργέτη του συνόλου της Ελλάδας.

Παράλληλα, την ίδια χρονιά αρχίζουν και οι διαδικασίες θεμελίωσης του «Πέτρινου» Γυμνασίου της Λαμίας. Στο συγκεκριμένο σημείο βρισκόταν παλαιότερα το τουρκικό τέμενος, που λεγόταν «Κουρσούμ» Τζαμί, που σημαίνει μολυβδοσκέπαστο τζαμί.

Το 1914 ιδρύθηκε το Διδασκαλείο της Λαμίας, το οποίο θα λειτουργήσει ως το 1936 και στη συνέχεια θα μετεξελιχθεί σε Παιδαγωγική Ακαδημία.

Το έτος 1922 πραγματοποιήθηκε στη Λαμία η δίκη του Αλεξάνδρου Παπαναστασίου για το «Δημοκρατικό Μανιφέστο», που είχε εκδώσει αυτός και οι συνεργάτες του. Στη δίκη ρητόρευσε ο τριαντατετράχρονος, τότε, Γεώργιος Παπανδρέου.

Το 1923 ιδρύθηκε, μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, η συνοικία της «Νέας Μαγνησίας».

Κατά το έτος 1925 μετεγκαταστάθηκε στη Λαμία από το μοναστήρι της Μαλεσίνας, όπου λειτουργούσε από το 1923, η Εκκλησιαστική Σχολή, η οποία λειτουργεί με επιτυχία μέχρι σήμερα. Στις μέρες μας λειτουργεί ως Γενικό Εκκλησιαστικό Λύκειο – Γυμνάσιο Λαμίας.

Κατά το έτος 1938 το μικτό γυμνάσιο της Λαμίας χωρίστηκε σε Αρρένων και Θηλέων. Τα αγόρια πια φοιτούσαν στο Πέτρινο της οδού «Υψηλάντου» και τα κορίτσια στο «Μουστάκειο». Τότε, επομένως, και ιδρύθηκε το «Μουστάκειο» Γυμνάσιο Θηλέων Λαμίας.

Το 1938 ιδρύθηκε το Δημοτικό Ωδείο Λαμίας και το 1938 το Γενικό Νοσοκομείο Λαμίας.

Το έτος 1941, όπως είναι γνωστό, η Ελλάδα βρίσκεται υπό Γερμανική Κατοχή. Κατά την 18η Απριλίου 1941, μάλιστα, ημέρα της Μεγάλης Παρασκευής, τα Γερμανικά αεροπλάνα βομβάρδισαν την πόλη. Ωστόσο, στις 25 Νοεμβρίου του 1942 πραγματοποιήθηκε η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου από αντάρτες του ΕΛΑΣ, του ΕΔΕΣ και Άγγλους σαμποτέρ. Μετά από δύο χρόνια, στις 18 Οκτωβρίου του 1944 η Λαμία απελευθερώθηκε.

Κατά το έτος 1948 ιδρύθηκε το Σανατόριο της Λαμίας, ενώ το 1954 ιδρύθηκε η Αστική Συγκοινωνία Λαμίας.

Το έτος 1955 εγκαινιάστηκε η Δημόσια Βιβλιοθήκη Λαμίας.

Το 1961 εγκαινιάστηκε το Δημοτικό Θέατρο Λαμίας. Η πρώτη παράσταση που παρουσιάστηκε ήταν το έργο του Γρηγόρη Ξενόπουλου: «Το μυστικό της κοντέσσας Βαλέραινας» με πρωταγωνίστρια τη γνωστή ηθοποιό Κυβέλη, η οποία ήρθε ειδικά για να τιμήσει τα εγκαίνια του Θεάτρου. Δήμαρχος ήταν ο Ιωάννης Παπασιόπουλος.

Το έτος 1964 τελέστηκαν στη Λαμία τα αποκαλυπτήρια του ανδριάντα του Έλληνα «Τσολιά», ο οποίος έχει στηθεί στην πλατεία «Πάρκου». Τον φιλοτέχνησαν οι γλύπτες Τόμπρος και Περαντηνός. Δήμαρχος ήταν ο Απόστολος Κουνούπης και νομάρχης ο Εμμανουήλ Παϊτάκης. Αποκαλύφθηκε την 4η Οκτωβρίου, διότι την ημερομηνία εκείνη το 1912 κηρύχθηκε ο πόλεμος της Ελλάδας κατά της Τουρκίας και στους Βαλκανικούς πολέμους είχαν αναδειχθεί για τη γενναιότητά τους οι Έλληνες Τσολιάδες.

Το 1964 ιδρύθηκε ο Α.Σ. «ΛΑΜΙΑ» και το 1967 ιδρύθηκε η «Πανελλήνια Έκθεση Λαμίας».

Το 1973 ιδρύθηκε το «Ιστορικό Αρχείο Λαμίας», τα σημερινά Γ.Α.Κ. - Αρχεία Νομού Φθιώτιδας.

Το 1982 ιδρύθηκε το Θέατρο Σκιών Λαμίας με ιδρυτή τον Μιχάλη Χατζάκη. Το έτος 1984 ιδρύθηκε η Δημοτική Πινακοθήκη Λαμίας με την επωνυμία «Αλέκος Κοντόπουλος».

Το 1991 τελέστηκαν τα αποκαλυπτήρια του ανδριάντα του Άρη Βελουχιώτη, ο οποίος κοσμεί την πλατεία «Λαού» στη Λαμία [66].

9.2.10 Η Δίκη του Παπαναστασίου στη Λαμία

Ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου ήταν μία σημαντική προσωπικότητα που σφράγισε την πολιτική, πνευματική και κοινωνική ζωή της Ελλάδας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Υπήρξε κορυφαίος πολιτικός, κοινωνιολόγος και ηγέτης του δημοκρατικού φιλελεύθερου κόσμου.

Είχε αποκτήσει πολιτικά αξιώματα, όπως τον υπουργικό θώκο, και μάλιστα είχε γίνει και δύο φορές πρωθυπουργός της Ελλάδας, το 1924 και το 1932. Ιστορικά έμεινε γνωστός ως ο θεμελιωτής του πολιτεύματος της Αβασίλευτης Δημοκρατίας στην Ελλάδα τον Μάρτιο του 1924. Συγκεκριμένα, τον Μάρτιο του 1924 σχημάτισε κυβέρνηση με τη στήριξη του κόμματος των Φιλελευθέρων, η οποία κατέθεσε στις 25 Μαρτίου του 1924 ψήφισμα στη Δ΄ Συντακτική Συνέλευση για την ανακήρυξη της αβασίλευτης Δημοκρατίας, κηρύσσοντας

έκπτωτη τη μοναρχία. Το ψήφισμά του, μάλιστα, επικυρώθηκε με δημοψήφισμα στις 13 Απριλίου 1924.

Ωστόσο, ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου είχε βρεθεί στη Λαμία για να δικαστεί δύο χρόνια πριν, δηλαδή το 1922. Εκείνη τη χρονιά είχε δημοσιεύσει το «Δημοκρατικό Μανιφέστο», με το οποίο κατήγγειλε την πολιτική των φιλοβασιλικών κυβερνήσεων σε όσα συνέβησαν στο Μικρασιατικό μέτωπο, ενώ παράλληλα υποστήριζε και την εγκαθίδρυση Δημοκρατίας. Το «Δημοκρατικό Μανιφέστο» δημοσιεύτηκε στις 12 Φεβρουαρίου στον «Ελεύθερο Τύπο» και προκάλεσε πολλές αντιδράσεις. Δολοφονήθηκε ο εκδότης του «Ελεύθερου Τύπου» Ανδρέας Καβαφάκης και τελικά πραγματοποιήθηκε η σύλληψη του Παπαναστασίου και άλλων έξι που το συνυπέγραψαν. Παραπέμφθηκαν σε δίκη, δικάστηκαν στο Κακουργιοδικείο Λαμίας και καταδικάστηκαν σε τριετή φυλάκιση. Τελικά απελευθερώθηκαν, μετά την εκδήλωση του Κινήματος Πλαστήρα [68].

Για τη δίκη του Παπαναστασίου στη Λαμία χαρακτηριστικά αναφέρεται από την εφημερίδα «Καθημερινή»: «Λαμία 22 Ιουνίου. Η δίκη των Δημοκρατικών εσυνεχίσθη και σήμερον. Η συνεδρίασις του Δικαστηρίου επαναλαμβάνεται την 9η πρωϊνήν. Λαμβάνει τον λόγον ο τελευταίος απομείνας συνήγορος κ. Πολιτόπουλος, όστις ομιλών διά μακρών παραβάλλει τους κατηγορουμένους προς τον Τρικούπην. […] Επίσης ομολογεί ότι η τυχόν αθώωσις των κατηγορουμένων θα εξεγείρη την κοινήν γνώμην, αλλά τούτο, λέγει, δεν πρέπει να προσέξουν οι κ. ένορκοι. Επιμένει εν τέλει ότι η προκήρυξις των δημοκρατικών δεν αποτελεί εξύβρισιν του Βασιλέως, αλλά έλεγχον της Κυβερνήσεως. […] Ο κ. Παπαναστασίου υπεραμύνεται της υπολήψεώς του, θιχθείσης παρά του εισαγγελέως, ειπόντος ότι προσωπικά ήσαν τα συμφέροντα τα οποία επεδίωξαν οι κατηγορούμενοι. Ο εισαγγελεύς, λέγει, ενεφανίσθη ως αντιπρόσωπος πολιτικής μερίδος, ομιλήσας μετά πάθους.»

9.2.11 Γερμανική κατοχή – Απελευθέρωση της πόλης

Στις 18 Απριλίου 1941, Μεγάλη Παρασκευή, αρχίζουν οι γερμανικοί βομβαρδισμοί και εισβάλλουν γερμανικές τεθωρακισμένες μεραρχίες στην πόλη της Λαμίας. Καταστράφηκαν εκατοντάδες σπίτια και καταστήματα. Οι κάτοικοι προσπάθησαν να γλιτώσουν προσφεύγοντας στα γύρω χωριά. Νεοζηλανδοί και Αυστραλοί καλύπτουν γενναία για μια βδομάδα τους συμμάχους στη γραμμή Θερμοπύλες - Χαλκομάτα. Ωστόσο, οι Γερμανοί έβαλλαν με τα πυροβόλα τους από τη Στυλίδα και, τελικά, κατάφεραν να κάμψουν την αντίσταση των συμμάχων.

Άρχισε η γερμανική κατοχή στην πόλη της Λαμίας. Οι πολίτες υποφέρουν, λιμοκτονούν και δολοφονούνται. Χαρακτηριστικό είναι, για παράδειγμα, το ότι η τότε γεωργική υπηρεσία της Λαμίας διατάχτηκε να συγκεντρώνει ποσότητες δημητριακών, τα λεγόμενα «παρακρατήματα», για να εφοδιάζει τις δυνάμεις της κατοχής.

Μετά από τρεισήμισι περίπου χρόνια έφτασε η χαρμόσυνη είδηση της απελευθέρωσης. Στις παραμονές της 16ης Οκτωβρίου 1944 κυκλοφόρησε η φήμη ότι οι Γερμανοί θα έφευγαν από τη Λαμία, αλλά και ότι υπήρχε το σχέδιο για την καταστροφή των πυρομαχικών που ήταν αποθηκευμένα στην Ξηριώτισσα (στρατόπεδο Τσαλτάκη). Παράλληλα, οι Γερμανοί σχεδίαζαν να τοποθετήσουν εκρηκτικούς μηχανισμούς με σκοπό να καταστρέψουν εγκαταστάσεις κοινής ωφέλειας, όπως τις αποθήκες τροφίμων του Ερυθρού Σταυρού, και διάφορα κτίρια διάσπαρτα μέσα στην πόλη. Οι πολίτες τρομοκρατήθηκαν.

Μέσα στον ορυμαγδό των εξελίξεων τρεις άνθρωποι έπαιξαν εκείνες τις ώρες, τον πλέον σημαντικό ρόλο, σωτήριο για την ύπαρξη της Λαμίας, αποτρέποντας σε μεγάλο βαθμό την καταστροφή της: ο Ιταλός Αξιωματικός (ηλεκτρολόγος) Eugenio de Simone, ο Αυστριακός στρατιώτης Josef H. Blechinger (Ηλίας Κόκκινος) και ο Σουηδός αντιπρόσωπος του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού Sture Linner. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις μαρτυρίες όσων πρωταγωνίστησαν σε αυτά που διαδραματίστηκαν τότε: «πριν την αποχώρηση των γερμανικών στρατευμάτων, ο Εουτζένιο Ντε Σιμόνε, είχε πάρει εντολή από τους Γερμανούς να φτιάξει και να τοποθετήσει στο στρατόπεδο Τσαλτάκη τον ηλεκτρικό μηχανισμό σύνδεσης με τα εκρηκτικά για την ανατίναξη των πυρομαχικών. Το σχέδιο είχε ως εξής: οι Γερμανοί θα εγκατέλειπαν την πόλη και όταν θα έφταναν στο δεκαέξι (16ο χιλιόμετρο Λαμίας προς Δομοκό), εκείνος θα πυροδοτούσε μικρή ποσότητα εκρηκτικών, ως σινιάλο για τον ερχομό της καταστροφής, και στη συνέχεια θα ενεργοποιούσε τον μεγάλο όγκο των πυρομαχικών-εκρηκτικών, για να καταστραφούν. Μαζί με τον Ιωσήφ Μπλέχιγκερ απέκοψαν τις συνδέσεις των εκρηκτικών μηχανισμών και δεν έγινε ολοκληρωτική ανατίναξη των αποθηκών πυρομαχικών, αλλά μία μονό μικρή έκρηξη για παραπλάνηση. Ταυτόχρονα, ο Σουηδός αντιπρόσωπος του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού με δική του πρωτοβουλία επισκέφθηκε τα μεσάνυχτα της 17ης Οκτωβρίου το Γερμανό φρούραρχο στην οικία του πείθοντάς τον να μην προβούν οι κατοχικές δυνάμεις στην ανατίναξη των αποθηκών τροφίμων» [69].

10. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΡΙΓΩΝΟ

10.1 Θερμοπύλες

10.1.1 Η περιοχή των Θερμοπυλών

Οι Θερμοπύλες αποτελούν τη γνωστή στενωπό που σχηματίζεται από την απότομη ανατολική πλαγιά του Καλλίδρομου όρους και τον Μαλιακό κόλπο. Στην αρχαιότητα είχε μήκος 1 χιλιόμετρο και πλάτος 5 μέτρα περίπου. Ήταν η μόνη βατή δίοδος από την υπόλοιπη Φθιώτιδα προς την περιοχή της Λοκρίδας. Πήρε το όνομά της από τις θερμές θειούχες πηγές που υπάρχουν εκεί και, επίσης, επειδή στην αρχαιότητα λέγεται ότι κλεινόταν με σιδηρές πύλες.

Ήταν στρατηγικότατη θέση, όπως είναι αντιληπτό και από την ομώνυμη Μάχη των Θερμοπυλών που έγινε το 480 π.Χ. ανάμεσα στον βασιλιά της Σπάρτης, Λεωνίδα, και στον βασιλιά των Περσών, Ξέρξη. Η ήττα των Ελλήνων, η οποία προκλήθηκε μετά από την προδοσία του Εφιάλτη, που αποκάλυψε στους Πέρσες την ύπαρξη της Ανόπαιας ατραπού, σηματοδότησε όμως την ενίσχυση του πατριωτικού συναισθήματος των Ελλήνων.

Κατά το πέρασμα των χρόνων, τα στενά των Θερμοπυλών και πάλι αποτελούσαν τόπο μαχών, όπως είναι και η μάχη ανάμεσα στους Έλληνες και τους Γαλάτες του Βρέννου, στην οποία και πάλι ηττήθηκαν οι Έλληνες.

Ωστόσο, οι προσχώσεις του ποταμού Σπερχειού διεύρυναν το πέρασμα. Ο Ιουστινιανός τον 6^{ο} αιώνα μ.Χ. δημιούργησε φράγμα στην χαράδρα του Ασωπού και τείχη στην είσοδο των Θερμοπυλών για να εμποδίσει την κατάβαση των Σλάβων.

Στη σύγχρονη εποχή, κοντά στο χωριό Θερμοπύλες, λειτουργούν ιαματικές πηγές, που είναι γνωστές από την αρχαιότητα. Σύμφωνα με τον μύθο, ο Ήφαιστος δημιούργησε τις πηγές αυτές μετά από την παράκληση της Αθηνάς, για να ανακουφιστεί ο Ηρακλής μετά τους άθλους του. Επίσης, λέγεται ότι ο Ηρώδης ο Αττικός κατά τον 2^{ο} αιώνα μ. Χ. κατασκεύασε δύο μαρμάρινες δεξαμενές, μία για τους άντρες και μία για τις γυναίκες [50].

10.1.2 Ανοπαία Ατραπός

Η Ανόπαια ή Ανοπαία ατραπός βρίσκεται σε υψόμετρο περίπου 1000 μέτρων στο Καλλίδρομο, πάνω από τις Θερμοπύλες. Συγκεκριμένα, άρχιζε από την έξοδο της χαράδρας του Ασωπού, περνούσε πάνω από το χωριό Δαμάστα, από το χωριό Ελευθεροχώρι, ακολουθούσε την κορυφογραμμή πάνω από τις Θερμοπύλες και κατέβαινε στη Λοκρική πόλη των Αλπηνών. Πρόκειται για το μονοπάτι μέσω του οποίου ο Εφιάλτης οδήγησε τον στρατό του Ξέρξη στα νώτα του Σπαρτιάτη βασιλιά Λεωνίδα [50].

10.1.3 Ασωπός ποταμός

Ο Ασωπός ποταμός έχει τις πηγές του στην Οίτη και διασχίζει το ομώνυμο φαράγγι. Ύστερα από την έξοδό του στην πεδιάδα, ο Ασωπός διανύει απόσταση 6-7 χιλιομέτρων και εκβάλλει στην κοίτη του Σπερχειού ποταμού, απέναντι ακριβώς από την παλιά γέφυρα της Αλαμάνας, λόγω των προσχώσεων που έχει υποστεί ο Σπερχειός στο πέρασμα των χρόνων. Στους αρχαίους χρόνους, όπως και ο παράλληλός του ο Δύρας (Γοργοπόταμος), χυνόταν απευθείας στον Μαλιακό Κόλπο. Το μήκος της κοίτης του Ασωπού από τις πηγές έως τις εκβολές του υπολογίζεται σε 20 χιλιόμετρα περίπου [50].

10.1.4 Αρχαίοι κάτοικοι της περιοχής

Οι Μαλιείς ήταν οι αρχαίοι κάτοικοι της περιοχής από την Οίτη μέχρι τον Μαλιακό Κόλπο που ονομαζόταν Μαλίδα. Διακρίνονταν σε τρεις φυλές: τους Τραχινίους, τους Παραλίους και τους Ιερείς. Επίσης, ένα άλλο φύλο που κυριαρχούσε στην περιοχή ήταν οι Οιταίοι. Οι Οιταίοι αρχικά ήταν αυτόνομος λαός που κατοικούσε γύρω από την Οίτη και έκανε συνεχείς επιθέσεις στους γειτονικούς λαούς, όπως ήταν οι Μαλιείς. Τελικά, δημιούργησαν το «Κοινό των Θεσσαλών», με κυριότερες πόλεις την Αντίκυρα, την Ανθήλη και την Ηράκλεια - Τραχίνα [50].

10.1.5 Η μάχη των Θερμοπυλών το 480 π. Χ. - Τα γεγονότα πριν τη Μάχη

Ξεχωριστή αξία για την περιοχή, αλλά και όλη την Ελλάδα, δικαίως έχει η μάχη των Θερμοπυλών. Η μορφολογία του εδάφους έχει αλλάξει ασφαλώς σήμερα, καθώς ο Σπερχειός ποταμός με τις προσχώσεις του έχει αλλοιώσει και αλλάξει το τοπίο του 480 π. Χ.

Οι Έλληνες, το καλοκαίρι του 480 π. Χ., αποφάσισαν να αντισταθούν στην κατάβαση των Περσών προς τον νότο. Ιδανική θέση αποτελούσε η περιοχή των Θερμοπυλών, καθώς ο δρόμος στένευε υπερβολικά για μία έκταση 9 χιλιομέτρων περίπου. Μάλιστα ο ταξιδιώτης έπρεπε να περάσει υποχρεωτικά από τρία πολύ στενά σημεία ανάμεσα στο βουνό και στη θάλασσα, αν ήθελε να διανύσει τις Θερμοπύλες.

Στα στενά των Θερμοπυλών, λοιπόν, στρατοπέδευσε ο Σπαρτιάτης βασιλιάς Λεωνίδας με 300 γενναίους πολεμιστές του. Επίσης, 1000 Μαλιείς τάχθηκαν στο πλευρό του, όπως, επίσης, και πολεμιστές από την Τεγέα, τη Μαντίνεια, την υπόλοιπη Πελοπόννησο, τις Θεσπιές και τη Θήβα. Τα τμήματα των άλλων πόλεων διοικούνταν το καθένα από δικούς του αξιωματικούς, αλλά γενικός διοικητής του στρατού ήταν ο Σπαρτιάτης Λεωνίδας που απολάμβανε τον θαυμασμό όλων. Ο περσικός στρατός στρατοπέδευσε στην Τραχίνα, περιοχή ανάμεσα στους ποταμούς Μέλανα και Ασωπό, περίπου 4-5 χιλιόμετρα από τις Θερμοπύλες.

Ο Ξέρξης έστειλε έναν ιππέα ως κατάσκοπο στο στρατόπεδο των Ελλήνων. Αυτός, ωστόσο, έμεινε έκπληκτος, όταν προσέγγισε την ελληνική πλευρά, καθώς, έξω από ένα τείχος που είχαν οικοδομήσει οι Έλληνες για να προστατεύονται οι πολεμιστές, αντίκρισε λίγους Σπαρτιάτες να γυμνάζονται ή να χτενίζουν τα μαλλιά τους. Ο Πέρσης κατάσκοπος τους κοίταζε κατάπληκτος και, στη συνέχεια, γύρισε με ηρεμία στο στρατόπεδό του, αφού δεν προσπάθησε κανείς να τον αιχμαλωτίσει. Την ίδια αντίδραση είχε και ο Ξέρξης, όταν τον πληροφόρησε ο κατάσκοπός του. Επιχειρώντας να ερμηνεύσει τη στάση των Σπαρτιατών απευθύνθηκε στον Δημάρατο, έναν έκπτωτο Σπαρτιάτη βασιλιά, ο οποίος ελπίζοντας να ανακτήσει τον θρόνο του, είχε ακολουθήσει τους Πέρσες στην εκστρατεία τους. Ο Δημάρατος εξήγησε στον Ξέρξη ότι οι Σπαρτιάτες κατάγονταν από το καλύτερο βασίλειο της Ελλάδας με τους γενναιότερους άνδρες [70].

10.1.6 Οι δύο πρώτες μέρες της Μάχης

Ο Ξέρξης δεν πείστηκε από τον Δημάρατο, που εκθείασε τη γενναιότητα των Σπαρτιατών, και περίμενε να οπισθοχωρήσουν ή να παραδοθούν σε τέσσερις μέρες. Την πέμπτη μέρα, έστειλε τους Μήδους και τους Κισσίους να πολεμήσουν με τους Σπαρτιάτες με ταυτόχρονη διαταγή να τους συλλάβουν ζωντανούς και να τους οδηγήσουν μπροστά του. Ωστόσο, οι Μήδοι ηττήθηκαν συντριπτικά.

Τελικά στη θέση τους εστάλησαν οι Αθάνατοι, επίλεκτοι Πέρσες στρατιώτες με αρχηγό τον Υδάρνη. Η επίθεσή τους αποκρούστηκε και αυτή τη φορά επιτυχώς από τον Λεωνίδα. Οι λόγοι ήταν πολλοί, κυρίως γιατί οι Έλληνες διέθεταν καλύτερο εξοπλισμό, αλλά και καλύτερη τεχνική. Μάλιστα χρησιμοποιούσαν και τεχνάσματα εναντίον των Περσών. Συγκεκριμένα, έκαναν όλοι μαζί μεταβολή και προσποιούνταν ότι υποχωρούσαν έντρομοι, όποτε οι εχθροί τους καταδίωκαν με ποδοβολητό και ιαχές. Αυτοί, όμως, τη στιγμή που τους προλάβαιναν οι Πέρσες, γύριζαν και τους αντιμετώπιζαν, προκαλώντας τους τεράστιες απώλειες στη νέα μάχη που ξεσπούσε.

Επομένως, οι Πέρσες πιέζονταν πάρα πολύ, αφού δεν μπορούσαν να παρατάξουν το σύνολο του στρατού τους, εξαιτίας της στενότητας του τόπου. Το ίδιο συνέβη και την επόμενη ημέρα [70].

10.1.7 Η τρίτη ημέρα της Μάχης

Στο στρατόπεδο των Περσών υπήρχε μεγάλη ηττοπάθεια, καθώς οι Έλληνες κατόρθωναν το ακατόρθωτο, να αποκρούσουν μία τόσο πολυπληθή δύναμη με ελάχιστες απώλειες στη δική τους πλευρά.

Δυστυχώς, όμως, τον Ξέρξη προσέγγισε ένας άνδρας από τη Μηλίδα (σύμφωνα με άλλη εκδοχή Σπαρτιάτης), ο Εφιάλτης, γιος του Ευρύδημου. Ο Εφιάλτης ελπίζοντας σε μια γενναιόδωρη ανταμοιβή, αποκάλυψε στον βασιλιά το μονοπάτι που οδηγούσε πάνω από τα βουνά στις Θερμοπύλες, προκαλώντας έτσι τον όλεθρο των Ελλήνων που κρατούσαν το πέρασμα. Όπως ήταν αναμενόμενο, ο Ξέρξης εκμεταλλεύτηκε αυτή την αποκάλυψη και ανέθεσε αμέσως την αποστολή στον Υδάρνη με τα στρατεύματα που αυτός διοικούσε.

Νωρίς τα ξημερώματα οι Πέρσες βρίσκονταν στην κορυφή της ράχης του μονοπατιού, όταν τους αντιλήφθηκαν οι Φωκείς που φρουρούσαν το μονοπάτι με χίλιους άνδρες. Οι Φωκείς ειδοποίησαν τον Λεωνίδα, ο οποίος τους προέτρεψε να εγκαταλείψουν τη μάχη γνωρίζοντας το πόσο δύσκολη ήταν η θέση πια των Ελλήνων.

Αμέσως συγκλήθηκε πολεμικό συμβούλιο στο στρατόπεδο των Ελλήνων με τις απόψεις να διίστανται. Άλλοι υποστήριζαν ότι δεν έπρεπε να εγκαταλείψουν τη θέση τους κι άλλοι το αντίθετο. Το αποτέλεσμα ήταν ο στρατός να διαιρεθεί. Τελικά ο ίδιος ο Λεωνίδας έδιωξε τα υπόλοιπα στρατεύματα. Γνώριζε το τέλος του που πλησίαζε, καθώς, σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, πριν τον πόλεμο είχε λάβει έναν χρησμό από το μαντείο των Δελφών. Έτσι, με διαταγές του Λεωνίδα, τα συμμαχικά στρατεύματα εγκατέλειψαν τη θέση τους κι έφυγαν όλοι, εκτός από τους Θεσπιείς και τους Θηβαίους.

Το πρωί ο Ξέρξης έκανε μια σπονδή στον ανατέλλοντα ήλιο και άρχισε την επίθεση. Οι Έλληνες, σύμφωνα με τις διαταγές του Λεωνίδα και γνωρίζοντας ότι βάδιζαν σε βέβαιο θάνατο, εμφανίστηκαν στο πλατύτερο σημείο του περάσματος, πολύ πιο μπροστά από εκεί που πολεμούσαν τις προηγούμενες ημέρες. Επιστράτευσαν όλο τους το θάρρος και πολέμησαν με γενναιοψυχία σε μία άνιση μάχη. Σκοτώθηκαν όλοι, ανάμεσά τους και ο ήρωας Λεωνίδας.

Αν δεν είχε προηγηθεί η προδοσία του Εφιάλτη, το αποτέλεσμα θα ήταν μία πολύ μεγάλη νίκη των Ελλήνων. Ωστόσο, ο στρατός των Ελλήνων περικυκλώθηκε. Ο Λεωνίδας αντιστάθηκε σθεναρά με τους 300 Σπαρτιάτες και τους 700 Θεσπιείς. Η λακωνική φράση «Μολών λαβέ» έμελλε να μείνει στην ιστορία ως άσβεστη θύμηση της ανδρείας και της αυτοθυσίας τους.

Οι επισκέπτες μπορούν και σήμερα να θαυμάσουν το άγαλμα του Λεωνίδα και την επιτύμβια στήλη με το κορυφαίο επίγραμμα του Σιμωνίδη του Κείου: «Ὦ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι», δηλαδή «Διαβάτη, να λες

στους Λακεδαιμόνιους, ότι σε αυτήν εδώ τη γη βρισκόμαστε πεσμένοι, έχοντας υπακούσει στα προστάγματά τους» [70].

10.1.8 Η περιοχή των Θερμοπυλών στον Ηρόδοτο

Ο πατέρας της Ιστορίας παρουσιάζει με παραστατικές λεπτομέρειες την τοποθεσία των Θερμοπυλών, όπως ήταν στους αρχαίους χρόνους. Αναφέρει συγκεκριμένα στο έργο του «Ιστορίαι» (7.176.2-7.176.5):

« [7.176.2] ἡ δὲ αὖ διὰ Τρηχῖνος ἔσοδος ἐς τὴν Ἑλλάδα ἐστὶ τῇ στεινοτάτη ἡμίπλεθρον. οὐ μέντοι κατὰ τοῦτό γε ἐστὶ τὸ στεινότατον τῆς χώρης τῆς ἄλλης, ἀλλ᾽ ἔμπροσθέ τε Θερμοπυλέων καὶ ὄπισθε, κατά τε Ἀλπηνούς, ὄπισθε ἐόντας, ἐοῦσα ἁμαξιτὸς μούνη, καὶ ἔμπροσθε κατὰ Φοίνικα ποταμὸν ἀγχοῦ Ἀνθήλης πόλιος, ἄλλη ἁμαξιτὸς μούνη.

[7.176.3] τῶν δὲ Θερμοπυλέων τὸ μὲν πρὸς ἑσπέρης ὄρος ἄβατόν τε καὶ ἀπόκρημνον, ὑψηλόν, ἀνατεῖνον ἐς τὴν Οἴτην· τὸ δὲ πρὸς τὴν ἠῶ τῆς ὁδοῦ θάλασσα ὑποδέκεται καὶ τενάγεα. ἔστι δὲ ἐν τῇ ἐσόδῳ ταύτῃ θερμὰ λουτρά, τὰ Χύτρους καλέουσι οἱ ἐπιχώριοι, καὶ βωμὸς ἵδρυται Ἡρακλέος ἐπ᾽ αὐτοῖσι. ἐδέδμητο δὲ τεῖχος κατὰ ταύτας τὰς ἐσβολάς, καὶ τό γε παλαιὸν πύλαι ἐπῆσαν.

[7.176.4] ἔδειμαν δὲ Φωκέες τὸ τεῖχος δείσαντες, ἐπεὶ Θεσσαλοὶ ἦλθον ἐκ Θεσπρωτῶν οἰκήσοντες γῆν τὴν Αἰολίδα, τήν περ νῦν ἐκτέαται. ἅτε δὴ πειρωμένων τῶν Θεσσαλῶν καταστρέφεσθαί σφεας, τοῦτο προεφυλάξαντο οἱ Φωκέες καὶ τὸ ὕδωρ τὸ θερμὸν τότε ἐπῆκαν ἐπὶ τὴν ἔσοδον, ὡς ἂν χαραδρωθείη ὁ χῶρος, πᾶν μηχανώμενοι ὅκως μή σφι ἐσβάλοιεν οἱ Θεσσαλοὶ ἐς τὴν χώρην.

[7.176.5] τὸ μέν νυν τεῖχος τὸ ἀρχαῖον ἐκ παλαιοῦ τε ἐδέδμητο καὶ τὸ πλέον αὐτοῦ ἤδη ὑπὸ χρόνου ἔκειτο· τοῖσι δὲ αὖτις ὀρθώσασι ἔδοξε ταύτῃ ἀπαμύνειν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τὸν βάρβαρον. κώμη δέ ἐστι ἀγχοτάτω τῆς ὁδοῦ, Ἀλπηνοὶ οὔνομα· ἐκ ταύτης δὲ ἐπισιτιεῖσθαι ἐλογίζοντο οἱ Ἕλληνες.» [70]

(Μετάφραση:

« [7.176.2] Ο δρόμος πάλι απ᾽ τον οποίο μπαίνει κανείς, περνώντας μέσ᾽ από την Τραχίνα, στην Ελλάδα, στο πιο στενό του σημείο έχει πλάτος μισό πλέθρο. Όμως δεν είναι αυτό το σημείο όπου το πέρασμα έχει το μικρότερο πλάτος σ᾽ όλη αυτή την περιοχή, αλλά μπροστά και πίσω απ᾽ τις Θερμοπύλες: στην τοποθεσία Αλπηνοί, που βρίσκονται πίσω τους, απ᾽ όπου όλο κι όλο μια άμαξα χωρά να περάσει, και μπροστά τους, δίπλα στην κοίτη του ποταμού Φοίνικα, κοντά στην πόλη Ανθήλη· κι αποκεί επίσης όλο κι όλο μια άμαξα χωρά να περάσει.

[7.176.3] Τώρα, οι Θερμοπύλες έχουν στα δυτικά τους βουνό αδιάβατο κι απόκρημνο, ψηλό, που ανηφορίζει προς την Οίτη, ενώ στ᾽ ανατολικά του δρόμου συναντάς αμέσως θάλασσα και βάλτους. Και σ᾽ αυτό το πέρασμα βρίσκονται θερμά λουτρά, που οι εντόπιοι τα ονομάζουν Χύτρους, και στην περιοχή τους έχει ιδρυθεί βωμός του Ηρακλή. Σ᾽ αυτό το πέρασμα είχε χτιστεί και τείχος, εφοδιασμένο τον παλιό καιρό και με πύλες.

[7.176.4] Το τείχος το έχτισαν οι Φωκείς από φόβο, όταν ήρθαν οι Θεσσαλοί από τη Θεσπρωτία για να εγκατασταθούν στη χώρα των Αιολέων, που τώρα την κατοικούν. Καθώς λοιπόν οι Θεσσαλοί επιχειρούσαν να τους υποδουλώσουν, οι Φωκείς το έχτισαν για να τους προστατεύει, και τότε διοχέτευσαν τα ζεστά νερά στο πέρασμα, για να γίνει ο τόπος όλο χαράδρες — και τί δε σοφίστηκαν για να μην εισβάλουν οι Θεσσαλοί στη χώρα τους.

[7.176.5] Λοιπόν το αρχικό τείχος είχε χτιστεί τον παλιό καιρό και το πιο μεγάλο μέρος του κειτόταν κιόλας σε ερείπια από την πολυκαιρία· κι αυτοί αποφάσισαν να το ξαναχτίσουν και σ᾽ αυτό τον τόπο να φράξουν το δρόμο του βαρβάρου προς την Ελλάδα. Και πολύ κοντά στο δρόμο είναι ένα χωριό που λέγεται Αλπηνοί· λοιπόν οι Έλληνες λογάριαζαν να το έχουν βάση ανεφοδιασμού τους.» [71])

10.1.9 Η Μάχη των Θερμοπυλών στον Ηρόδοτο

Ιδιαιτέρως παραστατική είναι και η παρουσίαση της Μάχης των Θερμοπυλών από τον Ηρόδοτο. Ο μεγάλος ιστορικός κατορθώνει να αποτυπώσει όλες τις λεπτομέρειες από τη μάχη, καθώς και να σκιαγραφήσει τον ήρωα Λεωνίδα. Μεταξύ άλλων αναφέρει:

«[7.223.1] Ξέρξης δὲ ἐπεὶ ἡλίου ἀνατείλαντος σπονδὰς ἐποιήσατο, ἐπισχὼν χρόνον ἐς ἀγορῆς κου μάλιστα πληθώρην πρόσοδον ἐποιέετο· καὶ γὰρ ἐπέσταλτο ἐξ Ἐπιάλτεω οὕτω· ἀπὸ γὰρ τοῦ ὄρεος ἡ κατάβασις συντομωτέρη τέ ἐστι καὶ βραχύτερος χῶρος πολλὸν ἤ περ ἡ περίοδός τε καὶ ἀνάβασις.

[7.223.2] οἵ τε δὴ βάρβαροι οἱ ἀμφὶ Ξέρξην προσήισαν καὶ οἱ ἀμφὶ Λεωνίδην Ἕλληνες, ὡς τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἔξοδον ποιεύμενοι, ἤδη πολλῷ μᾶλλον ἢ κατ᾽ ἀρχὰς ἐπεξήισαν ἐς τὸ εὐρύτερον τοῦ αὐχένος. τὸ μὲν γὰρ ἔρυμα τοῦ τείχεος ἐφυλάσσετο, οἱ δὲ ἀνὰ τὰς προτέρας ἡμέρας ὑπεξιόντες ἐς τὰ στεινόπορα ἐμάχοντο.

[7.223.3] τότε δὲ συμμίσγοντες ἔξω τῶν στεινῶν ἔπιπτον πλήθεϊ πολλοὶ τῶν βαρβάρων· ὄπισθε γὰρ οἱ ἡγεμόνες τῶν τελέων ἔχοντες μάστιγας ἐρράπιζον πάντα ἄνδρα, αἰεὶ ἐς τὸ πρόσω ἐποτρύνοντες. πολλοὶ μὲν δὴ ἐσέπιπτον αὐτῶν ἐς τὴν θάλασσαν καὶ διεφθείροντο, πολλῷ δ᾽ ἔτι πλεῦνες κατεπατέοντο ζωοὶ ὑπ᾽ ἀλλήλων·

[7.223.4] ἦν δὲ λόγος οὐδεὶς τοῦ ἀπολλυμένου. ἅτε γὰρ ἐπιστάμενοι τὸν μέλλοντα σφίσι ἔσεσθαι θάνατον ἐκ τῶν περιιόντων τὸ ὄρος, ἀπεδείκνυντο ῥώμης ὅσον εἶχον μέγιστον ἐς τοὺς βαρβάρους, παραχρεώμενοί τε καὶ ἀτέοντες.

[7.224.1] δόρατα μέν νυν τοῖσι πλέοσι αὐτῶν τηνικαῦτα ἤδη ἐτύγχανε κατεηγότα, οἱ δὲ τοῖσι ξίφεσι διεργάζοντο τοὺς Πέρσας. καὶ Λεωνίδης τε ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ πίπτει ἀνὴρ γενόμενος ἄριστος, καὶ ἕτεροι μετ᾽ αὐτοῦ ὀνομαστοὶ Σπαρτιητέων, τῶν ἐγὼ ὡς ἀνδρῶν ἀξίων γενομένων ἐπυθόμην τὰ οὐνόματα, ἐπυθόμην δὲ καὶ ἁπάντων τῶν τριηκοσίων.

[7.224.2] καὶ δὴ Περσέων πίπτουσι ἐνθαῦτα ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ ὀνομαστοί, ἐν δὲ δὴ καὶ Δαρείου δύο παῖδες, Ἀβροκόμης τε καὶ Ὑπεράνθης, ἐκ τῆς Ἀρτάνεω θυγατρὸς Φραταγούνης γεγονότες Δαρείῳ.

[7.225.1] Ξέρξεώ τε δὴ δύο ἀδελφεοὶ ἐνθαῦτα πίπτουσι μαχόμενοι ‹καὶ› ὑπὲρ τοῦ νεκροῦ τοῦ Λεωνίδεω Περσέων τε καὶ Λακεδαιμονίων ὠθισμὸς ἐγίνετο πολλός, ἐς ὃ τοῦτόν τε ἀρετῇ οἱ Ἕλληνες ὑπεξείρυσαν καὶ ἐτρέψαντο τοὺς ἐναντίους τετράκις. τοῦτο δὲ συνεστήκεε μέχρι οὗ οἱ σὺν Ἐπιάλτῃ παρεγένοντο.

[7.225.2] ὡς δὲ τούτους ἥκειν ἐπύθοντο οἱ Ἕλληνες, ἐνθεῦτεν ἤδη ἑτεροιοῦτο τὸ νεῖκος· ἔς τε γὰρ τὸ στεινὸν τῆς ὁδοῦ ἀνεχώρεον ὀπίσω καὶ παραμειψάμενοι τὸ τεῖχος ἐλθόντες ἵζοντο ἐπὶ τὸν κολωνὸν πάντες ἀλέες οἱ ἄλλοι πλὴν Θηβαίων. ὁ δὲ κολωνός ἐστι ἐν τῇ ἐσόδῳ, ὅκου νῦν ὁ λίθινος λέων ἕστηκε ἐπὶ Λεωνίδῃ.

[7.225.3] ἐν τούτῳ σφέας τῷ χώρῳ ἀλεξομένους μαχαίρῃσι, τοῖσι αὐτῶν ἐτύγχανον ἔτι περιεοῦσαι, καὶ χερσὶ καὶ στόμασι κατέχωσαν οἱ βάρβαροι βάλλοντες, οἱ μὲν ἐξ ἐναντίης ἐπισπόμενοι καὶ τὸ ἔρυμα τοῦ τείχεος συγχώσαντες, οἱ δὲ περιελθόντες πάντοθεν περισταδόν.» [70]

(«Μετάφραση:

[7.223.1] Ο Ξέρξης με την ανατολή του ήλιου πρόσφερε σπονδές κι ύστερα περίμενε την ώρα που η αγορά γεμίζει κόσμο και τότε επιχείρησε την επίθεση· γιατί αυτό του είχε παραγγείλει ο Εφιάλτης, επειδή η κατάβαση από το βουνό είναι συντομότερη κι η απόσταση πολύ πιο μικρή απ᾽ ό,τι ο γύρος του βουνού και η ανάβαση.

[7.223.2] Κι οι βάρβαροι του Ξέρξη πλησίαζαν κι οι Έλληνες που περιστοίχιζαν τον Λεωνίδα, μια και θα επιχειρούσαν έξοδο θανάτου, τώρα πια έβγαιναν πολύ πιο έξω απ᾽ ό,τι στην αρχή, στο πλατύτερο μέρος του αυχένα. Γιατί τις προηγούμενες μέρες, θέλοντας να

υπερασπίζουν το προστατευτικό τείχος, έδιναν μάχη στη στενωπό, χωρίς ν᾽ απομακρύνονται πολύ από το τείχος.

[7.223.3] Όμως τη μέρα εκείνη έδιναν τη μάχη έξω από τα στενά και σκοτώνονταν πολλοί βάρβαροι· γιατί οι αρχηγοί των ταγμάτων στέκονταν πίσω τους κρατώντας μαστίγια και μαστίγωναν όλους τους άντρες τους προστάζοντάς τους να βαδίζουν συνεχώς μπροστά. Πολλοί απ᾽ αυτούς λοιπόν έπεφταν στη θάλασσα κι αφανίζονταν και πολύ περισσότερους ακόμη τους καταπατούσαν ζωντανούς οι δικοί τους· και κανένας δεν έδινε την παραμικρή σημασία στο σύντροφό του που σκοτωνόταν.

[7.223.4] Γιατί απ᾽ τη μεριά τους οι Έλληνες ξέροντας καλά πως όπου να ᾽ναι έρχεται ο θάνατος από εκείνους που έκαναν την κυκλωτική κίνηση απ᾽ το βουνό, έφτασαν στην κορυφή της παλικαριάς τους χτυπώντας τους βαρβάρους, αψηφώντας το θάνατο μες στη μανία της αποκοτιάς τους.

[7.224.1] Λοιπόν, τα δόρατα των περισσότερων απ᾽ αυτούς είχαν κιόλας τσακιστεί, ετούτοι όμως με τα ξίφη τους πετσόκοβαν τους Πέρσες. Και σ᾽ αυτόν τον αγώνα πέφτει ο Λεωνίδας αφού αποδείχτηκε άντρας με λαμπρότατη παλικαριά και μαζί του κι άλλοι σημαντικοί Σπαρτιάτες, που εγώ ρώτησα κι έμαθα τα ονόματά τους - μάλιστα έμαθα κι όλων των Τριακοσίων.

[7.224.2] Κι απ᾽ την άλλη μεριά, από τους Πέρσες πέφτουν σ᾽ αυτή τη μάχη πολλοί και σημαντικοί, κι ανάμεσά τους δυο γιοι του Δαρείου, ο Αβροκόμης κι ο Υπεράνθης, που τους είχε χαρίσει στον Δαρείο η θυγατέρα του Αρτάνη, η Φραταγούνη. Ο Αρτάνης αυτός ήταν αδερφός του βασιλιά Δαρείου και γιος του Υστάσπη, γιου του Αρσάμη· που, όταν έδωσε τη θυγατέρα του γυναίκα στον Δαρείο, του έδωσε προίκα ολόκληρη την περιουσία του, μια και δεν είχε άλλο παιδί εκτός απ᾽ αυτή.

[7.225.1] Σ᾽ αυτή τη μάχη λοιπόν πέφτουν πολεμώντας τα δυο αυτά αδέρφια του Ξέρξη, ενώ για το πτώμα του Λεωνίδα Πέρσες και Λακεδαιμόνιοι έδωσαν ανάμεσά τους πολύωρη μάχη σώμα με σώμα, ωσότου οι Έλληνες με την αντρεία τους το τράβηξαν προς το μέρος τους κι έτρεψαν σε φυγή τον εχθρό τέσσερες φορές. Έτσι συνεχίστηκε για ώρα η μάχη, ώς τη στιγμή που έφτασαν εκείνοι που οδηγούσε ο Εφιάλτης.

[7.225.2] Όταν οι Έλληνες αντιλήφθηκαν τον ερχομό τους, από εκείνη την ώρα ο αγώνας άλλαξε μορφή· γιατί οπισθοχώρησαν στη στενοποριά και προσπερνώντας το τείχος ήρθαν και πήραν θέση όλοι τους συσπειρωμένοι, εκτός απ᾽ τους Θηβαίους, στο ύψωμα· το ύψωμα αυτό

βρίσκεται στην είσοδο των στενών, εκεί όπου σήμερα είναι στημένο το μαρμάρινο λιοντάρι για τον Λεωνίδα.

[7.225.3] Καθώς αγωνίζονταν χτυπώντας τον εχθρό σ᾽ αυτό το μέρος με πολεμικές μάχαιρες, όσοι ακόμα τύχαινε να έχουν, και με τα χέρια και με τα δόντια, οι βάρβαροι τους έθαψαν κάτω από τα βέλη τους, άλλοι κάνοντας επίθεση κατά μέτωπο, αφού ισοπέδωσαν το προστατευτικό τείχος, κι οι άλλοι, που έκαναν την κυκλωτική κίνηση, κλείνοντάς τους ένα γύρο από παντού.» [71])

10.1.10 Οι Θερμοπύλες στη λογοτεχνία

Πολλοί δημιουργοί εμπνεύστηκαν από τη Μάχη των Θερμοπυλών.

Για παράδειγμα, ήδη στην Αρχαία Ελλάδα ο Ισοκράτης υπενθυμίζει στους συμπατριώτες του να μην κομπάζουν για τα δικά τους επιτεύγματα, αλλά να αναλογιστούν τη θυσία του Λεωνίδα και να παραδειγματιστούν.

Συγκεκριμένα αναφέρει στον Παναθηναϊκό του λόγο (12, 182-190): «Ἔχοιμι δ᾽ ἂν τῷ λόγῳ τούτῳ χρήσασθαι καὶ περὶ τῆς συμφορᾶς τῆς Σπαρτιάταις ἐν Θερμοπύλαις γενομένης, ἣν ἅπαντες ὅσοι περ ἀκηκόασιν ἐπαινοῦσι καὶ θαυμάζουσι μᾶλλον ἢ τὰς μάχας καὶ τὰς νίκας τὰς κρατησάσας μὲν τῶν ἐναντίων, πρὸς οὓς δ᾽ οὐκ ἐχρῆν γεγενημένας· ἃς εὐλογεῖν τινες τολμῶσι, κακῶς εἰδότες ὡς οὐδὲν οὔθ᾽ ὅσιον οὔτε καλόν ἐστιν τῶν μὴ μετὰ δικαιοσύνης καὶ λεγομένων καὶ πραττομένων. (Μετάφραση: Θα μπορούσα να χρησιμοποιήσω αυτό το επιχείρημα και για τη συμφορά που υπέστησαν οι Σπαρτιάτες στις Θερμοπύλες. Όλοι όσοι έχουν ακούσει γι᾽ αυτήν την επαινούν και τη θαυμάζουν περισσότερο από όσο τις μάχες και τις νίκες στις οποίες υπερίσχυσαν των αντιπάλων τους, εναντίον των οποίων δεν έπρεπε να είχαν γίνει. Μερικοί έχουν το θράσος και τις εγκωμιάζουν, επειδή αγνοούν ότι τίποτε από όσα λέγονται ή γίνονται χωρίς δικαιοσύνη δεν είναι ιερό ή έντιμο.) [72]»

Αλλά και ο Εθνικός μας ποιητής, ο Διονύσιος Σολωμός εμπνεύστηκε από τις Θερμοπύλες. Τις αναπολεί στον «Ύμνο εις την Ελευθερίαν» με τους ακόλουθους στίχους (στροφές: 77-78):

«Τρέχουν άρματα χιλιάδες
σαν το κύμα εις το γιαλό·
αλλ’ οι ανδρείοι παλικαράδες
δεν ψηφούν τον αριθμό.
Ω τρακόσιοι! Σηκωθείτε
και ξανάλθετε σ’ εμάς·

τα παιδιά σας θέλ’ ιδείτε
πόσο μοιάζουνε με σας. [73]»

Ακριβώς το ίδιο αίσθημα εκφράζει και ο λόρδος Βύρων σε μια πασίγνωστη στροφή του επικολυρικού έργου του με τίτλο «Το Προσκύνημα του Τσάιλντ Χάρολντ», καθώς συλλογίζεται τους αρχαίους Σπαρτιάτες και τον ηρωικό Λεωνίδα:
«...Δίχως ελπίδα μαχητές τι πρόθυμα δεχτήκαν,
Στις Θερμοπύλες, στα Στενά, να πέσουν σκοτωμένοι;
Ποιοι τέτοιο γενναίο πνεύμα στην ψυχή τους ξαναβρήκαν,
Να σε βγάλουν απ’ τον τάφο, σαν απ’ τον Ευρώτα βγήκαν; [74]».

Πολύ γνωστό, επίσης, είναι και το ποίημα «Θερμοπύλες» του Καβάφη, στο οποίο ο ποιητής εξαίρει την προσωπική στάση των πολεμιστών.
«Τιμή σ' εκείνους όπου στη ζωή των
όρισαν και φυλάγουν Θερμοπύλες.
Ποτέ από το χρέος μη κινούντες·
δίκαιοι κι ίσοι σ' όλες των τες πράξεις,
αλλά με λύπη κιόλας κι ευσπλαχνία·
γενναίοι οσάκις είναι πλούσιοι, κι όταν
είναι πτωχοί, πάλ' εις μικρόν γενναίοι,
πάλι συντρέχοντες όσο μπορούνε·
πάντοτε την αλήθεια ομιλούντες,
πλην χωρίς μίσος για τους ψευδομένους.
Και περισσότερη τιμή τούς πρέπει
όταν προβλέπουν (και πολλοί προβλέπουν)
πως ο Εφιάλτης θα φανεί στο τέλος,
κι οι Μήδοι επί τέλους θα διαβούνε. [75]»

Θα ήταν παράλειψη αν δεν αναφερόταν ότι και οι άνθρωποι σε ολόκληρο τον πλανήτη διδάχτηκαν από τη στάση του Λεωνίδα, καθώς ο θαυμασμός για τη γενναιότητά του και τις επιλογές του δεν περιορίζεται από σύνορα, αλλά έχει πανανθρώπινη αξία. Όλοι οι λαοί του κόσμου στάθηκαν με δέος απέναντι στη θυσία του Λεωνίδα. Ένα ξεχωριστό παράδειγμα αποτελεί ο λαός της Βολιβίας που δε δίστασε να αναφέρει τη Μάχη των Θερμοπυλών ακόμη και στον Εθνικό του ύμνο:

« IX
La patria así se forma,
termópilas brotando;
constelación de cíclopes
su noche iluminó.
La flor estremecida
mortal el viento hallando,
debajo los laureles
seguridad buscó.
(Μετάφραση:
Έτσι φτιάχτηκε η μητέρα πατρίδα.
Οι Θερμοπύλες ξεπροβάλλουν,
ο αστερισμός του Κύκλωπα
φώτισε τη νύχτα της.
Το τρεμάμενο άνθος
συναντώντας τον άνεμο του θανάτου,
κάτω από τις δάφνες
αναζήτησε τη σιγουριά.) [76]»

10.1.11 Οι Θερμοπύλες στη Χάρτα του Ρήγα

Ο Ρήγας Βελεστινλής, ο μεγάλος αυτός εθνεγέρτης, προσπάθησε να αφυπνίσει και να ενεργοποιήσει τους Έλληνες παρουσιάζοντάς τους και υπενθυμίζοντας τους την αξεπέραστη στάση και την άοκνη προσπάθεια του Λεωνίδα και των συμπολεμιστών του να διατηρήσουν την ελευθερία τους.

Κατά συνέπεια, στο δεύτερο (2^{ο}) φύλλο της Χάρτας του ο Ρήγας παρουσιάζει την «Επιπεδογραφία του περάσματος των Θερμοπυλών προς κατάληψιν της επιδρομής του Ξέρξου εις την Ελλάδα της παρά του Νέο Αναχάρσιδος ιστορουμένης». Έχει επισημάνει τον τάφο του Λεωνίδα και των συντρόφων του. Μάλιστα αναφέρει και την προσωπική του μετάφραση για το περίφημο επίγραμμα του Σιμωνίδη του Κείου ως εξής: « Οδοιπόρε, περνώντας από την Σπάρτην, ειπέ πώς ετάφημεν εδώ πολεμήσαντες δια τους ιερούς νόμους της».

Παράλληλα, στον « Ύμνο Πατριωτικό» (στροφή 34) προβάλει τον Λεωνίδα ως πρότυπο αγωνιστικότητας, θάρρους, αυταπάρνησης και αυτοθυσίας:
«Ο Λεωνίδας πού να ζη

με τους τριακόσιους του μαζί,
να ιδή τον Σπαρτιάτη
πώς ρίχνεται σαν άτι·
τρώει, πατεί, ξεσχίζει
την Τουρκιά, μπρε παιδιά. [77]»

10.2 Αλαμάνα

10.2.1 Βιογραφία του Αθανασίου Διάκου

Ο Αθανάσιος Διάκος γεννήθηκε το 1792 μ.Χ. (ή σύμφωνα με άλλη άποψη το 1788 μ.Χ.) στη Μουσουνίτσα Παρνασσίδος. Ήταν εγγονός του Αθανάσιου Γραμματικού, ενός περίφημου αρματωλού. Οι γονείς του Αθανασίου Διάκου ήταν ο Νικόλαος Γραμματικός και η Χρυσούλα Γραμματικού.

Όταν ο Αθανάσιος Διάκος ήταν δώδεκα χρονών, αφιερώθηκε από τη μητέρα του Χρυσούλα στη Μονή του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου στην Αρτοτίνα της Δωρίδας. Τον πρώτο χρόνο στη Μονή διετέλεσε ως καλογερόπαιδο και τον επόμενο χρόνο χειροτονήθηκε διάκονος ή, όπως κοινώς λέγεται, διάκος. Αυτή την ονομασία άλλωστε διατήρησε έως το τέλος της ζωής του.

Στη Μονή αφιέρωσε πολύ χρόνο στην ανάγνωση των Ιερών Γραφών και, γενικά, διακρινόταν για τη σωφροσύνη και για την κοσμιότητά του. Ωστόσο, γρήγορα αφουγκράστηκε το κάλεσμα της πατρίδας και αποφάσισε να γίνει αρματωλός.

Αφορμή λέγεται ότι στάθηκε η επιθυμία του Φερχάτ Αγά, ενός πλούσιου Τούρκου, να τον συναντήσει, για να θαυμάσει από κοντά τη σπάνια ομορφιά του Αθανασίου. Ο Αθανάσιος, μετά από προτροπή και του ηγούμενου της Μονής, έφυγε από το μοναστήρι. Κατέφυγε στην ομάδα του Γούλα και του Σκαλτσά, γνωστών αρματωλών της περιοχής. Ήταν πολύ οργισμένος και απέστειλε μία εχθρική επιστολή προς τον Φερχάτ αγά. Υπάρχει, επίσης, και η εκδοχή ότι ο Διάκος σκότωσε τον αγά, η οποία όμως δεν έχει αποδειχθεί.

Σε πολύ σύντομο διάστημα ο Διάκος απέκτησε ιδιαίτερα χαρίσματα και ικανότητες στην ομάδα των αρματωλών. Υπάρχει, μάλιστα, η παράδοση ότι γλίτωσε και τον ίδιο τον αρχηγό του, τον Γούλα, σε συμπλοκή με τους Τούρκους. Για αυτό του το ανδραγάθημα ο Γούλας τον υπέδειξε ως επόμενο αρχηγό της ομάδας τους. Το ίδιο έκανε και ο Σκαλτσάς, όταν αναχώρησε για τον Βάλτο.

Επιπλέον, ο Αθανάσιος Διάκος διακρινόταν για την αυταπάρνηση και την ανιδιοτέλειά του, ακόμα και σε οικονομικό επίπεδο. Λέγεται ότι παρέδωσε στον αγώνα πληθώρα χρημάτων, καθώς και τον μεγάλο θησαυρό του βοεβόδα Λιβαδειάς, Καρά Ισμαήλ αγά.

Κατά το έτος 1814 ο Αθανάσιος Διάκος μετέβη στα Ιωάννινα, όπου διέμεναν οι διασημότεροι πολεμιστές της Ελλάδας. Εκεί υπηρέτησε στον λόχο των σωματοφυλάκων του Αλή πασά και συνδέθηκε με σημαντικούς πολιτικούς και στρατιωτικούς της Ελλάδας, οι οποίοι σκοπίμως υπηρετούσαν τον πασά.

Το 1816 ο Οδυσσεύς Ανδρούτσος με τον Αθανάσιο Διάκο έφτασαν στη Λιβαδειά. Μυήθηκαν και οι δύο στη Φιλική Εταιρεία. Μετά την αποχώρηση του Ανδρούτσου, ο Διάκος εκλέχτηκε από όλα τα πρωτοπαλίκαρα ως αρχηγός των όπλων της Λιβαδειάς. Η δραστηριοποίηση του Διάκου είχε ως αποτέλεσμα το ελληνικό στοιχείο να επικρατήσει σε σχέση με το τουρκικό και λέγεται ότι οι Τούρκοι τον ονόμαζαν «Γκιαούρ Λειβαδειά».

Ο Αθανάσιος Διάκος ύψωσε την ελληνική σημαία στη Λιβαδειά την πρώτη Απριλίου 1821, μετά από οκταήμερη πολιορκία και παράδοση των Τούρκων που ζούσαν εκεί.

Στη συνέχεια στράφηκε και στην περιοχή της Φθιώτιδας. Έφτασε στις Κομποτάδες και πολιόρκησε με επιτυχία τις Νέες Πάτρες. Ωστόσο, η στρατιωτική αριθμητική υπεροχή των Τούρκων ήταν δύσκολο να καμφθεί. Ο Διάκος όμως δεν υποχώρησε ούτε στην πολυάριθμη στρατιά του Κιοσέ Μεχμέτ και του Ομέρ Βρυώνη. Ως άλλος Λεωνίδας, υπερασπίστηκε τα ιδανικά του και υπέμεινε καρτερικά τον μαρτυρικό θάνατό του, τον Απριλίου του 1821 [78].

10.2.2 Επαναστατική δράση του Αθανασίου Διάκου

Ο Αθανάσιος Διάκος αρχικά επιχειρούσε στη Βοιωτία. Κατόρθωσε το ακατόρθωτο, σημειώνοντας μια ανυπέρβλητη επιτυχία, και απελευθέρωσε τη Λιβαδειά κατά την πρώτη Απριλίου 1821.

Στη συνέχεια, έφτασε στις Κομποτάδες μαζί με έναν άλλον γενναίο πολεμιστή, τον Κομνά Τράκα. Στη συγκεκριμένη περιοχή βρίσκονταν και άλλοι τοπικοί ήρωες, όπως ο Πανουργιάς μαζί με τους συντρόφους του, αλλά και ο Κοντογιάννης. Όλοι μαζί αποφάσισαν να επιχειρήσουν την άλωση του Πατρατσικίου. Ο Κοντογιάννης αποφασίστηκε να επιτεθεί από το δυτικό μέρος, ενώ οι υπόλοιποι από το ανατολικό. Δυστυχώς, όμως, οπισθοχώρησαν στη θέα του πολυπληθή τουρκικού στρατού.

Ο Αθανάσιος Διάκος, όμως, δεν πτοήθηκε και κατευθύνθηκε προς το γεφύρι της Αλαμάνας [49].

10.2.3 Η Μάχη της Αλαμάνας

Προτού ο Αθανάσιος Διάκος με τα 500 παλικάρια του οχυρωθεί ικανοποιητικά στη γέφυρα του Σπερχειού στην Αλαμάνα, στις 22 Απριλίου 1821, ο στρατός των Τούρκων άρχισε να κινείται από το Λιανοκλάδι εναντίον του Έλληνα αγωνιστή υπό τις διαταγές του Ομέρ Βρυώνη. Παράλληλα, ξεκίνησε εναντίον του και ο στρατός του Κιοσέ Μεχμέτ από τη Λαμία. Επίσης, οι Τούρκοι κατεδίωξαν και τον στρατό των άλλων πολεμιστών, όπως του Δυοβουνιώτη και του Πανουργιά, ώστε να μην μπορέσουν να ενισχύσουν τον Αθανάσιο Διάκο.

Η κατάσταση στην Αλαμάνα ήταν πολύ δύσκολη για τον ήρωα της Επανάστασης. Μερικά από τα παλικάρια του τράπηκαν σε φυγή. Σταθεροί του σύντροφοι μαζί του ήταν ο Καλύβας και ο Μπακογιάννης.

Ο Διάκος δεν δείλιασε ούτε στιγμή, καθώς σε αυτά τα μέρη είχε πέσει πριν αιώνες και ο Λεωνίδας. Δήλωνε ρητά ότι δε θα φύγει σε όσους του το πρότειναν υπολογίζοντας τη σίγουρη ήττα του.

Η μάχη μαίνεται, μπροστά στα μάτια του σκοτώνονται τα παλικάρια του και ο αδερφός του. Ο ίδιος με μόνο δέκα συντρόφους περικυκλώνεται σε κάποιες τραχιές πέτρες στη Μονή της Δαμάστας, στα «Μανδροστάματα», και πολεμάνε για περίπου μία ώρα. Σκοτώνονται σχεδόν όλοι και ο ίδιος τραυματίζεται στον δεξιό του ώμο και προσπαθεί να υπερασπιστεί τον εαυτό του με την «πιστόλα» που έχει στο αριστερό του χέρι. Τελικά συλλαμβάνεται ζωντανός και καταματωμένος από τους Τούρκους. Τριακόσιοι Έλληνες σκοτώθηκαν εκείνη την ημέρα και πολλοί ακόμα τραυματίστηκαν [49].

10.2.4 Ο θάνατος του Αθανασίου Διάκου

Όταν τελείωσε η Μάχη στην Αλαμάνα, οι Τούρκοι οδήγησαν τον Διάκο στη Λαμία. Μολονότι ήταν λαβωμένος, φοβούνταν να μην δραπετεύσει.

Το βράδυ έφτασαν στη Λαμία και τον παρουσίασαν στον Ομέρ Βρυώνη, στον Κιοσέ Μεχμέτ και στον τοπικό Χαλήλ Μπέη, οι οποίοι προσπαθούσαν να αποσπάσουν πληροφορίες για την Επανάσταση των Ελλήνων. Ο Διάκος τους απάντησε ότι το Έθνος των Ελλήνων είχε αποφασίσει ή να απελευθερωθεί ή να χαθεί. Ο Μεχμέτ, θαυμάζοντάς τον, του πρότεινε να τον γιατρέψει, στην περίπτωση που ο Διάκος υποτασσόταν σε αυτόν, αλλά μάταια, βέβαια, καθώς ο Διάκος το αρνήθηκε ευθαρσώς. Μάλιστα, όταν ο Μεχμέτ τον απείλησε ότι θα τον σκοτώσει, ο Διάκος, ανταπάντησε ότι υπήρχαν πολλοί Διάκοι στην Ελλάδα.

Την επόμενη μέρα, στις 23 Απριλίου 1821, αποφασίστηκε ο θάνατος του Αθανασίου Διάκου με ανασκολοπισμό. Η βαναυσότητα της συγκεκριμένης θανάτωσης, αλλά και το γεγονός ότι οι Τούρκοι ανάγκασαν τον Ήρωα να μεταφέρει ο ίδιος το μέσο της θανάτωσής του ταλάνισαν την ψυχή του Διάκου, ο οποίος, όμως, δε απαρνήθηκε ούτε στιγμή τα ιδανικά του.

Μέχρι τελευταία στιγμή του ζητούσαν να τουρκέψει, για να σωθεί, αλλά αυτός το αρνιόταν κατηγορηματικά. Στην πορεία του προς τον τόπο του μαρτυρίου του παρατηρώντας την αναζωογόνηση της φύσης κατά την άνοιξη, αναφώνησε το γνωστό δίστιχο:

«Για ιδέ καιρό που διάλεξεν ο Χάρος να με πάρει
Τώρα π΄ ανθίζουν τα κλαδιά και βγάν΄ η γη χορτάρι.»

Ο Ήρωας υπέμεινε για τρεις ώρες καρτερικά «πολυώδινον» θάνατο. Ο πρόωρος και σκληρός θάνατός του τραυμάτισε τις ψυχές των Ελλήνων, οι οποίοι αέναα θα τιμούν τη θυσία του [49].

10.2.5 Απελευθέρωση της Λαμίας

Είναι γνωστό ότι η Λαμία συμπεριλαμβανόταν στις πόλεις που απελευθερώθηκαν μετά την Επανάσταση του 1821. Ωστόσο, αυτό το γεγονός δεν είχε καθοριστεί με τη Συνθήκη της Κωνσταντινουπόλεως (Ιούλιος 1832), αλλά επισφραγίστηκε με το Πρωτόκολλο της Διάσκεψης του Λονδίνου (Αύγουστος 1832) στο οποίο προκρίθηκε ως σύνορο της Ελλάδας η νοητή γραμμή Αμβρακικού- Παγασητικού και όχι η γραμμή Αμβρακικού- Σπερχειού.

Κατά συνέπεια, η θυσία του Αθανασίου Διάκου και των συμπολεμιστών του δικαιώθηκε σε κάποιο βαθμό με την απελευθέρωση της περιοχής που τόσο είχε αγαπήσει [49].

10.2.6 Το δίστιχο του Διάκου

Γνωστό σε όλους τους Έλληνες είναι το θρυλικό δίστιχο, ίσως παρμένο και από τα λαϊκά μοιρολόγια, που φέρεται να είναι να είπε ο Διάκος λίγο πριν πεθάνει:

«Για ιδέ καιρό που διάλεξε ο Χάρος να με πάρει
Τώρα π΄ανθίζουν τα κλαδιά και βγάν΄η γης χορτάρι» [79].

10.2.7 Το αφιερωμένο στον Διάκο τραγούδι
«Του Διάκου (24 Απριλίου 1821)

Τρία πουλάκια κάθουνταν ψηλά στη Χαλκουμάτα,
το να τηράει τη Λιβαδιά και τ’ άλλο το Ζιτούνι,
το τρίτο το καλύτερο μοιριολογάει και λέει:

«Πολλή μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σαν καλιακούδα.
Μην ο Καλύβας έρχεται, μην ο Λεβεντογιάννης;
– Νούδ' ο Καλύβας έρχεται, νούδ' ο Λεβεντογιάννης,
Ομέρ Βρυόνης πλάκωσε με δεκοχτώ χιλιάδες».
Ο Διάκος σαν τ' αγροίκησε, πολύ του κακοφάνη.
Ψιλή φωνή νεσήκωσε, τον πρώτο του φωνάζει:
«Τον ταϊφά μου σύναξε, μάσε τα παλληκάρια,
δώσ' τους μπαρούτη περισσή και βόλια με τις χούφτες,
γλήγορα και να πιάσουμε κάτω στην Αλαμάνα,
που ναι ταμπούρια δυνατά κι' όμορφα μετερίζια».
Παίρνουνε τ' αλαφρά σπαθιά και τα βαριά τουφέκια,
στην Αλαμάνα φτάνουνε και πιάνουν τα ταμπούρια.
«Καρδιά, παιδιά μου, φώναξε, παιδιά, μη φοβηθητε,
σταθήτε αντρεία σαν Έλληνες και σα Γραικοί σταθήτε».
Ψιλή βροχούλα νέπιασε κ' ένα κομμάτι αντάρα,
τρία γιουρούσια νέκαμαν τα τρία αράδα αράδα.
Έμεινε ο Διάκος στη φωτιά με δεκοχτώ λεβέντες.
Τρεις ώρες επολέμαε με δεκοχτώ χιλιάδες.
Βουλώσαν τα κουμπούρια του κι' ανάψαν τα τουφέκια,
κι' ο Διάκος εξεσπάθωσε και στη φωτιά χουμάει,
'ξήντα ταμπούρια χάλασε κ' εφτά μπουλουκμπασίδες.
Και το σπαθί του κόπηκε ανάμεσα απ' τη χούφτα
και ζωντανό τον έπιασαν και στον πασά τον πάνουν,
χίλιοι τον παν από μπροστά και χίλιοι από κατόπι.

Κι' ο Ομέρ Βρυόνης μυστικά στο δρόμο τον ερώτα:
«Γίνεσαι Τούρκος, Διάκο μου, την πίστη σου ν' άλλαξης,
να προσκυνήσης στο τζαμί, την εκκλησιά ν' αφήσης;»
Κ' εκείνος τ' αποκρίθηκε και στρίφτει το μουστάκι:
«Πάτε και σεις κ' η πίστη σας, μουρτάτες, να χαθήτε!
Εγώ Γραικός γεννήθηκα, Γραικός θε ν' αποθάνω.
Α θέλετε χίλια φλωριά και χίλιους μαχμουτιέδες,
μόνον εφτά μερών ζωή θέλω να μου χαρίστε,
όσο να φτάση ο Οδυσσεύς και ό Θανάσης Βάγιας».

Σαν τ’ άκουσε ο Χαλίλ μπεης αφρίζει και φωνάζει:
«Χίλια πουγγιά σας δίνω γω κι’ ακόμα πεντακόσια,
το Διάκο να χαλάσετε, το φοβερό τον κλέφτη,
γιατί θα σβήση την Τουρκιά κι’ όλο μας το ντοβλέτι».
Το Διάκο τότε παίρνουνε και στο σουβλί τον βάζουν,
ολόρτο τον εστήσανε κι’ αυτός χαμογελούσε,
την πίστη τους τούς ύβριζε, τους έλεγε μουρτάτες.
«Σκυλιά κι’ α με σουβλίσετε, ένας Γραικός εχάθη.
Ας είν’ ο Όδυσσεύς καλά κι’ ο καπετάν Νικήτας,
που θα σας σβήσουν την Τουρκιά κι’ όλο σας το ντοβλέτι» [80]

10.2.8 Ο Ανδριάντας του Διάκου

Η Φθιώτιδα, για να τιμήσει τον Μεγάλο Ήρωα της Επανάστασης, ανήγειρε στην ομώνυμη πλατεία της Λαμίας από μάρμαρο Πεντέλης τον ανδριάντα του Αθανασίου Διάκου. Τα αποκαλυπτήριά του έγιναν στις 23 Απριλίου 1903 με την παρουσία του τότε βασιλιά της Ελλάδας .

Ο Ήρωας φαίνεται στραμμένος προς την Αλαμάνα, έχοντας προτεταμένο το δεξί του πόδι. Επίσης με το δεξί του χέρι, το οποίο είναι σηκωμένο προς το κεφάλι του, κρατάει το σπαθί του. Γενικά, δίνει μία επιβλητική εντύπωση κίνησης, όπως άλλωστε παρουσιάζεται και με τις πτυχώσεις της φουστανέλλας του [49].

10.2.9 Το κενοτάφιο του Διάκου

Στη θέση του μαρτυρίου του Αθανασίου Διάκου αναγέρθηκε ένα κενοτάφιο με την ακόλουθη επιγραφή:

«Ούτος ο τόπος ένθα τη 23 Απριλίου του 1821 υπό των Τούρκων ανασκολοπισθείς εμαρτύρησεν υπέρ πίστεως , πατρίδας και ελευθερίας ο Αθανάσιος Διάκος».

Το κενοτάφιο φέρει σταυρό και «αγκαλιάζεται» με λουλούδια. Πίσω του βρίσκεται ένας οικίσκος με το σχήμα ναού, ο οποίος μετωπικά φέρει την προτομή του Διάκου. Κάθε χρόνο στο συγκεκριμένο σημείο τελείται μνημόσυνο στη μνήμη του Μεγάλου Ήρωα της Επανάστασης [49].

10.3 Γοργοπόταμος

10.3.1 Η ανατίναξη της Γέφυρας του Γοργοποτάμου

Η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου, μία ενέργεια απαράμιλλης ανδρείας και ανθρωπισμού, προϋπόθετε μία συστηματική και καλά οργανωμένη προετοιμασία.

Σύμφωνα με τις ιστορικές πηγές, στις 20-9-1942 στο Κάιρο συγκροτήθηκε μια ομάδα 12 Βρετανών αξιωματικών και υπαξιωματικών που ανέλαβαν την διεκπεραίωση της αποστολής, η οποία έλαβε την κωδική ονομασία «Επιχείρηση Harling». Στην ομάδα συμμετείχαν 8 Βρετανοί, 2 Νεοζηλανδοί, ένας Ινδός και ένας Έλληνας, ο έφεδρος ανθυπολοχαγός του Μηχανικού Θέμης Μαρίνος.

Το βράδυ της 28^{ης} Σεπτεμβρίου 1942 είχε προγραμματιστεί η ρίψη της ομάδας των 12 σαμποτέρ στις καθορισμένες περιοχές. Επικεφαλής της ομάδας ήταν ο συνταγματάρχης του Μηχανικού Έντυ Μάγιερς, υποδιοικητής ο νεαρός ταγματάρχης Κρίστοφερ Γουντχάουζ και ο έτερος της τριαδικής αρχηγίας ήταν ο ταγματάρχης Τζον Κουκ. Η ομάδα χωρίστηκε σε τρεις ομάδες των τεσσάρων ατόμων. Ωστόσο, η πρώτη προσπάθεια ρίψης δεν πραγματοποιήθηκε.

Η επόμενη επιχείρηση οργανώθηκε πιο συστηματικά. Καθοριστική σημασία στην επίτευξη του στόχου τους αποτέλεσε η ιστορική, πρώτη και τελευταία συνάντηση του Ναπολέοντα Ζέρβα και του Άρη Βελουχιώτη στις 14-11-1942 στη Βίνιανη, όπου και συμφωνήθηκε να συνδράμουν ενεργά τους Βρετανούς σαμποτέρ.

Η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου τελικά πραγματοποίηθηκε τη νύχτα της 25^{ης} Νοεμβρίου 1942. Θεωρείται μία από τις κορυφαίες πράξεις του ένοπλου αντιστασιακού αγώνα στην Ελλάδα. Η ανατίναξη τη γέφυρας, εκτός του ότι ανέκοψε τον ανεφοδιασμό των Γερμανών, προκάλεσε αισθήματα μεγάλης χαράς και υπερηφάνειας και δημιούργησε ελπίδα στην Ελλάδα, αλλά και σε όλο τον κόσμο [81].

10.3.2 Η ανατίναξη της Γέφυρας του Γοργοποτάμου σύμφωνα με τον «Νικηφόρο»

Χαρακτηριστική είναι και η διήγηση ενός ατόμου που πήρε μέρος στην ανατίναξη της γέφυρας, του Δημητρίου Ν. Δημητρίου, του γνωστού «Νικηφόρου», στενού συνεργάτη του Άρη Βελουχιώτη. Συγκεκριμένα αναφέρει:

«…Θέλαμε δυο ή τρεις ανατινάξεις ακόμα.. Πόση ώρα θα πήγαινε συνέχεια αυτή η δουλειά; Και ο εχθρός θα ερχόταν σίγουρα με πολλές ενισχύσεις. Έπρεπε να χρησιμοποιήσουμε αποτελεσματικά το χιλιόμετρο που είχανε να βαδίσουν, από το σημείο που είχε πιάσει η ομάδα μας να ανατινάξει τη γραμμή έως το γεφύρι. Φώναξα στο τμήμα απέναντι, ν΄ αρχίσουν να περνάνε μερικοί δώθε και η υπόλοιπη δύναμη να πάρει τα μέτρα της και προς το χωριό. Το τραίνο, στο μεταξύ προχωρούσε αργά, κουφ- κουφ, όλο δισταγμούς σα να οσμιζόταν κι αυτό τον κίνδυνο. Και ξάφνου, άστραψε αναλαμπή στο μέρος που ΄χε γίνει η υπονόμευση, τραντάχτηκε ο τόπος απ΄ την έκρηξη κι άρχισε μεμιάς ένα πανδαιμόνιο εκεί κάτω, όπλα, αυτόματα, χειροβομβίδες.

Το τραίνο, σαν ένα χέρι οργισμένο να το ΄σπρωξε πίσω βίαια με την έκρηξη, να έριξε τη μηχανή απάνω στα βαγόνια κι έγινε σα χαλασμός. Τα τρακαρίσματα βαγόνι με βαγόνι απ΄την αρχή ως το τέλος. Άρχισαν και οι Ιταλοί να ρίχνουν στους δικούς μας, άλλοι πηδούσαν έξω από το τραίνο - και τότε έβγαλε κάτι οργισμένα ξεφυσητά η μηχανή, όρμησε σα μαινάδα μπροστά και σέρνοντας πίσω όλη τη σειρά τα βαγόνια, πέρασε το ανατιναγμένο μέρος. Ώσπου να συνέλθουμε, το τραίνο ξεμπουκάριζε ακάθεκτο ίσια κάτω από τα πόδια μας μέσα στο μικρό σταθμό. Ορμήσαμε κάτω κι εμείς κι αρχίσαμε να ρίχνουμε με λύσσα. …

-Α, ρε Έλληνες! Με φάγατε – ακούμε τότε από τη μηχανή, μια απελπισμένη φωνή....

Το τραίνο, το χαβά του. Σερνόταν ακόμα. Τον προσπέρασε το σταθμό και κυλούσε συνέχεια. Σπίθιζαν από κάτω πλήθος πυκνό οι φωτίτσες, οι ιταλικές αραβίδες που μας πυροβολούσαν. Τινάξαμε δυνατά μερικές μίλς και ρόχαξε το βουνό. «Αν κατηφορίσουν κάτω από το σταθμό- αναστατώθηκα ξαφνικά- και ριχτούν στο βάθος στο ποτάμι!...». Έπρεπε να κατεβούμε ως τη γραμμή και παρακάτω ακόμα να τους σκορπίσουμε, να προστατέψουμε τους σαμποτέρ!... Γύρισα να φωνάξω. Και τότε, άρχισε ν΄ αντηχεί χαρωπή η σφυρίχτρα μας μέσα στο σκοτεινό χάος, - «φρρρ! φρρρ! φρρρ!...». Άρχισαν ν΄ αλλαλάζουν παντού φωνές ανταρτών, χαρούμενες στεντόρειες ιαχές. Και σε λίγο κλώτσησε μια τέτοια αναλαμπή μέσα στα μάτια μας κι έγινε ένας τέτοιος δαιμονικός χαλασμός, σα να χοροπήδησε πολλές φορές το βουνό στη θέση του, σα να βγήκε από τα έγκατα της γης ένας τερατώδης βρυχηθμός και το φαράγγι να ΄χε γίνει γιγάντιες μασέλες συστραμμένες από ένα καταχθόνιο θυμό. Ακούστηκε μεμιάς και δεύτερος χαλασμός, βροχή τα σίδερα και τα λιθάρια που σωριάζονταν. Κάμαμε να ανασηκωθούμε, αλλά φτάνανε απάνω μας κομμάτια σίδερα σφυρίζοντας, μπήγονταν στο χώμα γύρω μας με κούφια φονική ορμή. «Φυλαχτείτε! Φυλαχτείτε!» ακούγονταν ανάστατες φωνές. Έπαψε η βροχή αυτή κι ανασηκωθήκαμε.

Ο άγριος όμως χαλασμός εξακολουθούσε. Όλα τα φαράγγια μούγγριζαν. Κι ορμούσανε από παντού οι βρυχηθμοί, σμίγανε μέσα στον κάμπο σ΄ ένα εφιαλτικό ανακύλησμα, χτυπούσαν στην αντικρυνή βουνοσειρά της Λαμίας, έρχονταν πάλι πίσω, αναρόχαζε η δική μας πλαγιά και τους ξανάστελνε, σαρωνόταν έτσι όλη η κοιλάδα, ο Σπερχειός, μια προς τα δω μια προς τα κει, σα να αλώνιζε τρελά τον τόπο ένας παραφρονημένος Εγκέλαδος. Εξακολουθούσε ώρα πολλή συνέχεια το άγριο εκείνο μεγαλείο, ξεθυμαίνοντας αργά, δόσεις-δόσεις ψηλά προς τις κορφές των βουνών και προς το άνοιγμα στη θάλασσα της Εύβοιας και χωνεύοντας λίγο- λίγο μέσα το βαρύ λασπωτό χώμα του κάμπου. Μέναμε περίδεοι κι εκμηδενισμένοι. Και οι Ιταλοί, το ίδιο. Μόνο η μηχανή ξεφύσαινε αργά και κύλαγε, σα να ΄ταν ένα παράλογο υπόλειμμα από κίνηση μέσα σε κείνη τη συντέλεια, σάμπως μια σατανική

δύναμη να την έσπρωχνε στη συντριμμένη γέφυρα- ούτε εκατό μέτρα μπροστά- να την αποτελειώσει κι αυτή. Και τότε, πατ! Πατ! Αυλάκωσαν το σκοτάδι οι δύο κόκκινες φωτοβολίδες μέσα από το βάθος του ποταμιού κι αναπηδήσαμε έκθαμβοι, ότι είχαμε τελειώσει. Καινούριοι θριαμβευτικοί αλλαλαγμοί από παντού οι αντάρτες. Πεταχτήκαμε όρθιοι κι εμείς, κι ακράτητοι σκαρφαλώσαμε στην κορφή στο βράχο. Μπήξαμε τις φωνές ότι, πάει, είχε ξοφλήσει η γέφυρα. Από παντού γινόταν πανζουρλισμός. Είχανε συνέλθει και οι Ιταλοί. Τρέχανε σαν τρελοί προς τη μηχανή του τραίνου τους, πηδούσαν όλοι έξω απ΄τα βαγόνια με μια έξαλλη βιασύνη και φώναζαν αλλαλιασμένοι στον οδηγό, οργισμένοι μαζί του:

- Ααλτ! Ααλτ! Καπούτ πόντο! Καπούτ πόντο! Ααλτ! (Ας ήταν Ιταλοί, καπούτ φώναζαν).

Εμείς ήταν γλέντι η υπόθεση.

- Καπετάνιε! Φώναξα στον Άρη.

- Ε- εεε! Ακούσαμε χαρούμενες φωνές από τη θέση του.

- Τελειώσαμεε!...» [82]

10.3.3 Η ανατίναξη της Γέφυρας του Γοργοποτάμου σύμφωνα με τον Μάγιερς

Μία από τις καλύτερες περιγραφές της όλης επιχείρησης παραδίδεται, αν και συνοπτικά, από τον ίδιο τον Μάγιερς, σε μία αναφορά του που συνέταξε στο Κάιρο.

Χαρακτηριστικά αναφέρει:

«Αφού ολοκληρώσαμε, όσο διαρκούσε το φως της ημέρας, την τελική μας αναγνώριση, ξεκινήσαμε το βράδυ την κατάβαση μας από την Οίτη βοηθούμενοι από το γεμάτο φεγγάρι, αλλά και από την ομίχλη. Πλησιάζοντας την γέφυρα, χωριστήκαμε σε 6 τμήματα: δυό μικρά τμήματα είχαν ως αποστολή να αποκόψουν την σιδηροδρομική γραμμή και τα τηλεφωνικά καλώδια στα νότια και στα βόρεια της γέφυρας, έτσι ώστε να μην φτάσουν εχθρικές ενισχύσεις. Άλλα δυο τμήματα είχαν εντολή να επιτεθούν στα ιταλικά φυλάκια που βρίσκονταν στα δυο άκρα της γέφυρας. Τα φυλάκια που ήταν επανδρωμένα με καμιά 40ρια Ιταλούς το καθένα, ήταν προστατευμένα από συρματόπλεγμα και διέθεταν από 5-6 πολυβόλα το καθένα. Το πέμπτο τμήμα μας- αυτό που θα τοποθετούσε τα εκρηκτικά- το αποτελούσαν 4 Βρετανοί αξιωματικοί (3 εκ των οποίων ήταν ειδικευμένοι σαμποτέρ) και μερικοί Έλληνες. Το τελευταίο τμήμα ήταν ο λόχος Διοίκησης της επιχείρησης μαζί με λίγες εφεδρείες.

Αμέσως μόλις δόθηκε το σήμα της έναρξης της επιχείρησης, τα τηλεφωνικά καλώδια κόπηκαν σε απόσταση 1 χλμ περίπου εκατέρωθεν της γέφυρας, η σιδηροδρομική γραμμή υπονομεύτηκε με εκρηκτικά και η επίθεση άρχισε. Τα δυο κύρια τμήματα μας άρχισαν να κόβουν τα συρματοπλέγματα, πριν όμως περάσουν 10΄, έγιναν όμως αντιληπτά από τον εχθρό. Το τμήμα μας που επιτέθηκε στο νότιο άκρο κράτησε με επιτυχία τις θέσεις του για αρκετή ώρα και κατάφερε (μετά από 50΄ περίπου) να καταλάβει πλήρως το άκρο αυτό. Αντίθετα, το τμήμα που επιτέθηκε στο βόρειο άκρο, αναγκάστηκε αρχικά να υποχωρήσει και έτσι, μετά από ένα μισάωρο σκληρής μάχης, στείλαμε εκεί τις εφεδρείες μας για βοήθεια. Τότε ο Ζέρβας άρχισε να ανησυχεί σοβαρά δηλώνοντας πως τα πυρομαχικά του επαρκούν μόνο για 15΄ ακόμη και ότι η επίθεση μας είχε προδοθεί. Ήθελε, μάλιστα, να δώσει το σήμα της οπισθοχώρησης. Ευτυχώς πάντως, το πιστόλι που θα πυροδοτούσε τη φωτοβολίδα οπισθοχώρησης το είχε πάρει μαζί του ο αξιωματικός του τμήματος εφεδρείας. Στείλαμε, παρ'όλα αυτά τον Γούντχαουζ να το φέρει, αλλά του έδωσα αυστηρή εντολή να το κρατάει ο ίδιος στο χέρι του μέχρι να ολοκληρωθεί η επιχείρηση. Ήταν τότε που το νότιο άκρο της γέφυρας κατελήφθη από το τμήμα μας. Αποφάσισα να στείλω τους σαμποτέρ κάτω στη γέφυρα για να αρχίσουν την δουλειά τους. Όπως είχε προαποφασιστεί, αυτό έγινε με ειδικά σήματα του φακού. Η ομάδα κατέβηκε όντως και άρχισε την τοποθέτηση των εκρηκτικών, ενώ πάνω στη γέφυρα συνεχιζόταν η ανταλλαγή πυρών και κάπου – κάπου χειροβομβίδες έπεφταν κοντά τους. Γύρω στην μιάμιση ώρα μετά την έναρξη της επιχείρησης, καταφέραμε τελικά να επικρατήσουμε και στο βόρειο άκρο της γέφυρας, ενώ οι Ιταλοί, έχοντας πολλούς νεκρούς, το έβαλαν στα πόδια. Πιστεύω πως η σθεναρή αντίσταση τους σε αυτόν τον τομέα οφειλόταν στο ότι είχαν παγιδευτεί από το τμήμα μας και έτσι αναγκάστηκαν να πολεμήσουν σκληρά για την ζωή τους. Σε λιγότερο από 5΄ μετά την κατάληψη όλης της γέφυρας από τις δυνάμεις μας, έγινε η πρώτη έκρηξη, ρίχνοντας κάτω έναν μεταλλικό πυλώνα και μετακινώντας δύο μεταλλικά ζευκτά. Καθώς στεκόμουν πάνω στη γέφυρα, ειδοποιήθηκα από τον Ζέρβα ότι δεν μπορούσε πλέον να κρατήσει την θέση του και ότι σε ένα δεκάλεπτο θα έδινε το σήμα της οπισθοχώρησης, επειδή ένα τραίνο με Ιταλούς από την Λαμία είχε ήδη φτάσει στο σημείο που είχαμε υπονομεύσει τη γραμμή. Του απάντησα ότι χρειαζόμαστε τουλάχιστον μισή ακόμη ώρα για να ολοκληρώσουμε την δεύτερη έκρηξη. Και όντως, με την εξαιρετική δουλειά των σαμποτέρ μας σε 20΄ περίπου έγινε και η δεύτερη έκρηξη. Αυτή είχε ως αποτέλεσμα την ολοκληρωτική αποκοπή των 2 ζευκτών από τις βάσεις τους, αλλά, δυστυχώς, δε κατέστη δυνατή η καταστροφή και του δεύτερου μεταλλικού πυλώνα (καταστράφηκε μόνο η μια από τις 4 βάσεις του). Οι ιταλικές ενισχύσεις που ήρθαν με το τραίνο όμως πλησίαζαν ήδη το βόρειο άκρο της γέφυρας και έτσι ο Γούντχαουζ έδωσε το

σήμα της οπισθοχώρησης μας, αφού με ενημέρωσε, πως δεν μπορούσε να πείσει τον Ζέρβα να κρατήσει άλλο τη θέση του. Είχαμε ήδη χρησιμοποιήσει όλα μας τα εκρηκτικά και χωρίς να μπορούμε να κάνουμε κάτι καλύτερο, υποχωρήσαμε προς το βουνό. Φτάσαμε κατάκοποι στο προκεχωρημένο σημείο συγκέντρωσης μας στις 10:00 της επομένης, έχοντας βαδίσει σχεδόν 50χλμ σε 24 ώρες, κάτω από πολύ δύσκολες συνθήκες. Αφού ξεκουραστήκαμε όλη την ημέρα, συνεχίσαμε την πορεία μας μέχρι το καταφύγιο μας στην Γκιώνα, χωρίς, ευτυχώς, να μας καταδιώξουν οι Ιταλοί και ασφαλείς από αεροπλάνα λόγω της ομίχλης. Είχαμε μαζί μας και έναν Ιταλό αιχμάλωτο, που όμως ήταν ασθενικής κράσης και επειδή δεν μπορούσε να μας ακολουθήσει, αναγκαστήκαμε να τον θανατώσουμε.

Από την επιχείρηση αυτή, προκύπτουν ορισμένα χρήσιμα συμπεράσματα. Παρότι ο Ζέρβας ήταν αναμφίβολα, ο εμπειρότερος στρατιωτικός της δύναμης μας, αν δεν έφερνε αντιρρήσεις ο Άρης- ένας πολίτης του οποίου η μέχρι τότε στρατιωτική εμπειρία δεν ήταν παρά η συμμετοχή του (και πάλι ως πολιτικού καθοδηγητή) στον ισπανικό εμφύλιο- ο αρχηγός του ΕΔΕΣ θα είχε ξεκινήσει η επιχείρηση μια ώρα νωρίτερα από την προκαθορισμένη και χωρίς τα τμήματα μας να έχουν ακόμη πλήρως αναπτυχθεί στις θέσεις τους. Ευτυχώς λοιπόν, ο Άρης με στήριξε πλήρως στην αντίθεση μου σε αυτό και το σχέδιο του Ζέρβα δεν υλοποιήθηκε.» [82]

10.3.4 Η αναγνώριση της αξίας της ανατίναξης της Γέφυρας του Γοργοποτάμου

Το ελληνικό κράτος αναγνώρισε την αξία της ανατίναξης της Γέφυρας του Γοργοποτάμου και με Φ.Ε.Κ. (494/Β΄/24-7-1984) χαρακτήρισε τη γέφυρα ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο, καθώς και τη γύρω περιοχή σε ακτίνα 500 μέτρων από το μέσο της γέφυρας ως ιστορικό διατηρητέο τόπο, αφού είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τη νεοελληνική ιστορία και συγκεκριμένα με την Εθνική Αντίσταση. Μάλιστα, επισημάνθηκε με το Φ.Ε.Κ. ότι η ανατίναξη της Γέφυρας του Γοργοποτάμου αποτελεί μία από τις ηρωικότερες στιγμές της Εθνικής μας Αντίστασης.

11. ΑΠΟ ΤΟ ΧΘΕΣ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

11.1 Αγάλματα

11.1.1 Ο Ανδριάντας του Αθανασίου Διάκου

Η κατασκευή του ανδριάντα του Αθανασίου Διάκου κράτησε περίπου 36 χρόνια, από το 1867 έως τις 23 Απριλίου 1903, που έγιναν τα αποκαλυπτήρια. Γνωστοί και άγνωστοι Λαμιώτες άρχισαν να συγκεντρώνουν χρήματα ώστε να τιμηθεί ο Εθνομάρτυρας Διάκος. Ο γλύπτης Ιωάννης Καρακατσάνης από την Αίγινα ανέλαβε να φιλοτεχνήσει τον ανδριάντα του Αθανασίου Διάκου. Μετά από πολλές οικονομικές δυσχέρειες τελικά αυτό κατέστη δυνατό και κατά τη διάρκεια της δημαρχίας του Νικολάου Κρίτσα έγιναν τα αποκαλυπτήρια του αγάλματος.

Το γλυπτό στήθηκε στο σημείο από το οποίο πυροβολήθηκε ο Αθανάσιος Διάκος, σύμφωνα με την παράδοση. Επίσης, το συγκεκριμένο σημείο απέχει 300 μέτρα από το κενοτάφιο του ήρωα σε ευθεία γραμμή [83].

11.1.2 Το άγαλμα του Άρη Βελουχιώτη

Το άγαλμα του αγωνιστή και αρχικαπετάνιου του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ βρίσκεται στο κέντρο της πλατείας Λαού στη Λαμία.

Το Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Λαμιέων επί δημαρχίας Λάμπρου Παπαδήμα πήρε ομόφωνα την απόφαση για τη δημιουργία του αγάλματος, προκείμενου να τιμήσει τον Άρη Βελουχιώτη για την προσφορά του στην Εθνική Αντίσταση. Τον ανδριάντα φιλοτέχνησε ο γλύπτης Κωνσταντίνος Καζάκος.

Ο έφιππος ανδριάντας του Βελουχιώτη είναι χάλκινος και φτάνει τα 5,5 μέτρα. Ο Βελουχιώτης παρουσιάζεται με τη στολή της Αντίστασης και τα φυσιογνωμικά του χαρακτηριστικά βασίζονται στις φωτογραφίες που υπήρχαν, αλλά και σε μαρτυρίες. Το άλογό του παριστάνεται σε τριποδισμό, με σηκωμένο το αριστερό πόδι, σαν να πρόκειται να κάνει το επόμενο βήμα.

Το 1991 τελέστηκαν τα αποκαλυπτήρια του ανδριάντα [84].

11.1.3 Το άγαλμα του Αχιλλέα

Ένα επίσης πολύ παραστατικό άγαλμα που κοσμεί την πόλη της Λαμίας είναι το άγαλμα του Αχιλλέα, που βρίσκεται στην είσοδο από τον καταπράσινο λόφο «Ισιαδάκι» της πόλης, απέναντι από τον νεόδμητο Ιερό Ναό του Αγίου Λουκά.

Το άγαλμα φιλοτεχνήθηκε από τον γλύπτη Ζάχο Μπεκιάρη και η ανέγερσή του πραγματοποιήθηκε επί δημαρχίας του Αντωνίου Φίλη το 1982.

11.1.4 Ο Ανδριάντας του Τσολιά

Ο ορειχάλκινος ανδριάντας του εικονιζόμενου Έλληνα «Τσολιά», είναι έργο κυρίως του γλύπτη Περαντινού, με τη συνδρομή του Τόμπρου**,** έχει ύψος 3 μέτρα και τα αποκαλυπτήρια έγιναν στις 4 Οκτωβρίου του 1964, επί Δημαρχίας Απόστολου Κουνούπη.

Ο Νίκος Περαντινός ήταν ένας από τους σημαντικότερους γλύπτες της γενιάς του ΄30. Σπούδασε στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας.

Ο εύζωνας (τσολιάς) ήταν στους περασμένους αιώνες ο πιο αντιπροσωπευτικός τύπος του Έλληνα πολεμιστή.

Τα αποκαλυπτήρια του Μνημείου του Τσολιά ορίστηκαν για την 4η Οκτωβρίου 1964, σε ανάμνηση της 4ης Οκτωβρίου 1912, ημέρας που κηρύχθηκε ο Βαλκανικός πόλεμος κατά της Τουρκίας και την επομένη 5 Οκτωβρίου 1912 έγινε η ηρωική εξόρμηση των Ελλήνων πολεμιστών για απελευθέρωση των υπόδουλων ακόμη περιοχών της Μακεδονίας και Ηπείρου.

Την Κυριακή 4 Οκτωβρίου 1964, στις 11 π.μ., έγιναν τα αποκαλυπτήρια του ανδριάντα του «Τσολιά» στην πλατεία Βασιλέως Κωνσταντίνου (Πάρκου) της Λαμίας. Παρέστησαν ο μητροπολίτης Φθιώτιδος Δαμασκηνός Παπαχρήστου, ο νομάρχης Φθιώτιδας Εμμανουήλ Παϊτάκης, καθώς και ο επίτιμος Διοικητής Στρατιάς και πρόεδρος της Ερανικής Επιτροπής για τον ανδριάντα του «Τσολιά», συμπολίτης της Λαμίας αντιστράτηγος Ιωάννης Πιτσίκας. Παρέστησαν, επίσης, ο τέως βουλευτής Φθιώτιδας Γεώργιος Πλατής, ο αντιστράτηγος Ηρωδίων Κοντόπουλος, ο τέως δήμαρχος Λαμίας Ιωάννης Παπασιόπουλος, ο τότε δήμαρχος Λαμιέων Απόστολος Κουνούπης, οι βουλευτές του νομού, λοιπές αρχές και εκπρόσωποι οργανώσεων της πόλης και, φυσικά, μεγάλο πλήθος λαού της περιοχής Λαμίας [83].

11.2 Ο Ιερός Ναός του Αγίου Λουκά

Το εκκλησάκι του Αγίου Λουκά, του Πολιούχου της πόλης της Λαμίας, βρίσκεται σε ένα καταπράσινο δασύλλιο, στην κορυφή του δεύτερου λόφου δυτικά της πόλης. Στις ανατολικές υπώρειες του λόφου αυτού βρισκόταν ο τούρκικος μαχαλάς και ίσως εκεί να υπήρχε μόνο κάποιος παλαιότερος προεπανασταστικός ναός με χαρακτήρα εξωκλησιού παρά ενοριακού ναού.

Ο Ναός είναι σταυροειδής χωρίς τρούλο και χτίστηκε ως ξωκλήσι περίπου το 1910. Ανήκει στον τύπο των μικρών, μονόχωρων, ελληνοβυζαντινών ναών, στους οποίους το εγκάρσιο κλίτος προεξέχει. Ο επισκέπτης μπορεί να μπει στον Ναό από τη νότια θύρα. Το εσωτερικό δίνει την αίσθηση της ευρυχωρίας, παρά τις μικρές διαστάσεις του οικοδομήματος. Δεξιά της εισόδου βρίσκεται προσκυνητάριο με τη μεγάλη εφέστια εικόνα του Ευαγγελιστή Λουκά του αγιογράφου Ιωάννη Γρεβενίτη. Ο Ναός έχει χαρακτηριστεί ιστορικό διατηρητέο Μνημείο από το Υπουργείο Πολιτισμού.

Η ημερομηνία της γιορτής του Αγίου Λουκά συνέπεσε με την απελευθέρωση της πόλης το 1944 από τα στρατεύματα Κατοχής και, κατά συνέπεια, ο Άγιος ανακηρύχθηκε Πολιούχος της Λαμίας και γιορτάζεται κάθε χρόνο στις 18 Οκτωβρίου με λαμπρότητα.

Τα τελευταία χρόνια έχει αποπερατωθεί και μεγαλύτερος Ναός σε πολύ κοντινό σημείο [85].

11.3 Το Δημοτικό Θέατρο Λαμίας

Η ανέγερση του Χειμερινού Δημοτικού Θεάτρου πραγματοποιήθηκε την περίοδο της πρώτης θητείας (1954-1959) του Ιωάννη Παπασιόπουλου ως δημάρχου Λαμίας. Μετά την επιλογή του κατάλληλου χώρου, ο Λαμιώτης αρχιτέκτονας Κίμωνας Λάσκαρης συνέταξε τη σχετική μελέτη, με κόστος 2.700.000 δραχμών. Την εκτέλεση του έργου ανέλαβε ως ανάδοχος εργολάβος ο Αθανάσιος Κούτλας και ο Ιωάννης Λάππας. Το κτίριο θεμελιώθηκε επίσημα στις 2-1-1959.

Τα εγκαίνια του Θεάτρου πραγματοποιήθηκαν στις 3-12-1961 με την παράσταση του έργου του Γρηγόριου Ξενόπουλου «Το μυστικό της Κοντέσας Βαλέραινας» από θίασο του Εθνικού Θεάτρου με πρωταγωνίστρια την Κυβέλη Ανδριανού.

Από τότε το Θέατρο στέκει ως αδιαφιλονίκητος μεταλαμπαδευτής γνώσης και ιστοριών μέσα από τις παραστάσεις του ΔΗΠΕΘΕ, αλλά και άλλων θιάσων, από την προβολή κινηματογραφικών ταινιών στην οθόνη του, από τη φιλοξενία καλλιτεχνικών εκθέσεων στο υπόγειό του, από κάθε είδους ομιλιών, από τη διοργάνωση συναυλιών και εν γένει καλλιτεχνικών εκδηλώσεων.

Πραγματικά, είναι ένας φάρος πολιτισμού για την πόλη της Λαμίας [86].

11.4 Εκπαίδευση

11.4.1 Τα πρώτα σχολεία στη Λαμία

Κατά το έτος 1835 λειτούργησε στη Λαμία ένα αλληλοδιδακτικό σχολείο και δύο Ελληνικά σχολεία, ένα στη Λαμία και ένα στην Υπάτη. Οι μαθητές δεν προέρχονταν μόνο από τη Λαμία, αλλά και από υπόδουλες περιοχές, καθώς η Λαμία ήταν σχεδόν το σύνορο της Ελλάδας τότε.

Το 1839 λειτουργεί Δημοτικό Σχολείο στη Λαμία και μάλιστα αξίζει να σημειώσει κανείς ότι αρχίζει η λειτουργία και Δημοτικού Σχολείου «Κορασίδων».

Επίσης, επειδή η πόλη της Λαμίας ουσιαστικά ήταν το σύνορο του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, κρινόταν αναγκαίο να δημιουργηθεί και ένα Γυμνάσιο στην πόλη. Έτσι, μετά από πολλές διεργασίες, το 1845 ο υπουργός των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαίδευσης Ιωάννης Κωλέττης πρότεινε στον Όθωνα να ιδρυθεί Γυμνάσιο στη Λαμία και αυτό επιτεύχθηκε τελικά το 1850 [87].

11.4.2 Τα σχολεία στις μέρες μας

Στις μέρες μας λειτουργούν στην πόλη της Λαμίας: 31 Νηπιαγωγεία, 25 Δημοτικά Σχολεία, Ειδικό Νηπιαγωγείο, Ειδικό Δημοτικό Σχολείο, 9 Γυμνάσια, 6 Γενικά Λύκεια, Εκκλησιαστικό Λύκειο – Γυμνάσιο Λαμίας, Μουσικό Σχολείο, 3 ΕΠΑΛ (2 Ημερήσια - 1 Εσπερινό), Εσπερινό Γυμνάσιο, Εσπερινό Γενικό Λύκειο, Ενιαίο Ειδικό Επαγγελματικό Γυμνάσιο – Λύκειο Λαμίας, Ε.Κ. και Ε.Ε.Ε.Ε.Κ. .

11.4.3 Το Εκκλησιαστικό Σχολείο Λαμίας

Ένα από τα πιο παλιά εκπαιδευτικά ιδρύματα που λειτούργησαν στη Λαμία και συνεχίζουν να λειτουργούν μέχρι και σήμερα είναι το Εκκλησιαστικό Λύκειο – Γυμνάσιο Λαμίας.

Οι πρώτες ενδείξεις για τη λειτουργία της Εκκλησιαστικής Σχολής Λαμίας ανάγονται στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Κατά το 1925 ιδρύθηκε Ιερατική Σχολή στη Λαμία με τετρατάξιο Γυμνάσιο και πεντατάξια Εκκλησιαστική Σχολή. Ωστόσο, κατά τη λειτουργία της Σχολής διαπιστώνονται αρκετά προβλήματα, καθώς είναι χωρισμένη σε δύο τμήματα, ένα στη Μαλεσίνα και ένα στη Λαμία.

Το 1931 καταργούνται όλες οι Δημόσιες Ιερατικές Σχολές και στη θέση τους ιδρύονται Ιερατικά Φροντιστήρια. Στη συνέχεια με τον νόμο 540/45 «Περί Εκκλησιαστικής Εκπαιδεύσεως» (ΦΕΚ 230/1945) ιδρύεται η Επτατάξια Εκκλησιαστική Σχολή Λαμίας και το διτάξιο Εκκλησιαστικό Φροντιστήριο για επιμόρφωση κληρικών, το οποίο καταργήθηκε το 1959-1960. Στη συνέχεια, ανάλογα και με τις εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις που ακολουθούν,

η Επτατάξια Εκκλησιαστική Σχολή Λαμίας άλλαξε πολλές μορφές και στις μέρες μας στη θέση της υπάρχει το Γενικό Εκκλησιαστικό Λύκειο - Γυμνάσιο Λαμίας, στην περιοχή της Νέα Μαγνησίας Λαμίας [88].

11.5 Το Κάστρο της Λαμίας

11.5.1 Το Κάστρο

Η πρώτη φορά που εμφανίστηκε στην ιστορία της Λαμίας ο όρος «Κάστρο» ήταν κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας. Σε μία επιστολή του πάπα Ιννοκέντιου Γ΄ στις αρχές του 13^{ου} μ.Χ. αιώνα αναφέρεται ως «Castrum de Situm super Ravenica», δηλαδή το Κάστρο του Ζητουνίου πάνω από τη Ραβένικα, μία μεσαιωνική πόλη που πρέπει να ήταν κοντά στο Αυλάκι.

Το 1204 μ.Χ. ο φράγκος βασιλιάς της Θεσσαλονίκης Βονιφάτιος ο Μομφερρατικός συνέστησε τη «Βαρωνία» του Ζητουνίου και παραχώρησε το Κάστρο στο τάγμα των Ναϊτών.

Το 1217 μ.Χ. ο Δεσπότης της Ηπείρου Θεόδωρος Άγγελος Κομνηνός φαίνεται ότι κατέλαβε το Κάστρο του Ζητουνίου και έδιωξε τους Φράγκους.

Το 1275 μ.Χ. ο Ιωάννης Άγγελος Κομνηνός, Δεσπότης της Θεσσαλίας και των Νέων Πατρών (Υπάτης), έδωσε ως προίκα το Κάστρο στην κόρη του Ελένη για τον γάμο της με τον Δούκα των Αθηνών, Γουλιέλμο Ντε Λα Ρος.

Το 1311 μ.Χ. το Κάστρο πέρασε στην κυριαρχία των Καταλανών και εμφανίζεται με το όνομα «Castro ή Castri Citonis».

Το 1446 μ.Χ. οι Τούρκοι κατέλαβαν το Κάστρο. Το 1833 μ.Χ. με τη Συνθήκη του Λονδίνου απελευθερώθηκε και παραδόθηκε στον ελληνικό στρατό.

Χρησιμοποιήθηκε κυρίως για στρατιωτικούς σκοπούς. Με Βασιλικό Διάταγμα της 26^{ης} Φεβρουαρίου 1922 το Κάστρο της Λαμίας κηρύχθηκε ιστορικό διατηρητέο μνημείο. Στις μέρες μας στο κτίριο στεγάζεται το Αρχαιολογικό Μουσείο της Λαμίας [89].

11.5.2 Το Αρχαιολογικό Μουσείο

Το Αρχαιολογικό Μουσείο της Λαμίας στεγάζεται από το 1994 στο κτίριο του Κάστρου της Λαμίας. Περιλαμβάνει τα σημαντικότερα και αντιπροσωπευτικότερα ευρήματα των ανασκαφών της ΙΔ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων στον Νομό Φθιώτιδας. Τα ευρήματα καλύπτουν χρονολογικά όλες τις φάσεις της προϊστορίας και της αρχαίας ιστορίας, από τη νεολιθική έως τη ρωμαϊκή περίοδο.

Στους εκθεσιακούς χώρους του Μουσείου περιλαμβάνονται οι προθάλαμοι του ισογείου και του πρώτου ορόφου και δύο μεγάλες αίθουσες του πρώτου ορόφου.

Στο Μουσείο εκτίθενται κυρίως μαρμάρινα έργα γλυπτικής, αγάλματα, επιτύμβιες στήλες, επιτύμβια ανάγλυφα, επιγραφές, αγγεία, κοσμήματα, λίθινα εργαλεία, οστέινα εργαλεία, ειδώλια, νομίσματα, δείγματα μικροτεχνίας και εξαρτήματα ενδυμασίας [89].

11.5.3 Ο Ναός της Παναγιάς Αρχοντικής

Νοτιότερα από το Κάστρο της Λαμίας βρίσκεται ο Ναός της Παναγίας της Αρχοντικής, ένα από τα σημαντικότερα δείγματα από τη μεταβυζαντινή ιστορία της Λαμίας. Ο Ναός είναι αφιερωμένος στα Εισόδια της Θεοτόκου. Χτίστηκε το 1760 πάνω στα ερείπια μιας παλαιότερης εκκλησίας που κάηκε από τους Τούρκους. Μέγας ευεργέτης του Ναού ήταν ο άρχοντας Δημήτριος Παπαδημητρόγλου.

Ο Ναός αγιογραφήθηκε το 1762. Οι αγιογραφίες σώζονται σε σχετικά καλή κατάσταση και περιλαμβάνουν σκηνές από τη ζωή των Πρωτόπλαστων και την Καινή Διαθήκη [89].

11.6 Κεντρικοί δρόμοι με λαμιώτικη ιστορία

Όπως συμβαίνει σε όλη την Ελλάδα, έτσι και στην πόλη της Λαμίας, οι δρόμοι δεν αντλούν τα ονόματά τους μόνο από προσωπικότητες Πανελλήνιας εμβέλειας, όπως ο Καποδίστριας ή ο Καραϊσκάκης, αλλά και από ντόπιους ήρωες και πρόσωπα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η οδός Ροζάκη – Αγγελή, η οποία ονομάστηκε έτσι, καθώς στις 7-9-1894 διαπράχτηκε στη Λαμία η δολοφονία του εισαγγελέα Λεωνίδα Ροζάκη και του ανακριτή Γεωργίου Αγγελή από τη συμμορία του ληστή Θανάση Παπακυριτσόπουλου. Το Δημοτικό συμβούλιο Λαμίας, με Δήμαρχο τον Αριστείδη Σκληβανιώτη, συνέταξε ψήφισμα διαμαρτυρίας εναντίον των δολοφόνων και συμπάθειας προς τα θύματα και τις οικογένειές τους και το 1897 έδωσε το όνομά τους στον κεντρικό δρόμο της Λαμίας.

Επίσης, η οδός Καραγιαννοπούλου, που συνδέει την πλατεία Πάρκου με την πλατεία Αθανασίου Διάκου, ονομάστηκε έτσι προς τιμήν του Νεοπτόλεμου Καραγιαννόπουλου, ο οποίος ήταν Λαμιώτης λοχαγός που είχε πάρει μέρος στη Μικρασιατική εκστρατεία και σκοτώθηκε εκεί σε ηλικία 28 ετών.

Παράλληλα, πολλοί δρόμοι άντλησαν τα ονόματά τους από σημαίνουσες πολιτικές προσωπικότητες της Λαμίας, όπως η οδός Γεωργίου Πλατή, η οποία υπενθυμίζει και τιμά τον σπουδαίο Λαμιώτη Δήμαρχο, Βουλευτή και Αντιπρόεδρο της Ελληνικής Βουλής [90].

11.7 Ο Μητροπολιτικός Ναός

Η Ιερά Μητρόπολη Φθιώτιδας, ο Ναός του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, ανήκει σε ρυθμό τρίκλιτης τρουλλαίας βασιλικής, με νεοκλασσικά στοιχεία, με καλλιμάρμαρο νάρθηκα και κωδονοστάσια. Βρίσκεται δίπλα στην πλατεία Ελευθερίας.

Το οικόπεδο, όπου έχει κτιστεί ο Ναός, ανήκε στον Χαλίλ Μπέη, κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας. Στο συγκεκριμένο σημείο ο διοικητής της πόλης της Λαμίας είχε τα μαγαζιά του.

Μετά την απελευθέρωση της Λαμίας, το οικόπεδο το αγόρασε ο Δημήτριος Κιμπρέκος, ο οποίος το άφησε στους κληρονόμους του με τον όρο να το δωρίσουν στον Δήμο Λαμίας με προϋπόθεση να ανεγερθεί εκεί εκκλησία.

Έτσι, στις 9 Ιανουαρίου του 1861, έγινε η θεμελίωση του Ναού με όλη τη μεγαλοπρέπεια που απαιτείται σε μία τέτοια περίσταση. Στη βάση των θεμελίων τοποθετήθηκε λάρνακα με χρυσά νομίσματα που έφερναν την προτομή και το όνομα του Βασιλιά Όθωνα. Χοροστάτησε ο Δεσπότης Καλλίνικος Καστόρχης μαζί με όλους τους ιερείς της πόλης, αλλά και της ευρύτερης περιοχής.

Ο Ναός εγκαινιάστηκε το έτος 1915, από τον Μητροπολίτη Φθιώτιδος Ιάκωβο Παπαϊωάννου. Ο Ναός έγινε ο Μητροπολιτικός Ναός της Πόλης, ενώ μέχρι τότε τη θέση αυτή κατείχε ο Άγιος Νικόλαος [91].

11.8 Οι κυριότερες πλατείες

11.8.1 Η πλατεία Διάκου

Η πλατεία Διάκου είναι από τις πιο παλιές πλατείες της Λαμίας και βρίσκεται στο κέντρο της. Το συγκεκριμένο όνομα δόθηκε στην πλατεία για να τιμηθεί ο Αθανάσιος Διάκος, αλλά δεν είναι ακριβώς επιβεβαιωμένο το πότε της δόθηκε η συγκεκριμένη ονομασία.

Την πλατεία κοσμεί ο Ανδριάντας του Αθανασίου Διάκου. Σύμφωνα με την παράδοση το γλυπτό στήθηκε στο σημείο από το οποίο πυροβολήθηκε ο Αθανάσιος Διάκος [90].

11.8.2 Η πλατεία Ελευθερίας

Η πλατεία Ελευθερίας είναι η κεντρικότερη πλατεία της Λαμίας, όπου συγκεντρώνονται κάποια από τα σημαντικότερα κτίρια του νομού Φθιώτιδας, όπως είναι το κτίριο της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας και η Ιερά Μητρόπολη Φθιώτιδας. Επίσης αποτελεί και το κεντρικότερο σημείο συνάντησης και επικοινωνίας των πολιτών στις καφετέριες, που βρίσκονται εκεί, αλλά και στο κυκλικό σκέπαστρο που την χαρακτηρίζει.

Αρχικά, η πλατεία ονομαζόταν πλατεία «Ωρολογίου», πιθανότατα από τον πύργο με το ρολόι που υπήρχε εκεί. Στη συνέχεια, το 1852 η πλατεία ονομάστηκε πλατεία «Όθωνος», αλλά το 1862 μετονομάστηκε σε πλατεία «Ελευθερίας». Ενώ για ένα μικρό διάστημα ονομάστηκε πλατεία «Γεωργίου Α΄», η ονομασία πλατεία «Ελευθερίας» είχε κυριαρχήσει στις καρδιές των κατοίκων της πόλης και έτσι επιβλήθηκε η συγκεκριμένη ονομασία, η οποία χρησιμοποιείται ακόμη και σήμερα [90].

11.8.3 Η πλατεία Πάρκου

Η Πλατεία Πάρκου είναι μία από τις κυριότερες τέσσερις πλατείες του κέντρου της Λαμίας. Το επίσημο όνομά της είναι «Βασιλεώς Κωνσταντίνου του ΙΒ΄», αλλά είναι ευρέως γνωστή ως πλατεία «Πάρκου». Είναι η μεγαλύτερη σε έκταση πλατεία της πόλης και χαράχτηκε το 1836, όταν και εκπονήθηκε το πρώτο πολεοδομικό σχέδιο της Λαμίας από τον μηχανικό Δημήτριο Μανιατάκη.

Αρχικά στο συγκεκριμένο σημείο υπήρχαν τα αλώνια της πόλης. Στις 16 Οκτωβρίου 1860 η πλατεία ονομάστηκε πλατεία «Αμαλίας». Μετά από δύο χρόνια και μετά την εκδίωξη του Όθωνα από την Ελλάδα, η πλατεία μετονομάστηκε σε πλατεία «Ομονοίας» [90].

Στις 27 Οκτωβρίου 1912 το Δημοτικό Συμβούλιο Λαμίας και ο Δήμαρχος Σπύρος Τράκας, προς τιμήν του «Διαδόχου Κωνσταντίνου», μετονόμασαν την πλατεία σε Πλατεία Βασιλέως Κωνσταντίνου. Αυτό είναι και το επίσημο όνομά της.

Μετά το 1964, ονομάζεται και πλατεία «Τσολιά», καθώς στο κέντρο της έχει στηθεί ο ανδριάντας του ανώνυμου Έλληνα ήρωα τσολιά. Τα αποκαλυπτήριά του έγιναν από το Δήμαρχο Αποστόλη Κουνούπη στις 4 Οκτώβρη 1964, με τη προηγούμενη συνδρομή του Ιωάννη Παπασιόπουλου, του Γεωργίου Πλατή και άλλων σπουδαίων προσωπικοτήτων της εποχής. Κατασκευάστηκε από τον γλύπτη Νίκο Περαντινό στη Φλωρεντία της Ιταλίας [83].

11.8.4 Η πλατεία Λαού

Η Πλατεία Λαού αρχικά ονομαζόταν Πλατεία Ερμού. Αυτή η ονομασία ανάγεται στα ετήσια παζάρια που πραγματοποιούνταν στον συγκεκριμένο χώρο από τα αρχαία σχεδόν χρόνια.

Από το 1897 η πλατεία πήρε και το σημερινό όνομά της, καθώς ήταν τόπος συνάντησης του λαού, των απλών δηλαδή ανθρώπων που σύχναζαν εκεί ώστε να δραστηριοποιηθούν οικονομικά και εμπορικά, αλλά και, γενικά, να επικοινωνήσουν σε κοινωνικό επίπεδο [83].

11.9 Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Ένα κόσμημα για την πόλη της Λαμίας και αδιαφιλονίκητος φάρος ανταλλαγής γνώσεων και απόψεων είναι η Σχολή Θετικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας που εδρεύει στη Λαμία. Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα «ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (uth.gr)» [92] του Πανεπιστημίου, η Σχολή «συγκροτήθηκε αρχικά από τα Τμήματα: Πληροφορικής με Εφαρμογές στη Βιοϊατρική και Πληροφορικής.

Το Τμήμα Πληροφορικής με εφαρμογές στη Βιοϊατρική ιδρύθηκε το 2004 ως το πρώτο Τμήμα του Πανεπιστημίου Στερεάς Ελλάδας και κατά το ακαδημαϊκό έτος 2004-2005 υποδέχθηκε τους πρώτους φοιτητές. Το Τμήμα Πληροφορικής με εφαρμογές στη Βιοϊατρική είναι το πρώτο Τμήμα στον Ελλαδικό χώρο που ξεκίνησε τη λειτουργία του με στόχο να καλύψει το γνωστικό αντικείμενο της Πληροφορικής σε συνδυασμό με τη Βιοϊατρική. Βάσει του ΦΕΚ 131/5-6-2013 το Τμήμα εντάσσεται στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Το Τμήμα Πληροφορικής προήλθε σύμφωνα με το ΦΕΚ 131/5-6-2013 από την μετονομασία του Τμήματος Μαθηματικών - Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και την μεταφορά της έδρας του στην Λαμία. Το Τμήμα δέχθηκε για πρώτη φορά εισακτέους το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014.

Με την ψήφιση του Ν4589/2019 ιδρύθηκαν στη Σχολή Θετικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και τα Τμήματα Μαθηματικών και Φυσικής.

Επιπλέον στη Σχολή Θετικών Επιστημών λειτουργεί από το Ακαδημαϊκό Έτος 2014-2015 το Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών με τίτλο Πληροφορική και Υπολογιστική Βιοϊατρική, το οποίο προσφέρεται από το Τμήμα Πληροφορικής με Εφαρμογές στη Βιοϊατρική του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, σε συνεργασία με το Τμήμα Πληροφορικής της Σχολής Θετικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Το Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στοχεύει στην ειδίκευση πτυχιούχων επιστημόνων στους τομείς:

α) της Υπολογιστικής Ιατρικής, της Υπολογιστικής Βιολογίας και των Εφαρμογών τους

β) της Ασφάλειας Υπολογιστικών και Τηλεπικοινωνιακών Συστημάτων, της Διαχείρισης Μεγάλου Όγκου Δεδομένων, και της Προσομοίωσης, και

γ) της Πληροφορικής και Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) στην Εκπαίδευση.»

11.10 Η Πανελλήνια Έκθεση Λαμίας

Από το Μάιο του 1967 και για μισό περίπου αιώνα η Πανελλήνια Έκθεση Λαμίας αποτέλεσε μοχλό ανάπτυξης και ενδυνάμωσης της ευρύτερης Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας. Στις μέρες μας, ωστόσο, δεν λειτουργεί.

11.11 Ο Π.Α.Σ. Λαμίας

Οι ρίζες του ποδοσφαίρου στην πόλη της Λαμίας φτάνουν ως το 1912, όταν ο γυμναστής του Γυμνασίου Λαμίας Νικόλαος Παπαδημητρίου, έγινε ο πρώτος που δίδαξε το ποδόσφαιρο στην Λαμία.

Μετά από σειρά συγχωνεύσεων μικρότερων ομάδων, δημιουργήθηκε η ομάδα της Λαμίας, η οποία στις 21-6-1964 αντιμετώπισε σε φιλική αναμέτρηση την Μεικτή Πειραιά, την οποία και κέρδισε με σκορ 3-2. Αυτός ήταν και ο πρώτος αγώνας στην ιστορία του Α.Σ. Λαμίας [93].

Από την περίοδο 2014-15 ο σύλλογος μετέχει στις επαγγελματικές κατηγορίες της χώρας, με την επίσημη επωνυμία Π.Α.Σ. Λαμία 1964 ΠΑΕ και από την ποδοσφαιρική περίοδο 2017-2018 η ομάδα αγωνίζεται στην Α΄ Εθνική (Super League).

11.12 Η Σιδηροδρομική Γραμμή

Το 1872 ιδρύθηκε μία εταιρεία με σκοπό την κατασκευή του «Λαμιακού Σιδηροδρόμου» από τον Πειραιά μέχρι τα σύνορα του Ελληνικού κράτους, το οποίο τότε εκτεινόταν έως το όρος Όθρυς, και συγκεκριμένα έως το Μοναστήρι της Αντίνιτσας.

Έτσι, λοιπόν, με τη στήριξη Ελλήνων κεφαλαιούχων ξεκίνησε το σπουδαίο αυτό έργο. Ωστόσο, επειδή το συγκεκριμένο εγχείρημα καθυστερούσε πολύ να πραγματοποιηθεί, οι κάτοικοι με επικεφαλής τον Δήμαρχο της Λαμίας, Κωνσταντίνο Κρίτσα, διαμαρτυρήθηκαν με συλλαλητήριο για την αναβλητικότητα αυτή. Πραγματικά, είχαν δίκιο, καθώς η συγκεκριμένη πρώτη προσπάθεια για σιδηροδρομική γραμμή δεν υλοποιήθηκε ποτέ.

Από το 1900 ξεκίνησε η δεύτερη, επιτυχής αυτή τη φορά, προσπάθεια για τη δημιουργία της σιδηροδρομικής γραμμής. Αυτή έγινε από τη γαλλική εταιρεία Μπατινιόλ. Η γραμμή έφτασε έως τη Λάρισα και γι’ αυτό και ο Σιδηροδρομικός Σταθμός των Αθηνών λέγεται ακόμη και σήμερα «Σταθμός Λαρίσης».

Στη Φθιώτιδα το πρώτο τρένο έφτασε το 1905 μέχρι τον Μπράλλο. Στη συνέχεια, έγινε επέκταση του δικτύου μέχρι το Λιανοκλάδι και, στη συνέχεια, έως της Στυλίδα [94].

11.13 Πρώτη Τράπεζα

Η ίδρυση τράπεζας ήταν και είναι συνυφασμένη με την οικονομική ζωή και την ανάπτυξη μιας χώρας. Το 1841 συστήθηκε η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας και το 1842 διορίστηκε ως ανταποκριτής της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας ο Αναστάσιος Καρέτζης, ο τότε προϊστάμενος του ταχυδρομείου Λαμίας.

Μετά από χρόνια, το 1860 ιδρύθηκε και λειτούργησε το πρώτο υποκατάστημα της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας στη Λαμία [95].

12. ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ

12.1 Ο Γοργοπόταμος

Ο Γοργοπόταμος είναι ένα από τα πιο όμορφα χωριά του διευρυμένου Δήμου Λαμιεών. Είναι χτισμένος στους πρόποδες της Οίτης και σε υψόμετρο 60 μέτρα περίπου.

Αποτελείται από τον ανατολικό και τον δυτικό συνοικισμό. Ο ανατολικός ονομαζόταν «Αλεπόσπιτα» και είναι παλιότερος. Ο δυτικός βρίσκεται στην παραποτάμια περιοχή και δημιουργήθηκε αργότερα λόγω της μετακίνησης πληθυσμού από τις κοντινές ορεινές περιοχές.

Ο Γοργοπόταμος οφείλει την ονομασία του στον ομώνυμο ποταμό που περνάει δίπλα από το χωριό και, τελικά, καταλήγει στον Σπερχειό ποταμό. Στην αρχαιότητα ο ποταμός κατέληγε απευθείας στον Μαλιακό κόλπο, αλλά με τις συνεχείς προσχώσεις του Σπερχειού εντέλει συνενώθηκε με αυτόν.

Ο Γοργοπόταμος είναι γνωστός στη νεότερη ιστορία λόγω της ανατίναξης της σιδηροδρομικής γέφυρας τον Νοέμβριο του 1942.

12.2 Το Λιανοκλάδι

Στα αρχαία χρόνια η περιοχή του Λιανοκλαδίου κατοικούνταν από τους Αινιάνες, οι οποίοι έδρευαν στην ευρύτερη περιοχή της Υπάτης. Μετά την υποταγή τους στους Ρωμαίους, τέθηκαν τα σύνορα ανάμεσα στην Υπάτη και στη Λαμία, τα οποία διατηρήθηκαν για πολλά χρόνια. Η περιοχή του Λιανοκλαδίου βρισκόταν στη σφαίρα επιρροής της Υπάτης και, κατά την τουρκοκρατία, στον «καζά Πατρατζικίου (επαρχία Υπάτης)».

Κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης το Λιανοκλάδι ήταν ορμητήριο στρατιωτικών επιχειρήσεων. Χαρακτηριστικά ο Ιάκωβος Πολυλάς στα σχόλιά του στο ποίημα του Διονύσιου Σολωμού για τον Λόρδο Μπάϋρον αναφέρει ότι εξαιτίας της «συνδρομής της φύσης», ενός κεραυνού δηλαδή, καταστράφηκαν τριακόσιες κάσες φυσέκια και σκοτώθηκαν 180 Τούρκοι που τις φυλούσαν στο Λιανοκλάδι.

Με την ίδρυση του Νεοελληνικού κράτους και τη χάραξη των συνόρων, κατά τη Διάσκεψη του Λονδίνου (30 Αυγούστου 1832), το Λιανοκλάδι απελευθερώθηκε από τους Τούρκους και ανήκε πια στην επαρχία Φθιώτιδος, μετά τη συγχώνευσή της με την επαρχία του Πατρατζικίου. Ανήκε αρχικά στον Δήμο Παραχελωϊτών, στη συνέχεια στον Δήμο Μακρακώμης και στη συνέχεια και πάλι στον Δήμο Παραχελωϊτών. Το 1912 ιδρύθηκε η Κοινότητα Λιανοκλαδίου και το 1997 ιδρύθηκε ο Δήμος Λιανοκλαδίου, ο οποίος

αποτελούνταν από τις τέως κοινότητες Αμουρίου, Ζηλευτού, Λιανοκλαδίου, Μοσχοκαρυάς και Στύρφακας. Ο Δήμος Λιανοκλαδίου καταργήθηκε το 2010 με την ένταξή του στον Δήμο Λαμίας.

Χαρακτηριστικό στοιχείο που θυμίζει σε πανελλήνιο επίπεδο την περιοχή του Λιανοκλαδίου είναι ο ομώνυμος Σιδηροδρομικός Σταθμός, που βρίσκεται πλησίον του χωριού, το οποίο ονομάζεται «Σταυρός» [96].

12.3 Η Παύλιανη

12.3.1 Η Παύλιανη

Η Παύλιανη είναι γνωστή από την αρχαιότητα. Θεωρείται ως ο τόπος όπου λυτρώθηκε ο Ηρακλής από τον δηλητηριασμένο χιτώνα που του έδωσε η γυναίκα του Δηιάνειρα πάνω στην πυρά και έγινε ημίθεος με την επέμβαση του Δία. Κοντά στο σημερινό χωριό και σε 1.800 μέτρα υψόμετρο υπάρχουν τα ερείπια από τον αρχαίο ναό που ήταν αφιερωμένος στον μυθικό ήρωα Ηρακλή. Το χωριό αρχικά ήταν χτισμένο σε μια τοποθεσία λίγο πιο κάτω από σημερινό χωριό.

Η Παύλιανη λέγεται ότι πήρε το όνομά της επειδή οι κάτοικοί ήταν από τους πρώτους ανθρώπους στην ευρύτερη περιοχή που πίστεψαν στα διδάγματα του Αποστόλου Παύλου. Επίσης, έχει υποστηριχθεί και η άποψη ότι οι κάτοικοί της κατέφυγαν στον συγκεκριμένο τόπο λόγω θρησκευτικών διωγμών [49].

12.3.2 Η Μάχη της Παύλιανης

Η Μάχη της Παύλιανης στις 4 Ιουνίου 1943 υπήρξε μια από τις πιο σημαντικές της Ελληνικής αντιστασιακής εποποιίας. Σύμφωνα με τον ιστορικό μελετητή Γάτο [97]: «η μαχητική ομάδα της Παύλιανης αποτελούνταν από 60 άντρες με επικεφαλής τους τον Κώστα Σάπια, τον Ιωάννη Θεοχάρη και τον Κώστα Κριάρη και ενισχύθηκαν και με περίπου 200 άντρες του εφεδρικού ΕΛΑΣ από το Κουμαρίτσι και το Γαρδίκι.

Έτσι, στις 4-6-1943 επιτέθηκαν στους Ιταλούς με τη συνδρομή και των απλών κατοίκων του χωριού. Ώσπου να νυχτώσει, η ιταλική φάλαγγα ήταν εντελώς διασκορπισμένη και αποδεκατισμένη.

Τα νέα για την μάχη της Παύλιανης και το επιτυχές της αποτέλεσμα διαδόθηκαν ακαριαία σε όλο το μέτωπο των αντάρτικων δυνάμεων. Οι συνέπειες, ωστόσο, ήταν αρνητικές για τον άμαχο πληθυσμό και τα αντίποινα ήταν σκληρά.

Τελικά οι ιταλικές δυνάμεις αποκρούστηκαν και εγκατέλειψαν την περιοχή μετά από νέα μάχη στην Καλοσκοπή. Η προσπάθεια τους να εκμηδενίσουν τις αντάρτικες δυνάμεις είχε αποτύχει ολοκληρωτικά, ενώ η εκστρατεία αυτή τους είχε στοιχίσει σοβαρότατες απώλειες» [97].

12.4 Υπάτη

12.4.1 Οι Αινιάνες

Οι Αινιάνες ήταν ένα από τα πολυάριθμα φύλα της αρχαίας Ελλάδας, όπως αναφέρει και ο Όμηρος στην Ιλιάδα του, στη ραψωδία Β΄, στους στίχους 748-755. Αρχικά κατοικούσαν στην αρχαία Δωδώνη της Ηπείρου μαζί με τους γείτονές τους, τους Περραιβούς.

Με την κάθοδο των Δωριέων, εγκαταστάθηκαν στη Φθιώτιδα, στην περιοχή ανάμεσα στον Τυμφρηστό, την Οίτη και την Όρθρυ. Στην περιοχή αυτή ίδρυσαν την Οιταίαν Αμφικτυονία με έδρα τους Δελφούς.

Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο (7.132) υποτάχθηκαν χωρίς ιδιαίτερες αντιστάσεις στους Πέρσες.

Κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο πολέμησαν με το μέρος των Αθηναίων, όπως συνέβη και κατά τον Λαμιακό πόλεμο. Από την επιμιξία Αινιάνων – Αιτωλών προήλθαν οι Υπατείς ή Υπαταίοι που άκμασαν μέχρι τη Βυζαντινή περίοδο [50].

12.4.2 Οι Αινιάνες στον Όμηρο

Το κείμενο του Ομήρου:

«745 οὐκ οἶος, ἅμα τῷ γε Λεοντεὺς ὄζος Ἄρηος
υἱὸς ὑπερθύμοιο Κορώνου Καινεΐδαο·
τοῖς δ᾽ ἅμα τεσσαράκοντα μέλαιναι νῆες ἕποντο.
Γουνεὺς δ᾽ ἐκ Κύφου ἦγε δύω καὶ εἴκοσι νῆας·
τῷ δ᾽ Ἐνιῆνες ἕποντο μενεπτόλεμοί τε Περαιβοὶ
750 οἳ περὶ Δωδώνην δυσχείμερον οἰκί᾽ ἔθεντο,
οἵ τ᾽ ἀμφ᾽ ἱμερτὸν Τιταρησσὸν ἔργα νέμοντο
ὅς ῥ᾽ ἐς Πηνειὸν προΐει καλλίρροον ὕδωρ,
οὐδ᾽ ὅ γε Πηνειῷ συμμίσγεται ἀργυροδίνῃ,
ἀλλά τέ μιν καθύπερθεν ἐπιρρέει ἠΰτ᾽ ἔλαιον·

(Η μετάφρασή του:
Δεν ήταν ο μόνος αρχηγός, μαζί του ήταν ο Λεοντέας,

ο ακόλουθος του Άρη, ο γιος του γενναίου Κόρωνα, του γιου του Καινέα.
Μαζί μ᾽ αυτόν ακολουθούσαν σαράντα μαύρα καράβια.
Ο Γουνέας από την Κύφο οδηγούσε εικοσιδύο πλοία,
τον ακολουθούσαν οι Ενιάνες και οι ατρόμητοι Περαιβοί.
αυτοί που είχαν χτίσει τα σπίτια τους γύρω από την κακοχείμωνη Δωδώνη,
και αυτοί που δούλευαν τη γη γύρω από τον όμορφο Τιταρησσό,
που χύνει τα όμορφα νερά του στον Πηνειό, δεν ανακατώνεται
όμως με τον Πηνειό με τις ασημένιες δίνες,
τα νερά του κυλούν από πάνω, σα λάδι, γιατί είναι παρακλάδι)» [98]

12.4.3 Οι Αινιάνες στον Ηρόδοτο

Το κείμενο του Ηροδότου:

«[7.131.1] Ὁ μὲν δὴ περὶ Πιερίην διέτριβε ἡμέρας συχνάς· τὸ γὰρ δὴ ὄρος τὸ Μακεδονικὸν ἔκειρε τῆς στρατιῆς τριτημορίς, ἵνα ταύτῃ διεξίῃ ἅπασα ἡ στρατιὴ ἐς Περραιβούς· οἱ δὲ δὴ κήρυκες οἱ ἀποπεμφθέντες ἐς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ γῆς αἴτησιν ἀπίκατο οἱ μὲν κεινοί, οἱ δὲ φέροντες γῆν τε καὶ ὕδωρ.

[7.132.1] τῶν δὲ δόντων ταῦτα ἐγένοντο οἵδε, Θεσσαλοί, Δόλοπες, Ἐνιῆνες, Περραιβοί, Λοκροί, Μάγνητες, Μηλιέες, Ἀχαιοὶ οἱ Φθιῶται, καὶ Θηβαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Βοιωτοὶ πλὴν Θεσπιέων τε καὶ Πλαταιέων.

[7.132.2] ἐπὶ τούτοισι οἱ Ἕλληνες ἔταμον ὅρκιον οἱ τῷ βαρβάρῳ πόλεμον ἀειράμενοι. τὸ δὲ ὅρκιον ὧδε εἶχε, ὅσοι τῷ Πέρσῃ ἔδοσαν σφέας αὐτοὺς Ἕλληνες ἐόντες, μὴ ἀναγκασθέντες, καταστάντων σφι εὖ τῶν πρηγμάτων, τούτους δεκατεῦσαι τῷ ἐν Δελφοῖσι θεῷ. τὸ μὲν δὴ ὅρκιον ὧδε εἶχε τοῖσι Ἕλλησι·»

(Η μετάφρασή του:

[7.131.1] Λοιπόν ο Ξέρξης παρέμενε αρκετές μέρες στα μέρη της Πιερίας· γιατί το ένα τρίτο του στρατού του έκοβε το δάσος του Μακεδονικού όρους, για να περάσει αποκεί όλο το στράτευμα στη χώρα των Περραιβών. Και στο μεταξύ γύρισαν οι κήρυκες που είχε στείλει στην Ελλάδα για να ζητήσουν γην και ύδωρ, άλλοι με άδεια χέρια κι άλλοι φέρνοντας γην και ύδωρ.

[7.132.1] Νά ο κατάλογος εκείνων που τα έδωσαν: Θεσσαλοί, Δόλοπες, Ενιάνες, Περραιβοί, Λοκροί, Μάγνητες, Μαλιείς, Αχαιοί της Φθιώτιδας, Θηβαίοι και οι υπόλοιποι Βοιωτοί, εκτός απ᾽ τους Θεσπιείς και τους Πλαταιείς.

[7.132.2] Οι Έλληνες που σήκωσαν το βάρος του πολέμου εναντίον των βαρβάρων έδωσαν επίσημο όρκο για να τους απειλήσουν. Νά το περιεχόμενο του όρκου: «Όσοι, όντας Έλληνες, παραδόθηκαν στους Πέρσες χωρίς εξωτερική βία, όταν με το καλό αποκατασταθούν τα πράματα, θα υποχρεωθούν να πληρώσουν στο θεό των Δελφών το ένα δέκατο απ᾽ όλο το έχει τους». Αυτό λοιπόν ήταν το περιεχόμενο του όρκου των Ελλήνων.)» [71]

12.4.4 Υπάτη

Η Υπάτη ήταν και είναι μία ιδιαίτερα σημαντική πόλη και ήταν γνωστή από την αρχαιότητα, περίπου από τον 4ο αιώνα π. Χ.. Πρώτα μνημονεύεται από τον Αριστοτέλη. Συγκεκριμένα στο έργο του «Περί θαυμασίων ακουσμάτων (843b)» αναφέρει χαρακτηριστικά την ύπαρξη μιας αρχαίας επιγραφής που ήταν σχετική με την Υπάτη και την οποία οι Αινιάνες ήθελαν να μεταφέρουν στην Αθήνα («Τῆς καλουμένης Αἰνιακῆς χώρας περὶ τὴν ὀνομαζομένην Ὑπάτην λέγεται παλαιά τις στήλη εὑρεθῆναι, ἣν οἱ Αἰνιᾶνες τίνος ἦν εἰδέναι βουλόμενοι, ἔχουσαν ἐπιγραφὴν ἀρχαίοις γράμμασιν, ἀπέστειλαν εἰς Ἀθήνας τινὰς κομίζοντας αὐτήν») [99].

Ήταν γνωστή και ως Ύπατα ή Υπατά και ήταν η πρωτεύουσα των Αινιάνων, οι οποίοι ανήκαν στους Αιολείς. Η παρουσία τους ανάγεται στα πολύ αρχαία χρόνια. Οι άρχοντές της, που ήταν τρεις, ονομάζονταν Αινίαρχοι.

Η πόλη της Υπάτης βρίσκεται ακριβώς στην τοποθεσία όπου υπήρχε η αρχαία πόλη της Υπάτης. Στα αμφικτυονικά συνέδρια εκείνης της εποχής η Υπάτη συμμετείχε με δύο εκπροσώπους, τους δύο «Ιερομνήμονες».

Είχε δικό της νόμισμα, στο οποίο απεικονίζονταν ο Δίας και η Αθηνά.

Στον πόλεμο ανάμεσα στη συμμαχία των Αιτωλών και του Αντιόχου, βασιλιά της Συρίας, και στους Ρωμαίους η Υπάτη προσχώρησε στο «κοινό» των Αιτωλών και χρησίμευσε ως μία από τις έδρες της Αιτωλικής Ομοσπονδίας. Τότε πιθανότατα έγιναν εργασίες συντήρησης και στα αρχαιότερα τείχη της πόλης, τα οποία επισκευάστηκαν και κατά τα χρόνια του Ιουστινιανού.

Κατά τη διάρκεια της κατάκτησής της από τους Ρωμαίους, η Υπάτη έχασε τον πρωτοποριακό της ρόλο. Γνώρισε κάποια ακμή τον 2ο αιώνα μ.Χ., όταν εκεί κήρυξε το Ευαγγέλιο ο Απόστολος Ηρωδίων, ο οποίος χειροτονήθηκε και πρώτος επίσκοπος.

Μία, επίσης, σημαντική θρησκευτική προσωπικότητα, που καταγόταν από την Υπάτη, ήταν ο Αθανάσιος Ανδρόνικος. Έζησε κατά τον 14ο αιώνα μ.Χ. και ακολούθησε τον δρόμο του μοναχισμού στο Άγιο Όρος. Με την ιδιότητα του μοναχού και με το όνομα Αντώνιος

έφτασε αργότερα στα Μετέωρα της Καλαμπάκας, όπου ίδρυσε τη Μοναστική Πολιτεία και ασκήτεψε μέχρι τον θάνατό του ως Ηγούμενος. Έμεινε γνωστός με την ονομασία Αθανάσιος ο Μετεωρίτης.

Κατά τον Μεσαίωνα, η Υπάτη μετονομάστηκε σε «Νέα Πάτρα» ή «Νέαι Πάτραι». Από το έτος 1271 διετέλεσε έδρα του Δεσποτάτου της «Μεγαλοβλαχίας». Από το έτος 1318 διετέλεσε έδρα του Δουκάτου Νέων Πατρών.

Κατά την Τουρκοκρατία, μετά το 1393, το Δουκάτο έγινε Αρματολίκι και η Υπάτη ονομάστηκε «Πατρατζίκι». Κατά το 1770 προεστός της επαρχίας Πατρατζικίου έγινε ο Γιάννης Κοντογιάννης και, αργότερα, ο Χατζηχρήστος Αναγνώστου Οικονόμου, ο Κωνσταντίνος Τσιριμώκος και άλλοι εξέχοντες της περιοχής.

Κατά το 1810 η επαρχία της Υπάτης αριθμούσε περίπου 7.500 κατοίκους. Ανάμεσά τους θα ξεχωρίσουν οι οικογένειες σπουδαίων πολεμιστών, όπως των Κοντογιανναίων και των Ζαχαρακαίων, αλλά σημαντικές πολιτικές και πνευματικές προσωπικότητες, όπως ο Χριστόδουλος Αινιάν και ο Σπύρος Ματσούκας.

Μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας, οι επαρχίες Ζητουνίου και Πατρατζικίου ενώθηκαν και συναποτέλεσαν την επαρχία Φθιώτιδας με έδρα τη Λαμία. Από το 1836 το Πατρατζίκι πήρε το παλιό του όνομα και μετονομάστηκε σε Υπάτη.

Παρουσιάζοντας την ιστορία της Υπάτης, θα ήταν παράλειψη αν δε γινόταν αναφορά στη λουτροπηγή της Υπάτης, η οποία ήταν γνωστή για τις θεραπευτικές της ιδιότητες από την αρχαιότητα. Τα ιαματικά νερά της διαθέτουν σπάνια φυσικοχημική σύσταση από την άποψη της θεραπευτικής τους αξίας. Μυρίζουν υδρόθειο, έχουν θερμοκρασία περίπου 30,5^{o}C και περιέχουν μεγάλη ποσότητα οξέος. Ενδείκνυνται κυρίως για τη θεραπεία καρδιοπαθειών και δερματοπαθειών [100].

12.4.5 Αρχαιολογικά μνημεία στην Υπάτη

Η αρχαιολογική σκαπάνη έχει οδηγήσει στην ανακάλυψη ερειπίων ενός αρχαίου φρουρίου πάνω σε βράχο σε ύψος 800 περίπου μέτρων στην περιοχή της Υπάτης. Επίσης, σώζονται κομμάτια μεσαιωνικού Ελληνικού και φραγκικού τείχους.

Παράλληλα, έχουν βρεθεί και ερείπια από έναν αρχαίο ναό, πιθανότατα του «Υπαταίου Απόλλωνα». Επίσης, σε άλλο σημείο βρέθηκαν ερείπια από καθολικό ναό από την εποχή της φραγκοκρατίας, όπου εντοπίστηκαν μεσαιωνικά ανάγλυφα, όπως ο «ιερός σταυρός της Καμπανίας» με τρεις κρίνους (έμβλημα των βασιλέων της Γαλλίας).

Το 1840 βρέθηκαν από τον Δημήτριο Αινιάνα χρυσά, αργυρά και χάλκινα νομίσματα από την αρχαία Ελληνική και ρωμαϊκή εποχή [49].

12.4.6 Η Μάχη της Υπάτης το 1822

Η μάχη της Υπάτης κράτησε πέντε μέρες, από τις 17 έως τις 22 Απριλίου 1822. Δυστυχώς ήταν μία αποτυχημένη εκστρατεία των Ελλήνων προς την Υπάτη. Μετά την αποχώρηση και οπισθοχώρηση των Ελληνικών στρατευμάτων προς την Οίτη, το τμήμα του οπλαρχηγού Μήτσου Κοντογιάννη κατευθύνθηκε στο λημέρι του, τη Μονή Αγάθωνος. Ο Στρατηγός Μακρυγιάννης αναφέρεται λεπτομερώς στα «Απομνημονεύματά» του στην αποτυχημένη εκστρατεία των Ελλήνων στην Υπάτη, αλλά και στην υποχώρηση των Ελλήνων [101].

12.4.7 Το ολοκαύτωμα της Υπάτης το 1944

Στις 17-6-1944 συντελέστηκε το χειρότερο πλήγμα της γερμανικής θηριωδίας εναντίον της Υπάτης. Από την προηγούμενη μέρα είχε αποκλειστεί ολόκληρη η πόλη και εμποδίστηκαν όλες οι διαβάσεις.

Η καταστροφή της Υπάτης ξεκίνησε με την παράδοσή της στις φλόγες. 360 κτίρια, ιδιωτικά ή δημόσια, κάηκαν και οι ιδιοκτήτες τους προσπάθησαν με κάθε τρόπο να σωθούν. Η κτηνωδία, όμως, επισφραγίστηκε με τη θανάτωση πολλών ανθρώπων όλων των ηλικιών.

Το Ολοκαύτωμα από τη γερμανική λαίλαπα συγκίνησε και τον πιο κυνικό νου. Η πολιτεία με Προεδρικό Διάταγμα απένειμε στην Υπάτη τον τιμητικό τίτλο: «ΥΠΑΤΗ Μαρτυρική πόλη», αναγνωρίζοντας τις θυσίες των κατοίκων της σε αγώνες, αίμα και περιουσίες [67].

12.4.8 Η Μονή Αγάθωνος

Οι γνώσεις μας για την ίδρυση της Μονής Αγάθωνος είναι ελάχιστες. Κατά την παράδοση ιδρύθηκε από κάποιο μοναχό Αγάθωνα, προς τιμή του οποίου οι μετέπειτα μοναχοί έδωσαν στη Μονή το όνομά του και ο οποίος συνδέεται με τον Άγιο Αθανάσιο τον Μετεωρίτη.

Πιστεύεται ότι προϋπήρχε μία πρώτη Μονή η οποία καταστράφηκε. Επομένως, ο μοναχός Αγάθων έχτισε ένα καινούργιο μοναστήρι [102].

12.4.9 Η Μονή στην Επανάσταση του 1821

Οι αγωνιστές της Επανάστασης χρησιμοποιούσαν τη Μονή ως ορμητήριο κατά τα έτη 1821 και 1822.

Χαρακτηριστικό στοιχείο είναι ότι στις 18 Απριλίου του 1821, πριν από τη μάχη της Αλαμάνας, στο Μοναστήρι έκαναν συμβούλιο ο Αθανάσιος Διάκος, ο Πανουργιάς, ο

Δυοβουνιώτης και οι Κοντογιάννηδες, για να αποφασίσουν για το πώς θα αποκρούσουν τους Τούρκους [101].

12.4.10 Η Μάχη της Μονής Αγάθωνος

Μία από τις σημαντικότερες μάχες που έγιναν στην περιοχή της Υπάτης είναι η μάχη της Μονής Αγάθωνος, μετά από επίθεση του Δράμαλη. Η ημερομηνία διεξαγωγής της μάχης δε μας είναι γνωστή, αλλά πιθανότατα πραγματοποιήθηκε στα τέλη Απριλίου με αρχές Μαΐου του 1822.

Τα αποτελέσματα της μάχης ήταν οδυνηρά για την ελληνική πλευρά, καθώς η Μονή, το αρχείο της και οι καλλιτεχνικοί της θησαυροί καταστράφηκαν. Από θαύμα σώθηκε η εικόνα της Παναγίας.

Όσοι από τους μοναχούς κατόρθωσαν να σωθούν, ακολούθησαν τους αγωνιστές. Το Μοναστήρι καμένο εγκαταλείφθηκε [101].

12.4.11 Εθνικός Δρυμός Οίτης

Σε απόσταση 60 χιλιομέτρων περίπου νοτιοδυτικά της Λαμίας βρίσκεται ο ορεινός όγκος της Οίτης. Σύμφωνα με τη Χατζημαρκάκη [103] : «ένα μεγάλο μέρος της περιοχής αυτής κηρύχθηκε ως Εθνικός Δρυμός από το 1966 με σκοπό την προστασία και διατήρηση της χλωρίδας, της πανίδας και των ιδιαιτέρων γεωμορφολογικών και άλλων χαρακτηριστικών της, που αποτελούν σημαντικά στοιχεία της φυσικής κληρονομιάς της χώρας μας.

Η συνολική έκταση του Εθνικού Δρυμού Οίτης ανέρχεται περίπου σε 70.000 στρέμματα και βρίσκεται στο βόρειο μέρος της Οίτης. Χαρακτηρίζεται από έντονα ορεινή μορφολογία, καθώς διασχίζεται από βαθιές χαράδρες. Περιλαμβάνει ακόμα ένα μεγάλο οροπέδιο σε υψόμετρο 2.000 μέτρα και απόκρημνες δασωμένες πλαγιές με φαράγγια που βλέπουν βόρεια την κοιλάδα του Σπερχειού».

Για την παρουσίαση όλων των στοιχείων του Εθνικού Δρυμού Οίτης ιδρύθηκε το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Οίτης.

12.4.12 Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Οίτης

Σύμφωνα με τον Ζαμάνη [104]: «Κατά το έτος 1985 άρχισαν οι εργασίες δημιουργίας του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας της Οίτης στους πρόποδες του ομώνυμου όρους και μέσα στον χώρο του Εκτροφείου της Ιεράς Μονής Αγάθωνος, που απέχει από τον Εθνικό Δρυμό 20 χιλιόμετρα περίπου.

Το Μουσείο Φυσικής ιστορίας της Οίτης είναι ένα διώροφο κτίριο, εμπλουτισμένο με τη χλωρίδα και την πανίδα της Οίτης και παρέχει πληροφορίες που έχουν σχέση με τη Γεωλογία, την Παλαιοντολογία, την Κλιματολογία, την Εδαφολογία και την Οικολογία της περιοχής του Εθνικού Δρυμού Οίτης. Επίσης, στον ίδιο χώρο λειτουργεί και Μουσείο Εκτροφείου Θηραμάτων της Ιεράς Μονής Αγάθωνος.

Στόχος του Μουσείου στο σύνολό του είναι να εμπνεύσει στον επισκέπτη τον σεβασμό και την αγάπη για τη φύση και να του εμφυσήσει την ιδέα της αλληλεξάρτησης και της ενότητας όλων των στοιχείων της, συμβάλλοντας έτσι στην ανάπτυξη μιας πιο ολοκληρωμένης και δημιουργικής σχέσης του ανθρώπου με τη φύση γενικότερα.»

13. ΕΠΙΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Συγκεφαλαιώνοντας, μπορεί να παρατηρήσει κανείς ότι η εκπόνηση της συγκεκριμένης Διπλωματικής Εργασίας προϋπόθετε την υιοθέτηση σύγχρονων τεχνολογικών εργαλείων με σκοπό τη δημιουργία ενός εύχρηστου ιστοτόπου. Πραγματικά, η χρήση της τελευταίας έκδοσης του συστήματος διαχείρισης περιεχομένου ανοιχτού κώδικα WordPress συνεπάγεται την ανάπτυξη ενός ιστοτόπου με πληθώρα δυνατοτήτων. Στην πράξη αποδείχθηκε η καταλληλότητα του συγκεκριμένου λειτουργικού σε σχέση με τους επιδιωκόμενους στόχους της ιστοσελίδας μας.

Σκοπός της εργασίας ήταν ο συγκερασμός των προτερημάτων που παρέχουν τα σύγχρονα τεχνολογικά επιτεύγματα με την αναντίρρητη αξία της γνώσης της Τοπικής μας Ιστορίας. Η πολυπλοκότητα των εξελίξεων των συνθηκών της ζωής απαιτούν από τον σημερινό άνθρωπο να ενστερνίζεται τα διδάγματα του παρελθόντος και να τα κατανοεί και με τη συνδρομή της τεχνολογικής προόδου.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η προβολή με σύγχρονα μέσα της Τοπικής Ιστορίας του διευρυμένου Δήμου της Λαμίας αναδεικνύεται καταλυτική, καθώς από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα η περιοχή αποτελεί κομβικό σημείο στην ελληνική επικράτεια και έχει διαμορφώσει το γενικότερο ιστορικό και κοινωνικό «γίγνεσθαι». Προσωπικότητες, όπως ο Λεωνίδας και ο Αθανάσιος Διάκος, έχουν καθορίσει τον «ρου» της ελληνικής ιστορίας και έχουν συνδράμει στη σφυρηλάτηση της σημερινής πραγματικότητας.

Κατά συνέπεια, με αρωγό τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα, αδήριτη είναι η ανάγκη της γνώσης της Ιστορίας μας, του παραδειγματισμού μας από τα ιστορικά γεγονότα και της υιοθέτησης των ευεργετικών στάσεων, με γνώμονα την επιδίωξη της θετικής πορείας του τόπου μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

[1] M. McDunnigan, «The Difference Between Dynamic & Static Web Pages,» [Ηλεκτρονικό]. Available: http://smallbusiness.chron.com/difference-between-dynamic-static-pages-69951.html. [Πρόσβαση 25 10 2020].

[2] www.geeksforgeeks.org, «https://www.geeksforgeeks.org/difference-between-static-and-dynamic-web-pages/,» [Ηλεκτρονικό]. Available: https://www.geeksforgeeks.org/difference-between-static-and-dynamic-web-pages/. [Πρόσβαση 10 10 2020].

[3] R. Nixon, *Learning PHP, MySQL & JavaScript With jQuery, CSS & HTML5*, 5th Edition επιμ., O'Reilly Media, 2018.

[4] «https://www.w3schools.com/,» [Ηλεκτρονικό]. Available: https://www.w3schools.com/. [Πρόσβαση 10 10 2020].

[5] A. Mirdha, A. Jain and K. Shah, «Comparative analysis of open source content management systems. In Computational intelligence and computing research (iccic),» σε *2014 IEEE international conference*, 2014.

[6] B. Boiko, *Content Management Bible*, 2nd Edition επιμ., Wiley, 2005.

[7] C. Benevolo and S. Negri, «Evaluation of Content Management Systems (CMS): a Supply Analysis,» *The Electronic Journal Information Systems Evaluation*, τόμ. 10, αρ. 1, pp. 9-22, 2007.

[8] S. McKeever, «Understanding Web Content Management Systems: Evolution, Lifecycle and Market,» *Industrial Management and Data Systems*, τόμ. 103, αρ. 9, pp. 686-688, 2003.

[9] J. Robertson, «So, what is a CMS?,» [Ηλεκτρονικό]. Available: https://www.steptwo.com.au/papers/kmc_what/. [Πρόσβαση 15 10 2020].

[10] S. Sinisalo, "Web Content Management Software Usability & Performance", Master of Science Thesis, University of Helsinki, Helsinki, 2018.

[11] «www.wordpress.org,» [Ηλεκτρονικό]. Available: www.wordpress.org. [Πρόσβαση 10 10 2020].

[12] «www.drupal.org,» [Ηλεκτρονικό]. Available: www.drupal.org. [Πρόσβαση 10 10 2020].

[13] S. P.Vaidya, V. J. Kadam, S. S.Dabhade, P. V. Dange and R. B. Gofankar, «How to Choose a Website Content Management System,» σε *National Conference On Emerging Trends In Academic Library, On 18th – 19th January 2013*, 2013.

[14] «http://www.cms.co.uk/,» [Ηλεκτρονικό]. Available: http://www.cms.co.uk/. [Πρόσβαση 19 10 2020].

[15] «www.joomla.org,» [Ηλεκτρονικό]. Available: www.joomla.org. [Πρόσβαση 19 10 2020].

[16] J.-M. Martinez-Caro, A.-J. Aledo-Hernandez, A. Guillen-Perez, R. Sanchez-Iborra and M.-D. Cano, «A Comparative Study of Web Content Management Systems, Information 27/9/2018, doi:10.3390/info9020027,» [Ηλεκτρονικό]. Available: https://pdfs.semanticscholar.org/f097/7bd89eed67e631f83eacda3a546ecc2b6c8b.pdf?_ga=2.21

8859097.1767364762.1609950257-1040713628.1609950257. [Πρόσβαση 22 10 2020].

[17] «CMS Comparison – WordPress vs Drupal vs Joomla,» [Ηλεκτρονικό]. Available: https://bloggingtips.com/cms-comparison-wordpress-vs-drupal-vs-joomla/. [Πρόσβαση 20 10 2020].

[18] «The History of WordPress from 2003 – 2019 (with Screenshots),» [Ηλεκτρονικό]. Available: https://www.wpbeginner.com/news/the-history-of-wordpress/. [Πρόσβαση 22 10 2020].

[19] M. Bradek, *Wordpress 4.8 Guide for beginners*, Kindle, 2017.

[20] «https://codex.wordpress.org/Database_Description,» [Ηλεκτρονικό]. Available: https://codex.wordpress.org/Database_Description. [Πρόσβαση 20 10 2020].

[21] «https://wordpress.org/support/article/roles-and-capabilities/,» [Ηλεκτρονικό]. Available: https://wordpress.org/support/article/roles-and-capabilities/. [Πρόσβαση 21 10 2020].

[22] «https://www.wpexplorer.com/wordpress-internal-function/,» [Ηλεκτρονικό]. Available: https://www.wpexplorer.com/wordpress-internal-function/. [Πρόσβαση 21 10 2020].

[23] «WordPress.com vs WordPress.org – Which is Better?,» [Ηλεκτρονικό]. Available: https://www.wpbeginner.com/beginners-guide/self-hosted-wordpress-org-vs-free-wordpress-com-infograph/. [Πρόσβαση 21 10 2020].

[24] «https://www.wampserver.com/en/,» [Ηλεκτρονικό]. Available: https://www.wampserver.com/en/. [Πρόσβαση 24 10 2020].

[25] S. McHarry, *How To Build A WordPress Website On Your Own Domain, From Scratch, Even If You Are A Complete Beginner*, 2013.

[26] B. Williams, D. Damstra and H. Stern, *Professional WordPress design and development*, 3rd Edition επιμ., John Wiley & Sons, 2015.

[27] N. Staib, *Step by Step Guide on WP for Beginners*, 2017.

[28] L. Sabin-Wilson, *WordPress ALL-IN-ONE 4th Edition*, 4th Edition επιμ., John Wiley & Sons, 2019.

[29] «www.sslforfree.com,» [Ηλεκτρονικό]. Available: www.sslforfree.com. [Πρόσβαση 10 11 2020].

[30] «https://www.wpbeginner.com/wp-tutorials/how-to-change-the-wordpress-database-prefix-to-improve-security/,» [Ηλεκτρονικό]. Available: https://www.wpbeginner.com/wp-tutorials/how-to-change-the-wordpress-database-prefix-to-improve-security/. [Πρόσβαση 12 11 2020].

[31] Ε. Παπανούτσος, *Παιδεία το μεγάλο μας πρόβλημα*, Αθήνα: Δωδώνη, 1976.

[32] Α. Χριστοφιλοπούλου, *Εισαγωγή στις Ιστορικές Σπουδές*, Αθήνα: ΟΕΔΒ, 1980.

[33] Γ. Κόκκινος, *Από την Ιστορία στις ιστορίες. Προσεγγίσεις στην ιστορία της Ιστοριογραφίας, την επιστημολογία και τη διδακτική της ιστορίας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1998.

[34] E. Carr, *What is History?*, 2nd Edition επιμ., R. Davies, Επιμ., Cambridge: Penguin Books,

1961.

[35] J. Dewey, *Democracy and Education*, Boston: IndyPublish, 2003, p. 174.

[36] Π. Κοψιδά-Βρεττού, *Σχολική Έρευνα και Διδακτική της Ιστορίας. Από το Βίωμα στην Ιστορική Γνώση*, Αθήνα: Γρηγόρης, 2011.

[37] Μ. Βαϊνά, *Θεωρητικό πλαίσιο διδακτικής της τοπικής ιστορίας για τον εικοστό πρώτο αιώνα*, Αθήνα: Gutenberg, 1997, pp. 36-37.

[38] C. Cattaneo, *Scritti storici e geografici*, Firenze: G. Salvemini-E. Sestan, 1957, p. 383.

[39] Γ. Λεοντσίνης, *Διδακτική της ιστορίας, γενική - τοπική ιστορία και περιβαλλοντική εκπαίδευση*, Αθήνα, 1996, p. 56.

[40] E. Rice, *Local History. The Course of Study*, Chicago: The University of Chicago Press, 1901, pp. 689-693.

[41] Α. Σμυρναίος, *Η διδακτική της Ιστορίας, Συνταγογραφίες διδακτισμού ή στοχασμοί πάνω στην ιστορική γνώση*, Αθήνα: Πατάκης, 2008.

[42] Α. Βερτσέτης, *Διδακτική της Ιστορίας*, Αθήνα: Παπαδήμας, 2003.

[43] Π. Γκόλια, Ι. Κασκαμανίδης και Ι. Βαμβακίδου, «Η χρήση των διαδικτυακών πηγών στη διδασκαλία της ιστορίας. Μια διδακτική προσέγγιση για την ιστορία της Στ΄τάξης του δημοτικού σχολείου,» 2005. [Ηλεκτρονικό]. Available: https://www.researchgate.net/profile/Vamvakidou_Ifigeneia/publication/283343405_E_chrese_ton_diadiktyakon_pegon_ste_didaskalia_tes_istoriasMia_didaktike_prosengise_gia_ten_istoria_tes_St_taxes_tou_demotikou_scholeiou/links/5634ac3608aebc003fff3847/E-chres. [Πρόσβαση 15 12 2020].

[44] Ησίοδος, *Θεογονία*, Λειψία: Caroli Tauchnitii, 1844.

[45] Δ. Πανταζής, *Ελληνική Μυθολογία Μετά συνόψεως Ρωμαϊκής Μυθολογίας και εικονογραφιών*, Αθήνα: Πρόοδος, 1879, pp. 20-21.

[46] D. Monro and T. Allen, *Ομήρου Ιλιάς*, Oxford: Oxford, 1920.

[47] Θουκυδίδης, *Θουκυδίδου Ιστορίαι*, τόμ. Ι, Λειψία: Teubneri B., 1960.

[48] Αριστοτέλης, *Άπαντα, Μετεωρολογικά 1 – 2*, τόμ. 13, Αθήνα: Κάκτος, 1994.

[49] Ι. Βορτσέλας, *Φθιώτις, η προς Νότον της Όθρυος, ήτοι απάνθισμα ιστορικών και γεωγραφικών ειδήσεων από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ΄ημάς*, Αθήνα: Παπασπύρου, 1907.

[50] Α. Βαμβακά και Α. Κυριακίδης, *Τραχίνα Ταξίδι στο χώρο και στο χρόνο*, Λαμία, 2010.

[51] Απολλόδωρος, Απολλοδώρου του Αθηναίου γραμματικού Βιβλιοθήκη, ή περί θεών βιβλία Γ', εν οις προσετέθησαν και οι τους μύθους εις τα πράγματα μεθαρμόσαντες, οίον Παλαίφατος, Ηράκλειτος, Ανώνυμος, Φουρνούτος, Σαλλούστιος, προς οις και Γνώμαί τινες Δημοφίλου, Βιέννη: Σβήκιος Ιωάννης, 1811, p. 15.

[52] Α. Ραγκαβής, *Λεξικόν της Ελληνικής Αρχαιολογίας*, τόμ. ΙΙ, Αθήνα: Κωνσταντινίδης Ανέστης,

1888, p. 253.

[53] E. Keruzez, *Επιτομή Ελληνικής Μυθολογίας*, Κωνσταντινούπολη: Δεπάστας, 1868, pp. 117-122.

[54] Τ. Παπαναγιώτου, *Ιστορία και Μνημεία της Φθιώτιδος*, Λαμία: Εκδόσεις Δήμου Λαμιέων, 1971, pp. 24-27.

[55] Ι. Κακριδής, *Ελληνική Μυθολογία*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2014.

[56] P. Decharme, *Μυθολογία της αρχαίας Ελλάδος: σύγγραμα βραβευθέν υπό της γαλλικής ακαδημίας και του προς ενθάρρυνσιν των ελληνικών σπουδών συλλόγου*, Αθήνα: Παπαγεωργίου, 1891, p. 410.

[57] Δ. Καπνιάς, *Η κοιλάδα του Σπερχειού στο Χωροχρόνο*, Πάτρα, 2000, pp. 130-136.

[58] Β. Συθιακάκη-Κριτσιμάλλη, «Ιστορική τοπογραφία της Φθιώτιδας κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο,» σε *Φθιωτική Ιστορία, Πρακτικά 1ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας, 3-4 Νοεμβρίου 2001, (Ιστορία- Αρχαιολογία- Λαογραφία)*, Λαμία, 2002.

[59] Κ. Γεωργίου, *Ειδικό Διαχειριστικό Σχέδιο για την Περιοχή Κοιλάδα και Εκβολές Σπερχειού-Μαλιακός Κόλπος*, Θέρμη: Μουσείο Γουλανδρή, 1996, pp. 103-105.

[60] Γ. Σούλιος, «Οι ιστορικές σχέσεις Φθιωτών και Μακεδόνων,» σε *Φθιωτική Ιστορία, Πρακτικά 1ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας, 3-4 Νοεμβρίου 2001 (Ιστορία- Αρχαιολογία- Λαογραφία)*, Λαμία, 2002.

[61] Διόδωρος, *Διοδώρου του Σικελιώτου Ιστορική Βιβλιοθήκη*, τόμ. V, Λειψία: Tauchnitii, 1829, pp. 26-29.

[62] Π. Πανταζής, «Η μάχη του Σπερχειού μεταξύ Βυζαντινών και Βουλγαρικών στρατευμάτων 997 μ. Χ.,» σε *Φθιωτική Ιστορία, Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας, (Ιστορία- Αρχαιολογία- Λαογραφία), 4-6 Νοεμβρίου 2003*, Λαμία, 2007.

[63] «users.uoa.gr,» [Ηλεκτρονικό]. Available: http://users.uoa.gr/~nektar/history/tributes/byzantine_historians/joannes_scylitzes_synopsis_historiarum.htm. [Πρόσβαση 10 10 2020].

[64] Ν. Δαβανέλλος και Γ. Σταυρόπουλος, *Λαμία Με τη γραφίδα των περιηγητών (1159-1940)*, Λαμία: Οιωνός, 2005.

[65] Σ. Βακιρτζηδέλη, «Οι πληρεξούσιοι του Ν. Φθιώτιδας που υπέγραψαν το Σύνταγμα της Ελλάδας το 1844 και το πρακτικό της εκλογής των πληρεξουσίων της τότε επαρχίας Ζητουνίου,» σε *Φθιωτική Ιστορία, Πρακτικά 5ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας 16-18 Απριλίου 2010 (Ιστορία- Αρχαιολογία- Λαογραφία)*, Λαμία, 2015.

[66] Δ. Νάτσιος, *Μετεπαναστατικό Χρονολόγιο της Λαμίας (1833-2013)*, Λαμία: Έκδοση του Δήμου Λαμιέων, 2013.

[67] Α. Μόσχος, *Ιστορικές μνήμες της Φθιώτιδας, 1821 ως σήμερα*, Λαμία: Εκδόσεις Ιεράς Μητροπόλεως Φθιώτιδος, 2000.

[68] Ρ. Σταυρίδη-Πατρικίου, «Η σύνδεση των Κοινωνιολόγων με το κίνημα του δημοτικισμού,» *Τα*

Ιστορικά, τόμ. 5, αρ. 9, pp. 353-370, 1988.

[69] «www.lamiareport.gr,» [Ηλεκτρονικό]. Available: https://www.lamiareport.gr/index.php/apopseis/item/137737-i-apeleftherosi-tis-lamias. [Πρόσβαση 20 10 2020].

[70] Ηρόδοτος, *Ιστορίαι Ηροδότου εκ της παλαιάς εις την καθ' ημάς επεξηγηθείσαι υπό Α. Γ. Σκαλίδου*, Αθήνα: Κωνσταντινίδης, 1875.

[71] «greek-language.gr,» [Ηλεκτρονικό]. Available: ΗΡΟΔΟΤΟΣ: Ίστορίαι (greek-language.gr). [Πρόσβαση 20 10 2020].

[72] «greek-language.gr,» [Ηλεκτρονικό]. Available: ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Παναθηναϊκός (12) (greek-language.gr). [Πρόσβαση 15 10 2020].

[73] «greek-language.gr,» [Ηλεκτρονικό]. Available: Διονύσιος Σολωμός: Ύμνος εις την Ελευθερίαν (greek-language.gr). [Πρόσβαση 15 10 2020].

[74] «auth.gr,» [Ηλεκτρονικό]. Available: gsg285_bayron.pdf (auth.gr). [Πρόσβαση 20 10 2020].

[75] «ebooks.edu.gr,» [Ηλεκτρονικό]. Available: Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Β Γυμνασίου): Ηλεκτρονικό Βιβλίο (ebooks.edu.gr). [Πρόσβαση 20 10 2020].

[76] «wikipedia.org,» [Ηλεκτρονικό]. Available: Oh gloria inmarcesible - Βικιπαίδεια (wikipedia.org). [Πρόσβαση 20 10 2020].

[77] Π. Πετράτος, «Η μάχη των Θερμοπυλών σε κείμενα του Νεοελληνικού Διαφωτισμού,» σε *Φθιωτική Ιστορία, Πρακτικά 5ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας, 16-18 Απριλίου 2010 (Ιστορία-Αρχαιολογία- Λαογραφία)*, Λαμία, 2015.

[78] Σ. Φόρτης, Α. Γούδας, Α. Αγαπητός και Λ. Μελάς, *Άπαντα για τον Αθανάσιο Διάκο, Μελετήματα και κρίσεις: Γ. Βλαχογιάννης, Σπ. Τρικούπης, Κωνστ. Παπαρρηγόπουλος, Γ. Γαζής, Δ. Κόκκινος, Δημ. Φωτιάδης, Γ. Φίνλεϋ, Αρ. Παπαδημητρίου, Τ. Βούρνας*, Αθήνα: Μέρμηγκας, 1892.

[79] Γ. Τσουκαλάς, *Απομνημονεύματα αγωνιστών του 21*, τόμ. 14, Π. Εμμανουήλ, Επιμ., Αθήνα: Βιβλιοθήκη Γ. Τσουκαλά, 1957, pp. 130-132.

[80] Ν. Πολίτης, *Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού*, Αθήνα: Βαγιονάκης, 1969, pp. 22-24.

[81] Κ. Μουτάφης, «"Ανατίναξη της γέφυρας Γοργοποτάμου. Από την επιχειρησιακή ενότητα, στο διχασμό του Εμφυλίου και η κατάσταση σήμερα," Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο,» 2011. [Ηλεκτρονικό]. Available: http://estia.hua.gr/file/lib/default/data/10272/theFile. [Πρόσβαση 20 11 2020].

[82] Δ. Δημητρίου, *Αντάρτες στα βουνά της Ρούμελης*, Χρονικό 1940-1944, τόμ. ΙΙ, Αθήνα: Παρασκήνιο, 1965, pp. 29-31.

[83] Ν. Δαβανέλλος, *Λαμία, Το Χρονικό μιας πόλης*, Λαμία, 1994.

[84] Θ. Μπονίτση, «"Οι έφιπποι ανδριάντες στη Νεοελληνική γλυπτική", Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία, Τμήμα Πλαστικών Τεχνών και Επιστημών της Τέχνης,Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων,» 2010. [Ηλεκτρονικό]. Available:

https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/bitstream/123456789/7287/1/%CE%9C.%20%CE%95.%20%CE%9C%CE%A0%CE%9F%CE%9D%CE%99%CE%A4%CE%A3%CE%97%20%CE%98%CE%95%CE%A9%CE%9D%CE%97.pdf. [Πρόσβαση 20 11 2020].

[85] Ν. Γραικός, «"Ακαδημαϊκές τάσεις της εκκλησιαστικής ζωγραφικής στην Ελλάδα κατά τον 19 αιώνα, Πολιτισμικά και εικονογραφικά ζητήματα", Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης,» 2011. [Ηλεκτρονικό]. Available: http://ikee.lib.auth.gr/record/125564/files/GRI-2011-6128.pdf. [Πρόσβαση 21 11 2020].

[86] Α. Τριανταφύλλου, *Δημοτικό Θέατρο Λαμίας, Προσέγγιση στην ιστορία του, Η πρώτη περίοδος λειτουργίας – Δεκαετία 1960*, Λαμία, 2016.

[87] Κ. Ζήσης, «Συμβολή στην ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης. Οι απαρχές του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού (Καποδιστριακή και Οθωνική περίοδος). Τα σχολεία της Φθιώτιδας,» σε *Φθιωτική Ιστορία, Πρακτικά 1ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας, (Ιστορία- Αρχαιολογία- Λαογραφία), 3-4 Νοεμβρίου 2001*, Λαμία, 2002.

[88] Α. Κυριακίδης και Α. Βαμβακά, *Ενιαίο Εκκλησιαστικό Λύκειο Λαμίας, Αφιέρωμα – Λεύκωμα, 1923 – 2003*, Λαμία, 2003, pp. 45-47.

[89] Μ.-Φ. Παπακωνσταντίνου, *Το Κάστρο της Λαμίας, Η Οχύρωση – ο Ναός της Παναγιάς Αρχοντικής –Το Αρχαιολογικό Μουσείο*, Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού, Ταμείο Αρχαιολογικών πόρων και απαλλοτριώσεων, 2009.

[90] Δ. Νάτσιος, *Οι δρόμοι και οι πλατείες της Λαμίας (1852-1998), Συμβολή στην Τοπική Ιστορία*, Λαμία: Προσκήνιο, 1998.

[91] Μ. Φ. Νικόλαος, *Ιστορικά Εκκλησιαστικά Μνημεία της Ιεράς Μητροπόλεως Φθιώτιδος*, Λαμία: Ιερά Μητρόπολις Φθιώτιδος – Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Φθιώτιδος – Ν.Ε.Τ.Π. Ν. Φθιώτιδος, 2003, p. 204.

[92] «uth.gr,» [Ηλεκτρονικό]. Available: ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (uth.gr). [Πρόσβαση 10 10 2020].

[93] Δ. Νάτσιος, *Ιστορία του Λαμιακού ποδοσφαίρου (1912 – 1999)*, Λαμία, 2000.

[94] Β. Τσαούση, «"Ενσωμάτωση των Σιδηροδρομικών Σταθμών Λαμίας και Λειανοκλαδίου στον Αστικό Ιστό", Διπλωματική εργασία, Σχολή Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο,» 2014. [Ηλεκτρονικό]. Available: https://dspace.lib.ntua.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/38522/tsaousi_vasiliki.pdf?sequence=1&isAllowed=y. [Πρόσβαση 15 11 2020].

[95] Κ. Γαλλής, «Από την οικονομική ιστορία της Φθιώτιδας,» σε *Πρακτικά 1ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία- Αρχαιολογία- Λαογραφία), 3-4 Νοεμβρίου 2001*, Λαμία, 2002.

[96] Δ. Νάτσιος, *Δήμος Λιανοκλαδίου, Λιανοκλάδι – Αμούρι – Ζηλευτό – Μοσχοκαρυά – Στύρφακα, Λιανοκλάδι: Δήμος Λιανοκλαδίου*, 2001, pp. 23-41.

[97] Γ. Γάτος, *Η Εθνική Αντίσταση στη Φωκίδα, ΕΑΜ- ΕΛΑΣ-ΕΠΟΝ*, τόμ. Ι, Αθήνα: Πεδίο, 2015, pp. 297-303.

[98] «uoa.gr,» [Ηλεκτρονικό]. Available: Ομήρου Ιλιάδα - Ραψωδία Β (uoa.gr). [Πρόσβαση 20 10

2020].

[99] «ntua.gr,» [Ηλεκτρονικό]. Available: Περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων Ἅπαντα Ἀριστοτέλους (ntua.gr). [Πρόσβαση 20 10 2020].

[100] Κ. Φλώρος, «Η Υπάτη χθες και σήμερα, Ιστορικολαογραφικά θέματα,» *Φθιωτικά Χρονικά, Αφιέρωμα στην Υπάτη, Ετήσια φιλολογική έκδοση,* pp. 245-260, 1986.

[101] Γ. Σκούρας, *Η μάχη της Αγάθωνης το 1822 και η μάχη του Λυχνού, Έκδοση συλλόγου ιστορικών μελετών ιερού αγώνος στη Στερεά Ελλάδα και της Ιεράς Μονής Αγάθωνος*, Αθήνα: Σύλλογος ιστορικών μελετών, 1996, pp. 19-21.

[102] Ζ. Ξηροτύρης, *Η Μονή Αγάθωνος και ο ηγούμενος Γερμανός Δημάκος*, 2η Έκδοση επιμ., Αθήνα, 1997.

[103] Ι. Χατζημαρκάκη, «"Μελέτη Εθνικών δρυμών Ελλάδας, χλωρίδα, πανίδα και καθεστώς διαχείρισης", Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Φυτικής παραγωγής, Σχολή Τεχνολογίας – Γεωπονίας, Α.Τ.Ε.Ι. Ηρακλείου,» 2003. [Ηλεκτρονικό]. Available: http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse/steg/fp/2003/ChatzimarkakiIoulia/attached-document/2003Chatzimarkaki.pdf. [Πρόσβαση 20 11 2020].

[104] Γ. Ζαμάνης, *Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Οίτης*, Λαμία: Νομαρχία Φθιώτιδας - Δασαρχείο Λαμίας.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ – Εικόνες που χρησιμοποιήθηκαν για τη δημιουργία του Ιστοτόπου

- Βικιπαίδεια (wikipedia.org). (2020, 10 25). Ανάκτηση από Titanes https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CE%B9%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B1%CF%87%CE%AF%CE%B1#/media/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF:Titanes.jpg
- Βικιπαίδεια (wikipedia.org). (2020, 10 10). Ανάκτηση από Κατακλυσμός του Δευκαλίωνα https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%BA%CE%BB%CF%85%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%94%CE%B5%CF%85%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CF%89%CE%BD%CE%B1
- Sch.gr. (2020, 10 10). Ανάκτηση από Αργοναυτική εκστρατεία – Το 2ο Γυμνάσιο Πύργου τιμά τον Ποντιακό Ελληνισμό και… θυμάται https://blogs.sch.gr/pontos2gympyrg/%CE%B1%CF%81%CE%B3%CE%BF%CE%BD%CE%B1%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CE%BA%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B5%CE%AF%CE%B1/
- Βικιπαίδεια (wikipedia.org). (2020, 10 03). Ανάκτηση από Αλκυόνη (μυθολογία) https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BB%CE%BA%CF%85%CF%8C%CE%BD%CE%B7_(%CE%BC%CF%85%CE%B8%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1)
- Greek-language.gr. (2020, 10 03). Ανάκτηση από Μορφές και Θέματα της Αρχαίας Ελληνικής Μυθολογίας http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/mythology/lexicon/metamorfoseis/page_084.html
- Ebooks.edu.gr. (2020, 10 25). Ανάκτηση από Ο ΗΡΑΚΛΗΣ http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/1999/Istoria_G-Dimotikou_html-empl/index1_2.html
- Βικιπαίδεια (wikipedia.org). (2020, 10 25). Ανάκτηση από Θέτις https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%98%CE%AD%CF%84%CE%B9%CF%82
- Sch.gr. (2020, 10 03). Ανάκτηση από Ιλιάδα, Ραψωδία Χ 247-394 http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Yliko/OMHROS-ILIADA/Iliada/Iliada33.htm
- Amfictyon.blogspot.com. (2020, 10 03). Ανάκτηση από ΑΜΦΙΚΤΥΩΝ: Ο Λαμιακός Πόλεμος (323-322 π.Χ.) https://www.google.com/url?sa=i&url=http%3A%2F%2Famfictyon.blogspot.com%2F2014%2F06%2F323-322.html&psig=AOvVaw3wqy5DZkgQFiRrnthdEmxZ&ust=1603962358617000&source=images&cd=vfe&ved=0CAIQjRxqFwoTCMDWmMj31uwCFQAAAAAdAAAAABAU
- Greek History and Prehistory. (2020, 10 03). Ανάκτηση από Ελληνική Ιστορία και Προϊστορία http://greekhistoryandprehistory.blogspot.com/2015/08/blog-post_17.html
- Βικιπαίδεια (wikipedia.org). (2020, 10 03). Ανάκτηση από Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fel.wikipedia.org%2Fwiki%2F%25CE%25A1%25CF%2589%25CE%25BC%25CE%25B1%25CF%258A%25CE%25BA%25CE%25AE_%25CE%2591%25CF%2585%25CF%2584%25CE%25BF%25CE%25BA%25CF%2581%25CE%25B1%25CF%2584%25CE%25BF%25CF%2581%25CE%25AF%25CE%25B1&psig=AOvVaw235ZwiSDYsFhIfozbnPNoM&ust=1603962984208000&source=images&cd=vfe&ved=0CAIQjRxqFwoTCJCh44T61uwCFQAAAAAdAAAAABAE
- Wikimedia Commons. (2020, 11 08). Ανάκτηση από Justinian555AD https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Justinian555AD.png
- Lamia.gr . (2020, 11 08). Ανάκτηση από Δήμος Λαμιέων | Δ.Ε. Λαμίας, Υπάτης, Λιανοκλαδίου, Γοργοποτάμου, Παύλιανης https://www.lamia.gr/el
- Wikimedia.org. (2020, 11 08). Ανάκτηση από Skylitzes-Ouranos_kills_Bulgarians https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a5/Skylitzes-Ouranos_kills_Bulgarians.jpg/300px-Skylitzes-Ouranos_kills_Bulgarians.jpg
- Βικιπαίδεια (wikipedia.org). (2020, 11 08). Ανάκτηση από Σταυροφορίες https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fel.wikipedia.org%2Fwiki%2F%25CE%25A3%25CF%2584%25CE%25B1%25CF%2585%25CF%2581%25CE%25BF%25CF%2586%25CE%25BF%25CF%2581%25CE%25AF%25CE%25B5%25CF%2582&psig=AOvVaw0It-3-hgD_NT4d9AZAPERt&ust=1604216643184000&source=images&cd=vfe&ved=0CAIQjRxqFwoTCKC43O-q3uwCFQAAAAAdAAAAABAD
- Wikimedia Commons. (2020, 11 08). Ανάκτηση από Greek merchant 16th century https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Greek_merchant_16th_century_(cropped).JPG
- Wikimedia Commons. (2020, 11 20). Ανάκτηση από Serment Tsokos

https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=6849938
- Wikimedia.org . (2020, 11 20). Ανάκτηση από Seal_of_the_Fourth_Greek_National_Assembly_1829 https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/58/Seal_of_the_Fourth_Greek_National_Assembly_1829.jpg/220px-Seal_of_the_Fourth_Greek_National_Assembly_1829.jpg
- Wikimedia.org. (2020, 11 22). Ανάκτηση από Greek_Constitution_of_1844 https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/9/9a/Greek_Constitution_of_1844.jpg/375px-Greek_Constitution_of_1844.jpg
- Kathimerini.gr. (2020, 11 22). Ανάκτηση από 1922_6_20 https://www.kathimerini.gr//resources/2019-03/1922_6_20.jpg
- Βιβλία Google. (2020, 11 22). Ανάκτηση από Voyage en Grèce et dans le Levant fait en 1843-1844 par A. M. Chenavard, E ... - Antoine-Marie Chenavard https://books.google.gr/books/about/Voyage_en_Gr%C3%A8ce_et_dans_le_Levant_fait.html?id=HTVEcspXavcC&redir_esc=y
- Βικιπαίδεια (wikipedia.org). (2020, 11 22). Ανάκτηση από Μάχη των Θερμοπυλών https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%AC%CF%87%CE%B7_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%98%CE%B5%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%80%CF%85%CE%BB%CF%8E%CE%BD
- 3gymlamias.gr. (2020, 11 22). Ανάκτηση από Η ΠΟΛΗ ΜΑΣ https://www.google.com/url?sa=i&url=http%3A%2F%2F3gymlamias.gr%2F%25CE%25B7-%25CF%2580%25CE%25BF%25CE%25BB%25CE%25B7-%25CE%25BC%25CE%25B1%25CF%2583%2F&psig=AOvVaw3tUCnGoKSr0bc5iFgmgOU3&ust=1604216398991000&source=images&cd=vfe&ved=0CAIQjRxqFwoTCIiIlYKq3uwCFQAAAAAdAAAAABAD
- Βικιπαίδεια (wikipedia.org). (2020, 11 20). Ανάκτηση από Αθανάσιος Διάκος. Λάδι σε χαρτόνι. Θεόφιλος https://el.wikipedia.org/w/index.php?curid=340347
- Aliartos-boiotias.blogspot.com. (2020, 11 20). Ανάκτηση από Αφιέρωμα στην ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου https://aliartos-boiotias.blogspot.com/2016/11/blog-post_61.html
- (2020, 11 20). Ανάκτηση από bp.blogspot.com https://3.bp.blogspot.com/-HSBBQlHsQ_s/VqNwGLB2OxI/AAAAAAACWBs/J_4yzDFw9AQ/s1600/1.jpg
- (2020, 11 20). Ανάκτηση από gstatic.com https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcR2_bmRZizxfI9t1IzmQeEjNwdydy88sLSH6g&usqp=CAU
- ET. (2020, 11 20). Ανάκτηση από ΦΕΚ Α 12/1835 http://www.et.gr/idocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFgZArubKTwPXdtvSoClrL8QOHhv6y7tVntIl9LGdkF53UIxsx942CdyqxSQYNuqAGCF0IfB9HI6qSYtMQEkEHLwnFqmgJSA5WIsluV-nRwO1oKqSe4BlOTSpEWYhszF8P8UqWb_zFijDPnyDI47vPPwfthnVf81t-S-CJbWi6fRPWumLQEcA-l
- ET. (2020, 11 20). Ανάκτηση από ΦΕΚ Α 28/1922 http://www.et.gr/idocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wHAYKlaQHV3AHdtvSoClrL8cKmIes7jI47tIl9LGdkF53UIxsx942CdyqxSQYNuqAGCF0IfB9HI6qSYtMQEkEHLwnFqmgJSA5WIsluV-nRwO1oKqSe4BlOTSpEWYhszF8P8UqWb_zFijCIOzJPs5VvvXIMCAZfoNpnw1LiXDOp_6z0dXONDEsl2
- ET. (2020, 11 20). Ανάκτηση από ΦΕΚ Α 277/1998 http://www.et.gr/idocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wEeWRs27M2niXdtvSoClrL8Joyc7XVao2V5MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LIdQ163nV9K--td6SIuQwk7UYvVq1NPZ4kgZc07ettKnKlU_hotZrXQpXhdfg5

ΑΝΑΦΟΡΕΣ – Ιστοσελίδες / Βίντεο που χρησιμοποιήθηκαν για τη δημιουργία του Ιστοτόπου

- Greek-language.gr. (2020, 10 25). Ανάκτηση από ΗΣΙΟΔΟΣ: Θεογονία http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=2&page=13
- YOUTUBE. (2020, 10 25). Ανάκτηση από Η Τιτανομαχία - Δίας και Ολύμπιοι εναντίον Κρόνου και Τιτάνων https://youtu.be/F8jlGgxD0r0
- YOUTUBE. (2020, 10 25). Ανάκτηση από Ιστορία Γ΄ Δημοτικού - Κεφ. 4 Ο Προμηθέας, η Πανδώρα, ο Δευκαλίωνας και η Πύρρα https://www.youtube.com/watch?v=NzX79qAUUWY
- Users.uoa.gr. (2020, 10 25). Ανάκτηση από Ομήρου Ιλιάδα - Ραψωδία Β http://users.uoa.gr/~nektar/arts/tributes/omhros/il02.htm
- Ecourse.uoi.gr. (2020, 10 25). Ανάκτηση από Κείμενο Μετάφραση Σχόλια http://ecourse.uoi.gr/pluginfile.php/97472/mod_resource/content/1/%CE%9A%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%20%CE%9C%CE%B5%CF%84%CE%AC%CF%86%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B7%20%CE%A3%CF%87%CF%8C%CE%BB%CE%B9%CE%B1.pdf
- Uoa.gr (2020, 10 25). Ανάκτηση από Αριστοτέλης - Μετεωρολογικά Αριστοτέλης - Μετεωρολογικά (uoa.gr)
- YOUTUBE. (2020, 10 26). Ανάκτηση από Ο ΜΥΘΟΣ ΤΗΣ ΑΛΚΥΟΝΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΚΥΟΝΙΔΕΣ ΗΜΕΡΕΣ https://youtu.be/C1VK0FcxLfA
- Greek-language.gr. (2020, 10 26). Ανάκτηση από Μορφές και Θέματα της Αρχαίας Ελληνικής Μυθολογίας http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/mythology/lexicon/metamorfoseis/page_084.html
- YOUTUBE. (2020, 10 26). Ανάκτηση από Ηρακλής - Ντοκιμαντέρ https://youtu.be/x4p7WqVv9Ow
- YOUTUBE. (2020, 10 26). Ανάκτηση από ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΔΑ Α-3 Βρισηίδα, Αχιλλέα -Θέτιδα, Επιστροφή Χρυσηίδας
- https://youtu.be/unanXMXD_cg
- YOUTUBE. (2020, 10 26). Ανάκτηση από ο Τρωικός Πόλεμος https://youtu.be/G03M4FLxhrQ
- YOUTUBE. (2020, 10 26). Ανάκτηση από Εκβολές Σπερχειού Ποταμού."Ο πράσινος πλανήτης" το πιο απόκοσμο τοπίο στην Ελλάδα UP'ο ψηλά https://youtu.be/tIfi2fP_hVw
- Sch.gr. (2020, 10 26). Ανάκτηση από ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΗ ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΗ, Εισαγωγή (sch.gr)
- Mikrosapoplous.gr. (2020, 10 26). Ανάκτηση από Θουκυδίδου Ιστορίαι (Μετάφραση Ελ. Βενιζέλου) Θουκυδίδου Ιστορίαι (Μετάφραση Ελ. Βενιζέλου) (mikrosapoplous.gr)
- Wikisource.org. (2020, 10 30). Ανάκτηση από Γεωγραφικά/Α Γεωγραφικά/Α - Βικιθήκη (wikisource.org)
- Oasp.gr. (2020, 10 30). Ανάκτηση από Σκάρφεια 426 π.Χ. https://www.oasp.gr/node/471
- Amfiktionies.org. (2020, 10 30). Ανάκτηση από Αμφικτυονίες: μια σύντομη ιστορική αναδρομή https://www.amfiktionies.org/cgi-bin/pages/index.pl?arlang=Greek&type=loggedin&formcat=article&argenkat=%CE%91%CE%BC%CF%86%CE%B9%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BF%CE%BD%CE%AF%CE%B5%CF%82&arcode=141016161418
- YOUTUBE. (2020, 10 26). Ανάκτηση από Αντίρροποι δυνάμεις στην εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου - Εμμανουήλ Ι. Μικρογιαννάκης https://youtu.be/0kqOxdZPzDw
- Greek-language.gr. (2020, 10 25). Ανάκτηση από ΥΠΕΡΕΙΔΗΣ, ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΥΠΕΡ 6.9–17 (ΥΠΕΡΕΙΔΗΣ, ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ) (greek-language.gr)
- Cognoscoteam.gr. (2020, 10 25). Ανάκτηση από Αρχαία Μελιταία στη Φθιώτιδα – Μια άγνωστη πολιτεία στα αζήτητα https://cognoscoteam.gr/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%AF%CE%B1-%CE%BC%CE%B5%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B1%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7-

%CF%86%CE%B8%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B9%CE%B4%CE%B1-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CE%AC%CE%B3%CE%BD%CF%89/
- Korinthostv.gr. (2020, 10 25). Ανάκτηση από Η μάχη της Λευκόπετρας https://korinthostv.gr/2019/09/07/%CE%B7-%CE%BC%CE%AC%CF%87%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BB%CE%B5%CF%85%CE%BA%CF%8C%CF%80%CE%B5%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%82-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%AE%CE%B8/
- Ime.gr. (2020, 10 25). Ανάκτηση από Roman Period - Politics http://www.ime.gr/chronos/07/gr/politics/index.html
- Arcgis.com. (2020, 10 25). Ανάκτηση από Βυζαντινή Αυτοκρατορία https://www.arcgis.com/home/webmap/viewer.html?webmap=b77aafb6139e412daf18afd56fca5efc&extent=-14.0163,21.2841,77.9173,57.3235
- Users.uoa.gr. (2020, 11 04). Ανάκτηση από Ιωάννης Σκυλίτζης - Σύνοψις Ιστοριών http://users.uoa.gr/~nektar/history/tributes/byzantine_historians/joannes_scylitzes_synopsis_historiarum.htm
- YOUTUBE. (2020, 10 26). Ανάκτηση από ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Β΄ ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ https://www.youtube.com/watch?v=QyF2aAjA6SM&feature=emb_logo
- YOUTUBE. (2020, 10 26). Ανάκτηση από Σταυροφορίες 1095 - 1204 https://youtu.be/v0aiUurAWv8
- Ejournals.epublishing.ekt.gr. (2020, 11 04). Ανάκτηση από ejournals.epublishing.ekt.gr › deltion › article › viewFile
- YOUTUBE. (2020, 10 26). Ανάκτηση από Η Φιλική Εταιρεία https://www.youtube.com/watch?v=2ymYOwxx4a4
- YOUTUBE. (2020, 10 26). Ανάκτηση από ΣΑΛΩΝΑ 10η Απριλίου 1821, Βίντεο Αφιέρωμα https://youtu.be/1wniD0438OA
- Lyk-ekkl-vellas.ioa.sch.gr. (2020, 11 04). Ανάκτηση από http://lyk-ekkl-vellas.ioa.sch.gr/autosch/joomla15/downloads/project2012-2013/project-blukeiou_atetr.ppt
- ET. (2020, 11 04). Ανάκτηση από ΦΕΚ Α 2/1833 http://www.et.gr/idocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wG-pNmgvR9663dtvSoClrL8b_ZA7TCnzh8pCCmqt4mgGEHlbmahCJFQEmRQwePEviF8EeCoaT0MAKztT3Sb63xk3VkL3PiCQ3RLoVYQqjKiogfu8Gq1RKKQmyoZK8o4WQMY_tqKGeJ8OD0BW04G7Hzfa1y81ib-KmbHlPDmtUWmdQ..
- ET. (2020, 11 04). Ανάκτηση από ΦΕΚ Α 80/1836 http://www.et.gr/idocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFxre-rg8UZOndtvSoClrL8feVGwDEXyCztIl9LGdkF53UIxsx942CdyqxSQYNuqAGCF0IfB9HI6qSYtMQEkEHLwnFqmgJSA5WIsluV-nRwO1oKqSe4BlOTSpEWYhszF8P8UqWb_zFijKMN3pUrvGJoYwkYT4BuOSbegErwcfcY5d5U0hVIVSNw
- Gak.fth.sch.gr. (2020, 11 04). Ανάκτηση από http://gak.fth.sch.gr/
- Wikipedia.org . (2020, 11 04). Ανάκτηση από Σύνταγμα της Ελλάδος του 1844 https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fel.wikipedia.org%2Fwiki%2F%25CE%25A3%25CF%258D%25CE%25BD%25CF%2584%25CE%25B1%25CE%25B3%25CE%25BC%25CE%25B1_%25CF%2584%25CE%25B7%25CF%2582_%25CE%2595%25CE%25BB%25CE%25BB%25CE%25AC%25CE%25B4%25CE%25BF%25CF%2582_%25CF%2584%25CE%25BF%25CF%2585_1844&psig=AOvVaw3k5Sd_DXi1nM8syieNIgol&ust=1605378106111000&source=images&cd=vfe&ved=0CAIQjRxqFwoTCODB2tGRgO0CFQAAAAAdAAAAABAZ
- Greekencyclopedia.com. (2020, 11 04). Ανάκτηση από Μαζαράκης - Αινιάν, Κωνσταντίνος (Ναύπλιο, 1869 - Αθήνα, 1949) - Εκδοτική Αθηνών Α.Ε. www.greekencyclopedia.com/mazarakis-ainian-kwnstantinos-nafplio-1869-athina-1949-p3640.html
- Eleftheria.gr. (2020, 11 04). Ανάκτηση από 5.4.1897: Η αρχή του ελληνοτουρκικού πολέμου, «το μαύρο 1897» https://www.eleftheria.gr/m/%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%B5%CF%81%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1/item/227543-5-4-1897-%CE%B7-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%AE-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%BF%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D-

%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%AD%CE%BC%CE%BF%CF%85,-%C2%AB%CF%84%CE%BF-%CE%BC%CE%B1%CF%8D%CF%81%CE%BF-1897%C2%BB.html
- Dailymotion.com. (2020, 11 04). Ανάκτηση από Η Λαμία τον 19ο και 20ο αιώνα μέσα από φωτογραφίες - video
https://www.dailymotion.com/video/x5awhr1
- Kathimerini.gr. (2020, 11 08). Ανάκτηση από 100 ΧΡΟΝΙΑ «Κ» | Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ
100 ΧΡΟΝΙΑ «Κ» | Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (kathimerini.gr)
- Lamiakos-typos.gr. (2020, 11 08). Ανάκτηση από Ο Ιταλός που έσωσε την πόλη της Λαμίας το 1944
https://lamiakos-typos.gr/topika-eidiseis-afieromata/o-italos-poy-esose-tin-poli-tis-lamias-1944
- Thermopylaesalamis2020.gr. (2020, 11 08). Ανάκτηση από ΕΛΤΑ - Επετειακό Έτος Θερμοπύλες Σαλαμίνα 2020 - Θερμοπύλες - Σαλαμίνα 2020
https://www.thermopylaesalamis2020.gr/%CE%B5%CE%BB%CF%84%CE%B1-%CE%B5%CF%80%CE%B5%CF%84%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%8C-%CE%AD%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%80%CF%8D%CE%BB%CE%B5%CF%82-%CF%83%CE%B1%CE%BB%CE%B1%CE%BC/
- YOUTUBE. (2020, 10 26). Ανάκτηση από Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΘΕΡΜΟΠΥΛΩΝ
https://youtu.be/2yZmiut1yGg
- YOUTUBE. (2020, 10 26). Ανάκτηση από Θερμοπύλες
https://youtu.be/7IqA3Q1SmFQ
- Culture.lamia.gr. (2020, 11 08). Ανάκτηση απόThermopylae's Innovative Centre of Historical Information
http://culture.lamia.gr/en/blog/thermopylaes-innovative-centre-historical-information
- YOUTUBE. (2020, 10 26). Ανάκτηση από Σπάρτη - Θερμοπύλες - Σπάρτη ΙΙΙ
https://youtu.be/Y0RxdQ22IFs
- Greek-language.gr. (2020, 10 25). Ανάκτηση από ΗΡΟΔΟΤΟΣ: Ἱστορίαι
ΗΡΟΔΟΤΟΣ: Ἱστορίαι (greek-language.gr)
- Greek-language.gr. (2020, 10 25). Ανάκτηση από ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Παναθηναϊκός (12)
ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Παναθηναϊκός (12) (greek-language.gr)
- Users.sch.gr. (2020, 10 25). Ανάκτηση από xartes/Thermopylae
http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/xartes/Thermopylae.htm
- YOUTUBE. (2020, 10 26). Ανάκτηση από Κ.Π. ΚΑΒΑΦΗΣ - Θερμοπύλες
https://youtu.be/NCzuNG5CeSA
- Auth.gr. (2020, 10 26). Ανάκτηση από
gsg285_bayron.pdf (auth.gr)
- Ebooks.edu.gr. (2020, 10 26). Ανάκτηση από
Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Β Γυμνασίου): Ηλεκτρονικό Βιβλίο (ebooks.edu.gr)
- Βικιπαίδεια (wikipedia.org) . (2020, 10 26). Ανάκτηση από
Oh gloria inmarcesible - Βικιπαίδεια (wikipedia.org)
- Mousikovagoni.gr. (2020, 10 26). Ανάκτηση από Η μάχη των Θερμοπυλών και η ναυμαχία της Σαλαμίνος στη Χάρτα του Ρήγα
https://mousikovagoni.gr/article.php?id=2952
- YOUTUBE. (2020, 11 26). Ανάκτηση από Αθανάσιος Διάκος (Χώματα με Ιστορία)
https://youtu.be/u4dOOjTIrm8
- photodentro.edu.gr. (2020, 12 05). Ανάκτηση από Αθανάσιος Διάκος | ΦΩΤΟΔΕΝΤΡΟ
http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-aggregatedcontent-8526-1868
- YOUTUBE. (2020, 12 05). Ανάκτηση από Athanasios Diakos Part 1, Lamiakh Politeia
https://youtu.be/j8W1ifV9D_U
- YOUTUBE. (2020, 12 05). Ανάκτηση από Αθανάσιος Διάκος (ντοκ. Λαμιακής Πολιτείας) pt II
https://youtu.be/XS3gympkGAI
- commons.wikimedia.org. (2020, 12 05). Ανάκτηση από Athanasios Diakos
https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=838434
- Greek-language.gr. (2020, 10 25). Ανάκτηση από Αριστοτέλης Βαλαωρίτης: ΑΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ
https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/tools/concordance/browse.html?cnd_id=3&text_id=277
- YOUTUBE. (2020, 12 05). Ανάκτηση από ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ [κλέφτικο Ρούμελης]
https://youtu.be/uqZAuTgwANA
- Ert.gr. (2020, 12 05). Ανάκτηση από Ανατίναξη της Γέφυρας του Γοργοπόταμου - 25 Νοεμβρίου 1942
https://www.ert.gr/arxeio-afierwmata/anatinaxi-gefyras-gorgopotamou-25-noemvriou-1942-2/

- YOUTUBE. (2020, 12 05). Ανάκτηση από ΑΡΗΣ ΒΕΛΟΥΧΙΩΤΗΣ: Βροντά στο Γοργοπόταμο Ν. Γαλάνης https://www.youtube.com/watch?v=3neHXnPdg4o
- YOUTUBE. (2020, 12 05). Ανάκτηση από Το έπος του Γοργοποτάμου ~ Μηχανή του Χρόνου https://youtu.be/BrLqmg0yiG0
- YOUTUBE. (2020, 12 05). Ανάκτηση από Ο ανδριάντας του Αθανασίου Διάκου στη Λαμία https://www.youtube.com/watch?v=cKPcKaBSuZA
- Schoolpress.sch.gr. (2020, 12 05). Ανάκτηση από Μαθητικά Νέα 7ο Γυμνάσιο Λαμίας, Ο Γοργοπόταμος «Χωρίς Ζέρβα δεν γινόταν , χωρίς Άρη δεν πετύχαινε» https://schoolpress.sch.gr/7gymlamianews/?p=1237
- Dimosmakrakomis.gov.gr. (2020, 12 05). Ανάκτηση από Ιστορική Αναδρομή https://dimosmakrakomis.gov.gr/episkeptes/istoriki-anadromi
- Lamiareport.gr. (2020, 12 05). Ανάκτηση από Λαμία: Ο Τσολιάς της πλατείας Πάρκου μετακομίζει https://www.lamiareport.gr/index.php/topika/item/165585-lamia-o-tsolias-tis-plateias-parkou-metakomizei-deite-eikones
- YOUTUBE. (2020, 12 05). Ανάκτηση από Απολυτίκιο Ευαγγελιστού Λουκά - 18 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ https://youtu.be/_I5LoT68ja8
- Lamia.gr. (2020, 12 05). Ανάκτηση από Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Ρούμελης | Δήμος Λαμιέων https://www.lamia.gr/el/content/dipethe-roymelis
- Ekklamias.gr. (2020, 12 05). Ανάκτηση από Γενικό Εκκλησιαστικό Λύκειο-Γυμνάσιο Λαμίας https://ekklamias.gr/
- YOUTUBE. (2020, 12 05). Ανάκτηση από CH.KITSOPOULOS - TH. FISEKIS https://youtu.be/9tXIQTT-H1A
- Odysseus.culture.gr. (2020, 12 06). Ανάκτηση από Αρχαιολογικό Μουσείο Λαμίας http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3393
- Europedirectlamias.eu. (2020, 12 06). Ανάκτηση από Η ΠΟΛΗ ΜΟΥ http://www.europedirectlamias.eu/index.php/2018-07-24-11-08-38
- Imfth.gr. (2020, 12 06). Ανάκτηση από http://www.imfth.gr/
- Uth.gr. (2020, 12 06). Ανάκτηση από Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας - Αρχική (uth.gr)
- Icb.sci.uth.gr. (2020, 12 06). Ανάκτηση από Πληροφορική και Υπολογιστική Βιοϊατρική – Just another WordPress site (uth.gr)
- Sci.uth.gr**.** **(**2020, 12 06). Ανάκτηση από Σχολή Θετικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας http://sci.uth.gr/
- Uoa.gr. (2020, 12 06). Ανάκτηση από Ομήρου Ιλιάδα - Ραψωδία Β (uoa.gr)
- Ntua.gr. (2020, 12 06). Ανάκτηση από Περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων Ἅπαντα Ἀριστοτέλους Περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων Ἅπαντα Ἀριστοτέλους (ntua.gr)
- Uoa.gr. (2020, 12 06). Ανάκτηση από Μακρυγιάννης - Απομνημονεύματα (uoa.gr)
- Dipe.fth.sch.gr. (2020, 12 06). Ανάκτηση από http://dipe.fth.sch.gr/v2/
- Dide.fth.sch.gr. (2020, 12 06). Ανάκτηση από http://dide.fth.sch.gr/new/
- ET. (2020, 11 04). Ανάκτηση από ΦΕΚ Α 259/1975 http://www.et.gr/idocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wGIc9CeQB02P3dtvSoClrL8acpNRWcE-Sl5MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LIdQ163nV9K--td6SIuUsvOp7n-qGXyHiydgv-Jl6_edhZA99ng7TKY3Qcbxuk
- ET. (2020, 11 04). Ανάκτηση από ΦΕΚ Β 494/1984 http://www.et.gr/idocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wGTNzPxpnvztndtvSoClrL8GY3msu1arlV5MXD0LzQTLf7MGgcO23N88knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LIdQ163nV9K--td6SIuYOzwKHvPFcK3-G40FKG5la9q_x2zlm7Uf_a7ym1za4n
- Lamia1964.gr. (2020, 12 06). Ανάκτηση από ΠΑΕ ΠΑΣ ΛΑΜΙΑ 1964 - Official Website of Lamia https://www.lamia1964.gr/
- Ose.gr. (2020, 12 06). Ανάκτηση από https://www.ose.gr/el/

- Sansimera.gr. (2020, 12 06). Ανάκτηση από Επιχείρηση «Γοργοπόταμος» - Αφιέρωμα - Σαν Σήμερα https://www.sansimera.gr/articles/35
- Anemi.lib.uoc.gr. (2020, 12 06). Ανάκτηση από Anemi - Digital Library of Modern Greek Studies - Διονύσιου Σολωμού Τα Ευρισκόμενα / εκδίδονται δαπάνη Αντωνίου Τερζάκη https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/f/e/d/metadata-70-0000200.tkl
- Pavliani.info. (2020, 12 06). Ανάκτηση από ΤΟ ΧΩΡΙΟ - ΠΑΥΛΙΑΝΗ https://pavliani.info/to-xwrio/
- YOUTUBE. (2020, 12 05). Ανάκτηση από Εκδήλωση για τα 70 χρόνια από τη "Μάχη της Παύλιανης" https://youtu.be/ClAGDPPMCp8
- oiti.gr. (2020, 12 06). Ανάκτηση από Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Οίτης, Κοιλάδας Σπερχειού και Μαλιακού Κόλπου https://oiti.gr/